

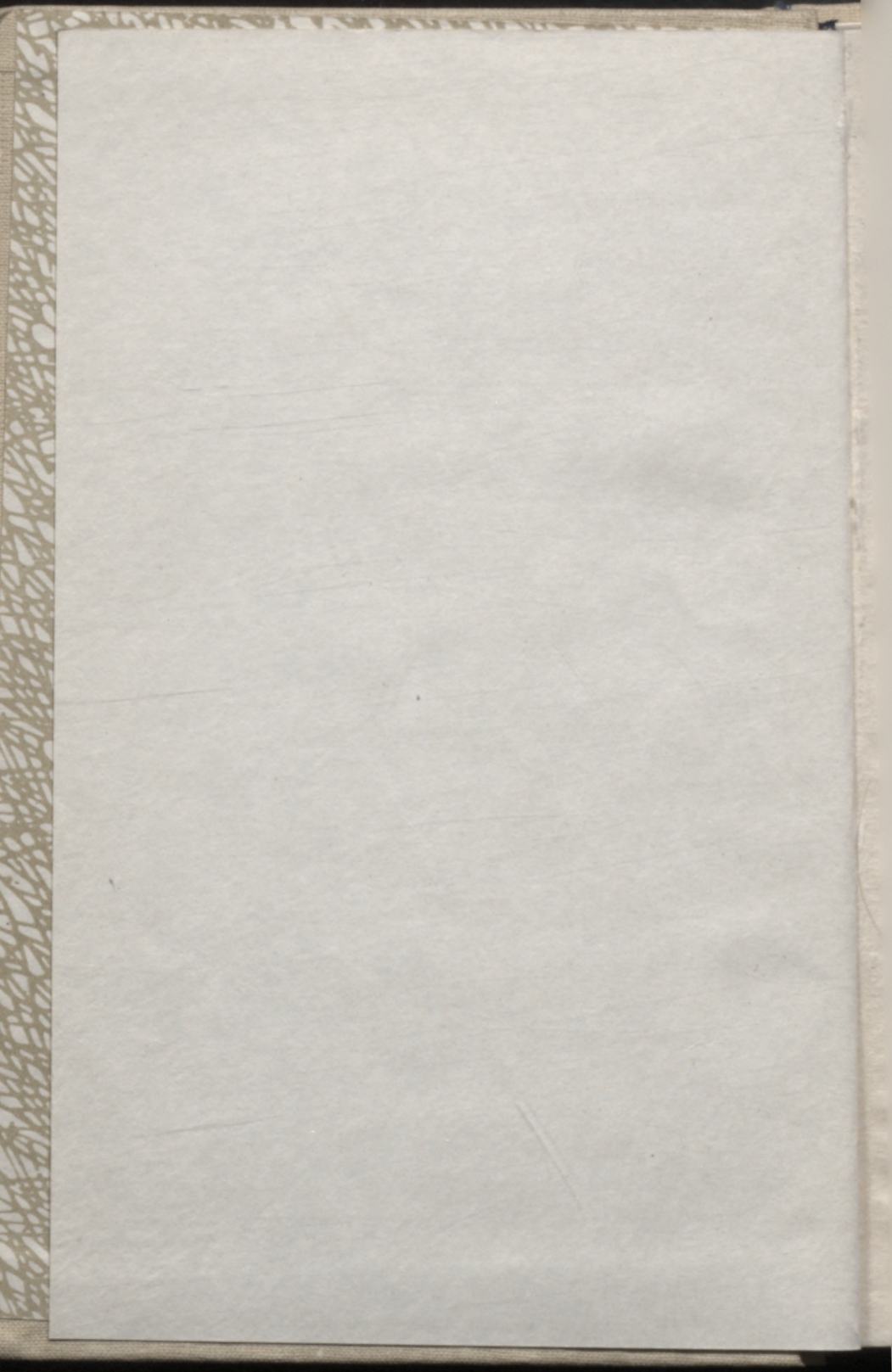
91-3
189 II

ALEKSANDRS
ČAKS

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADEMIJA

LITERĀTURAS, FOLKLORAS

UN MĀKSLAS INSTITŪTS

IZDODĀNĀS

1954. gada izdodānās

1. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

2. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

3. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

4. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

5. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

6. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

7. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

8. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

9. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

10. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

11. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

12. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

13. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

14. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

15. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

16. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

17. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

18. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

19. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

20. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

21. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

22. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

23. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

24. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

25. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

26. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

27. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

28. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

29. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

30. Jānis Valters. "Māksla un dzīve"

ALEKSANDRS
ČAKS

KOPOTI
RAKSTI
6 SĒJUMOS

RĪGA «ZINĀTNE»

91-3

189

delel

L

810

ALEKSANDRS
ČAKS

KOPOTI
RAKSTI
2. SĒJUMS

DZEJA UN DRAMATURĢIJA

RIGA «ZINĀTNE» 1992

4 L7-5
Ca 300

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

19.105
0301039405

Redakcijas kolēģi:

V. HAUSMANIS (atbildīgais redaktors), J. KALNIŅŠ,
I. KIRSENTALE, J. PETERS, V. SAMSONS

Tekstus sagatavojis un komentējis VALDIS RŪMNIĒKS

Māksliniece INĀRA JEGERE

R. Auziņa, J. Krieviņa un E. Oša fotoreprodukcijas
no Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja,
Latvijas ZA Fundamentālās bibliotēkas Rokrakstu un
reto grāmatu nodaļas un V. Rūmnieka personiskā arhīva.

Vākā zīmējumam izmantots Anšlava Egliša draudzīgs
šaržs no grāmatas: Ā. Čaks. Mana mīlestība (Broklina:
Grāmatu Draugs, 1958).

ISBN 5-7966-0646-8 (2. sēj.)
ISBN 5-7966-0268-3

© Valdis Rūmnieks, sastādījums,
komentāri, 1992

IEDOMU SPOGUĻI

DZEJA

ALEKSANDRS ČAKS

**IEDOMU
SPOGUĻI**

DZEJAS

MEMORANDUM

MEMORANDUM

At the meeting of the Board of Directors held on the 14th day of August 1904, the following resolutions were adopted:

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

MEMORANDUM

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

MEMORANDUM

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

Resolved, That the sum of \$10,000.00 be appropriated for the purchase of a new automobile for the use of the Board of Directors.

IESKAŅA

IEDOMU SPOGULIS

Ar katru dienu kļūst lētāka malka,
Sakiēt, vai nav vienalga,
Kur es sēdu un dzeru savu zelteri?
Velti,

- 5 Velti jūs mani baidiet ar nāvi.

Tas nekas, ka es noplisis blandos
Un pār mani spīd debesis blāvi,
Tas nekas, ka pēc vienīgā santīma
Es trīs stundas kabatās vandos,

- 10 Bet ar savām smadzenēm plaukstā
Es baroju ērgļus Andos.

Augstāk,
Tikai augstāk

Ar iedomām savām kā slēpēm

- 15 Pāri tam, ko jūs mīlat visi:
Pāri naudai un drēbēm,
Pāri laikam, kur cilvēki skūpstās.

Tu,
Bezgalība,

- 20 Manī skurbini tagad
Vairāk kā zēnībā lupstājs.

Tu,
Bezgalība,
Savas acis tev sūtu.

- 25 Jūtu —
Drīz es zaudēšu savu pēdējo audu svaru,
Jau tagad es varu
Irdnē pazust par slieku.
Jau tagad
- 30 Desmit kalnus sev delnā es lieku
Un ar kamiesi atbalstu telpu.

- Dođiet man šurp visu Grenlandes sniegu,
Lai vienīgi ar savu elpu
Es to atkal par ūdeni daru!
- 35 Jeb jūs gribiet, lai auzas skarū
Es jums ielieku svecēs par liesmu?

- Sapņi,
Tā ir mīlestība,
Kas man deva šo dziesmu.
- 40 Mīlestība.
Aiz malkas, kur nogāze slīpa,
Kā dzeltēns runcis kāpj saule lejup
Laizīt man seju.

- Es guļu pie malkas, un man tik labi,
45 Un virs manas galvas
Ermonikas
Spēlē telegrāfstabi.

*Mijā,
Tavas lūpas liksmē drusku rožainī mitras,
Bet es te uz ielas klusu un slepu
Sevī uzjautrinu ar klepu,
Un manas plaušas tev spēlē uz ciltras.*

ATMIŅU SALDUMS

Mākoņi, uzdurti torņiem, sarka.
Vēsums sēdēja dārzos uz soliēm,
Pa upi uz leju peldēja barkas,
Dvēsele, ko tu man soli?

- 8 Laimi, lūpas un sāpes?
Pūkas pieskaras viegli rūtīm.
Kāpēc man, kāpēc
Dzīvot tik grūti?

- 10 Dziedi. Kāds mežonīgs klusums apkārt
Dzeltēnie rieti ved sauli pakārt,

Un tad pie apvāršņa zimzas, pilni grēku
un vainu,
Uz ceļiem ļimst asinaini.

Liecas pār jūru kā atvērtu kapu.
Vējš rokās man sūru iepūta kastaņa lapu.

- 15 Un tu teici: — To es tev dodu
Par sniegto tveici kā laimi un sodu. —

Lapu? Kur lai to lieku,
Vai lai ar to vilcienu apturu, vai skūpstu
pret trieku?

- 20 Un es to mākoņiem azotēs bāzu;
Un klāju kā vāku pāri tai savu kāsu.

Kad reiz to sausu darīja vējš ass un sirdīgs
Es lapā rausu un letīnu savu sirdī.

Un tagad pār visu telpu nakti un dienu
Var no manas elpas just smaršojam sienu.

25 Tāds par manām mokām dots atmiņu saldums.
Debesis nokāpj un klāj manu galdu.

DIVI VIENTUĻI

Mēs sēdējām ostmalas krogā
Un dzērām dzeltēnu'vīnu;
Un runājām ilgi, ilgi
Par savām ilgām un splīnu.

- 5 Bij sārmais kaktuss logā,
Un vizbules rindā uz grīdas,
No jūras vējš, tālums un mīglas
Kāpa rūtis un svīda.

- Mēs sēdējām ostmalas krogā
10 Un, rokas saliekot, skumām.
Bet matroži nodevās kaktos
Angļu kārtīm un rumam.

- Pie letes viens pēkšņi kļiedza:
— Ej prom tu ar savu gurnu.
15 Ja es gribu sev atļaut ko maigu,
Tad noglāstu sunim purnu. —

- Tik dīvaini vijole spiedza,
Ka spēja pat žurkas pulcēt.
Pie griestiem kā dzeltēni sviedrī
20 Karājās spuldzes.

Sen aizmirstā krogus mala
Un skābenā alus smaka,
Jūs vēsumu pretim mums šļācat
Kā dziļa un skaidra aka.

- 25 Jūs, ļodzīgās šķirbas grīdā,
Kur dubļi no pērnā gada,
Mēs pakārsim skumjas rītā
Pie sava ūdens vada.

Un katru vakaru nāksim,
30 Lai dzertu te dzeltēnu vīnu,
Un runāsim ilgi, ilgi
Par savām ilgām un splīnu.

Mēs katru vakaru ļausim
Vecai vijolei spēlēt ko vāru
35 Un ar korķi vīna kausā
Brauksim uz Zanzibāru.

LĒPNĀI SIEVIETEI

Tu mani nicini ar savu vieglo smīnu,
Kas salts kā asmenis pār manu elpu likts,
Jau visu vakaru es sūcu melnu vīnu,
It kā es stāvētu pie kādas ilgās bikts.

- 6 Es sen jau sacīju, ka mīlas vietā rūgtums
Tev sirdi ieslīdēs kā vakars tumšs un kvēls,
Un, ja uz sarunu es tevi tagad lūgtu,
Tu tikai sarautos un teiktu: — Ir jau vēls —

- Un lūpas pārklātu ar savu vieglo smīnu,
10 Un tavu ķermeni kā uguns skārtu naids.
Jau visu vakaru es sūcu melnu vīnu,
Bet citiem pastāstu par to, ka pokāls slaidis.

- Nu, vai nav muļķīgi? Kam nevaram mēs salīgt?
Tu labi zini to, cik tagad esmu viens,
15 Ka sen vairs nedrīkstu es sājpu lietū salīt,
Jo sirds man vārīga kā tikko nopļauts siens.

- Jeb tev tā patīkas, lai es nō sājpēm smoku
Un lēnām sastingstu, kad pilns būs kļuvis mērs.
Nez, ko tu darītu, ja tavos matos roku
20 Es pēkšņi gremdētu kā agrāk, kā vienmēr?

Tu mani nosistu ar savu smīnu laikam
Un ātri noslēptu, kur tavas kurpes stāv.
Tad atkal tērzētu ar saviem draugiem maiga,
Un lepnums sēdētu uz pleca tev kā pāvs.

DZEJOLIS PAR TO,
KUR ES SOVAKAR SĒDĒSU

- Mazā,
Sovakar es sēdēšu pie tavām kājām
Uz dzeltēna spilvena.
- 5 Lampai mēs atņemsim spuldzi,
Lai tikai mēness mūs glāsta.
- Skaties,
Zilgme tik zila
Kā bagātos namos trepju krāsainie
stikli.
- 10 Un zvaigznes,
Vai tās nav visu pilsētas zēnu
Kabatas lampiņas,
Kas meklē kādu zudušu kucēnu?
- Zini,
15 Kafejnīcas tagad pilnas zilganu
dūmu
It kā tās būtu paceltas mākoņos.
Bet mēs sēdēsīm — vieni,
Tu gribi mūziku dzirdēt?
- 20 Klausies, kā aiz loga dūc tramvajs
Un kā no pumpja pil ūdens.
- Ceļi tev silti kā elpa.
Tavas plaukštas uz maniem vaigiem
Smaržo un sapņo.
- 25 Un tavas pavērtās lūpas
Vilina mutē
Istabas gaisu,
Kas dvēsmo pēc mirtēm
Un vecām saimnieces mēbelēm.
- 30 Mazā,
Sovakar es sēdēšu pie tavām kājām
Uz dzeltēna spilvena.

KRĒSLĀ

Uz ielām irst sniega kūsums,
 Un kaut kur šķūņos skumst airi.
 Tu sēdi un runā tik kļušu
 It kā sevis un citu vairies.

5 Vai lai priekškaru melno es mainu
 Pret citu, ko gaišu vai sārta?
 Tu tāda, it kā par kādu vainu
 Pašas sirds tevi kārtu.

10 Stiklos aizzogas gaisma viegla,
 Un aiz tāpetēm smaršo kaļķi.
 Kā man gribētos sejai pieglaust
 Tikko nocirstu priežu baļķi.

Tad es atkal šai ziemas laikā
 Valgu irdni un strautus justu.
 15 Un pieliecies teiktu tev: — Maigā,
 Man patik tavs drēbju musturs. —

Bet tu, tu par mūžību runā
 Un savas nāves baidies.
 Sen teicu: — Tu nestaigā brūnā,
 20 Tas taviem nerviem kaitīgs.

Kam domas par nāvi aiztikt:
 Viņa nenāk nekad pirms laika,
 Labāk mācies puķes laistīt
 Un asaru nodzen no vaiga.

GREDZENS

Un tad ienāci tu
Līganā gaitā kā staigule,
Kuras klēpī var iegrimt kā nāvē.

Ienāci tu.

- 5 Uz liepu lapām spīdēja uzpūsta pasaules elpa
Kaut kur zem zemes
Pagrabos
Pikstot svaidījās peles,
Un viņu spalvā
- 10 Mirdzēja skaidas kā zelts.

Ienāci tu un man teici

— Sovakar būšu. —

Un gaisos silti kā asinis jonoja putni.

Pāri pilsētai, namiem un tvaikoņiem

- 15 Es

Elpoju jūru,

Un man uz lūpām

Uzgula svīdums no mākoņu mālām,

Bet zobos čirkstēja smiltis,

- 20 Ko pār lūpām bij atpūtis vējš.

— Sovakar būšu —

Šie vārdi

Mān iegāja sirdī līdz galam,

Un es trīsēju līdzīgi rasai.

- 25 Vakars.

Aizklāju logus.

Visus.

Glābdams sirdi no tevis,

To paslēpu plauktā

- 30 Starp grāmatām sirmām,
Atmiņām, izdzertām glāzēm.
Trīs garas sveces —
Sarkanu, zilu un melnu —
Es iededzu reizē.
- 35 Pārklāju guļu ar dzeltēnu, porainu segu,
Sviedrus, vaidus un kvēli,
Kas ievēl kā sūklis;
Bet blakus
Noliku solu,
- 40 Uz kura var uzsviest tavas plīvošās drēbes
Un pārklāt ar smagu kapara trauku.
- Un tad ienāci tu
Asa un pēkšņa kā caurvējš,
Kā smarša, kas aptumšo visu.

45 Ienāci tu,

No tava kvēluma
Sega, kas gulēja kaila uz grīdas,
Sarāvās gredzenā pēkšņā kā tāss,
Liesmas norāvās bailēs no svecēm

50 Un iebēga tumsā.

Ienāci tu

Un, klusi smaīdot,

Paņēmi

Manu sirdi no plaukta,

55 Uzpūti elpu

Un tad uzvilki to sev kā gredzenu pirkstā,

Pirkstā.

NABADZIBAS SKAISTUMS

Tu esi ballē,
Kur dāmas ar garām šlepēm,
Bet es,
Es te ārā uz trepēm.

- 5 Man salst
Un savādas iedomas rādās:
Es savās smadzenēs nosītu divpadsmit suņus
Un ietinos viņu ādās.

- Ielu klāj sniegs,
10 Vēss, čaugans biezpiens.
Es lieku galvu pie zirga purna,
Lai justu, kā smaršo siens.

- Mijā,
Tavas lūpas liksmē drusku rožaini mitras,
15 Bet es te uz ielaš klusu un slepu
Sevi uzjautrinu ar klepu,
Un manas plaušas tev spēlē uz citras.

- Mijā,
Tev tur drīz kļūs par karstu.
20 Saki,
Vai sniega pārslas lai es tev tvarstu,
Kas apkārt te virmo,
Un tās tev nododu ar sulaini pirmo?

- Bet tu smaidi,
25 Jo par mani tev nav ne jausmas,
Tu smaidi
Un lūdzi ko aukstu.

- Un tad es redzu — šausmas —
Nāc laukā,
30 Es saku — nāc laukā.

Savu plaukstu
Es tev ar persiešu tepiķi klāšu
Un pats tur uz galvas stāšu,
Es tev zilganus tauriņus krāšu

- 35 Un sev uz ceļa
Mācītu ziloni dancināšu,
Tikai laukā,
Nāc laukā,
Jo es redzu:
40 Tēv viens jauneklis piciet,
Un noliecās pār tavu plecu:
— Ko darīsīt nākošo vasaru? —

Kamdēļ es neesmu Kains?

- Bet te sulainis
45 Ienāk ar saldējumu,
Kā lielu, dzeltēnu ihtiozaura asaru
Rožainā kristāla traukā.

Sirds,
Par ko es skumu?

- 50 Sapņi — mazas sudraba karotes,
Ar ko var paēst bez naudas.
Un es,
Es bez jaudas:
Caur stiklu, caur mūriem un telpu,
55 Kopā ar tevi
Edu šo saldējumu.

Miļā,
Vai tu jūti uz sava irbuļa manu elpu
Klūpam?

- 60 Tvaikoņi ligojas okeānos,
Bet es reibstu no viņu šūpām.
Zvaigzne atspiežas ar savu staru man sānos —
Un pati kaut kur tālu, tālu.

Bet kas būs ar to jaunekli bālo?

- 65 Kas tur var būt kādam daļas
Gar simts kilo gaļas?
Mana miļā, mana svētā un kairā
Par katru zvirgzdu un visu pasauli vairāk
Mīl savu saldējumu.

- 70 Sirds,
Par ko gan es skumu?

BALĀDE PAR MANU PRIEKU

- Dusmas,
Ko es visu laiku biju glabājis apslēptā traukā,
Sodien saplūda pirkstos,
Un es izsviedu laukā
- 5 Visas puķes no istabas — flokšus un mirtes.
Nolaidu aizkarus priekšā,
Lai garāmgājēji vaicā —
diez vai kāds ir te?
- 10 Istabas kaktos sabēru skumjas veselām riekšavām
Un savu zaļgano grīdu
Pārklāju ar gaiši dzeltēnu zīdu.
- Uz viņa sēdu es saliktām kājām kā turks.
Mākoņi, kāpjot pār manu pakausi, gurst.
Paklausī!
- 15 Savu prieku,
Cik man tā ir vēl,
Gluzī kā vienu nieku
Es izliku žāvēties sētā uz veļas virvēm.
Kur šinī laikā to citur vairs liksi?
- 20 Un manš prieks tagad karājas kopā ar svārkfēm
un biksēm,
Ar strādnieku netīro veļu.
- Ceļu,
Brūģētu ceļu
Savām ilgām es smadzenēs patversmi ceļu...
- 25 Vakars.
Saule grimst.
Lapu zaļumā kukaiņi rimst,
Un rāma kļūst mana galva.
Katrā logā kā karogs plīv kausēta alva.
- 30 Mūriem sarkani plankumi
Laikam slimo ar šarlaku.
Sliekšņi kļūst glumī,
Klājas ar mitruma laku.
Vēsums kā nazis aprauj katru elpu un smaku.

35 Putnu spārnos gulst tumsa un zvaigžņu
smagums.

Zeme elpo kā pulss.

Un tad mans prieks,

Kas sētā izlikts uz veļas virvēm,

Piepeši saka:

40 — Vai te kāds ir vēl,

Jeb tikai pelķes un mana smaka?

Un simtkāji maigi un tizli

No šķīrbām zvaigžņu mirdzumā, izlien —

Un atbild: — Ir,

45 Veids tikai mūs šķir —

Tad rožainās smiltīs kaut kur iepikstas žēli:

— Vēl ir —

Bet uz lipīgām, brūnām sētām

Runči tup, ņaudot bāli,

50 It kā pār viņu rētām

Viens kaisītu šķipsnām sāli.

Un tad mans prieks turpina:

— Labi,

Skatāties visi augšā — logā pa labi,

55 Kur sarkans, lampas stars pretējo logu urbina.

Mans kungs tur pār zaļgano grīdu

Izklājis dzeltēnu zīdu,

Un sēd uz tā saliktām kājām kā turks,

Mākoņi uz viņa pakauša gurst,

60 Un, ja pie krūtīm viens pieliks tām ausī,

Sirdī tur nedzirdēs pukstam;

Nav viņam tās tāpat kā ūdenī: plukstam.

Bet bija viņš arī reiz jauns,

Veldzēja sevi ar Holandes sieru un šīpru

65 Un tad reiz sajūta milu tik lielu un stipru,

Ka ezeru varēja ieliet sev plaukstā

Un to pacelt par mākoņiem augstāk,

Visas pasaules smaršas paņemt sev pirkstos

Un ar elpu izaudzēt vizbules zvirgzdos.

70 Un tad viņš izgāja ielās,

Kur auto ar savu spožumu lielās,

- Melnā,
 Izgāja lepns
 Ar savu sirdi delnā
 75 Un kā ar veseri visu ielu milzīgo dunu
 Sasīta ar savu runu
 — Sievietes,
 Nemiet,
 Lūk, mana sirds,
 80 Lidzīgi saulei uz jums viņa iet —
 Bet sievietes
 Lieliskā nicībā
 Raustīja savus smaršīgos plecus
 Un teica:
 85 — Idiot, brīnišķais idiot,
 Esi jel pieklājīgs.
 Sirds,
 Kam mums šī sirds?
 Saki,
 90 Vai varējis esi
 Par to ko nopirkt?
 Māju,
 Nelielu dīvānu,
 Rožainu grīdsegu,
 95 Kaut vai vienkāršu ozola gultu,
 Kurā mēs abi
 Varētu gulēt, lai baudītu mīlu?
 Pat melnu kafijas taši
 Tū neesi spējīgs
 100 Sev iegūt par sirdi.
 Un tā viņš stāvēja
 Ar savu sirdi uz pūra.
 Piekrastes kokus šūpoja jūra.
 Vēji smiltis asfaltiem žāvēja.
 105 Saule jumtus ar kausētu sudrabu klāja,
 Klāja.
 Bet viņš tur stāvēja.
 Visi par viņu smēja:
 Putekļi, skursteņi, spuldzes un oļi,
 110 Zirgu un cilvēku soļi —
 Zēni viņam ūdeni virsū lēja.
 Bet viņš tur stāvēja.

- Pagāja gadi.
 Pamazām delna
- 115 Palika šaura, palika melna.
 Sirds
 Mēma un klusa
 Saplaka sevī un kusa.
- Un tad gadījās vārņai
 120 Zilganai, asai un kārnaī,
 Lidot tur pāri.
 Manija sirdi, domāja — lieks.
 Kampa
 Ātri un kāri.
- 125 Kaut kur nokrita lampa.
 Ieplīsa siena.
 Koku lapās blakus kukaiņiem nogulās diena.
- Un tad teica kungs: — Prieks,
 Prieks,
 130 Kur lai tevi es lieku?
 Būtu tu lāpsta, varētu notīrīt sniegu,
 Bet tagad? —
- Un tā es karājos tagad sētā uz veļas virvēm
 Un karāšos ilgi
- 135 Ērmīgs kā sikspārnis.
 Uz manas muguras krāsies visas pasaules sārņi,
 Jo jūs, simtkāji, zvēri un smiltis,
 Nespējat pacelt pār manu pakausi cirvi.
- Labi, ka ir vēl
- 140 Saknēm zem akmeņiem silti.

BALĀDE PAR ĀBOLU SMARŠU

Benzīns.
Sētu un laikrakstu aroms.
Viss bulvāru garums
Dubļos tūmšos kā melleņu vīns.

5 Splīns.

Debesis baltas kā marlis.
Es eju un skūpstu ar pazolēm ielu.
Vajag mēteli pārlikt,
Ja negribu pārejot nošķaidīt lielus.

- 10 Bet tad pēkšņi, kur uz stūra
Kādreiz rati stāv ar maizi,
Kur nāk aukstums vēss no mūra
Un kur saule nokāpj laizīt
Brūno noteku un bruģi,
15 Kukaiņus un lapu pērnu,
Pēkšņi satieku es skuķi —
Miļu, mazu, laipnu bērnu.

- Viņai neliels groziņš rokās.
(Mākoņi virs namiem lokās.)
20 Un šai mazā, raibā grozā
Valgi, sarkani un rozā
Āboli guļ rindu rindā,
Guļ un tvīkst, un smaršo vāri.

- Ielu dubļos, tramu šķindā,
25 Ko es netveru tos kāri,
Ko es kļuvis rāms un tūlīgs?
Vai man galvā prātu vietā
Sabāzti trīs salmu kūļi,
Jeb es, iemests trakā sietā,
30 Tieku mētāts, stumts un tramdīts
Kā viens vecs un salauzts tramvajs?

Kamdēļ neņemu es plaukstās
Augļus apaļos un aukstos,
Augļus dzeltēnos un sārtos

- 35 Un turpat kaut kādos vārtos,
Pagrabā vai sliktās trepēs
Neeju tos noēst slepen?

Kamdēļ? —

- Smarša,
40 Dīvainā, valganā ābolu smarša
To neļauj man darīt.

Varbūt es nomiršu rīt jau vai parīt,
Un manas drēbēs paliks par barību kodēm
Varbūt jau šodien!

- 45 Tepat uz ielas,
Uz trotuāra,
Kur vitrīnas lielas
Un kur samīta elpa guļ vāra,
Nomiršu klusi
50 Ar sirdi uz Daugavas pusi...

Bet tagad,
Tagad man liekas:
Mani dzelz odzes,
Vai visas pasaules jūras man sakāpušas galvā
un lodzās,

- 55 Jeb es sūcu kādu iemidzinošu, skurbu misu
Ābolu smarša
Valda pār pasauli visu.

Un kas man vairs riebīgās siltās vērsmas
un smakas,

- Ko iztvaiko durvis un akas,
60 Patrepju rīkles,
Asfaltu dubļainā mīkla
Un skursteņu nāsis?
Kaš?

- Pakārts savu iedomu kāsi,
65 Vēl mīklu
Es nolasu rastu no laternu stikla
Un uzveru to savā pirkstā,
Lai rādītu citiem, kā dzirkst tā,

- Sirdi,
70 Es pāršķeļu krūtis ar delnu,
Un izņemu laukā kā putnu.
Smiltis,
Smiltis es paņemu rokās,
Uzpūšu elpu
75 Un pieberu pienam kā sutnes.

Smarša.

Es redzu visu lietu gaifu un dzisu,
Ābolu smarša
Valda pār pasauli visu.

- 80 Smarša,
Divainā ābolu smarša,
Tu,
Kas sniedz mani sapņiem, ko atsēsties, krēslu,
Ļaujies, ļaujies,
85 Lai tevi ņemu es saujās
Valgu un mīkstu kā rudens krēslu.

- Un, kad es iešu pie savas mīlās viesos,
Pie miesas
Es tevi varēšu slepus aiz pletkrekla aizlikt,
90 Lai viņa vairotu kvēli un kaisli.

Mīlās mute cirtīsies manī kā ābolā saldā
Un sūks;
Bēf manas lūpas tad sirdi lūgs
Nōmirt šai lielākā maldā.

- 95 Smarša,
Ābolu smarša
Valda pār pasauli visu,
Un es kļūstu kā telpa, kā telpa un visums.

Smarša.

VAI TĀ BIJ LAIME

- 1 Abi
Uz dīvāna cieta un zaļa kā kaska.
Un labi.
Tumsa smaršoja vāri pēc vaska.
- 5 Plauktos
Grāmatās runājās burti,
Un putekļi,
Putekļi slīka uz pasauli smagi un gurdī.
Meitenes sirdi
- 10 Es dzirdēju pukstam uz saviem pirkstiem.
No viņas lūpām
Asinis kāpa uz mani kā smaršas.
Laime?
Vai tas bij klusums,
- 15 Vai viņas acis brūnās,
Vai skūpstī, kas dusēja lūpās kā šūnās.
Laime?
- Mākoņi slīdēja pāri tik zemu,
Ka valgumu paņēma līdzī no acīm
- 20 Un satvēra elpu kā putnu.
Laime?
Bet kamdēļ es nespēju aizmirsties,
Aiziet projām no visa,
No telpas,
- 25 No istabas, kurā mēs bijām,
Paklājiem.
Kamdēļ vēl pasauli jūtu es smadzenēs dziļi kā nazi?
- Laikam tamdēļ, ka vārģs vēl es biju
Un nespēju to, ko es gribu.
- 30 Un tad es sapratu labi:
Viss,
Viss, ko es tveru,
Tikai nieki.
- Un laime?

35 Mirkli lōgā ieniris pūtņa spārns,
Reibums,
Sniegs.
Un tad es sapratu labi.

40 Spēlēja sēri uz mēness dzeltēnās dombrās,

Peļķēs gulēja laternu zeltainās astras,
Un kaut kur tālumā
Drūmi
Auga jau skumjas kā Monblāns.

MANS PRUSAKU ANSAMBLIS

- Dārgā,
Tevis dēļ es par ēzeli ietu uz Tibetu.
Bet tu?
Tu smīni un savus pirkstgalus vilē.
- 5 Mana dvēsele guļ tev kā puteklis drēbju vilē.
- Slikti:
Tieši tagad
Manas smadzenēs slimo ar ģikti.
Ko, vai lai es alus bodīti uzsāku
- 10 Un, ja tā neiet,
Pāreju uz vēl ko klusāku?
Slikti.
Un, lai kaut drusku tev iztaptu,
Es nopirku divpadsmit prusaku
- 15 Un tos palaidu savā istabā.
Tie tagad tur brūngani staigā,
Kožot grīdai un tapetēm vaigā.
Tad
Vecam spoguļa stiklam ar siekalām
- 20 Stundā atdevu spožumu senu.
Un uz tā divdesmit triku un scenu
Es un medus šiem prusakiem iekalām.
- Kad tev kļūst nemierīgs prāts,
Nāc,
- 25 Miļā,
Atnāc pie manis.
Viss,
Viss vēl tāpat tur pa vecam.
Tavam maigajam plecam
- 30 Pret ēnām un vēju
Būs samta lakats, kurā es glabāju rožu tēju,
Tu sēdēsi mana vectēva sarkanā krēslā.
Un tavā priekšā
Istabas zilganā krēslā
- 35 Mani divpadsmit prusaki
Dūdос
Par cukura baložiem klusāki.

- Un uz viņiem aiz loga
 Kārīgi glūnēs mana vienīgā vista.
- 40 Kad mana istaba
 Kļūs tev par tumšu,
 Domā, es skumšu?
 Nē!
- Papīra plānumā izēstu baltmaizes donu.
- 45 Pakāršu griestos par lampionu.
 Visas lietas pieņems divaiņu veidu,
 Un es pats?
 Es uz vecas vārtu atslēgas šķirbas
 Pūtišu fleitu.
- 50 Skaņas līs sikas, asas kā tirpas.
- Un tad,
 Dārgā,
 Istabas spīdumā mīklā,
 Spoguļu spōkainā stīklā
- 55 Mani mācītie prusaki
 Uzsāks,
 Cēli un lepni kā pāvi,
 Lista — Ungāru dejas — un Grīga —
 Ozes nāvi —.
- Pasaule, stāvī!
- 60 Un, ja tu,
 Mīļā,
 Par to tikai drusku smietos,
 Zini,
 Visa sirds mana pārvērstos ziedos.
- 65 Un es ar mācekļiem saviem,
 Kurus veselām naktīm es mācīju,
 Brauktu uz Vāciju.
 Tur,
 Hamburgas izdzīves kaktos.
- 70 Kur mitrais gaiss plaušas kā kaktuss
 Sāpīgi dūr,
 Tur
 Mani prusaki dejotu valsī.
 Lektu degošai pagalei pāri,
- 75 Lidotu telpā kā spāri
 Un dziedātu angļu dziesmiņas balsī.

- Jūsmā
Matroži šautu
Cits citam pīpes no zobiem laukā;
80 Bet es,
Es tāi drūzmā
Lasītu naudu
Tev lielā kapara traukā.
Bet tad
85 (Ak, es labprāt dziedātu kādu sentimentālu
dziesmiņu!)

- Viens mans konkurents briesmīgs
Uzpirks manu labāko viesmīli.
Un tas
Kādā saulainā rītā,
90 Kad zilā Japānas zīdā
Mani prusaki gul' vēl,
Tos pārklās ar zaļo, nāvīgo pulveri.
Veltī es tos berztu ar labāko spirtu;
Tie tomēr šausmīgās mokās mirtu.
95 Pie viņu kopējā zārka,
Lepna un dārga,
Stāvēšu es
Un divi viņu treneri somi,
Klusi un domīgi,
100 Un mūsu rokās būs pasaules skaistākās
vizbules.

- Mēs viņus apraksim Hamburgas kukaiņu kapos.
Būs aprīlis gaisā
Un koki lapos.
Bet kas būs ar mani? —
105 Varbūt kāds domā
Sastapt mani
Zvejojam raudas?
Nē!
Man gribēsies ēst,
110 Bet man trūks naudas.
Dievs, par ko tu man dvēseli devi?
Un tad,
Dārgā,
Lai aizmirstu tevi —

115 Savu dziļāko mīlu un postu —,
Es lēnām vilkšos uz ostu.
Tur es kļūšu par cietu un eļlotu virvi
Un gajdišu tādu cirvi,
Kas vienā naktī mani pārcirtīs pušu.

120 Pušu.

Beigas.

Rīts.

Viens ar milzīgu pildspalvu sūc no debesīm nakts
melno tušu

115 Svētī dzīvību un veselību
 Es lūgšu rīkļos un oļos
 Tu es klāsi gar oļos un oļos
 Tu es klāsi lādu oļos
 Kas vien nāsi manī pārtikas
 Pār

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

**Es esmu šķēlies tagad tūkstoš āruškās,
 Kas citu dzīvi lādzi dzīvoī var;
 Tās manas ilgas zeltā vadzī uzkar,
 Ko mūžība kā kvēla elpa skar.**

SĀKUMS

- Trīs pletkreklus, kas bij man kādreiz tīri,
Un vienas vecas laķenes vēl klāt
Es namsaimniecei atdevu par īri
Un pārvilkos uz nomali labprāt.
- 5 Man istaba ar puķi logam priekšā.
Pats iedēdzis es saulē sārts kā māls.
Var nākt, kas grib, bez klauvēšanas iekšā,
Tāpat kā gaiss, kas smaršo te pēc sāls.
- 10 Zem manīm dzīvo meitenes. Tās dienā
Iet žīdiem skvēros dārgu veļu šūt.
Es viņu vārdus iegriezis sev sienā,
Jo pazīstams ar tām es vēlos kļūt.
- 15 Tās vakaros, kad lampās uzzied liesmas,
Uz balkona, pār kuru koki spīd,
Dzied salkanas kā lētas filmas dziesmas
Par cerīgiem un laimi, kur tā mīt.
- 20 Bet pretim, viens pie saviem sapņiem dzīvo
Vecs stūrmanis. Tas vienmēr kluss un drūms
Ap viņu mūžam pīpes dūmi plīvo,
Virš galvas mati plaukst kā rožu krūms.
- Kad katru dienu pulkstens nosīt divi
Un suņi tup pie virtuvēm un smilkst,
Man saimniece, kas tirgojas ar zivīm,
Nes azaidu, un ēdu es kā vilks.
- 25 Visš, kas man bij, tas palika aiz tiltiem,
Pat dakšiņu un nažu nav man līdz,
Tik ir kā jūsma, kas man sirdi pilda,
Un svārkos sabērztis druskās rūpju krīt.

Tik ir vēl līdz kā drosme, ko var pārdot,
30 Un ģitāre, uz kuras spēlē vējš,
Kad naktis sētnieks iziet noslēgt vārtus
Un lukturi pie savām durvim dzēs.

Tik ir vēl, ir, kā cepure, ar kuru
Var sētas pelkēs jaunie cāļi braukt,
35 Un maigi cimdi, lai tie rokās turas,
Kad pirmo reiz būs jāiet kazas slaukt.

Es smokingu un Kantu ādas vākos
Pie tilta sargam atstāju tāpat.
Priekš kāda velna nomalē tāds smagums?
40 Es vecai dzīvei pieteicis šah—matl —

Es gribu būt, kāds neesmu vēl bijis:
No visa vecā nogriezts, jauns un brīvs,
Jo jūtu — sirdī viss mans rūgtums dzijis
Un tikai maigums dzīvs.

45 Es gribu iet un līdz ar citiem strādāt
Un nākt no darba nosvēpis un gurds,
Lai būtu tādas tikai domas prātā,
Kas pretim jums kā asi putni spurdz.

Es gribu būt ar tādiem tikai kopā,
50 Kam dzīves prieks — viens stāds, kas
logā nīkst.
Sirds man likta lielu ilgu stopā.
Un kas to mērķim apturēt vairs drīkst?

Kāds stīvums prātos, redzē plēves aklums
Līdz šim man bijis dziļi kā nekad! —
55 Se, saule, kod, ja gribi, manu kaklu,
Es nemiršu tāpat.

Es esmu šķēlies tagad tūkstoš druskās,
Kas citu dzīvi līdzī dzīvot var.
Tās manas ilgas zelta vadzi uzkar,
60 Ko mūžība kā kvēla elpa skar.

106 Un glabā tālāk jaunām, cēlām audzēm,
Kas nāks.
107 No tagadnes, ko lai kā valgmi saudzē?
Es gribu visam pāri būt kā vāks.

65 Un tālāk traukties, noslaukot no rētām
Ar delnu visu, kas tur bijis lieks.
Cik mana dzīve bija līdz šim lēta,
Tik tagad gaiša viņa būs kā prieks.

ES — BALALAIKAS SPELETAJS

Grīns, pilns erotisku dvesmu,
Tagad jau trīs dienas esmu
Raibā, tukšā mazpilsētā,
Gaužam smirdošā un lētā.

- 5 Namā, kurā pašlaik mītu,
Griesti iztriepti ar kritu,
Stūrī liela, plata krāsns.
Un caur durvju garām šķirbām
Vējš nāk iekšā virpu virpām,
10 Kaktos saujām sakrājas.

- Seit no visām savām bēdām,
Kaislēm negrūtām un rētām
Paslēpies es tupu pikts.
Lai neviens vairs netiek iekšā:
15 Durvīm sašķobītām priekšā
Milzīgs bērza klucis likts.

- Un, kad nāk pār namu tumsa,
Tā aiz auss sev sauli gumza;
Manā sirdī šķumja krīt.
20 Tad es savu balalaiku
Tveru rokās, lai ko maigu
Uzlulinātu tūlit.

- Garām kazas iet uz māju.
Tikko dziesmā ieklausās,
25 Aptur savu balto kāju,
Balto tā kā bērza tāss,
Un sāk tvert ar vienu ausi
Dziesmas cukuroto rausi.

- Mana dziesma jauka, jauka,
30 (Laikam list no zelta trauka.)
Te tā smeļ, te saldi lūdzas,
Pārkāpj kastaņus un jūdzes,
Pārkāpj torņus, sētas, zvaigznes,
Rasu ņem un projām aiznes.

- 35 Un jo lulinu es ilgāk,
Jo man meldīņš saldāks plūst,
Tā ka katra zilā smilga
Alkās iesmilkstas un lūst,
Tā ka visas peļķes zūst,
40 Rieros balts kļūst sodrējs
Un nekad nav melns vairs otrreiz.

ATDZIMSANA

Es krogus aizmirsis un dievnamus arī,
Viens klīstu nomalē, kur zeme kūpēt sāk.
Pār mani saule spīd un lēcās liepu zari,
Un vēji pieceļas un silti pretim nāk.

- 5 Es kājas atloku un viņas grāvjos liēku,
Kur straumes putojot kā alus garām skrien,
Ar skatu noglāstu es katru sārto slieku,
Kas klusi vizmojot no zemes pretim lien.

- Kāds valgums smaršojošs uz visām koku sētām!
10 Tas, pilēs saplūstot, uz leju zālēs brūk.
To lēnī leju es uz šavām lūpu rētām;
Lai sirdī veldzina tā valgums salds un rūgts.

- Un tad es pasmaidu un ceļu rokas augšup.
Pār mani putni slīd, un nobirst mākons valgs.
15 Un tad es sajūtu — es dziļi zemē augšu
Un kāpšu debesīs kā smarša tīrs un smalks.

PAVASARIS

Pavasars,
Saule,
Sniegi, kas pārklāja sētā sārtās ķieģeļu kaudzes
un riepās

Un bija maziem bērniem līdz žodiem,

6 Nokusa šodien.

Liepas
Smaršoja velgas un smailas.
No malkas šķūnīša izlaistais gailis
Dziedāja skaļi uz jumta kā mulla Kairā.

10 Un tad es nespēju izciest to vairāk.
Noslēdzu centrālās apsildes čuguna pākstis,

Atrāvū logus,

Ieplūda gaiss.

Pārklādams samtainos krokus,

15 Rožainās tapetes, grīdu un stiklus

Miklus

Ar sudraba plēvi un tricošu rasu.

Basas

Līdz ceļiem

20 Es noāvu kājas,

Izgāju ilgi no mājas.

Staigāju, klīdu,

Gribēju ielās starp ormaņiem, naktssargiem,

staigulēm

Sagaidīt rītu.

25 Rītu.

Tumsā es dzirdēju
Odeņus notekās rūcam,
Smaršojam skārdu,
Krāsotus vārtus.

30 Gaiss bija piekārts ar miglu,
Un kaut kur tālu aiz vairākām jūdzēm
Tvaikoņi gaudoja dobji it kā caur stiklu.

Kūstošo sniegu
Es ņēmu kā sudrabu plaukstā,
85 Lai redzētu ūdeni no viņa plaukstum.

Ceļus es liecu pie zemes,
Lai man caur gurniem kā saknēm
Kāptu sulas un drēgnums uz augšu
Līdz sirdij,
40 Līdz smadzenēm zaļganisārtām,
Var būt, ka kopā ar liepām es arī tad,
Pienākot vasarai, plaukšu.

BRĪNUMS

- Zeme,
Zaļā, apaļā zeme,
Kad tevi noglāstīt vēlos,
Tad es nopērku gumijas bumbu
- 5 Veikalā mazā,
Kur kasiere smaida par naudu.
- Un tad es izeju ielās
Ar gumijas bumbu virs galvas
Smaidošs,
- 10 Laimīgs.
Ormaņu zirgi izplestām acīm
Noskatās manī.
Suņi
Bariem skrien līdzi;
- 15 Bet mākoņi valgie
Ar elkoņiem atspiežas baznīcas torņos
Un vēro.
- Bet es
Eju ar gumijas bumbu virs galvas
- 20 Smaidošs,
Laimīgs.
Saule spīd acīs,
Bet es redzu tikai — zemi;
- 25 Vēji pūš lūpās,
Bet es jūtu tikai — zemi.
Kurp es kāpju,
Vienalga,
Kalns, koki, žogs,
Ormaņu kulba vai kiosks;
- 30 Es nesu zemi uz rokām un diezgan
- Cilvēki nīcīgi nosmīn,
Bet bērni kliedz skaļi:
— Lūk, Čaks iet
Un zemi nēs rokās! —

35 Un es eju.
Ar gumijas bumbu virs galvas;
Skūpstu to,
Un man liekas:
Tās pasaules maigākās lūpas,
40 Glāstu to,
Un man liekas:
Sievietes krūtīs es skaru.
Zeme!

Un tad es nostājos telā uz stūra,
45 Kur kādreiz bijusi telefonbūda, —
Un kliežu:
— Ļaudis,
Kaķi, suņi un zvirbuļi,
Jūs, kas akmeņos mītat,
50 Nāciet:
Man zeme guļ rokās,
Nāciet skūpstīt to,
Nāciet ieelpot to,
Zemī,
55 Zaļo, apaļo zemī.
Ļaudis —

Un es redzu,
Kā rindās nāk
Kaķi, suņi, simtkāji, tārpi,
60 Zvirbuļi atlaižas baros,
Sēstas uz bumbas,
Bet ļaudis
Iet nīcīgi garām
Un nosmīn:
65 — Traks,
Viņam maiguma trūkst. —

Bet es stāvu uz stūra
Ar gumijas bumbu virs galvas.
Saulē beidz spīdēt,
70 Bet es stāvu,
Lietus sāk līt,
Ilgi, ilgi,
Bet es stāvu
Un, kad tas beidz,

75 Es vēl esmu uz stūra
Ar spīdošu bumbu virs galvas.

Esmu
Tīrs, mirdzošs, valgs,
It kā viss rūgtums ar lietu

80 Būtu notekās zudis,
Esmu
Viens,
Brīnumam ticot.

Un vienā vasarā,
Kad man pār daudz kļuva savāda sirds,
Es aizgāju laukos.

5 Veselām dienām
Klīdu mežos un pļavās,
Dzēru pelķes,
Edu mellenes,
Un manaš pēdas kļuva biezas kā ozolu miza

10 Un reiz,
Kad es, iegulies zālē,
Vēroju zilgmē, kā vēji auž mākonī mazu,
Mani satika vīrs,
Vecs,
Ar lāpstu pār pleciem.

15 Izdzirdis manu savādo sirdi,
Teica —
Dēls, nāc man līdz,
Iesim strādāt —
Un viņa vārdi nopūta pieneņem pūkas.

20 Un tā
Es visu to vasaras galu
Strādāju dziļi mežā,
Rokot ūdeņiem gultas.

Un tagad?

25 Tagad
Atkal es stāvu pilsētā bulvāra vidū
Un smaidu:
Jo nekas mani neuztrauc.

30 Man var staigule pietiekties līdzī,
Žīds,
Mani pagrūst var gājējs, pašpuika, džentlmenš,
Mani var aptraipīt tramvaji, auto —
Vienalga.

85 Visu vasaru es esmu gulējis sūnās,
Glāstījis saknes,
Stāstījis pasakas sēnēm
Un lasījis rasu no lapām.

40 Visu vasaru mēness audis zeltu man acīs
Un mūžība
Gulējusi man kā lapa uz pieres.

Vēl tagad
Pirksti man smaržo pēc medus,
Sirdi kā ābolā sēklas guļ miers,
Bet smadzenēs šūpojas
45 Ezeru mirdzošās miglas un dienvidu dvingas.

ILGAS

Vai lai es aizsauju durvīm bultu?

Sodien

Es visu dienu neuzklāju savu gultu,
Lai redzētu, kāda izskatās mana dvēsele.

5 Sapņi?

Nogriezti ceriņi vāzē.

Sakiet,

Sakiet,

Vai jūs esat reizēm splāvuši slepen

10 Ielās uz trepēm,

Kur blakus ubagam greizam

Top pusdienas saule?

Tad tā smaršo pēc grauздētām mandelēm.

Sodien uz lūpām

15 Es jūtu melnus, šķiedrainus putekļus klūpamā

Laikam ostā no kuģiem ceļ ogles.

Visi pilsētas zēni

Ķer Zundā pie Ķīpsalas mailītes

Un cep tās

20 Uz saulē karsētiem ķieģeļiem.

Ak, basas kājas!

Brauksim ormanī šodien

Un noausim basas kājas.

Skaistie mušu kodieni!

25 Sanāķiet, sanāķiet, mušas,

Kodiet, sūciet asinis:

Mūsu lieli balti un maigi kā asni.

Visi pilsētas zēni

Ķer Zundā pie Ķīpsalas mailītes.

30 Nomales laipas

Siltas kā uzkaršēts ūdens.

Brauksim,

Brauksim uz turieni ormanī

Un noausim basas kājas.

35 Klejosim ilgi,
Bez stājas.
Ceļu mums rādīs skudras,
Pūkās, kas lidos gaisā,
Gaisma pilēs kā sudrabs.

40 Darvas pilieni saulē
No jumtiem, kas lēni salikst,
Kritis saules puķēs
Un tur par sēklām paliks.

Dārzā, kur sauli šūpo
45 Plāvēja izkopts,
Saskaitījis saknes,
Balts avots no zemes izkāps.

Klejosim ilgi,
Ilgi.
50 Zāle kā elpa būs mīksta.
Vējos, kas vizmo gaisā,
Sēdīsies putni kā ligzdā.

Un, kad mūs pārņems gurdums,
Gulēsim zeltainās smiltīs.
55 Garām ar sauli murdā
Vakars mums aizies sitti.

DZIESMA KAZRAGAM

Krastā es uz sārtiem priežu balkiem,
Vējš man lūpās sūras smaršas pūš,
Bet tev ūdenī starp akmeņiem un algēm
Aizslīd viegli viss tavs ātrais mūžs.

- 5 Saule klūp uz neredzamām trepēm,
Upē krīt un izkūst tur kā sviests.
Annīņmuižas lepnā dārzā slepen
Man jau līgans makšķerkāts tev griezts.

- Paskaties vēl reiz uz Zaļo Zundu,
10 Paskaties, kā laivas airiem zied;
Droši vien pēc vienas siltas stundas
Tevi būs mans āķis ķēris ciet.

- Nem vēl reizi dzidrās straumes elpā,
Sārto smilti savām spurām skar,
15 Jau pēc mirkļa raušu tevi telpā,
Kurā putni tikai mirdzēt var.

- Mušas bariem, laižoties uz zirgiem,
Smilgās klups un tur starp stiebriem siks.
20 Tev, kur acs vēl tagad ruda mirgo,
Spīdēs valgs mans āķis ass un liks.

Un tu mirsi blakus man uz balkiem,
Tava kreisā palikušā acs
Sapņos vēl par ūdeni un algēm,
Bet tev elpa pušu truks kā mats.

ZEKSERU SPELE

Sodien es kā agrāk visu rītu,
Kur gar sētām saulē sudrabs kāp,
Zekserus ar puikām kopā situ,
Tā ka roka man vēl tagad sāp.

5 Liels bij prieks bez cepures un karpēm,
Vienā kreklā, tā ka miesu redz,
Pogas sist, lai tās kā trakā skurbā
Saulei acīs bezkaunīgi lec.

10 Liels bij prieks turpat aiz stūra grāvī,
Kur jau ūdens silts un brūns kā rums,
Iekšā gāzties tieši tāds kā stāvi,
Kad par daudz sāk pārņemt nogurums.

15 Liels bij prieks tad just ap sevī zālī,
Odeni un siltās debesis,
To, kā līp pie sāniem sārtie māli
Un no elpas izzūd vājums viss.

20 Liels bij prieks no jauna augšup celties,
Spēli sākt un beigt to tikai tad,
Kad jau saule visus jūmtus zeltī,
Sētām šķirbas mirdz kā zelta mats.

Pēc lai spētu nogulties uz dēļiem,
Smags un kūpošs, sveķu smaršu josta,
Kamēr vējš ar savu samta mēli
Paņem sviedrus man no miesas nost.

Preču vagonā iemests un atvests
 Tas no Kurzemes tālās caur Sloku,
 Kur gar ceļiem iet ozolu gatves
 Dievam vakaros skūpstīt roku.

5 Vēl ap miesu tam smiltis turas,
 Pilnas smaršu un spīdumu sārtu;
 Bet viņš neredz vairs mākoņu spuru
 Un to,
     ka ceļš tur virs sevis vārtus.

10 Dziļi pārsteigts, ar aizrautu elpu
 Kaudzes virsotnē garo viņš bikli,
 Apkārt tirgus betona telpa,
 Juntā debesis tēlo stikli.

Lemts tur nav viņam ilgi gaidīt!
 15 Drīz to paņems par santīmiem dažiem
 Jaunas meitenes pirksti slaidie
 Un to atdos virtuves nažiem.

Naži iegrimis līdz galam elpā.
 Tad kā kūpoša mute nāks katls.
 20 Tikai mirkli atmirdzēs telpā
 Kālim miesa kā dzeltēņš atļass.

PIRMĀ VILSANĀS

Es atkal šeit, kur piedzimt man bij lemts,
Kur blākus dādzim esmu smiltis audzis.
Ak, nomāle, kamdēļ tev jaunā ņemt,
Ja pārāudzis es tavas mēslu kaudzes? —

- 5 Nem labāk vēl un mani augšup nes,
Kur zilgmē nebeidz pāri zemei tecēt,
Var, var uz katras tavas izkārtnes
Vēl manūs pirkstu nospiedumus redzēt.

- Es esmu tavs. Bet gribu lielāks kļūt
10 Un vienīgi ar tevi tikai kopā —
Lai jauna dzīve nāk no tavas kūts
Un svētums atdzimst katrā tavā lopā.

- Bet tagad, tici, viss man šķiet tik svešs,
Tik skarbi baigs, ka jūtu elpu smokam.
15 Man saule pretim sūras smakas dves,
Kur skrandu višķis stiklos katrām logam.

- Kurp vien tik skatos, pārmainījies viss,
Nekā, nekā no tā, kas bijis kādreiz,
Ap mani, redzu, cita dzīve ris
20 Un sirdī, sirdī skar kā asas nātres.

Ak, nomāle, vai tā vairs esi tu,
Par kuru teicis esmu tik daudz maiga?
Vai vēlies tu, lai tevi aizmirstu,
Kam tik daudz visur tev no jaunā laika?

25 Gar taviem dārziem tagad asfalts stīdz,
Virš taviem kokiem viņo metālmasti,
Sēd katrā logā patafons un dīc,
Un aptin sirdi kā ar saldu vati.

30 Kur agrāk likās viss tik skumjš un kluss,
Kur tikai kūtīs sēri govīs māva,
Skrien tagad garām šņācot autobuss
Un eļļa smiltīs zied kā brūna rāva.

35 Kur gaismu tumsā deva tikai sniegš,
Jau garos kātos sakāpušas spuldzes.
Uz jumtiem naktīs zelta papi liek
Un mīkstā maurā vēso bruģi pulcē.

40 Kad vakaros sāk dārzos smaršot siens,
Vairs puikas neiet žurkas šaut ar stopu,
Bet lepni sev ap kakliem šlīpses siēn,
Uz šēņķi iet un alu dzer ar stopu.

Aiz jostas viņiem katram nazis līdz:
Lai pamēģina tikai tos kāds aiztikt,
Tad droši varēs tas, kad atnāks rīts,
Sev debesīs par godu puķes laistīt.

45 Es atkāļ te, bet viss man šķiet tik svešs,
Tik skarbi baigs, kā jūtu elpu smokam.
Kam priedes tur, kur redzams tālais mēžs,
Kam saule nepil vairs uz manām mokām.

PĀRVERSTĀ NOMALE

Stāvu nomalē tālā uz stūra,
Kur līdz galam pat neiet tramvajs
Un kur saimnieka baložu būri
Reiz ar akmeņiem sasītu skrambās.

- 5 Rokās cimdi un sudraba nūja,
Sirds ar rūtainu uzvalku sedzas.
It kā sveicot no palodas dūja,
Spārnus vēdot, grib sēsties uz pleca.

- Redzu, garām tāpat vēl kā senāk
10 Aizved mironi vienkāršos ratos,
Puikas kaķus pa jumiem dzenā,
Un man bruģis nes smiltis matos.

- Saule, saule uz pasaules zīda
Tā kā dzeltēns balodis lido.
15 Gailis vīstas kā kaņepes mīda,
Vecas aķas žūst pagalmu vidū.

- Gausi tālē kāpj burkānu vagas.
Seklos grāvjos, kur ūdens staigā,
Tup kā zvirbuļi treknas smakas.
20 Vēji skrīenot sit spārnus vaigā,
Un kā zelta lapseņu pilni
Dūc virs renstelēm telegrāfstabi.
Pāri mājām kāpj plašuma vilnis,
Kluss un saulains kā lauku kapi.

- 25 Savai dvēselei atsītis spundi,
Seit, kur kazas es agrāk dzinis,
Stāvu laikam jau otro stundu,
Bet neviens par to neliekas zinīs.

- Eju klāt vienam zēnam un lieku
30 It kā glāstam uz galvas roku.
— Laid, — viņš saka, — tu redzi, ka sīteku
Es no zemes sev āķiem roku. —

Skatos, brūngana māmiņa zosis
Dzer aiz pēdējām mājām ganīt.
35 Viņu laiks pat nav varējis plosīt,
Droši, droši tā atcerēs mani.

Bet, kad vaicāju, atskatās asi
Un tad atņurd man: — Nevaru vaigā
Acu vājuma dēļ es vairs pazīt
40 Katru klaidoni, kas te staigā. —

Tad es eju un dzeru alu,
Un kā atmiņai no šīs dienas
Pērku nazi ar rūsganu spalvu,
Ko sev pilsētā pakārt pie sienas;

45 Ko sev ņemt un reiz pārgriezt elpu ...
— Bet par beidzamo asins lāsi,
Vai tu, nomale, savu telpu
Tad pār mani kā mašu klāsi?

Laikam ne. Citi ļaudis un sāpes
50 Tevi berzušas siku un mazu.
Tik no skursteņiem dūmi kāpjās
Bālās zilgmes ūdeņos pazust.

Kad es gulēšu morgā bez zārka,
Lielai tumsai pie spārna placis,
55 Varbūt nāks kāda kaza vārga
Un ar mēli man aizvērs acis.

Tagad eju uz mūžu. Pie tevis
Es nekad vairāk nenākšu citreiz.
Tikai dziesmas, ko līdz tu man devī,
60 Kādreiz spēlēšu skumdams uz citrās.

SLINKUMS

- Pusdiēna. Es sēdu viens uz sola.
Kaut kur cerīni kā vēnās zili zied.
Brokastis man negaršo vairs ola,
Vakarā es nezinu kurp iet.
- 5 Tā jau sēdu, liekas, trešo stundu,
Būtu jāiet trotuāram līdz.
Apkārt tikai vientuļīgi dundurs
Sīc.
- 10 Būtu jāiet kaut kur alu iedzert,
Saldejumu. Liekas, karsts.
Tikai bail, kā neiekaist kāds dziedzers,
Un būs atkal jāskrien meklēt ārsts.
- Kaut kur, dzirdu, ielās izkūst auto.
Nirb no smaršām un no saules gaiss. —
- 15 Pasaukšu es kādu nīpru skautu,
Lai man sirdi patur mazākais.
- Jo tāds slinkums, mani māc tāds slinkums,
Ka neko vairs negribas pat just.
Domas dīvainas un kūtras kā flamingo
- 20 Tikko kust.
- Ak, šis lielais, saldais, baigais slinkums.
Kā viņš spējis mani sasaistīt:
Zēna gados es vismaz ar lingu
Gāju logus kaut kur izdauzīt.
- 25 Zēna gados es vismaz uz Zundu
Skrēju zvejojot tur, kur alksnis liks.
Tagad? — Tagad, liekas, trešo stundu
Sēdu jau es viens un nekustīgs.

NEMIERS

Plaukst koki
 Un ceļas pret sauli kā zaļi mirdzoši lokli.
 Nez vai es līdzī tiem plaukšu?

- 5 Kā es gribētu irdnē pirkstus kā saknes ielaist
 Tepat uz vietas — bultvāros, ielās!
 Un dzīvot,
 Lai pār mani logi kā mirdzoši vēji plīvo.

- Es dzeru, es elpoju, gribu un kustu.
 Es redzu uz Latgales ceļiem krustus,
 10 Putnus, kas pārlido Āfrikas stādus,
 Putekļiem klātus,
 Jūras, kas savos dziļumos rožainās radzes
 Atsedz.
 Bet manī nav miera.

- 15 Un vakaros bieži
 Stundās,
 Kad mežos uz upēm let brieži,
 Kad mūžība pil katrā sliekā,
 Man liekas,

- 20 Es stāvu
 liela
 tumša laukuma vidū,
 Kur es bērņībā bumbas situ
 Un kur toreiz pēc zirgliem oda.

- 25 Zvaigznes atspiežas uz manas pieres,
 Bāloži siltumu meklē zem mana zoda,
 Debesis zilas,

zilas kā cilvēka vēnas,
 Bet prieks manā dvēselē nenāk.

- 30 Es dzirdu kapsētās sabrūkām kapus,
 Renstelēs ūdens āplust.
 Uz oļiem gulst mitrumš kā sudrabs!
 Pār mīesu rit vēsuma skudras.
 Bet manī nav miera.

- 35 Un tad es eju,
Eju
Ar zaļganu, gurušu seju
Kaut kur tumsā un vārtos,
Kur rūgtu reibumu pārdoš,
40 Kur dzīvi ar fiskara asmeni kārto,
Bet man nav miera.

- Un tad, kravati saslējis labāk, —
Tā vēl manu lepnumu glabā, —
Klimstu kafijas namā.
45 Radio jūtu: ķirši zied Jokohamā,
Upēs peld rožainas zivis,
Bet es sēdu,
Sēdu,
Dzeru zelteri aso par diviem,
50 Un man nav miera.

- Kafijas zilganā smaka
Kā mūžība smaga un traka
Glūn,
Padara manas smadzenes brūnas,
55 Pārklāj manus nagus ar tumsu
Un manus sapņus kā papīru gumza.

- Un tad pēkšņi
Gribas visas zeltera glāzes plaukstā sev iesist.
Apvainot vienu viesi
60 Un tam uzgāzt uz galvas,
Bet es sēdu kā izliets no alvas,
Sēdu
Un nezinu, kamdēļ mana kravate slienās
vēl augstāk.

- Salst.
65 Mūzika lēnī skumīgu tango valsta,
Visās kristāla vāzēs
puķes kalst.

- Bet man nav miera.
Jūtu —
70 Sievietēm maīgi zem drēbēm briest klēpji,
Dzērāji sirdis slēpj glāzē.

Cikāgas ielās
Zūd gājēji vēlinie,
Un no saules staru dzēlieniem
75 Tuksneši raustās un kāšē.

Un tad es redzu —

Visi pulksteņu rādītāji izaug lieli kā masti
Un sirdī man griežas.

Un tad es redzu,
80 Kā briesmīga aste
Mana mēle
Ceļas un svežas
Pret visiem pasaulu krastiem.
Ar vienu kliedzienu īsu

85 — Kur saule, — es trīsu,
Trīsu —
Un izpilu viss sava kliedziena beidzamā lāsē.

— Jocīgais, saule,
Lūk, viņa kā citrona šķēle
90 Peld jūsu glāzē, —
Jaunkundze pienāk un saka,
Uz viņas pirkstiem un elpas kā neļķe zied laka,
Laka.

Pār pasauli sabriest un gulst
95 Trūdu un asiņu smaka,
Apstājas pulss,
Zvaigznes satumst un pārvēršas zemēs.
Cilvēki tēmē.

Nav miera,
100 Salst.
Visas pašaules vāzēs
puķes kalst.

ES ALKSTU CITU VEIDU

- Arvienu vairāk un vairāk
Man negribas cilvēkam būt,
Vārgums,
Par rožainu stārku
- 5 Kairā
Es vēlētos kļūt.
- Kaut vai par mazu māju,
Kur dzīvo ģimenes trīs;
Vai krēsla kāju,
10 Kas salūzīs drīz.
- Arvienu vairāk un vairāk
Man netik par cilvēku būt.
Viss kaislību kairums
Manī pamazām zūd.
- 15 Kaut es kļūtu par kaktu
Pilns zirnekļu tīklu.
Vai vienkāršu miklu
Un oranža kaktusu.
- Kaut vai par plāceni
20 Un savas istabas grīdu;
Tad man nebūtu jāceļas
Katru rītu.
- Saule manī sēstos.
Suns piegrūstu purnu.
- 25 Es cilvēkiem pazoles plēstu.
Bet kur nul
Velti es savas smadzenes žņaudzu un burnu.
- Es esmu tikai cilvēks
Sīks, mazs.
30 Un kas ir mans spēks?
Nekas.

Pār sevi desmitreiz augstāk

Var sienāzis lekt.

Velti es saucu sev zvaigzni plaukstā

35 Man ļauts tikai degt.

Ak, kaut es varētu pārdurt rietus,

Lai viņu vīns mani plūst.

Tad savu sirdi kā ziedu

Celtu vējā, lai lūst.

40 Un visā telpā tās smarša vāra

Lai tyan,

Sako, cik sirds bija kāra

Man.

PĀRSISTĀ SPULDZE

- Ak, spuldze pārsistā pie mana tumšā loga,
Es tevi mīlēju, kā tikai mil vairs sevi!
Aiz mazā kioska, virs brūnā kļavu koka
Tu gaismu naktīs man līdz pašam rītam devi.
5 Bet tagad pārsista, liels caurums tavos sānos,
Tu kļūsti tumšāka par katru manu kaktu.
Un naktīs lietainās es rīta svārkos plānos
Vairs skatīt neēju, kā zied man logā kaktuss.

- Plūst tevī nakts un vaid, un savas tumšās
šausmas
10 Kā milzu spārnus triec pret stiklu palikušo,
Un zilais trauslums pats no savas nāves jausmas
Vēl tikko ieskanas un viegli pāriet pušu.
Un drūp un zemē krīt, kur bruģa smiltis kāras
Pēc brīža viņu tver un kopā vāc, un slauka.
15 Tad mirdzošs skauj to laiks kā rožu lapas vāras
Uz ielu trokšņainā un asfaltētā trauka.

- Tu, pakārts liķu dārzs. Skrien sīcot tevī mušas,
Bet ārā netiek vairs. Un pilnas zvaigžņu trīsu
Tur, bada dzeltas, ļimst un, stingas palikušas,
20 Uz taviem stikliem guļ un trūd ar smaršu īsu.
Tu, riebiģs galvas kauss ar bezveidīgu seju,
Kas stabā šūpojas bez elpas un bez vaidā.
Kad vaigs tavs dzisušais gar logiem sveras lejup,
Tas sirdis štindzina un manus sapņus baida.
25 Es tevi negribu, no šava staba zūdi
Tu, manas nāves rēgs. Prom tevi vienmēr dzišu,
Līdz tavu ķermeni raus tumsas baigie plūdi.
Ja ne, tad tevi pats es beidzot sadauzišu.

SAPŅO

Sapņo un tu nebūsi mazs;
Visa pasaule tevī liesies kā kvass.

Sapņis viscietāko tēraudu dzeļ,
Un cilvēku visam pāri ceļ.

Sapnī tu pats topi sākums,
Pats sev par sakni un zelta vāku.

Sapņot

GADIJUMS AR LĀPSTU

Viss viens —
Siens, koki, trepes, suns un es,
Vējš, kas mums pāri smaršas nes,
Viss viens.

- 5 Šī delna, ko es galdā lieku,
Šī mūzika un dzidrais gaiss
Ir vienā vērtībā ar slieku
Un mākonī, kas saulē gaist.

- 10 Reiz rakt es ņēmu rokās lāpstu,
Bēt jūtu, viņa man ko čukst:
— Griezt Sīriusa irdni slāpstu,
Kur citas saknes lien un pukst. —

- Tad, klāt tai pieliecies, es teicu:
— Pār mani riets kā duncis zib.
15 Ak, gadu plānums! Tad nu beidzot
Tu izdvesi, ko sirds tev grib. —

- Un visu vakaru un nakti
Ar viņu runājos es viens,
Uz puķu stiebriem svīda blaktis,
20 Un sapņoja par lietu pliens.

Pie brūnām alām žurkas ēda;
Un sikspārņi, kas zvaigznēs nāk,
Ar saviem spārniem tumsu plēta,
Kas klāja mūs kā smaršu vāks.

KAKTUSS

Un tad tu manā elpā nāc,
 Pilns reibas rožainas un tvaika.
 Un viss, kas manā sirdī krāts,
 Par medu kļūst pirms sava laika.

- 5 Tavs zieds kā karsts un liesmains stars
 Līdz dzīlei pārdur katru kaktu.
 Kā skūpsts tik viegls tavu audu svars,
 Un tas tu esi, tu — mans kaktuss.

- 10 Kad visiem plakstos sēstas nakts,
 Tavs zieds kļūst tumšs kā manas dziņas.
 Deg zvaigzne — zilgmes zelta blakts —
 Bez saprāta un sirdsapziņas.

- 15 Viss manī mostas sūrs un biezs,
 Tvīkst manas rokas asinsdarba.
 Un bezgalībai delna niez
 No zemes pieskāriena skarba.

- 20 Ak, kaktuss, paradīzes zieds!
 Uz smiltīm tropos snauž tavs sākums.
 Tu manu elpu bultā liec
 Un pāršķel debesis kā vāku.

Kas pasaule? Tik ledus plāns,
 Pirksts, putni, skūpsts, ko tu man dodī.
 Pie krasta sapņo hidroplāns,
 Kaut būtu viņš tik mazs kā odi.

- 25 No sava kakta zvaigzni plaukts
 Ar rūti tvarsta līdz pat rītam.
 Un mežos sēnes tiko augt
 Uz manas iepuvušās grīdas.

- 30 Nem lūpas un ar skūpstu liec
 Tur vērties rožu krūmam brīvi.
 Māns būs tā katrs saldaiss zieds,
 Bet tikai mans vairs skaists šai dzīvē.

FRANSUĀ VIJONAM

1.

Tu, kas rakstīji dziesmas par zagļiem,
Būdams zaglis un slepkava pats,
Tavas balādes lasot, pat akliem
Kļuva mirdzošs un redzīgs skats.

- 5 Nāc no stādiem un saknēm laukā,
Kur tavs ķermenis sadalīts plūst,
Rokas slacini kapara traukā,
Lai tā ūdens par smaršu kļūst.

- Pāri gājuši gadi bez gala,
10 Tomēr traušls kā stikls tas laiks,
Kas mūs vienu no otra dala
Savā mirdzumā skarbs un maigs.

- Tava lepnā un savādā slava
Plūst pār zemi kā aroms dīvs,
15 Un vēl tāda neviena nava,
Kas tev teiks: — Tu vairs neesi dzīvs. —

- Mitros plauktos un dzīvokļos dārgos
Ādas sējumā elpo tu mazs,
Kā ar rasu tu slacini vārgos,
20 Glēviem dvēselēs saplūsti ass.

Kad es redzu, kur brūngans tu guli
Un uz tevis snauž sapņodams laiks,
Tad pat sniegā man iemirdzas jūlijs,
Kļavs virs pleca kļūst medains un maigs.

25 Pāri ciešanām savām un nāvei
Gāji lepns kā gaisma, kas plīv,
Un nu vakara mākoņos stāvi
Tu virs galvas man mirdzošs un dzīvs.

Jūtu — sirdi, kas paliek bez elpas,
30 Rožu vaiņagā pirksti man liec.
— Pāri kokiem, namiem un telpai,
Dzejniek, ņem un to galvā sev liec.

2.

- Daudzreiz dzīvē tu zobenu cēli
 Pret to vietu, kur cilvēkiem sirds,
 35 Vīnā veldzēdams acis un mēli,
 Lai kā straume iejūsma irdz.

- Līdzī cīruļiem spurdza no rīkles
 Dziesmu pulks, un tu, mūžības dzelts,
 Vienmēr būsi un paliksi mīkla
 40 Tiem, kam skaistums šai pasaulē velts.

Visu mūžu no kroga krogā
 Gāji liksmodams skrandains un ciets,
 Bet tev dvēsele reibuma krokās
 Slēpās zila kā vizbules zieds.

- 45 Tevī klausījās, aizturot elpu,
 Krogos meitu un klaidoņu bars,
 Un kā zibens caur dūmaino telpu
 Dzēla sirdis tavs vārds tiem kā stars.

- Es vēl tagad pa pasauli kultos
 50 Viens kā pūsma, kas ūdeņus grūž,
 Bet, kad izmisums mostas, kā bulta
 Mani caururbj tavs traģiskais mūžs.

- Tad, kad cietumos iemeta tevi,
 Labām dūjām, kas nesa tev ēst,
 55 Savas skaistākās dziesmas tu devi,
 Lai tās sāpes nes ļaudīm, ko dzēst.

- Važām zudis, tu mežus un āres
 Tvēri, smaršu un ūdeņu kārs;
 Tev bija barība peles un spāres,
 60 Zemes rieksti un medus vārs.

Bet tad pēkšņi tu pameti dzīvi;
Kas tu biji? Grēks, skurbinošs malds.
Visvienalga. Tavs vārds man laika šķīvī
Atvīz cilvēkiem sūrstošs un salds.

- 65 Tavā rūgtā un dzeļošā varā
Pajūk viss, kas man elpā bij vārs.
Jaucos atkal es cilvēku barā,
Kožot dzīvē kā ābolā kārs.

NOMALES BODITE,
ES UN AMADEUSS HOFMANIS

Jānim Sudrabkalnam

1.

Tur, kur nomale šosejas pulcē,
Vienā šķērsielā bodīte ir.
Virš tās izkārtņi — Anna Sulce —
Čikstam dzird.

- 5 Aiz tās iesākas fabriku rajons,
Sienas elso un skursteņi kūp;
Melnās barakās strādnieki mājo,
Un no degvīna smadzenes drūp.

- 10 Rītos agri, kad ieliņa tīta
Miglā smagā un brūnā kā trāns,
Tur virs atvērtām durvīm kā tītars
Guldzot lamājas piekārtais zvans.

- 15 Slaida lete stāv, apsegta mantām,
Un virs viņas, tā pēdas trīs,
Saurā kukaiņu ķeramā bantē
Viena muša trīs.

- 20 Blakus medum tur dzeltēnās ziepes,
Blakus mucām viens putraimu maiss;
Kurvī rundstiķi cieti kā piepe —
Un to visu klāj piesmacis gaiss.

Vēl tur silķes guļ etiķi burkā,
Garžas dēļ drusku citrons tām klāt.
Un, lai naktīs tur neiekrit žurkas,
Vāks tām pāri ar ķieģeli klāts.

- 25 Var pie Sulcenes, Sulcenes dabūt
Smēķus tikai ar virsrakstu — Sīks —,
Jo tas kvartāls, kur katru stabu
Rotā elegants uzraksts — Toms Miks —

Bet kas Šulcenei vecai var tiešām
30 Būt kā ananass čaugans un gards;
Tā ir maize no Zemgales kviešiem,
Goda vārds!

Kas to ēdis, no brīnumiem plaukstas
Kopā šītis, ka āda lai kvēl, —
35 Un tad iebrēksies pēkšņi: — Dievs augstais,
Dodiet vēl!

Vai kur var tādu bodi vēl atrast,
Kur viss būtu tik labs un tik slikts?
Kur uz krita var dabūt sev katrs,
40 Un ja nemaksā — pļauka kā likts.

Tur līdz naktij aiz balta galda
Pate Šulcene, Šulcene stāv,
Naudu skaita un skaitot valda
Kupla miesās un lepna kā pāvs.

45 Katrā rokā tai gredzeni mirgo,
Zelta pulkstens no blūzes blenž,
Ja kāds tiepjas, ka lētāks kas tirgū,
Viņa norūc: — Frecher Mensch. —

Viņai kucīte trīcošiem stilbiem
50 Un Angoras runcis īsts.
Tai caur nāsīm dzied elpa kā svilpe,
No kā virslūpa raso un svīst.

Viņai gulta pildīta pēļiem;
Bet pie sienas, kur Kristus griezts,
55 Zelta uzraksts uz lakota dēļa:
Sulces liktenis mīlēt un ciest.

Visu klāj vēl tur rožaina migla,
Un starp mēbelēm prusaki lien;
Tur uz sienām, uz drēbēm un stikla
60 Just var smaršu, ko izelpo pliens.

Seit es bieži ar draudzeni kopā
 Nāku krēslā, kad gurdens man prāts;
 Sulce ieliektā kapara stopā
 Kvasu lej un no aizdusas šņāc.

- 65 Lai mums prāts vienmēr paliktu vesels,
 Tad uz pannas, kas vizmo kā zīds,
 Sulce ienes mums izceptas desas,
 Tās no karstuma kvēlo un trīc.

- Un es sēdu, un ēdu, un ēdu,
 70 Tauki smaršo uz lūpām un kūst.
 Kvass nāk sirdī un mierina bēdu,
 Līdz tā kūst.

- Un tad rokas es lieku uz galdiem,
 Sienām, stikliem, kur zirnekļu plīvs,
 75 Un no sajūsmas tikko vēl valdos,
 Jo es jūtu — es vesels, es dzīvs.

- Un pār mani zied griesti un gaisma,
 Puto tālums un zilgmē kāpj mežs;
 Un man šķiet, katra rīziņa plaisma
 80 Pretim rožainu aromu dveš.

Tad es nezinu vairs, ko lai daru;
 Pirksti sāk man kā plakstiņi tvīkt.
 Vai lai nazi kā plaukstošu zaru
 Lieku vāzē, lai zaļo un nīkst?

- 85 Vai lai kāpju uz galda es virsū
 Un no dzīvības iesāku smiet.
 Varbūt rīt jau pirms saules es mirstu
 Un uz debesīm paceļos iet.

- Vai lai mākoņos ielieku rokas,
 90 Kāpju upēs, kur tvaikoņi peld? —
 Zinu es, cik var skaistas būt mokas,
 Kā uz ielām mirdz mēsli kā zelts.

Zinu, zinu, no sirīs nekas nezūd,
Viss ar laiku kļūst salds tur kā piens.
95 Kas no stādiem šeit sliktāks par Krēzu?
Kas? Neviens.

Jūtu, jūtu — pie pirkstiem līp lapas,
Zāļu smaršas nāk drēbēs un rimst.
Kāds sniedz skūpstu man pretim no kapa,
100 Lai man zvaigznes uz lūpām dzimst.

Ak, šie sapņi uz bodītes sola,
Viņi dīvi kā meitenes skūpsts,
Runcim acis baložus sola,
Un kā iedomas garaiņi kūp.

105 Zeme, teic — kur tāds skurbums var rasties?
Tavas smiltis uz mēles man kūst,
Tavi strauti kāpj ārā no krastiem,
Elpā nāk un caur dzīslām man plūst.

Būšu mūžīga maize, es būšu
110 Tiem, kas laimes un brīnumu slāpst.
Dzirdiet, saknes zem irdnes plīst pušu!
Arī sulas uz sauli grib kāpt.

Mīlu, mīlu es visu — kaut velti —
Smaršas, elpu, kas skropstā man dus,
115 Gaismu, pūkas, kas acīs nirst peldēt;
Tamdēļ bieži es spēju būt kluss.

Tikai nezinu, kamdēļ es mīlu,
Laikam nemilēt nevar man sirds,
Jo ar līmeni kvēlu un zilu
120 Pati zeme caur dzīslām man irdz.

Ak, šie sapņi uz bodītes sola,
Viņi dīvi kā meitenes skūpsts.
Runcim acis baložus sola,
Un kā iedomas garaiņi kūp.

125 Vai lai pirkstos es ņemu šos sapņus
Un kā riekstus tos dāvāju jums? —
Arī jūs tāds pat skurbums tad apņems,
Klons zem kājām kļūs mirdzošs un glūms.

Arī jūs. Tā es sēdu un sēdu,
130 Tauki smaršo uz lūpām un kūst.
Kvass nāk sirdī un mierina bēdu,
Līdz tā kūst.

Bet līdz naktij aiz balta galda
Pati Sulcene, Sulcene stāv,
135 Naudu skaita un skaitot valda
Kupla miesās un lepna kā pāvs.

Manos sapņos un bodītes telpā
Viņa izplaukst kā mākonis valgs.
Un es jūtu, kā līst manā elpā
140 Vēl viens malks.

Bet, kad ļodzīgs pakārtā kurvī
 Manus prātus met reibuma plecs,
 Tad es redzu, kā atveras durvis
 Un viens ienāk kā mūžība vecs.

- 145 Amadeuss — es jūtu ar miesu,
 Amadeuss — mans vecais draugs —,
 Ļodzās lampa ar gaismu liesu
 Man virs galvas kā dzeltēns augs.

- Kur tu, Hofman, draugs, biji tik ilgi?
 150 Sēsties blakus un iedzer, še malks. —
 Un viņš atsēstas. Draudoši vilki
 Viņam acīs, kaut pats viņš tik smalks.

- Smalks kā zieds, kas uz lūpām kļauts kaltēt,
 Smalks kā štars, kas caur plisumu krīt,
 155 Viens aiz sienas dzied mierīgi altā,
 Laikam saulaina diena būs rīt.

- Un viņš atsēstas. Lūpas mērc kausā.
 Mērc. Uz pieres snauž mierīgs tam laiks,
 Bet uz rokas tup runcis. Tas klausās
 160 Silts un maigs.

Bet te Hofmanis uzlec un saka
 Balsī dobjā un saltā kā kuls. —
 Gaisos ieaužas asiņu smaka,
 Un starp audiem sāk aizrauties pulss.

- 165 — Ko tu sēdi šai nomales sietā
 Viens un atstāts kā invalīds klibs? —
 Un man liekas, ka runča vietā
 Viņam rokās bulta zib.

— Ko tu sēdi šai draņķa vietā,
170 Gaidot sāpi, kas sadegt raus?
Iesvied pasaulē sevi kā ziedā,
Un par sauli kļūs tavs kauss. —

Teicis, pazuda pēkšņi bez pēdu
Tā kā putns, kā elpa vai rēgs...
175 Un es atkal viens dzeru un sēdu —
Kur tu esi, kur esi, mans spēks?

VESTULE VIENAI MIRUSAI AVIZU VECĪTEI

Adrese — Ziepnieku kapi

- Mana vēstule nebūs sevišķi gara,
Un es viņu rakstīšu lieliem burtiem.
Diez,
Vai tev tur augšā brilles ir līdz?
- 5 Cilvēki jau tādi savādi,
Bērēs viņi raud
Un neredz,
Kas mironim vajadzīgs.
- Piedod,
10 Ka es nezinu tavu kapa vietu.
Tavas nāves laikā es biju izbraucis,
Un, kad es, atgriezies Ilģeciemā,
Aizgāju uz tavu māju,
Neviens vairs par tevi nekā nezināja.
- 15 Tava mazmeitiņa
Bija aizbraukusi uz laukiem strādāt.
Viņai piedzimis bērns,
Zini —
No nelieša Melnā Jankas (vecmāmiņa lasot
nopūšas).
- 20 Tas neliekas ne zinīs,
Pīpē tāpat,
Ed saulenes
Un vakaros spēlē mandolīnu.
Bērns ļoti vārgs.
- 25 Labāk jau būtu, ja tu viņu pieņemtu.
- Es tevi neesmu aizmirsis.
Vienmēr,
Kad es eju garām tam stūrim,
Kur tu tupēji zema un kupla kā krūms,
30 Man prātā nāk tava seja
Sīkām, mazām rievīņām pilna,
Tava balss dreboši dziedošā
Un tavi paldievs,
Dievvārdiem pilni kā skudrām.

- 35 Es, es jau zinu, ko tu vēlies man vaicāt.
Kopš tu mirusi,
Tavā mājā, kur tu dzīvoji Ilģeciemā,
Viss vēl pa vecam.
Tikai tās ārpusi
- 40 Saimnieks pārkrāsojis par jaunu,
Un vecā Ilstere
Pārgājusi dzīvot pie Kaneniekiem.

- Uz tā stūra,
Kur tu sēdēji agrāk,
- 45 Tagad uzcelts mazs iebrūns kiosks,
Tāds kā bērns.
Viņā sēd meitene,
Jauna, gaišiem, mirdzošiem matiem.
Tā prot smaidīt
- 50 Un, izsniedzot laikrakstus,
Parāda savus slaidos, valganos pirkstus
Ar maigu, saulainu ādu.

- Kiosks tirgojas labi.
Bet jaunie cilvēki,
- 55 Kas nāk viņā iepirkties,
Kavējas pārāk ilgi.
Un atejot
Viņu sejās elpo savāda, vizoša gaisma.

- Mani draugi dzejnieki,
60 Kad saņēma ziņu par tavu nāvi,
Piedzērās krogā,
Sasīta traukus,
Runāja muļķības
Un sauca tevi par avīžu māmiņu.
- 65 Bet tu nedusmo.
Ko viņiem citu bij darīt?
Baznīcā iet,
Nolikt uz tavu darba vietu vaiņagu,
Skumt?
- 70 Viņi ir vāji.

Tava recepte — petroleja — pret reimatismu
Man neder.
Labās kājas celis man tāpat knikst,
It kā tur iekšā kāds sēdētu

75 Un grieztu sev nagus.
Bet par to runāsim vēlāk,
Kad es būšu tur augšā pie tevis.

Un tas laikam notiks jau drīz.
Draud izcelties jauns pasaules karš.
80 Es iešu uz fronti
Un pie tevis varbūt pēc tam.

Bet tas nekas,
Diezgan jau esmu nīdies,
Skūpstījis meitenes,
85 Bijis bailīgs un lieks,
Diezgan,
Man nekas nebūtu pretim
Aiziet tur augšā pie tevis.

Tur mēs spēlētu abi uz durakiem,
90 Sūkātu konfektes, kas tev tā patik.
Un, kad tas mums apniktu,
Es tev dziedātu dziesmu par Transvāli
Un trimšķinātu uz gītāres.

Vakaros
95 Es tev atnestu ūdeni,
Ko aplaistīt tavas vecās mirtes un flokšus.
Atraksti,
Vai tur tev nav sasities kāds puķupods;
Pie viena gājuma es tev varētu atnest
100 Citu, jaunu līdz.
Tagad es beigšu.

Ja tu tomēr
Manu vēstuli nevari izlasīt,
Pasauc Ziemeļnieku Jāni.
105 Tas tev palīdzēs.
Viņš slaidis, mīļš jauneklis
Ar melnām brillēm
Un klausā uz vārda — dzejnieks.

ČIGĀNU KĀZAS

- Cigāni Sreinbušā svinēja kāzas,
Aidā, dallā,
Svinēja kāzas.
- 5 Tās tik bij kāzas, varenas kāzas,
Aidā, dallā,
Varenas kāzas.
- Trīs dienas ēda, trīs naktis dzēra,
Aidā, dallā,
Trīs naktis dzēra.
- 10 Laimīgam brūtgānam pārsita galvu,
Aidā, dallā,
Pārsita galvu.
- Namatēvs patrepē pārlauza kāju,
Aidā, dallā,
15 Pārlauza kāju.
- Vedēja dzērumā pameta pīpi,
Aidā, dallā,
Pameta pīpi.
- 20 Zvadzēja tamburīns, vijoles māja,
Aidā, dallā,
Vijoles māja.
- Uz deju māja
Un dancot gāja
Līgava, tērpusies sarkanā lakatā.
- 25 Svinību viesi,
Resni un liesi,
Dziedāja tā:
Aidā, dallā,
Uzrauji danci,
30 Danci... Danci...
Ai, dal-la-lā. —

OSTAS KRODZIŅŠ

Kas grib redzēt zagli dzīvu,
Šurpu nāk, kur smags un ziļs
Visu pārklāj dūmu plīvurs,
Kur gan sienām tvaiki pil.

- 5 Kur, pie mitrās letes malas,
Solā augstā tā kā strauss,
Dzer, kā jauzdams citiem galu,
Strādnieks sakņupis un gauss.

- 10 Blakus meita. — Bet, pie velna,
Ātrāk — krāsots miets un zīds!
Valga, savītusi delna,
Sirdī saberzts prieka krīts.

- 15 Tālāk Zanis. Vecā frakā.
Sejā iezalģans kā žults,
Sev zem lūpām skurbā trakā
Kaut ko latīniski muld.

- 20 Tā viņš stundām tur var kūkot,
Sevī izstīdzis un smalks,
Vienmēr kaut ko uzkost lūko,
Ja ir izdzerts kaut viens malks.

Jēli vārdi tur uz sienām.
Galdī, krēsli caurumos.
Kaktā palma griestos slienās,
Klarnets guldzot kliez kā zoss.

- 25 Lats par stangu. Dzer, cik vēlies,
Kamēr logos iekāpj rīts.
Diezgan. — Kaut kur krēslā zvēlies,
Bļauj, kas gadās, citiem līdz.

- 30 Bet, kad sākas trokšņains šībers,
Stāvi lidot nāk kā sniegs,
Un pa vidu visiem slīpē
Savu meitu kuģinieks.

- Meiņa neliela, līdz zodam,
Toties sprigana kā kvass.
- 35 Glāzi viskija ar zodā
Tādai izdzert nav nekas.
- Letes galā ostas strādnieks
Steidz pēc glāzes glāzi rīt.
Līdzās kaķis logā rātnis:
- 40 Acīs sērkokciņš tik spīd.
- Paps aiz letes, zilā vestē,
Liels un nekustīgs kā mūžs,
Tomēr sitējs tāds, ka es tev,
Kausos lej un svīstot pūš.
- 45 Ja kāds uzsāk lieki strīdu,
Nazi tver un kauties grib,
To kā knerveli un gnīdu
Paps tad grābj, lai ārā zib.
- Brīvs te katrs var būt bez pases,
Alu sūkt un grīdā spļaut,
Maizītes ar vecu lasi
Ēst un redzot meitas skaut.
- 50
- Ja kāds pilns, to draugi iestiep
Blakus kambarī, kur vēss.
- 55 Valgums sājš tur pil no griestiem,
Klons tur tāds, kas vēl nav mēzts.
- Sinī krodziņā pie ostas
Bieži vien man sēdēt tīk,
Kaut kas traks tad manī mostas,
60 Manī, kas tik gurdš un dīks.
- Metu vienu otru stangu.
Vēlš, tāds skurbums iesāk nest,
Ka pat ar orangutangu
Tagad lauzties ietu es!
- 65 Jūtu, asinis zem ādas
Aizraudamās guldzot plūst
Kā no kāda mīlzu krāta,
Lai man sirds reiz mieru gūst.

JELGAVA

Kas man būtu drusku līdzīgs,
Kiosks, lapa, bruģa oļi,
Kazas bārda, zirga soļi,
Kas?

- Kad man prāts kļūst ciets un īdzīgs,
Sasirgstot ar skumju sērgu,
Sārtu biļeti sev pārku,
Braucu projām steigā lielā
Prom uz veco, kluso vietu,
10 Kur gar mazām, senām ielām
Plūst uz jūru smaršains ūdens,
Sauli nes un krastus pūdē,
Kur, uz jumtiem sēdot, mēness
Audzē pažobelēs sēnes.

- 15 Veci nami skumji raugās:
Viņu garās, sirmās spraugās
Zāle sapņo, tārpi sildās
Un kā zelts mirdz smalkais smiltājs.

- Tur es ielās priecīgs eju.
20 Sētām lasu savu dzeju.
Kastaņiem un vecām ēkām
Noglāstu ar roku seju.
Skūpstu mušas, smaršas, telpu,
Zēni līdz man bariem lēkā,
25 Jaužot manu svešo elpu.

- Pilsētiņa maza, maza.
Viņas simbols — balta kaza,
Irstošs sliekšnis, iela lika,
Vācu madāmiņa sīka —
30 Un tad klusums, klusums, klusums
Tāds, ka kauns pat nospīst blusu.

Pilsētiņas tumšos krogos
Mūžība tup visos logos.
Tur pat kakti alu dvesmo.
35 Dienām liksmojis tur esmu,
Jo pat riklē katrs dziedzers
Slāpst tur nost, kā vēlas iedzert.

Pilsētiņa brīnumaina:
Viņā sadzīst katra vaina.
40 Kas tur zvaigznēm paver delnu,
Redz ir debesis, ir velnu;
Bet, kas pagriež to pret zemi,
Zin, kas mil to un kas nemil.

Ja tu arī vēlies tikt tur:
45 Nerunā trīs dienas sliktu,
Tad vienmēr būs kāda zvaigzne,
Kas uz turieni var aiznest.

RĪGAI

Uz manas mēles tava elpa laužta,
Un, lai es būtu, puse dota man.
Es esmu tavš no kājām līdz pat skaustam,
Tā gan.

- 5 Tev neaiziet no manis prom nemūžam:
Es esmu telpā, kas pār tevi blāv.
Man nomirt lemts uz tavām ielu gūžām,
Lai tad kā sveces spuldzes apkārt stāv.

- 10 Laiks manu liķi pārklās ielu smakām
Un man uz lūpām mitru lapu liks.
Pār manu galvu plīvos ielu plakāts,
Un naktīs dūjas man zem rokām migs.

- 15 Kad mana miesa iesāks lēni trūdēt
Un manas sulas liepu saknes sūks,
Būs visos parkos tad jau nācis rudens
Un savā kurvī koku lapas plūks.

- 20 Tad kāpšu es kā rīta saltā migla,
Kur klusi slēpjas miglā dzērvju balss,
Uz augšu prom aiz zilgmes zilā stikla,
Un tas tad būs mans sabrukums un gals.

Uz manas mēles tava elpa laužta,
Un, lai es būtu, puse dota man.
Es esmu tavš no kājām līdz pat skaustam,
Tā gan.

Tur mana sirds kā saules puķe dārzā
Aroien vēl maigi savas skumjas glabā
Un mājās mīlēt debesis un jumtus.

IELA

Sai pilsētā, kur dzīvojam mēs visi,
Ir iela šaura, dīvainā un īsa.
Aiz bulvāriem tai sākums. Viņai beigas
Pie garas, tumšas ielas nomalē,
5 Kur strādnieki un amatnieki dzīvo
Ar savām sāpēm, ģimenēm un ilgām.

Nekur, nekur, kā šinī mazā ielā,
Nav tik daudz sliktu iebraucamo vietu,
Kur pajumti un sētas pilnas mēslu,
10 Kas piepilda ar tvanu tuvos logus.

Tur naktīs šaurās, zemās istabās
Uz nārām rindās zemnieki guļ krācot,
Zem kažokiem ar zābakiem kā dienā.
Tiem smalkā maize, degvīns, bodēs pirktais,
15 Sviež trakos sapņos smagās smadzenes,
Kas pilnas saules, priežu smaršas kautras
Un atmiņu par pieneņiem un rudziem.

Nekur, nekur, kā šinī dzīvā ielā,
Nav tik daudz tumšu dzelzu noliktavu,
20 Kur gaiss pilns smalkas, skābas tēraudsmaršas,
Kur garos stieņos guļ uz kloniem dzelzs
Un zilgi spīd un sevī skaņu glabā,
Kur kaktos katli milzīgi kā elki,
Kā katedrāļu tumši brūnie zvani.

Tur žurkas pelēkas kā neskārts svins
Ceļ savas astes pāri dzelžu kaudzēm,
Un viņu acīs tumsa mirdz kā zelts;
Tur augstās sienas vienmērīgi klāj
Kā limenis zaļš pieskābuma plīvs,
30 Kas saulē košāk ņirb par katru zāli.

Nekur, nekur, kā šinī mazā ielā,
Nav tik daudz lielu trauku tirgotavu,
Kur telpa baltiem trauku mākoņiem
Līdz griestiem pilna. Un kur viss tik kluss,
35 Ka kaķu soļus var pat sadzirdēt
Un to, kā putekļi uz traukiem gulstas
Un asinis uz priekšu vēnās rit.

Un tur, kur sākas mazai ielai beigas,
Vairs tikai fabrikas un zirgu stalli,
40 Tur gaiss un zeme pilna smagas duļņas
Un dūmu kodīgu, kas aizsedz sauli.

Tur rītos agri piena kannas klauudz.
Kāds smagais auto aizved miltu kravu.
Un zemnieki brauc garās rindās iekšā
45 No šosejām, kur baltais miglas marlis
Vēl dubļos gulstas un ar zemi saplūst.

Stāv raibās virknēs tirdzinieku rati,
Un zirgi kožlā sūro ielas gaisu.
Tie gaida laiku, kad tos laidīs tirgū.
50 Tinkš blakus ielā tramvajs palsās sliedēs.
Iet darbā strādnieki. Ļirb gaisma logos.
Plūk asfalts. Slotas iznāk bruģi slaucīt.
Kliedz ostā kuģi. Mostas rīta vēsums.
Plok šķīvjos brokastis. Nāk bērnu barī.
55 Rīts slauka rūtis, atdod krāsu sētām,
Ar trokšņiem sajūk un kā rožains pāvs
Tad savu asti izpleš pāri zilgmei.

Nekur, nekur, kā šinī mazā ielā,
Es neesmu tā raudājis un smējies,
60 Tā nomirt vēlējies un atkal dzīvot.
Tur mana sirds kā saules puķe dārzā
Arvien vēl skaita skursteņus un logus,
Arvien vēl klausās leijerkastes skaņās,
Arvien vēl klusi lasa kopā pūkas,
65 Ko atpūš vējš no kaķu maigās ādas.

Tur mana sirds kā saules puķe dārzā
Arvien vēl maigi savas skumjas glabā
Un mātās mīlēt debesis un jumtus,
Uz kuriem dienā saule atspiežas,

- 70 Jo tur ir māja, kurā esmu dzimis
Un uzaudzis, un kļuvis slikts un īdzīgs.
Varbūt par to, ka gribējis pārlietu
Es visu mīlēt, visu, kas uz zemes,
Un gājis naktis, mēnesnīcās zilās
75 Uz ielām skūpstīt akmeņus un pierī
Pie skārdā likt, lai justu sirdī mieru.

- Es atminos kā šodien vēl — uz sētām,
Uz sētām toreiz rasā krājās medus
Un lapas kritot lipa man pie drēbēm
80 Un smiltis gūlās lūpās, lai tur skumtu.

Es atminos kā šodien vēl — uz rokām,
Uz rokām nāca baloži un sēdās,
Un viņu maigums grima manā elpā.

- 85 Nekur, nekur, kā šinī mazā ielā,
Es neesmu tā raudājis un smējies,
Jo tur stāv māja, kurā esmu dzimis
Un uzaudzis un kuras ļaužu dzīvi
Eš ziņu labāk nekā savu pašu.

VECAIS NAMS

- Tas vecākais šai mazā, īsā ielā.
Starp lielo namu cietiem, smagiem stāviem
Viņš šķiet kā sika, iepelēka sēne,
No vecuma kas pati sevī sadūgst
5 Un dilst. Laiks, beržoties ap viņu,
To padarījis iešķību un bālu.
- Tas krāsots nav jau laikam gadus desmit,
Niez viņam sāni, palodas un rāmji
Kā smagā kašķī. Vecā krāsa plīst
10 No augoņiem, kas viņā lēni rodas
Un viegli kūp, un rāda brūno kaļķi.
- Kad krāsotājs tam kādreiz garām iet,
Nams notrīc saldā, iepriekšējā tvīksmē:
Varbūt viņš stalažas nāk klāt tam sliet?
15 Nams katrā spainī kāri skatās iekšā:
Varbūt tur krāsa balta mirdzot guļ?
Kā viņš to saldu saviem audiem sūktu
Un laistītos, un apšķaidītos balts
Kā nomalē virs jumtiem ābeļzieds!
20 Viņš mirdzētu, un svaigs un lipīgs aroms
No viņa plūstu kā no vēta loga,
Aiz kura virtuve ar ceptu zivi garo.
Bet spainis tukšs, un atkal vecā sāpe.
- Te reiz sev pretim lielā, gaišā logā
25 Starp jauniem spaiņiem, kas tik glezni bija,
Starp brūnām mašām, birstēm, mīkstām slotām
Nams kaut ko pēkšņi drebot pamanīja.
Tā bija liela krāsotāja ota
Ar liku, strupu vērša raga spalū.
30 Tā logā likta bij gar pašu malu.
Tā bij tik mīksta, līgana un vāra,
Vēl gluži jauna, tikko piedzimusī.
Tā lielā loga vēso stiklu skāra
Ar tādu trīsu pazemīgu klusi,
35 Ka nams pat aizmirsa no ilgām elpot.
Kā pārsla sagriezās ap viņu telpa,
Un skurbums darīja to gluži aklū.

- Kaut spētu viņš šo otu slepus pakampt
Un, padzirdot to kādā tālā akā,
40 To augšup celt un glaudīt savu kaklu,
Kas ilgās vainās gruzdēja un nīka.
Bet, kamēr nams tā savās ilgās tvīka,
Bij otas saimnieks klusi bankrotējis.
Un nams nekad vairs otu neredzēja.
45 Nīkst veikals tukšs. Un vecais sirmais nams
Skumst atkal bāls un laiza savas rētas.

- Nīrdz viņam deniņos no lietus ēde
Ar baltām putām sūrstoša un rūgta,
Zem pažobelēm hūrnas sēnes dīgst
50 Un uztrauc baložus ar savu mieru.

Sen ūdenscaurule klimst stūrī slima,
Spļauj lietu atpakaļ, kas viņā gāžas,
Un rūš un caura kļūst, un neskan vairs,
Kad puikas tai ar plaukstu plecām uzsit.

SETA

I.

- Tu, mazā sēta, pilna rūgtas smakas
Ar oļiem ziliem, apaļiem un vēsiem,
Starp kuriem zāle maigi zoles glāsta.
Kā liela lāse pāri trīc tev zilgme.
- 5 Par rasu kļūst uz rūtīm tava elpa.
Kā lietussargs virs tevīm šalko kļavs.
Un rudeņos, kad vēji nokož lapas
Un taviem oļiem met, tad viņas šķiet
Kā zosu pleznas tīrā zeltā mērktas.
- 10 Tu, mazā sēta, tavu aso smaršu
Es ņemšu līdz, kad iešu kādreiz kapā.
Tur pazemē starp saknēm un starp smiltīm
Man satrūdēt tā neatļaus līdz galam.
Kā dzīvs ar elpu kaistošu un valgu,
- 15 Kas zvaigznēs sviedrēs zārkam vāka griestus,
Es klausīšos, kā tavos zilgos oļos
Sīt puikas bumbu, lodā tumšās lūkās,
Kā tavas pelķes mušas pāri peld.
Kā simtkāji nāk nodzerties un sapņo
- 20 Par svaigām lapām, kas virs viņiem trīs,
Par lupatām un treknām reņģu galvām.
- Ak, sēta, tevi es uz krūtīm liktu
Ar visiem dubļiem, šķūnišiem un smakām
Un apkārt nestu visai brūnai zemei!
- 25 Tik šaura tu, tāds tvans sēž tavā kāsā!
Var būt, ka liela kļūtu tu, un es
Ar tevi kopā līdz pat zilgmei augtu
Un sauajā liktu nogurušu zvaigzni.
- Tu nāc man, sēta, visur, visur līdz
- 30 Kā pirksts un skarīes katrai lietai klāt,
Ko gribu celt es pāri savai mutei.
Es atkal tavsl! Uz tavām riepju kaudzēm
Es naktīs sēdu, skaitu kļavu lapas
Un beru smiltis sev uz kārām lūpām.

35 Par spožiem putniem tās uz lūpām kļūst
Un projām spurdz, un aiznes manu elpu
Caur visu telpu
Uz saviem spārniem mirdzošu un lepnu.

Es atkal tavš! Uz tāvām riepu kaudzēm
40 Un ķieģeļiem, kas blakus malkas šķūņiem,
Kur peles pīkst un valgmi skaidas ēd,
Es sēdu tumsā. Tarakāni spīd
Kā zilās plūmes. Zoles ilgās sāp.
Tad mēnesi es ņemu savā klēpī
45 Un spēlēju uz viņa kā uz dombras.

Plūst dziesma pāri smiltīm, mantu kaudzēm
Un tarakānu sānu zilai vizmai.
Kā trakā alkā peļķēm āda trīs.
No debesīm krit kaķiem acīs zvaigznes,
50 Un malku šķīlās sveķi lās kā ķirši.

Ak, dziesma, karstā, mūžīgā un trakā,
Ko tuksneši jau dzirdējuši laikos!
Tu, te starp riepām, jumbiem un zem kļava,
Man tā kā lakstu sirdi dari trauslu
55 Un veri rētas dziļākas par upēm,
Kur kāpj no miglas augšup senā laime.

Tu, dziesma, sārtā, mūžīgā un tumšā,
Es savu pirkstu ņemu un kā diegu
Tur veru cauri zvaigžņu vēsos starus
60 Un velku kopā savas senās rētas.
Kas pagātne? Māns. Novalkātas kurpes.
Tev, riepa, ticu. Jo es tevi jūtu,
Uz tevis sēdu, tavu smaku mīlu,
Laiks trinoties gar tevi sadilst smalks
65 Un pazūd pāri mūžībā kā tvaikā.

Es zinu labi, sēta, kā tu smoc:
 Māc tevi šaurums, mantu pārpilnība,
 Glūn vienā kaktā naudas skapis drūms,
 Liels, plats kā krāsns, ar tukšu, aukstu vīdu.
 70 Bet otrā kaktā mēslu kaste tvan
 Ar melnām biezi nodarvotām malām,
 Vāks smags ar kloķi mūžam virsū guļ
 Un ieož sevī visas mēslu smakas.

Gar visu vienu tavu šauro malu
 75 Spīd noteka kā gara, slinka čūska.
 Tā saulē nīrb ar savu glezno smilti,
 Ko ūdens sanes viņai lielās straumēs.
 Smird pašā galā rīziņš četrstūrainis,
 Pilns baiguma un noslēpumu kairu.
 80 Tam mute klāta smagu čugunresti.
 Caur viņu tumsa mēdās saulei pretī.

Kad rudenos sāk lielie lieti līt,
 Tad rīziņš mostas kā no ilgas guļas
 Un aizraudamies tumšās straumes lok,
 85 Ko noteka tam uzpūsta un traka
 Ar platu klēpi pāri sētai vāc.
 Kā karogs plīv pār viņiem jumtu smaka,
 Un ūdens sadurdamies gaisā šļāc.
 To augšup bezbēdība abām rokām
 90 Sit smiedamās; kā mīkstā vaskā smiltīs
 Tas lien un mušas tver, kas pāri laižas.

Īss dēļu žogs ar izrobotu virsu
 No blakus sētas tevi stipri šķir.
 Zem žoga caurums liks no seniem laikiem.
 95 Caur viņu baloži un kaķi staigā.
 No žoga krāsa lēnām lobās nost
 Un paver dēļu iedzeltēno miesu,
 Kas pilna sikiem, melniem kukaiņiem.

Žogs klāts ar sirdīm iegrieztām un vārdiem,
100 Ar likiem zobeniem, ar ugunspūķiem
Un tvaikoņiem, kas dārgu kravu glabā.

Vēl žogā slēpjas dažas vācu lodes,
Kas tup tur iestrēgušas no tā laika,
Kad vāci atveda pie viņa nakti
105 Trīs Rīgas puikas un tos nošāva.

Vienmēr pēc lietus tur, kur pieres vidū
Tev divains dobums, rodas peļķe plata.
Tā lēni žūst, pat kādreiz dienām ilgi.
Ar laiku kļūst tai ūdens brūns kā trāns
110 Un pārklājas ar putekļiem kā taukiem.
Kad vakars vēss, tur ielas zvirbuļi
Nāk mazos baros silto valgmi dzert,
Nāk mazgāties un savas kājas sildīt,
Jo tur visilgāk slēpusies guļ saule.

115 No ielas puses tevi glabā nams.
No labās pagrabs, noliktava drūma.
Aiz viņiem augšup lieli nami kāpj.
No kreisās žogs un auto garāža,
Bet dibenā skumst rindā malkas šķūņi
120 Ar malkas grēdām, lielām veļas baļļām.

Tur tikai vistas kādreiz tveicē kluks
Vai iekladzinās asi sikā balsī,
Kad tumsā mana žurku acis spīdam;
Tur skaidas zemi biezu kārtu klāj,
125 Kā medus dzeltē, krēslu lēni sūc
Un vēsuma un šķūņu saldo smaršu
Kā dzīvību nes savā elpā glabāt;
Tur rītos agri bieži zāgi san,
Klaudz cirvis, šķeļot sārtās malkas šķilas.
130 Tās, kritot skaidās, dobji sevī skan
Un klusi nomirst šķūņu tumsā zilā;

Kas nederīgs un beidzis ļaudīm kalpot:
Vecs galds, caurs spainis, skapis, sānos lauzts,

Krēsls, greiza gulta, vidū pāršķelts dīvāns
135 Rod mazos šķūņos savu beigu vietu.

Tur namamātes skaidās glabā vīnu,
Kas darināts no istām augļu sulām;
Tur naktīs veļu izkar, ja ir steiga.
Nes ziemā stādus, vīsta viņus mašās
140 Un lolo tā līdz otram pavasarim,
Ko dēstīt tad uz mīlām kapu kopām.
Tur norok irdnē smagas stikla burkas,
Kur ievārijums biezē salds un vēss.
Ja nomirst viens, tad viņa rēno miesu
145 Caur trepēm nes uz šķūni, tur to mazgā,
Tad lēni apgērbj, ietin baltā drānā
Un skaidās nogulda uz četrām šķilām
Līdz zārkam. Vēsums viņu klusi sedz.

Tā, mazā sēta, atkal esmu tavs.
150 Ņem manas kājas, ja kur gribi iet
Prom no šiem šķūņiem, garāžām un smiltīm,
Kas tevi slēdz kā cietā tēraudskavā.
Ņem manas plaukstas, pāri tās sev plēt
Kā brezentu, kā tumšu rudensnakti,
155 Lai sodrēji un lieti netiek klāt,
Lai dūmi slīd kā vieglas slēpes pāri.

Bet tu, es redzu, savele lūpas smaidā.
Tu esi gudra savā pelēcībā.
Tu zini dzīves lēno, stingro gribu.
160 Tu būsi te tik ilgi — maza, sīka —,
Līdz nauda nāks kā degošs, dzeltēns debess
Un tevi paņems prom ar visiem šķūņiem,
Ar oļiem, mucām, veco mēslu kastī,
Ar naudas skapi, peļķēm, visu, visu,
165 Līdz serdei izraus, pārceļs tavas smiltis
Un pagrabus tur izveidos ar ejām.
Cels pāri viņiem lielu, gaišu namu
Ar simtiem logu, cilvēkiem un prieku.

- Tik pašā vidū atstās mazu delnu.
 170 To klās ar asfaltu un puķu dārzu.
 Un stūrī stāvēs ovāls mēslu tornis —
 Viss betona, bez smakas, gaišs un smaidošs.
 Bet pati dzīve — vai tā šinī celtnē
 Būs labāka, to nezin mana sirds.
 175 Es tikai ceru, jo man cerēt dots ir.

TREPES

1.

- Es biju zēns, es biju mazs un priecīgs,
Ar basām kājām, apdauzītiem ceļiem,
Ar rētu pierē, noskrabātu seju,
Ar pirkstiem sīkiem, netīriem un jēliem.
- 5 Man tikās peļķēs caurām dienām bradāt,
Sist zekserus un vēsās akās splaut.
Man tikās kaķus sviest no otrā stāva
Un dziļos grāvjos smagus balķus velt,
Lai pārplūst tie un klāj ar straumi ceļu.
- 10 Man dziedāt patikās tāpat bez vārdu —
Kā zvēram, putnam, agram vējam jumtos,
Kā zvanam tornī, kad to zveļ ar mēli:
Man elpā sita viens ar manu sirdi.

- Es gāju laukos līdz ar šķūņu pelēm,
- 15 Es ēdu smiltis, zāli tā kā suņi,
Es zagu kāļus un zem sētām slēpu,
Es ņēmu rokās brūnos ceļa dubļus
Un spiedu tos, lai valgums tek gar pirkstien
Un treknā zālē pil kā rudas ogas.
- 20 Es ņēmu skaidas un tās slēpu mutē.
Pie akmeņiem, pie ķieģeļiem un skārda
Es liku, liku savas mīkstās lūpas,
Lai viņas skābo, rūgto garšu justu.

- Man dažreiz šķita, ka es esmu sēne
- 25 Vai dīvains kārkls, kas apkārt staigāt var,
Bet varbūt migla, sabiezēta migla,
Kas klīst starp bērziem, skatās ūdenī.
Man dažreiz likās, ka man dzīslās plūst
Ne asinis, bet saldā bērza sula,
- 30 Un pulsa vietā maza zīle pukst
Un izaugt grib par ozolu virs delnas.

- Es biju zēns, es biju mazs un priecīgs.
Man tikās kazām vārtos bārdū vērt,
Lai viņas blēj, līdz vecītes tās atrod.
- 35 Es ņēmu peļķes auklēt savās rokās.
Es liku cāļus vārnu cietās līzdās.

Man govju pienu tikās slaukt sev mutē,
Sist logus, sētām izcelt saldus dēlus.

Es biju zēns, es biju mazs un priecīgs,
40 Bet tad es, trepes, sāku pazīt jūs,
Jūs, trepes, jūs, kas esat namiem serdes,
Sirds vēsa, pukstoša un tomēr laba.

No pagrabiem, kur mūžam tikai tumsa,
No pagrabiem, kur mūžam biezu valgmi
45 Met griesti klonā lielām melnām lāsēm,
Kur vēsie pumpji laika soļus sviež
Kā baltas ogas savos vēsos klēpjos,
Jūs kāpāt augšup cauri mitriem mūriem,
Es redzēju, ar tādu lielu gribu,
50 Pa vienam solim, lēnām, bet tik stingri,
Tik mierīgi, tik dziļā apņēmībā,
Ka nespētu ne sods, ne sals, ne laiks,
Ne mūžība jūs aizturēt no sava.

Jūs kāpāt cauri vēsiem, tumšiem mūriem
55 Bez atpūtas, vai nakts, vai gaiša diena,
Kā mūki cietās, iepelēkās skrandās,
Bez viena vārda, mēmi tā kā laiks.
Ko jums bij runāt? Viss jums bija skaidrs.
Jums dvēselēs bij tāda dzidra alka,
60 Kas kļuvusi jau bij par cēlu mieru.

Cik soļu dienā nemina jūs zemāk,
Cik kurpju, zābaku un basu kāju
Jūs nespieda uz leju atkal tumsā,
Bet jūsu kāpnes cita citai blakus
65 Bij savā lielā apņēmībā cietas.
Nevienai plecs no viņām nepaliecās,
Nevienai drūmums nesagruva sejā.
Tās labāk mira, sadrupa un lūza,
Bet neatstāja savu vietu rindā.

Jums spļāva acis. Dubļus virsū mina.
Tie izlaidās ar plašu smīnu miesā,
Bet jūs, jums bija viss vienalga. Skropstas
Pat neietrīsējās jums stingrās nāsīs.
Es gribēju kļūt gluži tāds kā jūs,
75 Kāpt savām pelķēm pāri nīgrā mierā,

Reiz tikai atspiesties ar pirkstu jūmtā,
Kā bultai sniegties augšup tālā telpā,
Sev padusē kā bērnu ņemot laiku.
Kā zīvis nirtu man zem plaukstām zvaigznes.
80 Viss, viss es triektos zilā bezgalībā,
Līdz zelta dzirkstīs diltu mana miesa.

Ak, kazas bārda brūnos vārtos vērtā,
Jūs, sārtās skaidas, ko es mutē slēpu,
Un mani pirksti netīrie un jēlie,
85 Es — sakņu dārzos ieklīdusi alka,
Es — grāvju smilgās atsēdusies elpa,
Ko gaida tālums bezgalīgs un telpa.
Es acis atstāju uz kļavu lapām.
Nav vajadzīgs! Ir tikai kāra sirds
90 Un dziesma plūstoša kā upe karsta.

2.

Sai namā trepes lauzītas un kārnas
Kā svārpsts uz augšu vijas mūriem cauri.
Reiz nedēļā tos slotā viegli tīra.
Tās klātas smiltīm, putekļiem un skaidām.
95 Spīd kaktos lieli, zilgi zirnekļtikli
Un iemītņiekiem pieliekamie skapji,
Kur blakus burkai smaršīgs šķīņķis nikst,
Kur kartupeļu saldi rēnais aroms
Ar siļķu smaku saplūst vienā elpā,
100 Kur ievārijums savā saldumā pukst
Kā ezis; bālām, trauslām, samta lapām
Čaukst kāpostgalva, un tam visam pāri
Kā runcis saritinājies guļ gaiss,
Pilns miera, saziēdējis, ciets un sauss.
105 Ik stāvā trepēm logs mazs, brūniem rāmjiem.
Blāv tumšā gaismā putekļainās rūtis.
Ar pirkstu ietriepti tur mīlas vārdi
Un skaitļi dīvaiņi, un stāvi kailli
Ar lielām galvām, izmocītām rokām.
110 Tām kāpes vecas, iepelēki sirmas
Ar klēpjiem liesiem, izlauztiem un greiziem,
Kur asfalts jauns liets virsū reizēm desmit.
Tad atkal sadrupis un kļuvis šķautnains.

Cik soļu neguļ viņu vēsā miesā
115 Gan priecīgu, gan salauztu, gan gurdul

Pa viņu kāpēm pelēkām un aukstām
Uz leju slidējuši simtiem zārku
Ar saltu virsmu, spīdīgi un rēni,
Gan vienkārši, gan grezni, pilni smaršas,
120 Kas sevī nesa aukstu, bālu miesu
Uz kapu irdni dzeltēno un trekno.

Pa viņu kāpēm robotām un rāmām
Ir mācījušies staigāt mājas bērni
Ar kucēniem un maziem kaķiem kopā
125 Un raudājuši savās pirmās sāpēs,
Un smējušies par savu pirmo prieku.

Sīs mēmās kāpes trepju tumšā ailē
Daudz lādējušas slimas, vecas sirdis
Un koka kājas dobjiem svina galiem.
130 Pa viņām elsdams kāpis mīkstais tuklums
Un vājums sabrucis un atkal cēlies,
Un elpa raustījies tā kā ķipars diegā.
Uz vēsām kāpēm piedzērušo stāvi
Sev atraduši nejauzdami mieru;
135 Tās līgavas ar savu balto kurpi
Vēl pilnas laimes glāstījušas viegli;
Tās katru dienu skrējis ātrais pastnieks,
Pilns jaunu ziņu, priecīgu un grūtu.

Gar malu trepēm vijas augšup slīta
140 Ar brūnu nopulētu koka virsmu;
No daudzo roku karstā pieskāriena
Tā lipīga kā notriepa ar medu.

Gan slimnieks viņu, lēni kāpjot, skāris,
Gan smaidošs bērns, kam sirds pat delnā pukst,
145 Gan jauneklis, kas kāpes augšup skrējis
Pie savas mīļās; vārģa vecenīte
Pie viņas atspiedusi savu pieri
Un atstājusi nopūtu uz tās
Kā dzidru, iedzeltēnu ūdens lāsi.

150 Spīd brūnā virsmā sīkas, asas rievās,
Bet ne no vecuma: tās iespeduši,

- Pirms pazust drēgnā, tumšā trepju ailē,
Tur pirksti smaili, gruzdoši un maigi;
Tā labi pazīst lišķa pieskārienu
155 Un dāmu pirkstu vieglo, saldo glāstu;
Tā labi pazīst darba vīra roku:
Smeldz viņā cietums, sviedru skābā vērsme;
Tā pazīst zagļa vēsi valgo skavu.
To sievu plaukstu dedzinošo trīsu,
160 Ko skūpstījis pirms īsa brīža cits.
Tā pasmaida, kad viņu apskauj zēns
Un pieglauž klāt tai savu mīksto galvu.

- Slēdz trepes naktij vienmēr zilgans naktssargs,
Kas kladzina ar atslēgām pie jostas.
165 Zem viņu velvēm tikai mušas riņķo
Un vakaros mīlst vāja spuldžu gaisma.
Nekad zem tām nav putns spārnus plētis.

- Mirdz rītos trepēs tikko izliets piens
Un viņa blāvums nolīst bāls gar sienām.
170 Sāk mosties trokšņi, lēni izpleš spārnus.
Bet apjukusi vērtās durvīs mūk
Tā drēbju šalkoņa un ātrie čuksti,
Ko mīlas pāri atstājuši naktī
Uz kāpēm, palodām un kaktu rievās.

3.

- 175 Es mīlu trepes, viņu apskaidrību
Un palso mieru, pilnu dīva spēka.
Cik labi celt pa viņām sirdi augšup
Un savu miesu nest no zemes tālāk!

- Es mīlu trepes, dziļi, tā var mīlēt
180 Varbūt vēl putnus, ūdeni un sauli.
Kad manai sirdij grūts kas dzīvē darāms,
Kas jāaizmirst, no kaut kā jāatsakās,
Es kāpju augšā līdz pat trepju galam
Un stāvu viens kā liela kalna pierē,
185 Līdz viss mans smagums sadrūp sīkās druskās.
Un mana sirds kā ūdens lāse dzidra
Un pazemīga visā telpā kļūst...

- Un dzīve tā, kas pāri trepēm slīd,
Man elpu žņaudz, bet arī paceļ liksmē.
190 Lai kur es ietu, trepes jūtu blakus.
Un, kad es miršu, mana zilā elpa
Kā vārīgs mitrums gulēs tām uz virsmas,
Lai vēl joprojām līdz pat mūža galam
Es spētu just to visu sūro, sīko
195 Un reizē mirdzošo un cēlo dzīvi,
Kas rit tai pāri, rit no dienas dienā.

SKURSTEŅU SLAUCĪTĀJS

- Pēc katrām desmit nobirušām dienām,
Visvairāk rītos, kad vēl drusku vēss,
Ceļ melna roka pašā jumta stūrī
Pret sauli lūkas iesarkano vāku.
- 5 Vāks kāpjot čīkst, dreb, it kā bailēs ļogās,
Līdz beidzot atkrit augšupēdus jumtā
Ar īsu troksni un tad strauji apklust.
Un tikai putekļi virs viņa izaug
Kā apsvilināts, zilganpelēks krūms.
- 10 Tad jumtā izkāpj steidzīgi un ātri
Veikls puisis cietās, piķa melnās drēbēs,
Ap gurniem plata biezas ādas josta.
Tai riņķi sānos, mugurā un priekšā.
Glauž galvu cieši pieguloša drāna.
- 15 Ap pleciem darvots virvju ritenis
Ar slotiņu un metālbumbu galā.
Aiz jostas lāpsta šauru, garu kātu
Un kauss — slaidis, stingru, platu klēpi.
- Iet pāri jumtam puisis platiem soļiem,
20 Drošs, spēcīgs, solī varens vēziens.
Viņš ož pēc dūmiem, sodrējiem un piķa.
Sejs melns, sejs spīd un rokas veikli kustas, —
Tas skursteņslauķis, jumta melnais briedis,
Pilns spožuma, pilns ātruma un drosmes.
- 25 No skursteņa uz skursteni viņš lido
Kā asa bulta, saulē vizošs puņns.
Ar kāju bailes pasper nost kā bumbu.
No pieres atgrūž mākonī ar roku.
Viņš saulei pasmaida kā vecam draugam
- 30 Un mežiem galvas noglāsta ar delnu,
Bet upēs izpeldina savas acis.
Rit visas jūras, rit uz savu krastu,
Lai tiktu tuvāk viņa mīkstām lūpām.
Viņš brižiem strādājot tik jautri svilpo,
- 35 Ka vējš tam nāk kā balodis uz pleca
Un viņa dziesmā lēkājot klausās.

- Ar savu slaido, iegareno kausu
 Tas katrai plītei izsmel vieglu elpu.
 Ar savu lāpstu atdara viņš ierus,
 40 Un, viņu zilās, garās ejas tīrot,
 Kaut mirkli parāda tiem sārtu gaismu.
- Aiz viņa paliek vienmēr katrā telpā
 Tik dīva, reiba smarša, ko var sastapt
 Vairs tikai mazās lauku pirtiņās,
 45 Kas stāv aiz kalna vītolos kā brīnums.
- Tas skursteņslauķis, visu zēnu sapnis,
 Elks vizošais starp mākoņiem un sauli.
- Kad ielās viņš kā parādība iet,
 Iet savā slaidā rotaļīgā gaitā,
 50 Met puikas slepus sirdis viņa kausā,
 Lai tās ar viņu nokļūst bezgalībā.
- Kad ielās viņš kā vēja šalka steidz,
 Pilns mirdzuma un straujas, kaislas kvēles,
 Bars puiku līdz kā smarša viņam plūst.
 55 Un katrs lūko piegrūst savu pirkstu
 Tā tērpam asi spīdīgam, lai būtu
 Pats vienmēr karā varonīgs un laimīgs,
 Bet savā darbā gaišredzīgs un ciets.
- Pēc dažiem mirkļiem skursteņiem viņš klāt;
 60 Ar delnu uzsit viņa sārtam gurnam.
 Smaids kautri atplaukst puīša biežās lūpās,
 Un katrā acī mazais zilais ezers
 Sāk, priekā spoži iedzirkstoties, vilņot.
- Viņš redz: tāpat vēl skurstenis pa vecam
 65 Stāv savā vietā stingri, nelokāmi
 Un kūpina pret sauli savu pīpi.
 Ir kaut kur drusku izbīruši kaļķi,
 Bet tas nekas, kā balti ķiršu ziedi
 Tie guļ uz skārda, vāri smaršodami.
 70 Spīd vienos sānos mazliet lielāks plīsums,
 Bet tas nekas, viņš vairāk šķiet kā smaids.
 No visām pusēm skursteni viņš vēro,
 Tad atrod sēnā iemūrētas cemmes.
 Kāpj augšup skursteni pa viņām.

- 75 Un tad tas stāv tur, kājām ieplēties,
Kā divains augs no radišanas dienas,
Kur darbs to licis pāri visām lietām.
Zem viņa tieši skurstenim kūp mute
Kā dziļa aka pilna melnas vērsmes,
80 No kuras, liekas, bezgalīgi spainiēm
Var celt un ņemt uz augšu biezu tumsu.
Vēl zemāk koki mirdzoši kā pāvi
Un ielas pilnas ātras, asas steigas.
Tur tālāk tilti rožaini un slaidi
85 Un pļavas, ezeri un rudi lauki.
Viņš dzird, kā kazas zilās norās blēj,
Kā govīs sauli savos ragos šūpo.

- Viņš redz, kā zivis, spurām mirdzot, peld
Un gaismas skaidas gūsta ūdens virsmā.
90 Viņš te, kas augšā melnās rīkles slauka,
Bet apakšā guļ zeme kā uz trauka.

- Kūp skurstenis un smird, un apņem dūmiem
No visām pusēm viņa stingro stāvu
Kā zilām, slaidām, plīvurotām rokām,
95 Bet pāri mākoņi un bezgalība.
Viņš, roku paceļot, uz saviem pirkstiem
Jūt citu sauļu veldzinošo elpu.

- Viņš striķu riteni no savas pleca ņem
Un noliek to uz skursteņa sev blakus.
100 Tad slotu atraisa no virvju virknes
Un skurstenī to straujā gaitā laiž;
Velk slotu lejup smagā metālbumba!
Tā nebaidās ne dziļuma, ne tumsas.

- Tam darbā kājas drusku ceļos ielikst,
105 Un platie pleci vienmērīgi kustas,
Te slotu paceļot, te lejup laižot,
Un skurstenī birst čukstēdami ieros
Bez gala pelni, sodrēji un dūmi.

- Tā, smaidīdams un elpu ātri grūzdams,
110 No skursteņa uz skursteni viņš iet.
Tad atstāj juntu. Un līdz vēlai naktij
Guļ redzami tur skārdā viņa soļi.
Tie vāri smaršo, miglā trīcēdami.

- Un skursteņi jūt savās garās rīklēs
115 Vēl viņa slotas pieskārienu saldo
Un vara bumbas dobjo sanēšanu
Kā rievās izkaisītu bišu spietu.
Bet viņa stāvs līdz pašai dziļai naktij,
Kad zilgmē zūd jau rieta beigu blāvums,
120 Kā izcirsts rēgo palsos mākoņos
Liels, melnīgsns, plīvojošām rokām.
Kļūst putni lēni, baigā ēnā nākot,
Un savāds stingums viņu spārnus skauj.

ŠVEICARS

Kur Kaļķu iela, biezā, drūmā namā,
Ko vācu garā kādreiz meistars cēlis,
Stāv lombards, likuma un dzīves sargāts.

- Pa platām trepēm, raibām segām klātām,
5 Kāpj ļaudis rindām, viens pēc otra kāpj.
Vien pāri gaiss kā zili spārni švikst
Un smakas krīt uz pierēm karstām lāsēm.

- Gar malām čuguns mieru sevī slēpj,
Un viņā brūnums tāds kāds vecās gleznās,
10 Kur spāņu grandī savos zodos smīn;
Bet rāmjos elpo apelsīnu smarša.

- Gar malām čuguns. Garos kātos spurdz
Pret griestu velvēm ieapaļas spuldzes,
Bet trepju galā, viens, kā jūdze garš
15 Stāv šveicars. Bārda. Zods, zem kura viegli
Var lielā vētrā četri vīri slēpties.
Viņš pāri pūlim peld kā debess sārts
Un telpu skūpstā. Viņa kalsnā sejā
Snauž zilgans miers no aizmūžības laikiem;
20 Un brūnās acis galvaskausa logos
Kā baloži tup mierīgi un klusi.

Ar savu pirkstu ziloņkaula krāsā
Viņš pūli vienmēr sadala un vada.

- Kad nosit trīs, tad lielais rādītājs
25 Tam stingrās lūpās ieceļ klusu smaidu.
Viņš izlaiž pūli, durvis taisa ciet
Un saviem svārkiem nospodrina pogas,
Tad kurpju purniem nopūš putekļus,
Ēd pusdienas. Pēc iet ar savu suni
30 Trīs ceturtdaļas stundas liepu gatvē.

Bet rudenos un agros pavasaros,
Kad saule tup uz jumtiem blakus kaķiem
Un atdzīvina kukaiņus un tārpus,

35 Un smakām dod tāpat kā mušām spārnus,
Kļūst viņš vēl klusāks līdz ar savu suni.

No rītiem ļaudis platām, tumšām straumēm
Pa trepēm gāžas lombardā un atver
Līdz galam vaļā lielās, smagās durvis,
Uz kuru gūžām skaistas, spodras plāksnes
40 Ar līkumiem, ar cietiem, lieliem vārdiem.
Plūst augšup ļaudis, atstumj viņu malā
Un, pilni niknuma un steigas, pazūd,
Kur platās zālēs letes rindā stāv,
Kur šauras kases izrobotiem rāmjiem.

45 Nāk ļaudis, nāk, bet durvīs visiem pāri
Stāv šveicars gauss un mierīgs savā stāvā.
Stāv šveicars, brūnas ļaužu straumes skalots,
Mirdz paradize viņa skropstu galos,
Un no tās acīs krīt tam glāstošs mirdzums,
50 Kas viņa dvēseli un alkas pārklāj
Ar vēsuma un lēnprātības vizmu.
Viņš mierīgāks par dūju pirmā snaudā.
Sirds miglā rēn kā tāla, zila sala.
Viņš nicina šos visus sikos ļaudis,
55 Šo straumi brūno, netīro un baigo,
Kas, savu kārību un tieksmju dzīti,
Vēl dziļāk muļķībā un postā šeit
Nāk grimt par grašiem un par mirkli laimes;
Tie tikai tārpi, melnas putas. Dieva
60 Tiem neredzēt, jo Tas mīl stingru mēru
Un pieticību, sakni katram mieram.

Viņš jūtas pārāks savā vientulībā.
Viņš tikai dzird to, kas tam apkārt notiek.
Sirds, neredzami pūlim pāri celta,
65 Tam vienā līmenī ar Alpu sniegiem,
Ar pagājības lielo, rēno mirdzu.

Viņš durvīs stāv un savu bārdu glāsta,
Kas tam virs zoda kūp kā rožu krūms.
Viz gudrība kā zvaigzne viņa pierē.
70 To posts vairs nesatricē, un citu smiekli
Vairs nespēj ienirt asinīs kā saule.
Viņš rožains granīts lielā ceļa malā,
Kur visa dzīve garām šļāc bez stājas.

- Vien putekļi uz viņa cietiem pleciem
 75 Kā pelēks zīds, kur trīc un vizmo gaisma.
 Vien putnu ēnas, pilnas tālu šalku,
 Uz viņa plok, to īsu brīdi silda
 Un atkal zūd kā elpa bezgalībā,
 Ko vāri šūpo nepārredzams ūdens.
- 80 Kad ļaužu straumes platās durvīs noplok
 Un viņa pirksts dus kabatā kā sapnī,
 Tas, durvīs stāvot, bieži sevī smaida;
 Bet viņa smaиду neredz sīkie ļaudis,
 Kas, garām šļācot, notriepj viņa pogas.
- 85 Smails lūpu kaktos pazūd tikko manāms,
 Kā tālas ēnas atblāzmojums, vizma,
 Ko nometis uz mirkli ātrais laiks
 Un atkal paceļ, nesdams bezgalībā.
- 90 Viņš smaida tepiķim pie savas gultas,
 Kas gaida viņa — sava kunga — kājas.
 Tas smaida skapim, tapetēm un krūzei,
 No kuras naktīs dzer viņš ābolsulu.
 Viņš labi zin, ar kādām slepām ilgām
 To gaida istaba pie sevis atkal.
- 95 Stāv dīvāns kaktā, alkstot viņa svaru,
 Pie sienas pīpe sudrabetu kātu.
 Spīd šķīrbās smaršas, gaidot viņa elpu.
 Guļ viņa suns un savā sapnī redz to.
- 100 Un viss tas dzīves dots par viņa mieru,
 Par viņa lielo pieticības māku.
 Šīs lietas pilnas viņa elpas pukstu.
 Sirds viņās guļ kā brīnišķīgā dzelmē.
 Tās viņa mērs un palīdzība briesmās;
 Tās viņa zobens, biķeris un sliexnis,
 105 Aiz kura vēsa, vienaldzīga tāle.
 Viņš pazīst labi dzīves lielo māku. —
 Kas dzīves skurbums, jausmas, prieki, laime
 Pret dvēseles un visas būtnes mieru?
 Pret skaidrām domām, pārākuma maņu?
- 110 Sais durvīs brūnās, sāpju aptraipītās
 Viņš kārtības un vēsā miera sargs.

- Kad reiz tas mirs un viņa rēno miesu
 Zem liepu saknēm Lielos kapos guldīs,
 Nāks viņa sirds kā pāvs zem velvēm plīvot,
 115 Un viņa spārnu vēsās, velgās vēdas
 Skaus dvēseli tam, kas būs viņa vietā
 Seit durvīs — varens, smagām zelta pogām,
 Lai tas kā viņš kļūst arī pāri visam
 Un paliek dzīvē mūžīgs, neiznikstošs
 120 Kā ūdens pazemēs un zvaigznes zilgmē.

MŪŽĪBAS SKARTIE

ALEKSANDRS ČAKS

MŪŽĪBAS
SKARTIE

IZDEVIS "ZELTA GRAUDS" PĪOX

*Veltīts
latviešu veciem strēlniekiem*

LOZUMS

*Vakars. Vienpadsmit. Līst. Kaut kur Kubā peļķes vīst.
Es sēžu klubā, ēdu saldējumu un skumstu. Galva man
pilna divainu domu dunstu.*

Divpadsmit.

Nelīst.

Peļķes smaršo un dzīst.

Un es

- 5 Līdzi ar liepām iemērcu galvu zilgmē

Un redzu:

Zvaigznes uz trama stiepulēm staigā zilgi,

Mēness uz skursteņa malas kā dzeltēns balodis
tup.

Un tad es domāju,

- 10 Kamdēļ man bija tik skumji?

Tamdēļ, ka esmu tikai vāja gumija,

Kura pat nevar izdzēst benzīna traipu uz bruģa,

Un visa mana dzeja — zilonis bez snuķa.

Spuldžu dzeltēnā gaisma manu ķermenī izdur.

- 15 Izdur.

Ielu peļķēs guļ debesis, nami un spuldzes,

Pārlidojušo putnu ēnas

Un viņu lizdu siltums lēnais,

Un tad es jūtu,

- 20 Kā maigi pāriet mans grūtums,

Un atkal —

Nakts. Es eju. Liepu zari.

Lapas vējā krīt un trūd,

Un tu vari, atkal vari

- 25 Laimīgs kļūt.

Ej un liec, un noliec rokas,
Kur uz sienām miklums vēss,
Un tu redzēsi, kā mokas
Pārsāpēs.

30 Ej, kur beidzas trepju kāpes,
Kur caur durvīm siltums slīd,
Nem kā elpu savas sāpes
Maigi plaukstās sasildīt.

Nem un paliec klusu klusu,
35 Klausies tik, kā lāses krīt,
Kā uz ielām miglas kusums
Spīd.

Vēji zaros zvaigznes šūpo,
Lapu spožums maigs un bikls,
40 Un viens ņem un liek pie lūpām
Stiklu, kas tik vēss un mikls.

Viss, ko zinu, viss, ko jūtu,
Tikai smarša, skāriens īss.
Kaut es tikai mirkli būtu
45 Zieds, kas zemes elpā trīs.

Nakts. Es eju, kā es gājis.
Stars man acīs nāk un rimst.
Tikai elpā karsts, bez māju,
Atkal vecais nemiers dzimst.

50 Kam es sēdēju tur klubā
Mikstos krēslos viens un drūms,
Kam? Lai tagad man uz lūpām
Smaršo gaistot saldējums?

Lai no manas kārās mutes
Atkal grezni vārdi krīt,
Vārdi, kas kā atvāzts tutens
Pašam man virs rīkles spīd?

Diezgan. Lēnām manā elpā
Senās skaudrās sāpes nāk,
60 Un visapkārt nakts un telpa,
Nakts un telpa tā kā vāks.

Diezgan. Atsakos. Tā gribu.
Atsakos. Tas tikai māns.
Ko es teicis. Ak, cik stiprums
65 Kļuvis man jau trausls un plāns!

Kas ir nāve, baiga mīla?
Nieki. Tas visvairāk cieš.
Tas, kas sevī vēlreiz vilies,
Kur lai sevī projām sveiž?

70 Visur, visur tā kā ēna
Iet tam viņa nespēks līdz,
Kamēr ārprāts sirdī lēni
It kā atpestītājs slīd.

Vakars. Beigas. Kur lai eju?
75 Kā lai glābju savu dzeju?
Kā? Te pēkšņi dzirdu balsi,
Balsi, kas kā nāve satrauc:

— Tu kā koks no saknēm atrauts
Kalsti. —

80 Kas šai trakā ielu dunā
Tā uz mani dobji saka?
Vai tā mana delna runā,
Asfalts, kiosks, ielu smaka?

Jeb tā nāk no zemes dzīles
85 Un no pērnām lapām garo,
Māca manj kaisli mīlēt
Un kā zvaigznei mīlā starot?

Un es atkal dzirdu balsi:

— Ko tu sevī šaubās valsti?
90 Kapli ņem un augšā celies,
Ej, kur citi darbu strādā,

Ej, lai rūdas skar tev celi
Un lai tavā maigā ādā
Pilnas lielas, karstas mulsas
95 Nāk un izplaukst asas tulzņas,
Un lai tavā glēvā sirdī
Izsit dziļas, trakas upes
Citu bads un ilgās rūpes.

Ko tu savas šaubas jautā,
100 Tu, kas kļuvis sev par klaju?
Gremdē sevi savā tautā.
Mācies viņas sāpes sajust.
Ņem tās dziļi savā sirdī
Un ar tām sev lūpas dzirdī,
105 Lai tad tev uz mēles sārti,
Dziļas sāpju dzelmes skārti,
Tā kā lieli, kvēli sārti
Deg un liesmo tavi vārdi.

Klausies savas tautas dunā,
110 Viņas līksmi sāpjā runā,
Viņas varoņos un nāvē.
Mācies līdz ar viņiem stāvēt
Uzvarai un baismai pretī,
Un nekad vairs kails un netīrs
115 Nebūsi tu visos mūžos.

Asinis un siržu smeldzi
Slēp kā kuslu putnu rokās.
Tikai tas, kas dzimis mokās,
Nākt var pasaulei ar veldzi.

120 Ej.
Tur tu glābsi savu dzeju. —
— — — — —
Es jau eju, eju, eju...

Vakars, vakars. Liepu zari
Vējam klēpī krīt un trūd.
125 Lielā tilta spraišļi gari
Miglā zūd.

Pulkstens viens.
Pāri nāk un smaršo siens.

Viens.

- 130 Un tad redzu — pie debesīm naktī,
Tur, kur mākoņi mēnesi rok,
Pulks pēc pulka nāk aizsaules taktī,
Ceļas mirdzot un atkal plok.

- Viens pēc otra. Tie astoņi skaitā,
135 Pāri rindām tiem karogi kūp.
Viņu kaislai un brāžmainai gaitai
Priekšā gaisma krīt ceļos un drūp.

- Sārto mākoņu spokainā raismā
Pulki augšup pret mūžību slīd.
140 Vēji, jūtot tos, stājas un aizsmok,
Visas jūras klāj stinguma zīds.

- Pulki ceļas, un viņu risa
Visas debesīs kopā tver.
Pulki ceļas, un pasaule visa
145 Viņu spožumā likst un to dzer.

- Dzer to akmeņi, ļaudis un kokī,
Meža zvēri, dzer lepnumā viss,
Bet vienmēr viņi augšup kā lokī,
Tikai augšup pret zvaigznēm ris.
150 Kaskas zaigo, un durkļi griež telpu,
Visu sejas klāj skaistums ass.
Viņu soļu un sīržu elpu
Sajūt radībā viss: liels un mazs.

- Visas tautas tos drebot skata;
155 Un zem viņiem mākoņi elš,
Kur tie joņo kā upe plata
Un kur ar zvaigznēm tiem noklāts ceļš.

- Dziļas trīsas man miesu sagrābj,
Visa zeme pie kājām krīt,
160 Kad es redzu, kā tāluma smakrā
Viņu rindas un soļi spīd.

- Kas vairs es, un kas tilta mala?
Liekas, liekas, viss vaļā lūst.
Mana dvēsele ir kā bez gala,
165 Ceļas augšup un līdz viņiem plūst.

Un tad redzu es mākoņu dunā,
Tur, kur iesākas cilvēkiem gals, —
Celts es augšup beidzamā runā,
Un no lūpām lec bezgalā balss:

170 Strēlnieki,
Latviešu strēlnieki!

Apžilbst man prāts
No šiem vārdiem
Vairāk

175 Kā rudens naktī
Uz ielas
No uguņu šalts.

Strēlnieki,
Septiņsimts gadu
180 Slāpētās
Zemnieku tautas
Dvēseles kvēlošā lava.
Skaļākais kļiedziens,
Ko atbalso telpa un Visums;

185 Sļepus
Sentrītais nazis,
Kas pāršķēla virves
Uz krūtīm,
Lai varētu elpot.

190 Strēlnieki,

Pusnaktīs baigās un aklās
Pie Veisiem,
Pie Ķekavas,
Slokas un Smārdes,

195 Tīreļa purvos
Baltī un mēmi kā spēki
Gājāt,
Gājāt
Jūs —

200 Nāvē
Pret kaskotiem vāciem,
Gājāt.

- Dienu un nakti
 Pie Juglas
 205 Traki un melni,
 Kā čugunā lieti,
 Cieti
 Jūs
 Vācu lepnumam gvardiem
 210 Un viņu pārspēkam
 Stāvējāt pretī.
 Un, ko vairs neņēma lodes, —
 Nobeidza mieti.
- Kazaņas netīro ielu
 215 Sausās un slāpstošās lūpas
 Skūpstijāt asinīm savām
 Jūs —
 Brīvības dēļ.
- Svētbilžu Kromnā,
 220 Ukrainas dzeltēnās stepēs
 Un druvās
 Jūsu
 Trauksmīgo rindu
 Varenā izkopts
 225 Sagāza vālos
 Carisko virsnieku
 Sudraba pulkus.
- Strēlnieki lepnie,
 Jūs,
 230 Zēni
 No Latvijas pļavām un mežiem,
 Kur smiltis slēpj sauli
 Un jūsu kāju
 Steidzīgos soļus,
 235 Tā,
 Kā jūs agrāk
 Ganijāt govīs,
 Tagad jūs ganāt
 Tautas
 240 Un laiku.

Strēlnieki lepnie,
Jūs,
Zēni
245 No Nordeķu priedēm,
Zvaigžņu un Rēveles ielām,
Tā,
Kā jūs agrāk
Logus un zvirbuļus
Sāvāt ar lingu
250 Un zvejojāt mailītes ostā,
Tagad sev
Zvejojat pasaules slavu,
Brīvību tautai
Un lingojat sirdis,
255 Kas kļuvušas vecas!

Strēlnieki,
Latviešu strēlnieki.

ASINSBALSS

Dzegužkalns.
Zunda kā sudraba dogs
Sņāc tam pie kājām.

- Vējš,
5 Vai kaut kur atrāvie logs?

Sirds — mana vāts.
Mūžība, nāc,
Nāc
Un manu balsi atkal.

- 10 Atkal šo nakti bez stājas
Kāpis es esmu šai kalnā,
Kur mani draugi un mājas?
Vai salnā?

- Kāpjot
15 Es kokus noliecu drusku uz sāniem.
Debesis tērpušās plāni:
Spīd zvaigznes caur viņu zilgano zīdu.
Titu
Miglas sarmainā vatē, es pamanu Zundu.
20 Visa Rīga zem kājām kā Piena Ceļš blāvo.
Vilciens pār tiltu aiznes šīs dienas beidzamo
stundu,
Un viens uz šosejas krogū blāuj: brāvo!

- Un tad es paceļu acis uz debesjumu,
Gludo kā dēli,
25 Un gluži kā saldējumu
Noglāstu mākonī kādu ar mēli.

- Satraukts uzsitu knipas uz sāniem
Tvaikoņiem ostā.
Pēc tam pabīdu mēnesi nostāk,
30 Lai pārišiem parkā
Būtu viegli apmīties ar skūpstu markām.

- Bet tieši pēc pusnakts,
 Kad Krievijas biežokņos iekaucas vilki
 Un dzestrums vēl karstāks uznāk,
- 35 Es,
 Es,
 Ievelkot plaušās elpu kaisli un ilgi,
 Iekliedzos skaļi, cik spēju:
- E-ēē, jūs,
- 40 Pašpuikas,
 Mana varenā cilts!
 Negantu sāpju un ilgu šķilts,
 Negantu alku un sāpju vilts,
 Esmu,
- 45 Esmu
 Atkal pie jums.
- Dzirdiet,
 Iet
 Manu slāpju plūstošā, kvēlošā smilts
- 50 Atkal uz jums.
- Ai, kas vairs stums
 Pasauli citādās sliedēs,
 Un kam vairs norautās galvas
 Pļavās kā pures ziedēs?
- 55 Nāciet
 Un dodiet man rokas,
 Jūs,
 Jūs, kas kritāt pie Slokas,
 Pie Frančiem un Juglas.
- 60 Pasaule kļuvusi tukla. —
- Un, aizturot elpu,
 Es dzirdu:
 Tīreļa purvos,
 Kur kroplīgi bērzi un ašķi,
- 65 Viēns laiku kā aizkarus pašķir
 Un sauc man caur telpu:
- No manis,
 Kam šūpojas kauli smaršainos vaivaru kurvjos,
 Cal,

- 70 Tu, kas dzīvs vēl,
 Aiznes sveicienu meitenei manai uz Sarlotes ielu.
 Zēl,
 Ka es pats vairs ar cauršautu galvu un lielu
 To nespēju aizvest uz kino.
- 75 Bez smīna
 Es guļu joprojām vēl dūņās,
 Nolicis galvu uz blakus miroņa gurna,
 Un vakaros veros zvaigžņu zeltītos purnos.
- 80 Kad bērzi galvās sev uzliek parūkas zaļās,
 Tad es ar eņģeļiem rauju acīti vaļā.
 Vakar pat spārnainim vienam no mākoņu
 bulvāra trešā
 Izgāja plāni.
 Nez kā vecs fiskars bij palicis ķešā.
 To tam iebāzu sānos,
- 85 Kā nākas,
 Kad piesieties sāka.
- Kad rietumu vēju
 Ar rāvienu spēju
 Es
- 90 Apostīt notveru kaskā,
 Kas rūs man vēl sauajā
 No decembra kaujām,
 Tad jūtu,
 Ka drīz arī tev būs jāmeklē pretgāzu maska.
- 95 Tamdēļ tev,
 Čal,
 Es kā kritušais
 Nākošam kritušam sveicienus sūtu.
- 100 Bet, ja tu nonāksi,
 Bēgdams no friča,
 Debesu klajumos lielos,
 Kur es kā sidraba zekseris lielos,
 Tad sargies,
 Čal,
- 105 Sargies
 Greizā Zvaigžņu ielas Riča:

- Viņš tev putekļos saberzīs niēri;
 Gauzām jau nīst tos, kas nestāv par lietu
 un komandieri.
- Apklust.
- 110 Un jūtu
 Viņa brāzmaino garu sev blakus.
 Bailēs bērzi tā sakalst un raujas,
 Ka ielien man sauļās.
- 115 Visa telpa
 Kļūst sika sikspārņa elpa.
- Un tad, pieliecot ausi,
 Dzirdu —
 Viens gausi,
 Pārkožot tālumu, smiltis un saknes,
 120 Dubļos guldzot ar vienīgo kāju
 Kā, ūdenī iekrītot, akmens
 (Vai lai savu ādu viņam zem soļiem klāju?),
 Ceļas pret kalnu,
 Iebāžot kabatā salnu,
 125 Salaužot laiku un telpu
 Ļogot kā smilgu ar elpu.
 Vēji tam pretī krīt velti,
 Pienāk un sniedz savu roku:
 — Sveiks,
- 130 Piemini Sloku,
 Es — kritušais praporščīks Meldriņš. —
- Brūngana rokas āda,
 Smiltīm un sūnām klāta,
 Redzokļos rasaina kūla,
 135 Kas krītot pie sejas gūla.
- Sveicini pulkvedi veco, —
 Saka,
 — Sveicini dzīvos,
 Visus,
- 140 Teic, ka pret Pavasarmuižu gājām ap dzīsu
 Plecu pie pleca,
 Rindās,
 Nakts,
 Ložu un kapļu šķindā.

- 145 Un, kad jūs kritīsīt, dzīvie,
Un jūsu durkļi spodrie
Nezibēs asiņu rietā,
Mēs, mirušie, celsimies otrreiz
Un stāsimies jūsu vietā. —
- 150 Tikko noskan šie vārdi,
Zemzemes uguns skarti,
No Juglas
Cauri miglai biežai kā mukulājs,
Kur zemgalieši
- 155 Vācu gvardiem un jēģeriem blakus guļ cieši,
Debesīs iedzeļas sārti:

— Neesiet kurli un vāri,
Nelaidiet Daugavai pāri
Pat svešzemes biti un spāri.

- 160 Un tu, čal,
Kad būs laiks, stājies rindā un kapā,
Un vai nu uzvari, vai nāc pie mums kapā. —

- Un tad no Kazaņas, Stiža, Kromiem un Orlas,
Orlas un Perekopa
- 165 Pāri mežiem un upju radzēm,
Pāri mēnesim mākoņu vadzī
Kā bulta no milzu stopa,
Kā akmens, kam Volga par lingu,
Pilna asiņu sūru un dvingu,
- 170 Dzeļ bezgalu tāda runa:

- Čal,
Piemini svešumā raktos,
Kaut pāri mums staigā traktors,
Sējot dzidros kā asaras kviešus,
- 175 Mēs tomēr ar aizsaules acīm
Redzam dzimtenes iežus.

- Kaut kaulos mums ieaug augi,
Bet mūsu dvēseles stiebrgalos klausās,
Kā ar skarām san Vidzemes auzas
- 180 Un virtuvē dūdo trauki.

Cal,
Piemini svešumā raktos
Un kādreiz elpu uz mūsu pusi sūti.
Kad klāsies tev grūti,
185 Zini,
Lai tālums kā ledus cik glums:
Mēs būsim ar jums. —

Es kalngalā stāvu un smaidu.
Sirds pienāk un saka:
190 Ko man ar tik lielu Nāvi darīt?

Tu pasauli pārāugt vari.
Un debesīs mirdz kā mūžībai uzlieta laka.

STRELNIEKA BALSS NO KĀPA

- Bij rudens vakars ar tumšu vēju,
Bij ilgi domāts un smagi iets,
Es vējā seju ar rokām klāju,
Un, kur vien liku bez ceļa kāju,
5 Man pretim nāca ar smaršu vāju
Tumšs, īdzis krūmājs un vēlins zieds.

Tumšs, īdzis krūmājs un vēlins zieds
Gar pašu malu, kur akmens ciets.

- Bet savu soli es neatstāju:
10 Jo sirdī dega man rūgtums sīvs.
Vien tikai tālāk bez mitas gāju,
Līdz augstā krastā es beidzot stāju,
Kur dziļa upe ar miglu sāju
Man galvu sedza kā vainags dīvs.

- 15 Man galvu sedza kā vainags dīvs,
Un jutu atkal — es esmu dzīvs.

Dzīvs. Tālumā aiz miglas piena,
Kur bija visām skumjām gals,
Kā uzvara un gaiša diena

- 20 No dziļuma un krasta pliena
Man pretim kāpa dobja balss:

— Mani dziļi zemē raka,
Blakus Daugava viņus kuļ,
Kā uz mutes apgāzta aka

- 25 Zilgme virs manis gūļ:

Man vienas kājas nava,
Tā Dievam ziņu nes,
Cik liela ir mūsu slava
Un stipras dvēseles,

- 30 Man vienu roku šāva,
Uz robežas visur kur
Tā tagad kā milzu āva
Svešus cieti tur. —

- Kur ir tavas jaunās acis? —
35 — Priekš kam? Es redzu tāpat.
Tas, kas mani zemē racis,
Tömēr neapraks mani nekad.

- Es celšos vienmēr, mūžam
Un būšu kā neredzams stars,
40 Katrā sēklā un vēju žūžā,
Katrā elpā lai dzīvs top gars.

- Visas upes es cauri iešu,
Visam būšu sākums un gals;
Katrā liksmē un šņukstā ciešā
45 Cauri dzirdama nāks mana balss.

Mani dziļi zemē raka,
Blakus Daugavas vilņi zied.
Pār mani, kur šaura taka,
Mazs bērns pret sauli iet. —

- 50 Tā klusumā aiz miglas piena,
Kur bija visām skumjām gals,
Kā uzvara un gaiša diena
No dziļuma un krasta pliena
Bez stājas kāpa augšup balss,
55 Balss, pilna asuma un žūžu
Par pasauli un tautas mūžu.

KAUJA PIE PLAKANIEM,
KAUJA PIE VEISIEM

Kaujas pie Plakaniem (Plakaniešiem) 1915. gada 29. oktobrī un pie Veisiem 1915. g. 23. novembrī militāri paretzāk būtu dēvēt par pastiprinātiem izlūkojumiem ar kaujas darbību nolūkā ielauzties ienaidnieka nostiprinātajā pozīcijā un saņemt gūstekņus. Tos veica 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona 1. rota poručika Fr. Brieža vadībā pēc paša Brieža spīdoši izstrādātā plāna. Sie uzbrukumi ievērojami kā latviešu strēlnieku pirmās uzvaras, un tie kopā ar dažām citām kaujām apturēja vācu neaflaidīgo virzišanos uz Rīgu 1915. g. rudenī.

- Sarkst akmeņi ielās,
Un pirksti
Uz zvaigznēm kā taustiņiem sit.
Rīt pasaule atpakaļ,
5 Rīt,
Kur tā bijusi kādreiz.
Sūrst sirds man kā iemesta nātrēs.
- Bet, kad es eju,
Bārdā paslēpis seju,
10 No bulvāriem tālāk,
Kur asfalts guļ vālā,
Eju
Zvaigžņu, Kostromas, Auces un Mārgrietas ielās,
Kā mani prāti tad dzirkstī
15 Un mēle lielās!
- Lai,
Lai tur aiz skābiem un netīriem stikliem
Cisās guļ māte slimā,
Lai tur skrien bērni basi
20 Un dzērusi rikle
Alējas kopā ar nazi,
Lai,
Bet jūs,
Jūs tur kādreiz dzimāt,
25 Latviešu streļķi.
Kaut jūsu šautenes pakārtas vadzī,
Vēl jūsu asinis pasaulē atdzimst

Ar katru nelīki.

Naktī vismelnākā dzimāt

30 Jūs,

Ielu un rensteļu zenķi.

Neviens jums nekliedza štenķinu,

Tikai runči ar savu ārprāta balsi,

Un virs jūsu lūpām trūkums dejoja valsī.

35 Un tomēr,

Tomēr jūs esat lieli,

Un mūžības skarti jūsu kailie un netīrie lieli,

Jo jūs

Pirmie

40 Gaismas svīdumā vājā

Gājāt,

Gājāt

Kaujā pie Plakaniem, kaujā pie Veisiem,

Gājāt

45 No nameļiem sīkiem un greiziem,

No savām pievārtēm šaurām

Ar šķērēm un granātām plaukstā

Oktobra sīvumā aukstā,

Novembra rēgainos āuros,

50 Gājāt,

Kad krievi jau savas muguras lieca.

Gājāt

Pretīm smaidošai Misai un Iecavai

Ar vienu domu un tvikumu:

55 Aizsargāt ceļus uz Rīgu,

Gājāt

Asī un cieti

Ar savu vadoni Briedi,

Jo pašpuika nespēj liekties:

60 Viņš no kaķu trakajām astēm

Prot tikai debesis triekties.

Naktī trakā un aukstā

Jūs toreiz uz Plakaniem gājāt.

Dubļi koda līdz ceļgaliem kājā,

65 Un granātas glūnēja plaukstā.

Bārdainie krievi no Penzas
Pie kūpošiem zemnīcu sliekšņiem
Uz jums kā izbrīnā blenza
Un sauca pie sevis iekšā:

70 — Ei, puikas, kur gribat jūs līst tā?
Mēs zinām tās vietas. Stāviet!
Tur tikai purvs priekšā, nāve
Un sarkanā glīzda.

75 Kur gribat jūs līst? Vai jums niez kur?
Tur netiek pat pāri sniedze.
Nāciet zemnīcās kopā iedzert
Un uzsist železku.

Būs [ur]aks un sālīts tomāts,
Un kāpsies galdā iemesls
80 Kaut kur aiziet mājās un iemest
Zagtu sivēnu somā. —

Bet jūs,
Jūs tikai uzsitāt knipu
Un teicāt:

85 — Ei, cāļi, ne vīri,
Jūs,
Bārdainie Penzas Jefimi,
Vai domājat,
Ka Rīgas pašpuikas slimī? —

90 Un pāri purviem,
Kuru vairās pat krupji un čūskas
Un virs kuriem viens mākoņu kurvī
Bij iedzīnis mēness ripu,
Pilnu asiņu melnu un tūska,

95 Jūs līdāt,
Līdāt pāri
Viegli un kāri
Kā smaršas, kā elpa un druskas,
Ko kukaiņu muguras pārnes.

100 Gulēja noliekta sūna,
Pilna spīduma zilga un glūna.

- Bet jūs,
 Jūs lidāt pāri tās stariem,
 Garām bērziņiem kropliem un zariem,
 105 Garām kā asariņš spurainim ašķim,
 Kas dzēla seju un rokas līdzīgi kašķim,
 Jūs lidāt tai naktī
 Divās slepenās grupās —
 Sevi ierakstīt slavas un mūžības akti.
- 110 Smadzenes klāja tumsa strupā
 Un tina acis pērnajās lapās.
 Kā mitrā un atvērtā kapā
 Jūsu muguras debesis grima,
 Bet jūs tikai lidāt
 115 Bez rimas,
 Jo jūsu ienaidis un sīkstums
 Pārvērtis vizošā grīdā
 Purvu dūņaino rāvu un mikstumu.
- Un, kad jūs bijāt klātu
 120 Vācu zemajiem žogiem,
 Tālumi vēras pret mākoņu divainiem logiem.
 Priekštilta redutē viss bija klusu.
 Tikai uz tērauda ērkšķiem rāvainais klusums
 Dzisa.
 125 Un turpat lejā kā laiva šūpojās Misa,
 Lāsmojot zili ar savu kūpošo ādu.
- Pārkostā stiepile lēca vieglāk par blusu
 Un sprogojās, sanot kā tāsīs.
 Elpai grūstoties, sūrstēja nāsis.
 130 Katra lieta dūrās acīs par adatu asāk.
 Līdz pēkšņi
 Mākoņus pārdūra vācu raķetes mirdzošā asaka
 Un ložberu rejas.
- Dūņās šļakstot kā zābaki ieklupa sejas,
 135 Aprāvās šķēru kodiens.
 Un pāri galvām
 Aizsīca tērauda odi
 Un ieurbās tāluma alvā
 Blāvā;
 140 Jūsu ķermeņi pazuda purvainā rāvā.

- Pulksteņu vietā pulss skaldīja laiku,
 Bet tikai uz brīdi,
 Tad, vācu raķetes sarīdīti,
 Plosot pēdējās tērauda dzijas,
 145 Ar granātu sviedējiem priekšā
 Jūs veselām tērauda riekšavām
 Triecāties redutē iekšā.
- Granātas sprāga, kokus, irdni un cilvēkus rija.
 Sagrautās zemnīcas kūpēja līdzīgi tikko pāršķeltām
 150 dzīvnieku iekšām.
 Pārsteigtais ienaidnieks grūstoties atpakaļ liecās.
 Minūtēs piecās
 Tīra bij redute visa,
 Un jums pie kājām kā milīga kuce gulēja Misa.
- 155 Vairs tikai baterijas
 Rūca, drebinot debesu sijas.
 Un Misas viņējā krastā
 Kūpēja zemnīcu šķembas, irdne un lāsti
 sprādziena mastā.
- Bet jūs jau ar gūstekņiem atpakaļ līdāt
 160 Purvu sniegotiem ūdeņiem pāri
 Kā straujas un rijīgas lidakas,
 Un mēness lēja uz jūsu mugurām savu zilgano
 pienu vārī.
- Un tad pie Veisiem,
 Kurus apskalo Misas plūsma,
 165 Jūsu slavenais gājiens pie Veisiem,
 Par ko visa Latvija jūsmoja.
- Tas bij pēc mēneša,
 Dziļā, vējainā novembrī,
 Kad zem sniega zari maīgi brikš.
- 170 Sānos,
 No divām pusēm jūs uzkritāt vācietim reizē
 Apvidū,
 Ķur vējos stumbri kā basa stīgas dūc,

- Apvidū,
175 Kur jums smadzenēs bij katra taka ar
aplauztu priedi,
Jūs vadīja poručīks Briedis.
Tagad paši jūs gājāt Misai stāvai un dziļai pāri
Cauri nogāzto koku jūklīm.
No augšas kāpa lejā čaugas debesis kāri,
180 Līdzīgas sūklīm.
Vēl pirms ceļa
Teica rotas feldfēbelis: — Puikas, šā,
Labi paēdiet, ka nogurums nesmeļas kamašā.
Un vai visiem mugurā tīra veļa? —
185 Un tad jūs gājāt.
Vācietis slēpās kalnā Veisu sagrautā mājā.
Ceļš kritušiem kokiem un bedrēm bij apsēts.
Visa pasaule gulēja priekšā kā kapsēta.
Tikai sarma no zariem pilēja slepu
190 Un sakniebtām dūrēm rikles valdīja klepu.
Jūsu gājiens vilkās šaurāks un slīpāks par vīli.
Katra šalka un ēna dūra jums sirdī kā īlens.
Elpa tricēja miesā kā pārsla:
Laikā nokļūt un vācieti pārsteigt.
195 Viss darāmais bij mums līdz sīkumiem nolikts.
Pat ar plakanu oli
Un svītru kokā
Bij nosprausta vieta,
No kura mieta
200 Sākt šķērēm griezumū vācu žogā.
Ar lielu un briesmīgu māku
Jūs izlikāt aizsegam posteni
Un, ko vācu platmalei ostīt,
Trīs vara dūmu bundžas.
205 Klusums. Tikai viens mākonis
Debesu ezerā plunčojās
Un līdz ar jums gāidīja sākumu.

- Dunka sānos bij darbam signāls,
 Jūs līdāt uz žogiem pār lauku,
 210 Lai griezienā asā un niknā
 Sev pavērtu režģos spraugu.
- Bet sākums, kas ņemts bij par ātru,
 Kļuva vācietim jaušams starp vējiem —
 Un pēkšņais ložberu rējiens
 215 Jūs apdzēla kā ar nātru.
 Ar katru nākošo mirkli
 Kāpās straujāka ložberu elpa,
 Un tie graizīja visu telpu
 Ar savu tērauda ložu dzirkli.
- 220 Jums nācās ar lielu apli
 Visas bīstamās vietas aplīst
 Un gaidīt ilgi, ilgi,
 Līdz apklusēt tērauda vilki.
- Kad triecienam nolikto brīdi
 225 Laiks atkal jums atnesa otrreiz,
 Jūs kļuvāt kā nāve tik modri.
 Un, klusumam lielam par spīti,
 Zilgo šķēru un durkļu rīti,
 Tumsā stiepuļu režģi zuda.
- 230 Mirkļis — un griezuma vieta
 Priekšā bij plata un gluda,
 Bez viena ērkšķu zieda.
- Tad durkļiem un granātām rokās
 Un ilgu īgnumu sejās
 235 Jūs ielēcāt satiksmju ejās
 Un pazudāt viņu krokās.
- Minūtēs sešās
 Ierakums pirmais bij sagrābts.
 Gūstekņiem sviēdri tricēja smakrā,
 240 Kad jūs ar tiem atgājāt mežā.
- Kūpēja Veisu drupas
 Un granātu dzēlieni rima,
 Kad jūsējo pēdējās grupas
 Aiz Misas atpakaļ grima.

245 Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem!

Sirds,
Savas skumjas pie krāna sien
Vai dzen viņas zvejot uz Kolkui
Uz manām lūpām prieks ceturto reizi

250 Dejojot sāk polku.

Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem!

Sirds,
Kur vien es eju
Ar savu apaļo seju,
255 Dārzā uz katra zara man ložberis pogā.

Logā,
Visur es redzu strēlnieku ēnas:
Lēnas
Tās tur pāri priekšmetiem kustas,
260 Sistas nāves un dzeloņu krustā.

Un es redzu ļaužu slepeno naidu un nīevu,
Kad es kliežu: «Ar dievu!»
Es atstāju savas nomales sētas un oļus:
265 Visa dzīve man priekšā kā asfaltēts laukums,
Uz kura es dzirdu aizdunam kareivju soļus.
O, es zinu, kas mūs sagaida rītu.
Meklējiet marli un slavas zaļgano zīdu,
Meklējiet jodam visas pasaules traukus.

Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem!

270 Es esmu laimīgs, es kliežu par auku,
Par kauju, par divām un abām kopā.
Es izrauju ribu, to pārvēršu stopā
Un triecu ar viņu vārdu bultas:
— Kareivji topiet! —

275 Jūs smīnat:
— Tu laikam esi iekāpis viņā? —

Bet tad es saku. Lai kur es stāvu,
No Ķekavas, Juglas un Tīreļa

Jūtu ar visu savu stāvu,
280 Ieplūstam sevī dīvainu strāvu,
Kas liek manai sirdij un muskuļiem augšup
triecties.

Un es kļiedzu:
— Pieminiet Mīsu un Iecavu,
Pieminiet savus pulkus, visus aštonus!
285 Jūsu acis no akluma apvalka es kā kastaņus
Vaļā triecu.

Sonakt Dievs zilgmē ņemetis savu zvaigžņu
pūkaino dvieļi,
Nemiet ar to sev jaunas acis ielikt,
Lai zināt, kā stāvēt
290 Slavā un nāvē. —

Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem,
Pirmā mirdzošā, veiksmā, —
Tā pārvērta strēlnieku asinis teiksmā.

Dzirdiet,
295 Kā kauju gājējai pirmajai rotai
Un viņas vadonim Briedim
Soļi, no purvāja kāpdamies,
Mūžībā iedim.

VELAIS VIESIS

Vēlais viesis domāts pirmais kritušais strēlnieks Jēkabs Voldemārs Timma no Biķerniekiem. Timma kā brīvprātīgais iestājās 1. Daugavgrīvas latviešu strēln[ieku] bataljonā 2. rotā, kur 1915. gada 15. oktobra kaujā pie Kraslovsku mājām krita.

- Septembris. Nakts dzestra. Biķernieki.
Visa zilgmē zelta zvirgzdiem pilna,
Rīgas blāzma — milzu rožu lapa —
Satumsušā tālē elpo. Pusnakts.
- 5 Tukša Lielā Biķernieku iela,
Tikai viņas sākumā uz stūra,
Tur, kur liepas zilgmē kuplas iekāpj,
Plīv virs bruģa blakus valgām sētām,
Pāri saulenēm un tukšām vagām,
- 10 Plīv kas gaisīgs, nīrbjošs, līdzīgs tvaikam,
Ploko rūtīs, skarot durvju sliekšņus;
Plīv kā stāvs un ilgi, ilgi pēti
Valgo bruģi, kas zem viņa spulgo.
Oļiem liekas: kādu stīvu domu
- 15 Mēģina kā durvis viņš sev atvērt.
- Pēkšņi strauji dodas tas uz priekšu
Garām mājām Biķernieku ielā.
Iela guļ kā pirksts uz bezgalību.
Kur viņš kustas, telpā svītra paliek;
- 20 Svītra zied un atkal lēni izkūst.
- Vai tas rēgs vai milzu zvēra elpa,
Kas no tāles mazā ielā dvašo?
Varbūt tvaiks no paša Dieva pieres?
Kas lai zin. Bet sabiezētais gaišums
- 25 Steidzīgs slīd, un rēnā mēness gaisma
Apspīd viņa divo slidēšanu
Pāri lietām, saprātam un telpai.
Brīnās smiltis, mājas, visa iela.
Klusums seko, apņem viņa stāvu,
- 30 Iznirst cauri tam kā spožam vilnim.
- Un, kad galā Biķernieku ielā
Stāv viņš viens ar pusnakti uz pleca,

- Savāds maigums sitas viņam pretī.
Maigums apņem to ar siltu skavu,
35 Liek tam drebēt, stingt un atkal virmot.

Sāk viņš jaust un sajust visas lietas,
Visas smaršas, tālē miglas vilni.
Kas vairs pagājība, laiks un trūdī?
Viegla vēsma, smaids uz lūpām — tikai.

- 40 Jūt: nekas, nekas nav viņā zudis.
Zeme, zeme, viņa dzimtā zeme,
Sētas, koki, mājas, sliekšņi, oļi,
Cilvēki un putni, skaistais tālums,
Viss, kur dzimis, audzis tas un smējies

- 45 Un kam elpu savu pāri klājis, —
Viss tas atkal drūzmējas ap viņu;
Karstu plūsmu, sakarsētu steigu
Sirdī kāpj un paceļ viņu augšup
Pūkās, zvaigznēs, debesīs un laimē.

- 50 Dīvais spēks, kas tagad viņā ieplūst,
Sadala to katrā iirdnes graudā.
Katrā zvirczdā jūt viņš atkal sevi,
Katrā akmenī un skuju smaršā,
Katrā vēsmā, kas tam sēstas lūpās.

- 55 Visas dzīles viņu pieņem sevī,
Ezeri ceļ pretī savus klēpjus,
Koki šaknēm aptin viņa sirdi,
Sulas dod, kas vēršas senā slāpē,
Asinīs un vingrā, kaislā tieksmē.

- 60 Pats viņš mana: zūd no viņa velis,
Top viņš atkal cilvēks, tāds kā agrāk.
Jūt: viņš briest kā grauds, kas iirdnē grimis,
Miesa jauš, ka atkal top tā miesa
Savās vecās, sirmās kara drēbēs.

- 65 Pilna traku asiņu un alkmju.

Elpa jūt, ka skauj to atkal sevi
Tālumi un pusnakts bālais skarbums,
Tēvu zemes rēnais, tvirtais klusums,
Bruģa smaka, mēslu asā elpa,

- 70 Ietvēs oļi, nomaņnieku mājas.

Plūst viss viņā nebeidzamu straumi,
Un viņš visam pretim atdod sevi
Elpā brūnā, kūpošā un dzēlā.

75 Ak, šī maiņa! Ne to laiks spēj pārkost,
Zobens pārcirst. Nāve sevī paslēpt.

Un viņš top ar katru soli vairāk
Cilvēks, miesa, asinis un alkas.
Kur kā ēna, milzu sveces liesma
Sākumā viņš plīvoja starp lietām
80 Caurspīdīgs kā tvaiks un dzīvo elpa,
Tagad iet viņš stingru, asu soli,
Stāvā slaidis, ar sausu miesu drēbēs,
Steidzīgs roku kustībās un elpā.

Telpas sauļā stāvs tam blāvi atviz,
85 It kā liets no sudraba un palaists
Zemes virsū visām lietām preti.

Jaunā sejā nāves pelēks blāvums.
Deniņos un pierē sirmums kāpis.
Abās acīs savāds, drudzains spīdums,
90 Kur kā spoguļos nāk, zib' un aiziet
Ainas, tēli viens pēc otra steigā.

Un viņš redz — kur kādreiz bija lauki,
Kur kā zēns viņš skraidījis un kāvies,
Tagad mājas, miglains spožums rūtis.

95 Bet pa labi, jūt ar visu stāvu,
Tālāk Mazā Biķernieku ielā,
Timmu mājas, vecā tēva celtas,
Pāri pļavai, retos kokos tilas,
Vēl tāpat kā agrāk ceļa malā,
100 Brūnu miesu, saulē nodegušu,
Maziem, sikiem, asarainiem logiem,
Lupstājiem un smilgām pakšos. Jūt viņš,
Velts nav bijis viņa tālais gājums
Surp no kapiem, no zemzemes, pāri,
105 Pāri sliedēm, pāri Čiekurkalnam,
Pāri ielām, kokiem, gaismas vizmaī.

Jūt — viņš spētu atkal otrreiz nomirt

- Tikpat kaisli, kā viņš krita pirmais.
- 110 Kā gan spēj šīs vienmuļīgās sētas,
Rāmais klajums, kartupeļu vagas,
Brūga mitrums, dūmi koku zaros
Viņu kampt un celt uz augšu tur, kur
Jausma zūd par dzīvību un nāvī!
- 115 Senie dubļi kāpjās nost no kājām,
Drēbes kļūst kā jaunas, pilnas spozmes,
Plecoss šinelis guļ mīksts kā pūpols.
- Jau viņš pāri jaunai Stirnas ielai,
Garām mājām, kas vēl vāri garo,
Jauniem kokiem, žogu cietsirdībai.
- 120 Un tad klāt viņš Timmu māju vārtiem,
Kurus nebija tik sen tas skāris;
Siltas tirpas pārņem viņa roku.
Plaukstā rēta iedegas kā zvaigzne.
Vecā sāpe nolobās un iekrīt
- 125 Zālē. Veroties čīkst maigi vārti.
Zeme kūp zem viņa kājām. Aka —
Kaisla mute, kas tam kļaujas pierē,
Sķūnis — plauksta, kas tam paņem smaidu.
- 130 Iet viņš lēni, ielikst pirmā rūtī.
Vēl virs loga tas pats senais osis.
Savām lapām trauc no viņa kakla
Projām vājo, zilgo mēness gaismu.
- 135 Iekšā dzird viņš bērnu klusi raudam.
Nočīkst durvis, ienāk jauna sieva,
Neredzēta, laikam jaunā brāļa.
Kā balts spārns tā nolikstas pār bērnu,
Savāds valgums sakāpj acīs. Droši
Vējš būs nolīcis uz vaiga rasu
Saldo, samtaino kā zemes biti.
- 140 Mirklis vēl, un nāk viņš otrā logā.
Ilgi veras cauri brūnam stiklam,
Paņemdams ar acīm katru lietu,
Ievilkdams līdz sirdij katru pūsmu,
Kas gar rūtīm vāri nāk uz āru.

145 Tā viņš iet, līdz apiet mājai apkārt.
Iedams noglāsta ar sveiko roku
Katru smilgu, katru gruzi paksī.

Pirkstiem pleglauž ciešāk balķiem krāsu,
Mājas sienas noskūpst ar delnu,
150 Dziļi ieož viņas veco smaršu.
Acīs ierok visu viņas stāvu
Un tad atkāpjas, lai vēlreiz ņemtu
To ar elpu līdz, līdz pašam galam.

Novēršas un kāpjas cauri sētai.
155 Ilgi staigā pāri viņas pieri,
Alkdams saviem cietiem soļiem noklāt
Visu viņas sarmā tīto stāvu,
Gribēdams ar skatu klēpī ielikt
Katru skaidu, katru pelķi, salmu,
160 Kas te gul un mēness gaismā vizmo.

Tad viņš kūti iet un ilgi paliek
Siltā, smaršainā un diezā tumsā.
Kaut ko stāsta gurdēm mājas putniem,
Kaut ko saka govij, zirgam iečukst.
165 Un tad pazūd ilgi šķūņa mutē,
Tur, kur šiens un vecas zirgu lietas,
Spaiņi, ratī, nēši, smagmes pilni.
Visu, visu grib vēlreiz viņš redzēt,
Sajust, apkampt katrā savā audā
170 Un kā skūpstu paņemt līdz zem zemes.

Katra lieta, kurai klāt viņš skaras,
Viņam atsmaida kā dārgam viesim,
Atplaukst pretī visā savā dailē,
It kā košums sārts tai pāri litu,
175 Debesis un šiltums vaļā vērtos.

Un, kad beidzot stāj viņš sētas vidū,
Visu aplūkojis acīm savām,
Divains smaids kā zvaigzne viņam lūpās
Krūtīs elpu ņem ar vieglu soli.
180 Rokas sārtojas no lietu glāsta.
Drēbes pilnas svaigu, labu smaršu.

Stāj viņš liels un smags kā pati zeme.
Kājas tam kā divi cirvji iirdnē.
Galva atnesta pret visu Rīgu.
185 Skaustu balsta Bīķernieku meži.
Plauksta mērcas Linezera dzelmē,
Kur kā puika spēku sev viņš smēlīs,
Drēbes veras rudens vējiem pretī,
Grib tos apskaut līdz ar visu telpu.

190 Tā viņš stāv un dziļi raugās visā,
Ko viņš radījis ar savu nāvi:
Latvju zemē kūpošā un vērsnā.
Bet, lai vēl pirms atvadas to justu
Visu kopā, vienā tvirtā malkā,
195 Savu galvu nost no mežiem ceļ viņš,
Paver krūtis, abas rokas paceļ.
Ievelk elpu līdz pat savai sirdij.

Un tad nāk no visām zemes malām:
Zemgales un tālās, rusgās Ventas,
200 Zilās Raunas, Gaiziņa un Rēznas,
Nāk no visām robežām un krastiem
Viņam pretī gaiss un ļaužu elpas,
Lopu dvašas, visu lietu smaršas,
Ūdens garojums un zemes dvinga,
205 Nāk uz viņu, saplūst vienā elpā.

Bet, kad ņem viņš dziļi vilkto elpu
Savā sirdī saglabāt kā ziedu,
Jūt viņš tajā kaut ko svešu, skarbu —
Sūrumis dīvs tai cirties vienā malā,
210 Kas tam satrauc asinis un prātu.
Jūt viņš viss, līdz pašiem pirkstu galiem:
Skarbais sūrumis naidīgs viņa zemei.
Tas bij tas, kas viņu kādreiz kāva,
Kapā gulēt lika tik daudz gadu.

215 Iedzej atkal svins, kas šķēlīs sirdi,
Atkal rēta iekvēlojas delnā.
Zin viņš labi, kas tam tagad darāms,

Un, kad dzird viņš ierūcamies blaku
Sev pie kājām veco mājas suni,

- 220 Nem viņš maigi suņa mīksto galvu
Abām rokām tā kā dārgu trauku,
Paskatās, tad satver to pie spalvas,
Pieved šķūnim, kur pie suņu būdas
Laiska, vēsa salmos spīgo ķēde.
- 225 Dodams suni smagai saites varai:
— Tagad sargs te būšu es, — viņš saka.

Un tad dodas stingri mājas durvīs.

Saceļ kājās brāli, māsu, bērnus,
Iededz sveci pašā galda vidū.

- 230 Noņem cepuri un saglauž matus.
Sirmums telpā mirdz kā balta liesma.

Stāv ap viņu mājinieki bāli,

Vārds, kas nāk, — tas mēles galā pārlūst
Un kā asums atkrīt atkal elpā.

- 235 Ne ko ņemt vai roku sniegt vai krēslu.
Bērnus bīdīt viesim skūpstīt roku.

Sveces liesma galdā ļoga telpu,

Visas lietas, baigas ēnas saklāj

Pāri grīdai, kaktiem, durvju sliekšņiem.

- 240 Beidzot saka dobjā, klusā balsī:

— Nebaidieties, jūsu brālis esmu,

Nācis šurp es tikai sērst uz mirkli,

Aplūkot, kā dzīvojat jūs Timmās,

Noglaust atkal visas senās lietas,

- 245 Kuras aizmirst nespēju pat kapā.

Palieciet, nav bijis velts mans straujums,

Savas asinis vēl visur jūtu.

Turiet cieši mūžam manu nāvi:

Gaisā jaušu atkal skarbu dvingu.

- 250 Un, kad briesmas kāpsies mūsu sētā,

Mani pieminiet jūs, vienmēr būšu

Es kā gaišums kvēls virs Timmu vārtiem,

Sargs, kas zin tik jūs un tēvu zemi,

Un nekas jūs nenomāks līdz galam. —

255 Teicis pazūd. Tikai svece galdā
Stīprāk raustīties sāk: abas durvīs
Vaļā stāv uz priekšnamu-un sētu.
Vēji iekšā sitas platiem spārniem,
Gainot ārā vieglo trūdu smaržu.

260 Bet virs ielas plīv tāpat kā agrāk
Dīvains spožums, taustīdamies mājup.

SLOKĀS KAUJA

1915. g. rudenī vāci neatlaidīgi uzmācās Rīgai. Starp citu, viņiem bija liela tieksme ieņemt Sloku kā atbalsta punktu savām tālākajām operācijām. Tieši no apmācībām (2. novembrī) uz fronti izsauktais 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljons kaujā pie Likumzemes mājām, Pavasara muižas un Zelbēm izjauca vāciem viņu nodomus. Ciešot milzīgus zaudējumus, bataljons vācus no minētiem punktiem izsita un tā izglāba Sloku, kā arī atvairīja tālāko uzbrukumu Rīgai.

Jau visu rītu smaga uguns kauja,
Un nav vairs pavēles uz priekšu doties.
Klimst atpakaļ uz Sloku ievainotie.

5 Un klajā nopļautā un brūnā,
Kas priekšā vācietim kā sauja,
Starp zālēm nomītām kā sūnā
Guļ asā nievā
Pirmās rotas ķēdes.

10 Tām apkārt ložu arumi kā ēdes
Un mitrums katrā irdnes rievā.

Bet priekšā,
Pavasara muižā,
Kur kokus ploša rudens vēji,
Trīs smagie vācu ložmetēji

15 Spļauj nāvi,
Slēpdamies aiz ēku mūra,
Ap viņiem ierakumu cietā josta.
Plūst blakus Lielupe un smago gaisu osta.
Kāpj pāri Slokai telpu šūpot jūra.

20 Kur muižas ceļam tup starp krūmiem līkums,
Uz priekšu atkal vācu ķēdes tīko;
Tiem liekas, Sloku
Sasniegt var ar roku,
Lai tad aiz purviem acs jau ņemtu Rīgu.

25 Tik pirmās rotas uguns pārāk straujā

Tos tur tik cieši savā ložu saujā,
Ka soli nespēj tie uz priekšu doties.

Un visu dienu smaga uguns kauja.

- 30 Jau sestā stundā nikni atšaudoties,
Mirst pirmā rota savā brūnā laukā
Kā lietūs izskalotā māla traukā.

- Velts bijis viņas pirmais trieciens:
Vien lauku sardze dzīta vāciem mīglā
No Līkumzemes rītā, tā ap pieciem,
35 Kad tikko gaisma pavīd debess stiklā.

- Un, kad uz priekšu vēl šī rota gāja,
Pie pirmā vācu lauku ierakuma,
Ko zarāji un šūna klāja,
Viens,
40 Iedams savām ķēdēm priekšā,
Ar lodi iekšās
Pie zemes Meldriņš, rotnieks, guma.
Bet rota atrāvās kā dzelta sāuja.

Un no tā laika nikna uguns kauja.

- 45 Uz jūras pusi, klajumam pa labi,
Kur skrien no granātām pret zilgmi irdenes stabi,
Kur visi krūmi, visi ciņi pilni
Ar vācu ložu zilo vilni,
Iet rotai ceturtai, ko garais Ziverts vada,
50 Pret nāvi sīkstī vads pēc vada.

Bet viņas sānam cieši blaku,
Gar saņurcīto, apreibušo taku,
Kur klajums noslīd, ielīkdams kā bļoda,
Lien trešā rota.

- 55 Deg izmisums un slāpe katrā stāvā,
Zūd līdz pat ceļiem kājas zaļgā rāvā.
Kūp muguras
Kā rūgstošs, skābīgs kvass.
Krīt elpa atpakaļ, ko sadzeļ skarbaiss gaisss.
60 Un pāri debesis — vērts vajā pelēks maiss.

Jau visu dienu smaga uguns kauja.

- Bet nav vēl pavēles uz priekšu doties.
 Klimst atpakaļ uz Sloku ievainotie
 Pa slapjo, izvandīto lauku ceļu,
 65 Kur iesāņus
 Aiz Likumzemju cietā akmens groda
 Tup paslēpusies otrā rota
 Un klus.
- Tai māju drupās galvu zilā skosta
 70 Kā migla sedz.
 Tā rāmi guļ kā milzu mutes kosta
 Un redz,
 Kā pirmo rotu vācu lodes posta,
 Bet nav tai pavēles uz priekšu doties.
 75 Lien atpakaļ pār lauku ievainotie.
- Pie Zēlēm beigts jau garais, rāmais Zīverts
 Un neiznests mirkst dzestrā purvu sīvē.
 Nāk virsū nikni trešai rotai vāci.
 Ar kritušiem kā ogām purvs viss klāts ir.
- 80 Družinas atstāts, viens pats visu skatam,
 Guļ kritis krievu pulkvedis Mudrovs.
 Tam pāri krūtīm ložu rēta plata
 Un sejai virsū mākonis kāpj gaus un brūns
 kā govs.
- Kur upes krasts spīd slidens kā no vaska,
 85 Kur gaisss pie ūdens drusku mitrs un paskābs,
 Mūk, ierakumus pametusi,
 Uz Slokas pusi
 Družina.
- Tai, krustu metot, stostās bailēs roka,
 90 Pie kājām upe palsa kā no svīna,
 Bet pāri telpa mitra alkšņu koka.
- Tie krievi vēl, kas palikuši pāri,
 Trīs upes meldros sarkanos un garos
 Kā lieli, smagi, iepelēki spāri,
 95 Un meldru galos migla vējos skaro.
- Nāk velti, laidnēm smagām apbruņota,
 Tos dzīt uz pozīciju otrā rota.

Tie vajātājos veras stīvu skatu,
Grimst dūņās līganās, bet nenāk ārā,
100 Kur katrā lodē elpo nāve kārā.

Jau satumst.

List palsā miglā melna, sūra tuša.
Vien kāda uguns atviz telpā tā kā
Uz tumšās sienas zelta gaļas muša.
105 Kāpj pāri kokiem sāpes debess vākā.

No štāba,
Kur spurdz pie griestiem lampas elpa skāba,
Skrien pavēles un dragā sastingumu.

No Līkumzemes platiem mūriem,
110 Kas klāti tumsas krāsu glumu,
Lien otrā rota žņaugtām dūrēm
Uz pirmās, nomocītās, pusī
Klusi.
Vien durkļi lietām iedod skaņu skumu.
115 Kampj sīvie dubļi soļus kaislu muti,
Un koku zarus kapā vēju tutens.

Kā zelta asaka
Nirst prožektora gaisma telpā,
Ik mirkli asāka
120 Klūst svelme niknā kaujas elpā.
Zib ložmetēju purnos zīla uguns.
Māc lienot otro rožu tumsas melnais čuguns.

Uz lūpām vārdi
Ļimst kā ložu skarti.
125 Un nopūtas ar plēvi aukstu
Klāj kapļu aso tēraudplaukstu.

Bet pāri galvām ložu plīvuris
Bez apstājas un gala zib un ris.

Pa labi — Zēlbēs, dienā ieņemtās,
130 Deg nojumes un zediņi kā tāss.

Pret tālo jūru metot blāzmu sārtu,
Kūp rožu gaismā meži tālumā,

Bet tumsas lakats jau tos atkal m̄ac.
Stāv Pavasari, gaidot savu kārtu.

- 135 Jau otrā rota gulstas pirmai blaku.
Sūc drēbes kāri zemes rūgtō smaku.
Dur tumsa acis kā ar auzas skarū.
Dzeļ vācu lodes katru irdnes daļu,
Dzeļ katru krūmu, akmeni un zaru
140 Ar uguntiņu zilganu un skaļu.

Līdz beidzot pavēle no štāba:
Uz priekšu, strēlnieki, pret Pavasariem!
Un nāve liela aug kā kāpa.

- Lien atkal prožektors ar saviem taustiem garīem.
145 Skrien gaisā raķetes
Un nes
Caur tumsu savas sārtās dzirkstis,
Lai nāk tās pāri strēlniekiem un viņus skar
kā pirkstī.

- Jau velti ložmetēji kurzemniekus tausta:
150 Pie sētiņas, kas atkāpjoties lauzta,
Trīs viņu ķēdes triecienam un nāvei.

Ko lode skar, tas paliek turpat tumsā
Ar mitrumu un stiebriem vienā gumzā.

- Kur izplaukst raķetes pret telpu blāvi,
155 Vēl ložmetējs spļauj aizrīdamies lodes,
Ar abām ķetnām nikni zemē kodies,
Bet velti,
Velti.

- Ķēdes,
160 Ķēdes ceļas.
Kā rēgi stāvi zib un pazūd miglā,
Kur Pavasari kūp kā mitrā stiklā.

Zem kājām sadrūp rudens maigā zeļā.
Krīt rokas granātas un plīst uz paša ceļā.

165 Vēl mirklis baiss, un apvienotā rota
Kā salmu pušu vācu ierakumu kož,
Aiz kura ēkas jau pēc dūmiem ož,
Un telpā ceļas pirmo liesmu slota.

Tā dziļi nakti uzvarā un mokās
170 Bij kurzemniekiem Pavasari rokās.

Bet, ritam austot, viņa gaismā liegā
Trīs simti gulēja tur lielā nāves miegā.

LATVIEŠU STRĒLNIEKA LŪGŠANA PIRMS KAUCJAS

*Dzejas pirmamatā krituša latviešu strēlnieku vīrsnleka
leraksti dienasgrāmatā. Autoram šā vīrsnleka vārdu pa-
gaidām nav tiesības minēt.*

Mana dusma,
Rūgtā, ilgā,
Sacelies pret ienaidnieku,
Vēro:

5 Latvju zeme briesmās zvēro.

Dusma rūgtā,
Dusma ilgā,
Vērsies zvērā,
Vērsies villkā,

10 Samin tālumu kā slieku
Un caur telpu
Auļo šurp uz manu sirdi, laiku sagāžot ar elpu.

Mana dusma,
Rūgtā, ilgā,
15 Nāc un pārņem latvju zemi.
Katrā akmenī un smilgā
Lai es atkal tevi raugu.

Postā redzu savu tautu,
Paņem katru manu audu
20 Un ar viņas sūrsmi dzirdi,
Lai ar pārliecību svētu
Es par viņu stāvēt spētu.

Dusma,
Tu, kas izaugusi klusumā,
25 Jūtu:
Kas gan es bez tevis būtu —
Grimstošs akmens, trula izkopts.

Nāc,
Nāc, lai varu augšup izkāpt
80 Pāri sakuņem, stumbriem, lapām.

- Lai man plecus lodes kapā,
Lai.
Nāc.
Negribu vairs būt tai kapā,
35 Kas jau mani simtiem gadu
Māc.
- Dusma,
Cel man acis smilgu galos.
Manus matus saule skalos.
40 Spēki manī celsies lieli,
Un no dubļiem atlips lieli.
Celšos varens, celšos naidīgs,
Lai par smieklīem kļūtu vaidi.
- Dusma,
45 Zengali jau naidnieks pārņēms,
Kurzemi klāj saviem spārniem.
Rīgu jau ar skatiem laiza,
Liec, lai esmu es tā plaisa,
Kur viņš izgaist.
- Dusma,
50 Mana lielā dusma,
Briesmu brīdī nāc man klātu,
Māci stāvēt.
Aņņem manu sirdi, prātu,
55 Turi stingri manu roku,
Dari vieglu manu moku
Nāvē.
- Dusma,
Dari, lai ar savu stāvu
60 Mūžam vien par tautu stāvu,
Lai ar savu plaukstu platu
Noraušu no acīm rāvu,
Kas man apmīglot grib skatu.
- Dusma,
65 Dusma,
Saņem visu

Manu kauto brāļu elpu,
Un caur ložu pilno telpu
Atdod to, kas rūgts reiz bijis,
70 Lai tas, man caur elpu lijis,
Atkal aiziet kopā dzijis.

Dusma,
Dzirdi:
Brāļu sāpēm, brāļu ilgām
75 Ņem par vietu manu širdi,
Visas mūsu slēptās gaidas,
Ciešanas un klusos vaidus
Liec man durkļa galā zilgā.

Dusma,
80 Dusma, nāc, lai atkal jūtu, ka nekas vaīrs nav par
šauru,
Lai es katrā skudras spārnā redzu mirdzam savu
mūžu,
Katras zvaigznes vēso staru lai kā salmu redzu
cauru,
Mākoņus un rožu smaršu lai no savām lūpām grūžu,
Lai tas viss, ko daru, būtu karsts un kails kā zvēru
elpa
85 Un no mana smagā spēka lai kā rieksts reiz šķeltos
telpa.

Dusma,
Māci nīstot mīlēt visu:
Sevi,
Tevi,
90 Latvju tautu,
Katru zvirgzdu, auzas skaru,
Pasauli un viņas risu,
Pasauli un viņas svelmi.

Dusma,
95 Tevi just kā tumšu dzelmi,
Tevi pazust, aizmirst, sajukt
Un tad augšup nākt kā lavai,

Visu klāt to, kas par klāju,
Atdot nāvei.

- 100 Dusma,
Dusma,
Lielā linga,
Viss, kas manī kādreiz stinga,
Tagad atkal tā kā reibums telpā sviests,
105 Sevī kusu,
Tagad varu atkal milēt es un — ciest.

Dusma.

SĀRTĀ GAISMA

- Kāda divaina, sārta gaisma
Mani nakti no miega tvēra,
Acis vajā kā sapnī vēra,
Kāda divaina, sārta gaisma,
5 Un es piecēlies pretī gāju,
Likdams cieti bez ceļa kāju.
- Sniedzot rokas caur dziļiem sniegiem,
Ilgiem gadiem un visu telpu,
Uz tām jutu es karstu elpu,
10 Sniedzot rokas caur dziļiem sniegiem;
Un es sapratu: eju es ceļu,
Pilnu varoņu klusu un veļu.
- Pretim liesmoja Ķekavas meži:
Vēl tur nebija beigusies kauja.
15 Dūrē nicīga savilkās sauja,
Pretim liesmoja Ķekavas meži.
Labi gan, ka šo ceļu bij jāiet,
No kā stinga un bēga vājie.
- Tas bij marts, kas tur plosījās spīvī,
20 Nāves lauks, brūna, milzīga sāpe,
Tautas ciešanām nākošā kāpe,
Tas bij marts, kas tur plosījās sīvī
Bet uz tā it kā netverams lējums
Plūda dvēseļu lietus ar vēju.
- 25 Traku vēju, kas sarausta visu;
Ļaudis, pieminiet Ķekavū, Misu.

MARTA KAUJA

Marta kaujā, kas galvenā kārtā norisinājās citās krievu armijas frontēs, piedalījās arī 1. Daugavgrīvas, 2. Rīgas, 5. Zemgales un 7. Bauskas latv[iešu] strēln[ieku] bataljons. Bataljoni gāja triecienā pret nocietināto vācu līniju, cieta lielus zaudējumus un beidzot atgāja savā izejas stāvoklī.

- Jau marts pie beigām,
Divdesmitā diena.
Rīts.
Lauki pilni miglas piena.
- 5 Šlakst visos ceļos pulki lielā steigā.
- Bāl debesis kā noziestas ar kaļķi.
Pie Pundīņu—Tīturgu mājām,
Kur vienā juklī ceļš ar gurdām kājām,
Nikst gāzti žogi, peļķes, kaili baļķi.
- 10 Vēl kāda ēka
Postā, kā bez spēka.
Pa starpām teltis.
Sals kā zelters.
Un zemnīcas šur tur
- 15 Ar saviem dūmiem telpu cauri dur.
Ap viņām karavīri kust.
Bet pāri debesīs gaisš smags kā krusts.
- Seit, kopā dzīti,
Viens pie otra cješi
- 20 Snauž sibīrieši
Un kaujas uzdevumu gaida katru brīdi.
Bet viņiem blaku,
Pilni alku traku,
No Rīgas latvju bataljoni, skaitā četri.
- 25 Kam telšu trūkst, sev izrok saknēs bedrī,
Ar lāpstu izrušina smilti,
Sāniem silti.
Zem vaiga paliek plaukstu:
Un klāt tam netiek sniega drēgnais aukstums.

- 30 Klāt pusdienlaiks,
Maigs.
Vējš trūkst kā mats.
Un ierodas
Pie latviešiem Radko Dimitrijevs pats.
- 35 Tumšs sejā, stāvā drukns un mazs.
Gandrīz kā čigāns, vīli zodā.
Ap viņu gaiss kā glāzē sakults sodā.
No skujām sniegs pil brūns kā kvass.
Ass solis,
- 40 Dzēlīgs skats.
Un, stājies brūnā dubļu rāvā,
Kliedz,
Kliedz,
Pēkšņi milzīgs kļuvis savā stāvā!
- 45 — Jūs, strēlnieki,
Jūs visas armijas un tautas zieds,
Lai jūsu durklis, naidā sliets,
Uz nāvi ienaidnieku triec!
- Jums jālauž vācu tēraudžogs,
50 Un Kurzeme mums jāpaver kā logs.
Jūs... —
- Priekš pusnakts īsi,
Kad dubļu ledojums
Guļ klāts ar krusu rīsiem
- 55 Un katrs olis apledojis glums,
Nāk kaujas rīkojums:
Trīs latvju bataljoni paliek papildēi,
Bet Bauskas septītais, ko vada Auzāns straujais,
Lai gaitai aujas,
- 60 Kājās soļus lej.
Lai pārgājienā
Vienā
Tam visas komandas un rotas
Uz Sīmaņiem un Liepām dodas.

- 65 Tur, tītām tumsas melnā vatē,
Būs viņām līdz ar sibīriešiem iet pret Staķiem
un pret Skatēm.

- Un visa pamale uz Pripetijas pusi,
Kur Daugāvīpils, kur senie lietuvieši,
70 Stāv cieši,
Klusi.

- Tur mežos rusgos, cietos māju grodos,
Tur zemnicās un ierakumos garos
Tup pulki savilkti, un viņu miesas garo.
75 Tie gaida tikai mājienu, lai dotos
Pret Baranovičiem un Vidzi.
Bet tagad tikai nakts ar lietus smidzi
Un tālums idzīgs.

Vai iet tiem līdzī? ...

- 80 Bet tālāk mežos slēpjas baterijas
Un gaida.
Ap viņām telefona vadi vijas
Kā smalkas dzijas
Bez skaita.

- 85 Par diviem bataljonem tagad man ir jādzied.
Par 1. Daugavgrīvas, 2. Rīgas,
Kas martā,
Granātu artā,
Pie Ķekavas, kur krastā priedes sīkas,
90 Pret vācieti
Un viņa žogiem gāja,
Un nāves tumsa viņus klāja.

Par diviem bataljoniem tagad man ir jādzied.

- Jau marta divdesmitā diēna iet uz beigām.
95 Sit
Vienpadsmit.
Pie zornīcām, kur 1. bataljona rotas,
Kur sīkās rūtīs šlauka vēja slotas,

- Skrien ziņneši gar celmiem glumiem
 100 Ar ziņojumiem:
 — Uz priekšu, kaujā! —
 Un šautene cērt laidni cietā sauļā.
- Mežs,
 Mežs,
 105 San katliņī, gurdz dubļos kājas,
 Un tā bez stājas,
 Līdz pozīcijas otrie ierakumi klātu.
- Pa labi Ķekava ar savu balto lūša ādu.
 Pie ceļa kalnā Franči nopostīti.
 110 Tiem kailie mūri zilgu miglu tīti.
 Bet pāri ceļam, slēpjot durkļu spidi,
 Tup rīdzinieki visi savās vietās.
- Kvēl tikai acīs vēl kā tālā rietā
 Tiem Veida Dambis, Čiekurkalns un Jugļa
 115 Un snauž pie sāna granātjosta tukla.
- Nakts.
 Asas, bezgalīgas gaidas.
 Prāts kā bez kāju, iesviests kurvī, svaids.
 Nekur, kur galvu nolikt.
 120 Jūt līdz pat sirdij miesa katru oli.
- Un tad pussešos tieši,
 Kad migla kustot san un dzeļ kā pieši,
 Nāk lielgabala šāviens pirmais.
 Tad otrs.
 125 Gaisss plīv kā sodrējs.
 Sniegs skujās virmo.
 Un sākas viesuļuguns.
 Skan gaisss kā čuguns.
 Dreb visa pamale gar Sauso Daugavu no
 130 Ķekavas līdz Klaņģukalna augstā
 Kā ūdens lāse plaukstā.
- Trīs līdz pat saknēm simtgadējas egles,
 Un irdne plaisā.
 Spļauj lielgabalu rīkles
 135 Gaisā
 Bez rimas šāviņus un pekli.

- Zem baterijām balsti jūk
 Un kļūst kā mikla.
 Uz purviem zvēri mūk.
- 140 Kāpj debesīs ar dūmiem liesmu mēles.
 Drūp mākoņi, un viņu sārtās šķēles
 Aiz upēm krīt.
 Viss debesjumš kā milzu lāpa spīd.
- 145 Kūp Rīgas torņi asiņaini,
 Un velti tumsa brien ar savu melno spaini.
 No granātām kauc mežiem pāri gaiss, kā
 simtiem vilku.
 Caur viņu joņotu ar gaudošanu ilgu.
 Un priedes milzigās pie zemes likst kā smilgas.
- 150 Tup apdurķoti uzbrucēji
 Bez vārdu
 Un drebot gaida savu kārtu.
- Pie kūlas smiltīs pieplok mazie vēji,
 Kad pāri nesas nāves čuguns spēji.
- 155 Kas jaunāks, trīc, ka nespēj durkli aizskart
 Un noturēt pie sejas savu smakri.
 Dažs trakā drebā turpat ejā pakrīt.
- Sāk lēnām iznirt miglas biežais aizkars,
 Kur priekšā pļavā pirmie ierakumi
 Un tālāk lauks un zemes kami glumi.
- 160 Aiz viņiem mežs un vācu pozīcija,
 Ko sarga plata dzeloņzogu vija,
 Un tur bez mita
 Cits pēc cita
 Plīst šāviņi un visu telpu ārda.
- 165 Tie sagāž mežus, dzeloņzogus plosa,
 Kur sākst vēl cietā pērnā gada kosa.
- Jau gaisos celta bieža zemes kārtā,
 Kas līdz ar dūmiem blāzmā atmirdz sārta.
 Starp gāztiem kokiem ierakumi nozūd,
 170 Bet vēl bez mita
 Cits pēc cita

Krīt šāviņi un visu telpu ārda,
Tie nosīt paugurus kā krūzei trāuslu osu,
Tie, zemē krītot, izrūk tādu bedri,
175 Ka tani zūd līdz kaklam divi metri.

Kaut sākums tik un pulkstens nav vēl seši,
Bet dūmu mutuļi un irdnes padebeši,
Kur koki, saknes, dzeloņžogu skrandās
Pa vidu vandās,
180 Sāk aizsegt telpu kā ar milzu plaukstu,
Un plok pie zemes rīta dzestrais aukstums.

Vēl brīdis īss — un viss jau juklī sagāzts
Un izārdīts kā traki dzītā vagā.

No šaušanas plīst lielgabaliem rīkles,
185 Gaišs sabiezē un zemi tur
It kā zem smaga, iesarkana tīkla,
Kur visu čuguns kopā plēš un dur.

Un vāci neiztur,
Tie steigā atstāj ierakumus pirmos,
190 Kur šķēpeles kā asas dzirkstīs virmo,
Kur kārtām šāviņi gulst virsū tā kā sija
Un tikko priekšā biezi žogi bija.

Bet sešos tieši
Viens pēkšņi cieši
195 Ar milzu dūri lielgabaliem aizsit elpu,
Baigs klusums mirkli sagrābj telpu,
Un kājās ceļas sibīrieši.
Tie vācu ierakumos nāk ar joni.

Pa labi abi latvju bataljoni,
200 Sen pirmiem vācu ierakumiem pāri,
Tver otros kāri.

Kā bultu savu rotu Fridrihs Briedis
Jau trešos ierakumos iekšā sviedis.

Sprāgst granātas, un durkļi pazib
205 Griež padebešus raķetes ar nazi.
Tām virsū velti metas rīta vēji.

Kad vēl uz priekšu ceļas uzbrucēji,
Sāk visās malās strādāt vācu ložmetēji.
Tie kā no zemes visur izlien.
210 Sauj pirmos mirkļus sašķiebtī un tizlī,
Bet tad ik brīdī straujāk
No viņiem lodes ārā raujas.

Un ložu rindas
Kā milzīgs vaļā atvāzts fiskars
215 Griež viņu telpu, visas lietas driskās
Bez šķindas.

Blāv mēness zilgmē bālī,
Blāv kā no rudens iemests tur un aizmirsts kālis.
Kaut lielgabali savu uguns vāli
220 Uz vācu aizmuguri pārnes
Un blāzmas sārtais putns nes arvien augstāk
savus spārnus,
Viss velti.

Veltī.

Sāk vāci uzbrucējiem strauji pretim celties.
225 No zemniecām, no patvertnēm lien ārā,
Kur ložmetēji, nāvi splaujot, vārās.

Jau sūnā pakrīt sibīriešu straujums.
Jūk rindas. Katrs lūko nolīst,
Kur paugurs kāds vai lielāks olis.
230 Slēpj sevī nāvi katrs solis.

Kad rīts no uzbrucējiem noņem tumsas sauju,
Nāk vācu šrapnelu un sānu uguns asā.
Mirkst sūna vaidos, asinīs un sviedru rasā.

Uz uzbrucēju durkļu galiem
235 Slīd virsū atslābums kā bieza maksts.
No mīnu sprādzioniem dreb gaiss kā plaksts.
Kas lūko kustēties, tas turpat paliek.

Un laukā izmītā un mīkstā
Ik mirkli uzbrucēji vairāk likstas.

- 240 Tad pirmie atkāpties sāk sibīrieši,
Pa vienam, rindās, baros.
Tos apjukums dzen atpakaļ kā pieši,
Un viņu dvēselēm trūkst vietas priežu zaros.
- Tos šrapneli un ložmetēju auka
245 No zemes virsas projām slauka
Kā puteklus no dārga trauka.
Tie krīt un krīt,
Un pāri viņiem ložu straujums biez un spīd.
- Un pusdienā, ap pulksten vieniem,
250 Ir kaujā latvjiem jāpaliek jau vieniem.
Tie vācu ierakumos,
Līdz sirdij sajauktos un glumos,
Vēl slēpjas.
- 255 Krīt šrapneli no augšas kā no klēpja.
Uz ierakumu malām lode katru gaidā,
Virš galvām telpa līgojas kā skaida.
- Laiks mitrs un mācies.
Kā dadzis elpa plaušās duras.
- Bet strēlnieki vēl turas,
260 Kaut vāci
Tos sāk no abām pusēm apiet.
Un katrs mirklis kļūst par lieliem kapiem.
- Jau pirmā rotā smagi cietis
Pats Fridrihs Briedis.
- 265 Bet strēlnieki vēl turas.
Un nīknās kaujās pašā labā spārnā,
Kur dzīvi palikuši vācu dzelonžogi,
Kur zili pauguri un gāzti koki,
Kur ielikst mežs ar lielu bedri,
- 270 Guļ vāciem strēlnieki tik tuvu sūnā kārnā,
Ka vācieši pat šaut uz viņiem nedrīkst.
- Tos tikai aukstums
Klāj ar savu plaukstu,
Un cerības guļ blakus beigtā vārnā.

275 Bet strēlnieki vēl turas.

Jau divi.

Pusdienlaiks.

Virš zemes tvaiks

Kā spuras.

280 Bet aizmugurē tālā — štābā,
Kur vāji liesmo svece gaisā skābā,
Kliedz, lasot pulku kaujas ziņojumus,
Radko Dimitrijeva bass:

— Kas tas,

285 Vairs tikai sibīrieši

Turas cieši,

Bet latvieši — tie atstāj ierakumus.

Tūlīt no rezerves triekt zemgaliešus ārā

Uz priekšu vācu žogus pārraut!

290 Pats iešu arī. —

Un aiziet.

Strēlnieki vēl turas.

Jau divi.

Pusdienlaiks.

295 Virš zemes tvaiks

Kā spuras.

Kur mežos kāda trekna taka

Mirdz sniegā vēl kā brūna laka,

Uz pozīcijas pusi

300 Steidz zemgaliešu rotas klusi.

Un strēlnieki vēl turas.

Kur 2. Rīgas bataljona štābs,

No sava garā, melnā auto

Radko Dimitrijevs izlien skābs,

305 Un ložu īdēšana skauj to.

Bet tas nekas. Viņš strups un taisns

Uz pozīciju pusi dodas.

Aiz mežmalas, kur biezē gaiss,

Stāv slēptas zemgaliešu rotas.

310 Arvienu vairāk lodes īd,
Bet ģenerālis soļo mierīgs,
Un viņa acis drūmi spīd
Uz kaujas pamali caur pieri.

Viņš ziņojumus nepieņem.
315 Viņš asiem vārdiem visus skalda
Un rīkojumus spriēž un lemj
Vēl kā no sava štāba galda.

Ko, pulki ļogās? Negahts joks!
Vēl tikai vajadzīgs viens trieciens,
320 Un vācu pozīciju loks
Būs pušu laužts kā maizes rīciens.

Viz atkalis zem kājām gaišs,
Un, savās dušmās dziļi kodies,
Vēl ģenerālis nepielaiž,
325 Ka vairs uz priekšu nevar doties,

Līdz viņam pretīm Francis nāk
No kaujas štāba Ručku mājās
Un savu ziņojumu sāk
Ar asu dzēli lūpās vājās:

330 — Es, ģenerāli, vēstu jums,
Smags bija mums šīs dienas gājums.
Vēl manas rotas grāvjos gumst,
Un Dievs vien zīn, kad pārnāks mājup.

Tur viņu rindas nāvē krīt
335 Kā akmens dziļi raktā akā,
Tām pāri mīnas baros īd,
Un plosās sānu ūguns trakā.

No sibīriešu pulkiem vairs
Plīv tikai drīskas palsos krūmos,
340 Kur kaujas satrakotais gaiss
Triece visu zemi augšup dūmos.

Trīs vācu prettrieciēni jau
Ir izturēti šinī dienā.
Mums lielu rezervju vairs nav,
345 Bet viņiem jauni spēki pienāk.

Viss zudis, generāli, viņš.
Nav bijis laimes mums šai kaujā.
To, kas vēl pāri palicis,
Var viegli ielikt bērnam sauļā. —

350 Bāls klausās generālis. Zib
Vēl acīs dziestot dusmu dzirkstis,
Un ādas jostu pārraut grib,
Lai sevi savaldītu, pirksti.

355 Līp sniegs pie kājām. Tālums palss
Pilns duņoņas un vizmu sārtu.
Smok generālim elpā balss,
Kad met kā dubļos viņš šos vārdus:

— Jums, komandier, es pateicos.
Vēl turaties. Ar krēslu aiziet
360 Mans štābs, jums rikojumu dos. —
Tad aprauts rokas skāriens matiem.

Un aiziet. Pāri viņam gaiss
Vēl dūc kā liela vara stīga.
Viņš aiziet. Ēnās sadrūp kļājs
365 Un kļūst gar ceļu dziļš un līgans.

Viņš aiziet.

Bet strēlnieki vēl turas.
Turas.

370 Par diviem bataljoniem bij šī mana dziesma,
Par 1. Daugavgrīvas, 2. Rīgas,
Kas martā,
Granātu artā,
Pie Ķekavas, kur krastā priedes sikas,
Pret vācieti
375 Un viņa žogiem gāja,
Un nāves tumsa viņus klāja.

Par diviem bataljoniem bij šī mana dziesma,

FRIDRIHS BRIEDIS MARTA KAUJĀ

1916. gada marta uzbrukumā krievi nezturēja vācu tehniskā pārsvara. Latvieši kaujas laukā palika vieni. Tie, aizstāvot vāciem atņemto pozīciju, ciniņās ļoti sīkst, bet veltīgi. Pozīcijas aizstāvēšanas laikā nopietni ievainoja arī I. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona I. rotas komandieri Fridrihu Briedi. Viņš tomēr atstāja kaujas lauku tikai tad, kad bija darījis vīsu savas slavenās rotas glābšanai.

Sesto stundu plosās marta kauja.

Spārnā kreisajā jau sibīrieši
Atkāpjas uz Saulgožkalna pussi,
Stabiņus pie lielā Bauskas ceļa

5 Vāciem kailus paverot bez kauna.

Spārnā labajā, aiz Bauskas ceļa,
Kur pie kalna Ķekava guļ ledū,
Bundēm virsū nikni mācas vāci.
Dīvas biezās viņu ķēdes stingri

10 Pārskrējieniem grib gar kreiso pussi
Daugavgrīviešus no visiem atgriezt.

Uguns sīva. Mīnmetēji strādā,
Raujot ledu tā kā drānu pušu,
Laužot kokus, metot karavīrus

15 Dzīvus gaisā nāvei tieši mutē.

Sesto stundu plosās marta kauja.

Patvertnē pie Ručku mājām Francis,
Boga priekšnieks, ziņojumus pētī.
Steidzas ziņneši, dun truli zeme.

20 Lielā patvertne kā lūpa raustās.

Pēkšņi durvis plaši vaļā cērtas,
Tā kā spārnī vai kā dīvains kļiedziens
Atsitas pret sienu, apgāž ķebli,
Virpām gaiss ar sarmu iekšā ienāk,

25 Aizgrūž siltumu un maigo krēslu

- Līdz pat kaktiem. Un tad tūdaļ durvis
 Izaug stāvs kā uguns. Fridrihs Briedis
 Ātru soli pārkāpj stāvo sliekšni,
 Vēsumā kā baltā segā tinies.
- 30 Katrā krokā sūrumš dziļi cirties.
- Zābaki līdz elpai smagos dubļos.
 Zilais mētelis gar leju driskās.
 Fridrihs Briedis. Viens. Bez savas rotas
 Slavenās, ar kuru šodien rāvis
- 35 Bija pušu vācu pozīciju.
 Viens, bez rotas, ievainots un sāpēs.
 Tur, kur galva, tikai divas acis,
 Nogurušas, tomēr kaislas, asas,
 Dzel kā lodes, zvaigznes, kas no augšas
- 40 Acu dobumos tup nolēkušas,
 Visu dedzinot ar savu liesmu.
- Tur, kur galva, tikai divas acis,
 Drusku lūpas, deguns, auss līdz pusei,
 Un tad apsējumi, cits uz cita,
- 45 Apkārt galvai, pakausim un kaklam
 Aplipuši guļ kā sniega debess,
 Ķivere, kas savā stingrā mulē
 Iekampusi visu grūto galvu.
- Briedis ienāk. Apsēžas uz ķebļa
- 50 Smagi. Durvis aizcērtas, un atkal
 Siltums joņo neredzamos zirgos.
 Pil no mēteļa un pazūd irdnē
 Ūdens. Sadūgst stāvs, bet tikai mirklī.
- Skatās Francis, pulkvedis, pilns brīna.
- 55 Vai tas spoks, nē, tomēr laikam tiesa.
 Briedis sakūstas un ātru skatu
 Pārmet galdam, kartēm, kārnaļ svecēi.
 Kaut ko meklē, neteikdams ne vārda.
 Runāt nespēj — dragāts žoklis. Tur kā
- 60 Palsā ledū apsējumi galvu.
- Francis seko Brieža dzēlam skatam.
 Ko viņš grib? Te pēkšņi Fridrihs Briedis,
 Ieraudzījis zīmuli, to satver

Un turpat uz ziņojuma malas
65 Raksta skaidri: «Papīru man dodiet.»
Apsējumi apkārt galvai pietūkst,
Daudzās vietās klājas brūniem traipiem.

Francis izņem papīru no somas.
Un turpat uz likā galda malas
70 Briedis, stingri sēžot mazā ķebļī,
Kas ar kājām cirties dziļi irdnē,
Asi vilktām līnijām un zīmēm
Savas rotas atrašanos uzmet,
Rāda ložmetējus, vācu spēkus,
75 Prettriecienu virzienu un gaitu.
Rokas Briedim smilšainas un bālas,
Lielām dzīslām. Papīrs smiltim klājas.
Galvas apsējums kļūst valgs un sviedrains,
Sausais brūnums spožs kā medus lipīgs.
80 Tad, kad viss jau uzzīmēts un vietā,
Lēni pamāj Fridrihs Briedis Francim.

Skatās pulkvedis — uz galda loksne
Kaujas pozīcija guļ kā dzīva,
Iekšā audos skaidra, nedzēšama,
85 It kā Briedis paņēmis to būtu
Līdz sev mētelī, ko loksne iemest.

Apkampis ar savu kreiso roku
Dārgo loksni, Briedis labo vada
Pāri zīmējumam, rādot Francim
90 Vācu prettriecienu, savu rotu
Un to veidu, kā tai var vēl līdzēt.

Pāri papīram slīd lēni roka.
Brīžiem apstājas, līdz atkal Briedis
Saņem spēkus un to vada tālāk.

95 Asinis no apsējuma gurdi
Lielām lāsēm pil uz Brieža rokas,
Krīt uz papīra, kur pozīcija,
Apklāj līnijas un kara zīmes
Tumšiem traipiem tā kā ķiršu ogām.

- 100 Nemitīgi slīd uz priekšu roka,
Rādot kauju, kas aiz loga plosās,
Nemitīgi pil no apsējuma
Asinis un, viegli gaisu šķelot,
Sajaucas ar smilšu plāno kārtu,
105 Raisot gaisā vāju sāju smāršu.

- Beidzot pozīcija izstaigāta.
Ciešāk zīmuli tver Fridrihs Briedis
Un uz loksnes maļas, kas vēl nava
Asins skarta, raksta cietiem burtiem:
110 «Pulkvedī, vai manu rotu glābsit?»

Pamāj galvu pulkvedis. — Bet tagad
Saku: ejiet. Pavēlu kā priekšnieks. —

Sesto stundu smagā marta kauja.

- Patvertnē pie Ručkām boga priekšnieks
115 Francis steidzīgs rīkojumus sūta.
Bet uz aizmuguri lēniem, skaidriem soļiem,
Savu pienākumu izpildījis,
Pirmās rotnieks Fridrihs Briedis aiziet.

LIELAIS KAPS

1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona komandieris kapteinis B. priekš lielajām 1916. g. jūlija kaujām Rīgas frontē lika saviem bataljona strēlniekiem izrakt lielu kapu un izgatavot milzīgu krustu, lai viss jau būtu laikus sagatavots krilušo pievākšanai.

Jūlijs. Skāba skuju smarža telpā.

Tveicē gaiss kā slīga san, un tālums

Piena balts ar zemi saplūst kūpot.

Ķekava. Dun tālē lielgabali,

5 Priežu galus skarot kā ar vēju.

Vidū iekrīt ložmetēju rejas.

Kapteinis steidz heliem, ātriem soļiem.

Augums stalts, un kampiens solim milzīgs.

Kājas zib kā divi melni putni.

10 Drūms ir kapteinis, pilns smagu domu.

Ko lai dara? Atkal bataljonam

Jāiet kaujā bīstamā un veltā,

Jādodas pret vācu žogojumiem

Dienas laikā, karstā, spilgtā laukā,

15 Apturot ar saviem stāviem lodes,

Vācu niknumu un ložmetējus.

«Paliks sirdis dzeloņstieplēs kārās,

Paliks rokas, skaujot mīlo zemi,

Tverot gaisā Kurzemi, kas ir vēl

20 Naidniekam kā zelta kumoss mutē,»

Domā kapteinis, un viņa soļi

Atsitas pret saknēm, dobji skanot.

Nokūp smiltis. Muša iekrīt pierē.

Pieplok vējš ar karstu diviļi sejai,

25 Mitrums nolīst pāri visai miesai.

«Liktenis, ka katra īsta kauja

Paņem līdz sev arī īstus vīrus

Sērst pie ugunscura viņā zemē,

Kas aiz kalniem, kas aiz visām jūrām,»
30 Šķetina kā dārgu zīda diegu
Savu domu kapteinis vēl laikus.

«Laiks ir kvēls. Dziļš briedums pāri nācis
Visām druvām, alkstot citu veidu.
Trūdēt sāks tie drīz, kas kritīs cīņā;
35 Un pēc kaujas nīknuma un sāpes
Kas vairs atcerēsies šķirtos biedrus?»
Jā, tā saka kapteinis un stājas
Pats no sava cietā, rūgtā vārda
Lauka vidū milzīgs, tālē iecirsts.

40 «Darišu pēc tēvu paraduma,
Latvietim no nāves baiļu nava.
Kad ir lemts, viņš iet pie savas nāves,
Kā viņš citreiz steidzies ir pie galda,
Sievās auguma un rudzu kūļa.»

45 Nonāk štābā. Stingra apņemšanās
Katrā kustībā un rīkojumā:
— Adjutant, no katras rotas izsaukt
Desmit vīrus šurp uz štābu ātri
Lāpstām, kapļiem, āmuriem un zāģiem! —

50 — Kas tad tas? — smīn visās rotās vīri.
— Desmit puikas štābam. Laikam balle
Nodomāta kaut kur tālāk priedēs. —

— Balle laba būs tev — nāves balle!
Jāsi līdz ar raganām uz lāpstas, —
55 Saka vecāks strēlnieks, kampdams zāģi.

Tikai brīdis, un jau rinda vīru
Stāv pie štāba, rīkojumu gaidot.
Dīvains mulsums slēpjas dziļi sirdī.
Saulē spiež, un galvā viegla dunsta.

60 Iznāk kapteinis. Viņš brīdī vēro
Garo rindu: stalti kaujas vīri.
Mirkli klusē vēl kā apņemdamies
Un tad saka, dobjā balsī cērtot:
— Krustu cirst un kapu rakt jūs saucu,

- 65 Lielu kapu, kur būs guldīt visus
Toš, kas kritīs rīt un parīt kaujās. —

Pelēks bālums pārklāj vīru sejas,
Rokas sažņaudz baigos darba rikus.

- Kapteinis no jauna atsāk runu:
70 — Esiet strēlnieki un kaujenieki!

Vai jums bail no savas liktās zīmes?
Latvietis vienmēr pirms savas nāves
Darināja zārku savam stāvam.

- Tāpat jūs, kad atraisīsīt dzīvi,
75 Savam garam atradīsīt gultu,
Savam naidam, atriebības priekam. —

Vīri vēršas bargā komandierī
Stingrām acīm, zinot savu gaitu.
Vīņi iet pie sava lielā darba,

- 80 Rok un izrok paši savu kapu.

Tad, kad galā visas lielās kaujas,
Sārtums savāds lēni gaisā plīvo,
Gulda visus racējus pēc kārtas
Lielā kapā citu citam virsū,

- 85 Tā kā kāpnes augšup pretim Dievam —
Tautai pakāpties no savas tumsas. —

Rūgta smarža plūst no kautiem stāviem,
Zilgans tvans, kas aizrauj visiem elpu.
Steigā smiltis sausas, iedzeltēnas

- 90 Krīt uz kalna, dziļi irdnē slēptā,
Dzīvā kalna, kas vēl dzirdīs ilgi
Koku saknes, asinis un miņu.

Un, kad smiltis līdz ar visu zemi,
Nogulušās vienā cietā virsmā,

- 95 Krusts virs kapa ceļas augšup milzīgs.
Izaug pāri visiem tuviem mežiem,

Iegulstas ar savu stāvu zilgmē,
It kā celts tur būtu jau no laikiem —
Galya maīga mūžu zilā rokā.

KAUJA PIE KATRĪNMUIŽAS

1916. gada 4. un 5. jūlijā 7. Bauskas latviešu strēlnieku bataljons ar dažiem saviem pēkšņiem uzbrukumiem pie Katrīnmuižas ievadīja 16. g[ada] asiņainās un ilgās jūlija kaujas, kas istenībā sākās 16. jūlijā. Sajās kaujās piedalījās arī 7. Bauskas bataljons. Bataljona kaujas sākums parādīts dzejojumā.

Katrīnmuiža, Katrīnmuiža rūgtā,
Jūlijs baigais ceturtais un piektais,
Lielais Smerduklis ar savām dūkstīm
Līdzī nāk kā senā, grūta sāpe.

5 Veltī gāja bauskinieku rotas
Trieciēnā pret vācu ierakumiem;
Tikai nakts tos paslēpa no nāves,
Otrā dienā ugunī un saulē
Gāja atpakaļ un krita rindām.

10 Katrīnmuiža, Katrīnmuiža baismā,
Jūlijs trakais ceturtais un piektais,
Bauskinieku dūres pirmais zvēliens,
Asums pēkšņs, ko ilgi juta vāci
Patvertnēs un ierakumos gudros.

15 Satraukti, ar dziļu naidu acīs
Viņi cēla jaunas, cietas līgzdas,
Gāza kokus pozīcijai priekšā,
Meta režģus bauskiniekiem ceļā.

Bauskinieki, savas rētas slēpjot,
20 Atgāja no karstās asins vietas
Tuvos klusos Skujenieku mežos;
Eda ogas, balsī cēla dziesmas,
Baltās teltīs dzīvoja un tvēra

Skuju smaršu, vaivairāju dvingu,
25 Augsnas sīkstumu un audzelību
Saviem spēkiem nākamajās kaujās.

Un tās nāca drīz kā sārta putni,
Ilgi kliedzot pāri mežu galiem.

Kur jūs esat, drošsirdīgie vīri,
30 Vai jūs spējat atriebt savus draugus
Tumšos, karstos Katrīmuižas laukos?
Viņi guļ un gaida jūsu soļus
Pāri sev uz uzvaru un nāvi.

Stābi glūn caur savu smago pieri;
35 Viņiem prātā sūksta, slepa doma.

Katrīmuiža, Katrīmuiža sīvā,
Gan tu lieksies latvju vīru priekšā
Tā kā zars, ko satver stingra roka!
Smerduklis kļūs pelnains kauju svelmē,
40 Pērnā kūla nogulsies kā pļauta,
Bauskinieku soļu asmens skarta.

Kurzeme trīs slepu ilgu pilna
Pāri vācu patvertnēm un durkļiem —
Jūt tā nākam šurpu latvju vīrus.

45 Katrīmuiža, Katrīmuiža sīvā.

Uzaust sarkdams sešpadsmitais jūlijs.

Rīts no astoņiem līdz divpadsmitiem
Krievu bateriju uguns plosīts.
Vācu ierakumi dūmiem klāti,
50 Smilšu mākoņiem un koku šķembām.
Vācu karavīri ligzdās slēpjas,
Ložmetējus gatavībā turot.
Zeme dreb, un ierakumi pazūd.
Tomēr ligzdas gaida savu brīdi.

55 Katrīmuiža, Katrīmuiža. Rūgtā.
Tava misa atkal daudziem jādzer.
Daudzi gulsies blakus saviem biedriem,
Kas te guļ no nakts uz piekto dienu.

Tieši pusdienu, un šīnī stundā
60 Divpadsmitā Sibīrijas pulka
Divi bataljoni kaujā dodas;
Triečas tie pret vācu zemiem žogiem,
Viltību un grīslī slēptiem režģiem.
Svelme trīs. Gaiss zib kā kausēts tērauds.

- 65 Rotas iet, bet pārāk vēlu celtas.
Tikai tad, kad apklust baterijas,
Zemē noplok gaisā celtā migla,
Smilšu debeši un skarbā nāve,
Sibīrieši ierakumus atstāj
- 70 Slaidās ķēdēs kā pret lāčiem mežos.
Kur jūs bijāt, sibīrieši druknie?
Kavēts laiks tik ilgi ierakumos.
Kad vēl šāva baterijas trakās,
Sen jums vajadzēja celmos tupēt
- 75 Vācietim pie pašām lūpām slepus
Lēcienam pret ierakumu pleciem.
Tagad, purinot no sevīs irdni,
Vācieši no ligzdām ceļas laukā,
Ložmetējus liek uz savām skanstīm,
- 80 Redzot priekšā gaiši skaidrā dienā
Jūsu cēlās, varonīgās rindas.
Iet uz priekšu sibīriešu ķēdes,
Raujot pušu grīslī liktos režģus,
Jaucot aizcirtumus, dziļās bedres.
- 85 Puse nokrīt, puse tālāk dodas.
Jau viens vads pie vāciem mežā ticis.
Velti. Izsists viens no gūtās vietas.
Sibīriešu niknums nenovaldāms.
Viena rota iet pēc otras kaujā;
- 90 Krīt un iet. Bet ierakumus sasniegt
Nespēj ugunī un saules svelmē.
Ložmetēji aizrīdamies strādā,
Liekot lodes kopā lielā nazī,
Lai tas griež pie zemes visas ķēdes.
- 95 Rota pēdējā ir izsūtīta.
Sibīriešu pulkvedis no baļķa
Pieceļas, māj roku pavadoņiem,
Lēnām pārkāpj ierakuma skaustu
Un uz priekšu dodas, mazliet likstot.

- 100 Ciņi pilni kritušu un vaidu.
Zāle samocītā cietā veldrē:
Gausi seko ķēdēm komandieris,
Redz, kā jūk tās vācu pretspiedienā,
Stostās mirkli un tad gulst starp celmiem,
105 Piespiestas ar uguni pie zemes
Kā ar karstu, svilinošu plaukstu.

- Lodes džinkst no visām pusēm preti
Pulkvedim, bet nelikstas viņš spītā,
Grib līdz galām izjust savu postu,
110 Un pēc brīža viņu aiznes smagi
Ievainotu prom no beigu vietas.

- Sibīrieši, sibīrieši druknie,
Kur ir jūsu smagās, karstās rindas?
Guļ tās zālajā starp nikniem režģiem,
115 Kokiem sagāztiem un dzeloņstieplēm
Vācu ložmetēju purnu priekšā,
Celmi vienīgi tās drusku sarga.

- Kas ir tas, kas cels šīs rindas augšup
Pretim vāciešiem, uzvarai vai nāvei?
120 — Latviešil — ar smagu, dobru balsi
Kliedz Trikovskis, ģenerālis trakais,
Strēlnieku un latvju tautas cirvis.

- Pikst kā peles štābos telefoni,
Pavēles un rīkojumi smagi.
125 Karstumā gaiss kļuvis biezs kā medus,
Auzāns, pulkvedis, stāv drūms un klausās.

- Manam bataljonam jāiet kaujā?
Jāiztriec no celmiem sibīrieši
Un ar viņu gurdām rindām kopā
130 Jāmetas pret vāciešiem dienas laikā?
Nevaru, es atsakos, tas lieki,
Neiespējami un noziedzīgi. —

- Smej Trikovskis savu sīvo smieklu,
Dūres vīsta, draud ar kara tiesu,
135 Pikti zobo latvju mazdūšību:
— Ek, jūs, aizmūgures lielbnieki! —

- Un tad pirmie bauskinieku vadi
Metas ierakumu plecam pāri
Turpat zālēs tieši nāvei klēpī.
- 140 — Apturēt, — sauc komandieris sarcis.
— Apturēt — ar manu atbildībul —
Savelk ierakumā bauskinieki
Savus kritušos un ievainotos.
- Katrīnmuīža, Katrīnmuīža kārā,
145 Tā tu paliki bez lielās ēsmas.
- Drūmi strēlnieki. Kriet saule virsū.
- Visu dienu nepārtraukta uguns
Šķaida telpu tā kā sārta ogu.
Grīslī, kokos sagāztos un režgos
150 Sibīrieši guļ un mirst pa vienam.
Vācu ložmetēju aklās rīkles
Uzglūn katru, tupot slepus skanstīs.
- Pienāk vakars. Bauskinieku rotas
Atgājušas, kaujai atpūtušās.
155 Ediens saņemts, lietas sakārtotas,
Dvēsele var tērpties baltās zeķēs,
Lai pa zariem kāptu Dieva priekšā.
- Līdz ar tumsu pavēle ir dota:
Sibīriešiem savos ierakumos
160 Atiet lēnām, ēnas liekot priekšā.
Pēdējie vēl rīkojumi steigā.
Tieši pūlksten divdesmit un trijos
Bauskas bataljons ir kaujai gatavs.
- Stāv pa kreisi priekšā 1. rota,
165 Un aiz tās nāk divas: 3., 5.;
2. rota likta ir pa labi,
Viņai seko 4. un 6.
- Katrīnmuīža, Katrīnmuīža, turies!
Savus atriebt ceļas bauskinieki.
170 To, ko sibīrieši neiespēja,
Latvieši ar cietu roku saņems,

- Satrieks ligzdas viltīgas un sikstas.
 Atņems kritušos un salīks rokās
 Latvju zemei izmocītai, drūmai.
- 175 Nakts, tu latvju karavīru vairogs —
 Bijusi no paša sākta gala.
 Plakaniešus atceries un Misu,
 Briedi vareno ar viņa rotu,
 Tālo Sloku, Nāves salas plieņus.
- 180 Tagad celies latvju vīriem līdz,
 Celies glāstoša un maigi tumša.
 Viņu soļus, viņu trakās rindas
 Ietīn tumsas lakatā kā dzelmē,
 Lai neviens tās nepamana greizi.
- 185 Nakts, tu visu stipro vīru saule,
 Dzēriens sūrs, kas sadzel sirdi alkās,
 Palīdz samīt iebrucēju kāro.
 Celies līdz, sēsties vīriem skaustā
 Opim līdzīgi ar gudru domu;
- 190 Nakts.
 Dūrē esi tā kā vanags kārīgs,
 Nesi dūkstīm, baiļu trīšai pāri,
 Lai tad atkal vari klāties vāri
 Latvju tautai mierīgai un klusai.
- 195 Sibīrieši atlīduši elso,
 Melni dubļos, asinīs un bailēs.
 Velti jautāt, mēmi pretim skatās,
 Krustās ātri, ūdeni dzer kāri
 Un turpat zem kājām nokrīt miegā;
- 200 Sapņos raustās, redzēdami dienu,
 Kad ar ķirzakām tie slēpās sūnās.
 Vēsums salds skār locekļus tiem viegli.
 Visi vietās. Pīkstiens telefonos.
 Pavēle sākt baterijām darbu.
- 205 Ierūcas tās visas reizē tumsā.
 Vīri ieplūk savās vietās, gaidot
 Kārtu. Sūpo gaismas mēles telpu.

Gais vir ierakumiem švikst kā spārnī,
Savāds nemiers mostas katrā lietā:
210 Irdnes kamā, olī, sīkā zālē,
Katrā ūdens pilienā un sliekā,
Kas virs zvirgzdiem plok un sajūt dunu.

Laikiem pēkšņi sausam gaisam vidū
Mitrums plūst kā sīka lietus klājums.
215 Putni izsviesti no kokiem lielā vējā,
Klajums viss par vienu skaņu kļuvis,
Tajā apdulst katra dzīva elpa.

Vācu baterijas ceļas pretī. Rindām
Raķetes pret tumšo zilgmi cērtas.
220 Tālie prožektorī kā ar nazi
Paver tumsā baltas šķiedras vaļā.

Apvidus starp abu ierakumiem
Gaišs kā dienā, steidzīgs, kāri mirdzošs
Katls, kas vārās baltas miglas vālos.

225 Tikko baterijas iesāk postu,
Pirmās bauskinieku rindas veļas
Pāri ierakumiem ātrā gaitā.

Pārskrējieniem rotas slīd uz priekšu,
Viegli tērptas: viss ir mājās atstāts,
230 Līdzī tikai šautene un dažas
Granātas, kas ligzdas pavērs vaļā.

Otru reizi nokrīt rotu ķēdes
Grīslī, celmos; režģī kavē ceļu,
Metas solī, plosa drēbes, seju.

235 Odens bedrēs silts, pilns vaidu, elpu.
Apkārt kritušie, kas asi smako;
Ievainotie, kas vēl īd un murgo,
Vietām rindās tā kā vālā likti.

240 Tagad raķetes sprāgst gaisā gubām.
Kaujas klajums līgojas kā laiva.
Asā gaismā acis žilbst un prāti.

Baterijas vācu ierakumus
Sarauj sprādzienos kā sikus diegus.
Dauza patvertnes, grūž kopā segas.

245 Tomēr vācu posteņi ir vietās,
Vēro, mirst un ātri atrod priekšā
Uzbrucēju saniknotos stāvus,
Kad tie iezibas kaut kur pie celmiem,
Kokiem, pieceloties pārskrējieniem.

250 Strādā vācu baterijas. Visas
Klāj tās uguni uz balto lauku.
Gāztie koki pajūk gaisā. Celmi
Līdz ar saknēm palecas un sašķīst.
Trenktais gaiss spiež zemes režģus kopā
255 Tā kā liela, tēraudcieta plauksta.

Nāk no patvertnēm ar lielu skubu
Vācu ložmetēji, alkstot darbu.
Šķembu virpās, viesulī un liķos
Atrod drebot savu kaujas vietu.

260 Nazis atvāzts slīd pār visu lauku,
Tomēr prožektoru dzelā gaisma,
Sajaukta ar karstiem tumsas vāliem,
Sagriež, sašķaida un pievil redzi:
Lodes nāk kā bišu spieti virsū,
265 Bieži slīdot garām saviem mērķiem.

Bedres šļakst, švīkst zāles, režģi salūst.
Strēlnieki kā čūskas slīd uz priekšu,
Arvien tuvāk, baismā, trulā gaitā;
Lūpas sausas, acīs dzeltēns uguns,
270 Deniņos pukst liela, kaisla žauna,
Rokas pašas meklē stiebro ceļu.

Zābaks neapturēs skudru gaitu.
Apklust baterijas uztraukumā:
Strēlnieki jau kust pie vācu stieplēm.
275 Rāviens vēl, un pāri vācu žogiem
Lec tie ierakumos karstām šaltīm.

Apklusina ložmetējus durkļiem,
Nāvē visus, kas vien gadās ceļā.

- Patvertnes vēl palikušas dzīvas,
 280 Pilnas niknumā un pretestības.
 Skrien no tām un stājas baros pretim
 Vācu karavīri, durkļiem zībot,
 Saplūst kliegzieni ar dobjiem šļakstiem,
 Vaidiem, kustībām un gāzu smaku.
- 285 Pirmie vācu ierakumi vijas
 Meža malā, blakus saknēm likti.
 Dziļāk patvertnes; starp kokiem cīņā
 Sajūk latvieši ar vāciem kopā.
- Augstie koki šalc virs galvām baigi:
 290 Tumsa kāmolā met karotājus.
 Meža smāršā, asinis un jūkli
 Strēlnieki uz mirkli it kā apjūk.
 Spiežas apkārt virsniekiem uz mirkli,
 Tikai mirkli. Tad no jauna metas
 295 Patvertnēs, triec granātas un gulstas
 Palikušiem virsū platā straumē.
- Trīs kā zirgi dziļā satraukumā
 Strēlnieki, tos vadīt vairs nav spēka.
 Dvēsele ir pazudusi tumsā,
 300 Asinis prāts šūpojas kā kausā.
 Viena alka joprojā audiem cauri —
 Nāvēt, dzīvot, jaucot visus šķēršļus.
- Iztriekti no pirmiem ierakumiem,
 Savām patvertnēm un betonligzdām,
 305 Vācu karavīri pazūd mežā,
 Tur, kur slēpti otri uzbērumi,
 Ložmetēji, stieņos celti vaļņi.
- Salc no tumsas ložu lietus pretī.
 Ignās lodes, atsitoties stumbros,
 310 Dzirksteles šķel sarkanas un zilas,
 Sprāgstot otrreiz skaļu, asu troksni.
- Pavēles nav iebrukt mežā tālāk.
 Elsojot un stenot nogurumā,
 Rotas sapil gūtos ierakumos.

- 315 — Aizsardzībai Ierakumus apgriezti —
 Maisu nav, guļ apkārt laužti koki,
 Režģi jaukti, nojumes bez balsta,
 Krūssega irst nobrukusi ejās.
 — Komandieri, ko lai liekam priekšā? —
- 320 Sūdzas strēlnieki un taustās tumsā.
 — Vācu liķus, guļ tie gubām celmos,
 Nolikot tos par pretestību dzīviem. —
- Rokas strādā, elpa kustas smaga,
 Tverot gaisu, kas jau kļuvis skaidrāks.
- 325 Blakus krievi atiet lieliem bariem,
 Dodot spārnu vācu prettriecienam.
 — Apturēt! — kliedz blakus komandieris.
 Strēlnieki lec pretīm krievu juklim,
 Dzen tos atpakaļ kā aitu baru.
- 330 Sabirst telpā raķetes kā maisā.
 Gaišs kļūst mežs kā milzu liesmu apņemts.
 Prettrieciens. Starp kokiem vācu kaskas
 Kāri zib kā milžu jaunas acis.
 Latvjai pieplok saviem uzbērumiem,
- 335 Raidot pretīm niknu ugunsstraumi.
 Vāci neiztur un atslīd tumsā mežā.
- Katrīnmuīža, Katrīnmuīža rūgtā,
 Jūlijs baigais ceturtais un piektais,
 Lielais Smerdukļis ar zaļām dūkstīm,
- 340 Atriebta ir nāve jūsu laukos
 Sešpadsmitās dienas karstā naktī.
 Bauskinieku rotu straujais trieciens,
 Šķēps, kas dūrā dziļi vācu sirdī.
- Katrīnmuīža, Katrīnmuīža īgnā,
 Tavos laukos bauskinieku slava
- 345 Ausa asinsziediem lepnā galvā.
- Nakts pār dubļiem, nakts pār valdiēm klājas.
 Dzīvie vēro, kaisla naida pilni,
 Sauli lecām pāri savām galvām,
- 350 Ierakumiem, dvēselēm un ritam.

Zaļie stiebri, zāles, skujuļas zaros,
 Brūnie oļi, zvīrgzds un tumšā irdne,
 Sveicinām, jūs atkal esat brīvi,
 Atrauti no vācu smagā soļa.

355 Katrīnmuiža, Katrīnmuiža rūgtā.

Koks ska. Kļona. Pils maza gaidis
 Stāva Tīkova. Gēnēstis apskārt
 Dāva komandant. Vēl ko vācīs. apskārt
 Dāva apskārt. Gēnēstis apskārt
 A. Vai klūs. Gēnēstis apskārt. Vai klūs.
 Šķam tims. Gēnēstis apskārt.
 Ik pēc oļā. Iz no gēnēstis apskārt.
 Lēt sild. Bet. Likko. Iz līdz pusei.
 10 Stāva pēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 Un no jaunā nolik. Vēl ko vācīs. apskārt.
 Pēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 A. Vai klūs. Gēnēstis apskārt.
 L. Gēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 20 Stāva pēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 M. Vai klūs. Gēnēstis apskārt.
 Pēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 — Kungis. Pēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 Pēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 30 Nostā. Gēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 Gēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 Gēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 L. Gēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 40 Stāva pēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 Gēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 Pēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.
 50 Pēnēstis. Vēl ko vācīs. apskārt.

PEDEJAIS SVĒTVAKARS

1916. g. no 16.—24. jūlijam Rīgas frontē, kā jau minējām, nolika jūlija kaujas. Vairākās vietās (aiz Kļāņukalna, pie Ķekavas un Katrinmuižas) krievi mēģināja lauzt vācu nocietināto līniju, bet neizdevīgi. Sajās kaujās piedalījās arī trīs (1., 6. un 7.) latviešu bataljoni, cīnijās ārkārtīgi varonīgi un cieta milzīgus zaudējumus. Ipaši noasiņoja (75% no sava sastāva) 6. Tukuma latviešu strēlnieku bataljons, forsējot vācu līniju gar Ķekavas upes kreiso krastu 16. jūlija svētdienā. 15. jūlijā bataljons gatavojās savai lielajai cīņai.

- Koka ēka. Klons. Pie maza galda
 Stāv Trikovskis, ģenerālis. Apkārt
 Daļu komandieri vēl ko raksta.
 Galā apspriede, un ģenerālis
- 5 Asi klusē. Galdā karte. Smaga,
 Sīkām zīmēm, drusku apdriskāta.
 Ik pēc brīža tā no galda lejup
 Lēni slīd, bet, tikko tā līdz pusel,
 Stāba priekšnieks tver to slaidu roku.
- 10 Un no jauna noliek vecā vietā.
- Priekšnieks saīdzis ir drusku; redz viņš!
 Atkal virzās tuvāk ģenerālim
 Lielgalvis: Ko grib šis vīrs no šefa?
 Tikai sadusmos. Te pēkšņi sausā,
- 15 Mazliet skarbā ģenerāļa balss
 Pārtrauc viņa īgnumu un domas:
 — Kungi, pateicos. Lai Dievs un svētie
 Palīdz rīt jums jūsu uzdevumā! —
- Noskan pieši. Komandieri sastingst.
- 20 Ģenerālis paklanās un dodas
 Savā istabā. Bet te no bara
 Lielgalvis vēl viņam pieiet lūko.
- Skaistā galva peld vīrs klusā pūļā.
 Iesarkanie mati vizmo valgi
- 25 Pēcpusdienas iedzeltēnā telpā.

Platu krūti cērtas viņš uz priekšu:
Te aiz rokas viņu lēni saņem
Stāba priekšnieks. Novelk drusku sāņus
Un tad saka savā maigā balsī
30 Pārmetoši: — Pulkvedi, es zinu,
Jūs vēl runāt gribat par to pašu
Labā krasta Ložmetēju ligzdu? —

Priekšnieks aizvelk pulkvedi pie loga.
Mežs kāpj stiklā līdz ar visu zilgmi.
35 — Ticiet man, es visu nokārtošu.
Varat mierīgs, — smaida štāba priekšnieks,
— Savu bataljonu raidīt kaujā. —

Mušas zib un dūc uz raibā stikla.

Pievakare. Skujenieki, 3.
40 Sibīrijas divīzijas štābs un
Bauskinieku teltis priežu ēnā
Jau aiz pleca. Apkārt tikai priedes,
Plankots ceļš uz bataljona pusi,
Vezums rets un reti karavīri.

45 Vējš no Ķekavas nes ūdens smaršu.

Domīgs jāz uz sava lielā meļņa
Pulkvedis. Viņš zin, kas gaidāms rīt,
Tikai nāve. Zņaudzas sirds un pieši.
Melnis, juzdams jājējā ko tumšu,
50 Sprauslo kaisls un slienas augšup tramīgs.

Tikai nāve. Upes labā krasta
Kokos slēptā Ložmetēju ligzda
Uzbrucējus noņems kā ar nazi
Brūnās plavas zālājā. Ko darīt?
55 Melni griezt un jāt pie generāļa,
Vēlreiz teikt, ka nāvē dzen viņš tīši
Visu sesto latvju bataljonu;
Vēlreiz skaidrot, lūgt un asi prasīt,
Lai pirms trieciēna gar kreiso krastu
60 Ļauj viņš ieņemt īsā, pēkšņā cīņā
Labā krasta Ložmetēju ligzdu?
Tomēr velti! Generālis spītīgs;
Viņš nekad no sava neatteiksies.

Tikai draudēs nodot kara tiesai,
65 Kā jau agrāk. Jāpārcieš un jācer,
Ka vēl darīs kaut ko štāba priekšnieks.

Tālumā dzird bauskiniekus dziedam,
Ierūcas pie Katrīnmuižas vāci,
Un tad klusums. Pretīm sanitāri.
70 Diena silta, saulaina un maiga.

Jau starp priedēm pazib Pogu mājas.
Sētsvidū māurs sasulājies liksmo,
Tukumiešu jātnieki tur mājo,
Tie vēl nezīn, kas tiem šonakt sokams.
75 Bet pa labi Ķekava caur mežu
Vēsa nāk ar savu valgmi pretī.

Ķekava — starp priedēm un starp pļavām,
Kauto dvēseļu un sāpju upe.
Viņas vēsums pulkvedim uz pieres
80 Atsēžas un atdod drošu sirdi.
Kaujas vīrs, viņš zin, kas tagad darāms.
Viss, kas bijis, lai jau grimst aiz pleca —
Dzīve, laime, pasaule un skaistums.
Priekšā tikai — pienākums un griba,
85 Cieta griba uzvarēt vai mirt.

Bataljons. Stābs. Mežs kļūst retāks. Priekšā
Pozīcija manāma starp kokiem.
Dziļas ejas lien uz viņas pusi.

Dodas komandieris patvertnē un
90 Adjutantu iesauc savā mītnē.
Ilgi apspriežas, līdz iznāk kopā;
Jaunais adjutants šķiet mazliet satraukts,
Uzmet ziņnesim viņš īsu skatu
Un bez vārda iedod desmit zīmes.

Jau pēc stundas desmit komandieri
95 Sapulcējas patvertnē pie galda.

Klusums. Lielgalvis tur savu galvu
Smagi. Vārdi iecirtušies lūpās.

- Komandieri jaunie jūt ar sirdi,
 100 Ko grib teikt un nevar viņu pirmais.
 Bet tas tikai mirklis īss un kautrīgs,
 Saskaršanās dvēselēm un prātiem,
 Saplūstot par vienu lielu gribu.
 Tad tie jūt, ka vienoti tie visi
- 105 Kādā kaislā nebeidzamā alkā,
 Kas tos ņem un raisa nōst no visa:
 Mīlestības, zemes šīs, no sevis,
 Paceļ augsstu un tad met kā putnus
 Nāves vējos briesmīgos un skaistos.
- 110 Viss uz delnas nolikts viņu vidū.
 Apņemšanās devusi tiem spēkus
 Pārkāpt sevi, tautu ņemot līdzī.
 Lielgalvis, kā tumsu nokratījis,
 Pēkšņi runā lēni, apdomīgi:
- 115 — Uzbrukums. Rīt. Mums ir jāiet pirmiem.
 Virziens šāds: gar upes kreiso krastu,
 Pāri pļavai, kanālim, pret žoģiem.
- Viņpūs Ķekavai — pulks 12.
 Bet pa labi cita divīzija.
- 120 Runāju par Ložmetēju ligzdu.
 Viss būs kārtībā. Man solīja ... Es
 Ticu, kungi. Stāba priekšnieks teicās. —
- Klusē jaunie: zin tie seno strīdu.
 Stāstījis par to jau bija Auzāns.
- 125 Kaut kur sirdī vāku paceļ rūgtums.
- Cetras rotas dosies uzbrukumā, —
 Atsāk Lielgalvis un vēro visus.
 Komandieri skatās droši acīs.
 Baiļu nav, ir tikai apņemšanās,
- 130 Lēmums ciets un skaidrs par savu dzīvi.
- Un tad saka, it kā dobjāks kļūstot,
 Pulkvedis: — Jums, kapteini Jurevic,
 Uzticu ar divām pirmām rotām
 Triecienu. Jums kā ar traku vilni
- 135 Jāsviež ķēdes pāri mūklai pļavai,

- Pāri grāvjiem, dzeloņžogu rindām,
 Mežā, vācu ierakumos iekšā,
 Jārauj tos un jādodas uz priekšu.
- Zinu es un visi, kas mēs kopā,
 140 Jūsu veiksmi. Podporučiks Vēnners
 Būs jums palīgs spārnā labajā.
- Dravniek, jūs, un Anderson, tu, — abi
 Sekosīt ar savām rotām cieši
 Kapteinim uz pēdām. Kēdes raidīt
 145 Pusrotās. Uz mazu atstatumu.
- Sonakt mūsu jātnieki no Pogām
 Ejas spridzināt ies vācu žogos,
 Viņus vadīs podporučiks Grosvalds.
 Rezervē pie štāba — divas rotas
 150 Atbalstam un flangu aizsardzībai.
- Rītā astoņos sāks baterijas
 Savu darbu. Kungi oficiēri,
 Paļaujos uz jums un jūsu godu.
- Paziņot par uzbrukumu rotās,
 155 Komandās. Teikt katram karavīram,
 Ko šai brīdī es no viņa gaidu:
 Pienākumu, tikai pienākumu.
 Lai viņš zin, ka to no viņa prasa:
 Es, jūs, bet kā pati pirmā — tauta.
- 160 Sakiet to ar brīvu, pilnu sirdi,
 Sakiet to, ka būsīt viņu vidū,
 Iesīt kopā līdz pat savaī nāvei,
 Ka nav cita — tikai tukumieši;
 Viena saime, kas iet mirt kā latvji.
- 165 Sakiet to: — Un noliec galvu
 Lielgalvis par tiem, kas rītu kritīs,
 Un par tiem, kas nāks no kaujas mājās
 Pilni ilgu, pilni savu sāpju,
 Pilni ticības un tukumiešu goda.
- 170 Dodas steigšus mājup komandieri
 Vēstīt savējiem, kas rītu gaidāms,

Bet jau strēlnieki zin rotās visu
Viņu vēstnesis tiem paziņojis
Lielo ziņu klusi, nemanāmi.

- 175 Un, kad sasauc komandieri kopā
Savas pusrotas un savus vadus,
Strēlnieki stāv mierīgi un stingri.
Tikai rokas liekas drusku ciešāk
Sāniem pievilktas kā citās dienās.
- 180 Acīs slēpies kaut kāds dīvains dziļums,
Kurā nogrimis viss tālā dzīlē.
Lūpas lepnas kā uz mūžu liktas.
Sejas bālums, ne jau baiļu, cits tas,
Cauri brūnumam, kas smelts no saules,
- 185 Lās tas iepelēks kā svina debess.

Rindas stāv un vēro uzmanīgi
Katru vārdu, kustību un skaņu.
Komandieri runā asi, īsi,
Tomēr reizē vienkārši un skaidri.

- 190 Otenders, kas vienmēr grūti teicies, —
Ir pat tas ņem katru savu vārdu
Kā pie rikles, liek un noliek vietā.

- Dīvains kvēlums dedzina uz mēles
Katru vārdu, un tas nāk kā liesma,
195 Metot sirdis bezgalības akā.

Izklāsts galā. Rotās katram zināms
Viņa darbs un viņa uzdevumi.
Laiks līdz rītam viņa paša rokās.

- Pirmos mirkļos visi tādi dīvi.
200 Tāds kā reibums pārņēmis ir visus.
Tāds kā sitiens trāpījis ir visus.
Zeme apgrīzusies guļ uz galvas.
Visas durvis atcirtušās vaļā,
Visi logi plaši atvērušies.
- 205 Nav nekas vairs savā vecā vietā —
Visas jūtas iecirtušās elpā,
Smadzenēs sēd iekāpusi saule.

Lūpās jūra, lūpās visi ceļi;
Vēji acīs, visu jaucot, joņo.

- 210 Vienu mirkli. Tad jau atkal zeme
Nogulstas kā suns zem kājām lēna
Katram strēlniekam. Un redz viņš atkal
Ierakumus, dzeloņžogus priekšā,
Priedes apcirstas un salauzītas guļam.
- 215 Tālāk pļavu, muklainu un brūnu;
Aso, garo zāli pilnu dūņu;
Kanāli, kas spīd kā milzīgs duncis,
Un aiz viņa mežmalā starp krūmiem
Ienaidnieka kaislās tēraudacis.
- 220 Sveiks tu, lauks, kur savu elpu rītu
Nolikšu es kaut kur grīslī slēptu,
Lai pēc gadiem nāktu klusi raudzīt
Papardi, kas viņas vietā kvēlos.
- Sveiks tu, lauks, kur atplauks manas tautas
- 225 Pirmā lielā, asiņainā dienā!
- Priede, pakamp mākonī kā divi
Noraust sviedrus latvju dēliem cīņā!
- Vējš, ņem visus manus spēkus kopā,
Met kā bultu tos pār pļavu krūmos,
- 230 Tur, kur vācu vilks tup, gaidot ēsmu.
- Zilbums garām. Katrs brīvais strēlnieks
Savās gaitās dodas. Vēlā saule
Pielej ķekavu ar smagu rožu eļļu,
Apvārsnis kūp brūngans, it kā degtu,
- 235 It kā gulētu ar pīpi zobos
Tālo mežu medus saldā sūnā.
- Tikai ložmetēju iepelēkais paugurs
Viņā krastā glūn kā liela odze.
Saule krītot šķīst uz viņa drumslās,
- 240 Pieber visu upes labo krastu
Pilnu baltu, žilbinošu odu.
- Posteņi stāv mēmi savās vietās,
Pētot mežmalu, kur vācu žogi.

- Klusē baterijas. Tikai šaviens
 245 Rets kāds iemet zilgmē savu balsi.
- Sestdiēna. Bet aizmugurē, tur, kur
 Mūsu otri ierakumi priedēs,
 Kur aiz viņiem zemnīcas un tellis,
 Tukumieši pošas savām gaitām —
 250 Katru soli, katru viņu vārdu
 Savāds svinīgums un miers ir klājis.
- Viens ņem spaini, aiziet tālāk sūnās
 Un tad mazgājas tur ilgi, ilgi,
 It kā gribētu ar savu miesu
 255 Vēlreiz uzsūkt visas zemes dvingu,
 Vēlreiz saņemt krūmu vēso valgmi
 Savos locekļos kā lielā mutē.
- Sārtas noberž viņš ar irdni rokas
 Un kā bērns trīs reizes savus pirkstus
 260 Saskaiņa. Tad saņem zodu, ausis,
 Acis, muti — vēl tas viss ir viņa,
 Viņa. Laime, dod man spēku ritu!
- Sarauj papardes un ar tām kveldē
 Savu ķermeni, līdz deg tas mirdzošs
 265 Tā kā saule. Un tad ņem no somas
 Savu balto, labo goda kreklu,
 Mātes šūto. Uzvelk. Viss tas glaužas
 Miesai klāt un sirdij skumjas dara.
 Bet šīs skumjas lielas tā kā zilgme,
 270 Mūžība. Tā, kļuvis tīrs un labāks,
 Iet pie savējiem viņš atpestīts un mierīgs,
 Noliekot pie kājām savu mūžu
 Liktenim un bālai bezgalībai.
- Cits ņem nazi, ar ko maizi griezis,
 275 Un uz akmeņa, kas gadās ceļā,
 Asina to savai strupai bārdai.
- Vai par brūtgānu rīt nāvei taisies? —
 Nosaka kāds ellīgs, garām ejot.
 Mutes ermonikas kaut ko čīgā,
 280 Pārdaugavu nesot līdz uz pleca.

— Ka tik pats tu nespēlē tai rītu
Tur aiz kanāļa, pie likā bērza! —
Bārdas dzinējs pasmaida un skatās.
Spogulītis, salauzīts un švikots,
285 Mierīgs rāda apaugušo zodu.
Ja vēl nazis lāgā negrib kosties,
Ņem viņš to uz priežu kailās saknes
Atkal dancināt, līdz trulums zudīs.

Bārdu noskuvis, viņš noglauž nazi
290 Savu apdriskātā frenča stūrī,
Pieliek pirkstu asmenim un lūko,
Varbūt noderēs tas arī labi
Tur pie vāciem, cīņā, ierakumos.
Kā lai zin? Un zemnicā viņš dodas.
295 Tur jau visi savas somas kāрто:

Viens liek kopā visas savas mantas —
Gludi, kārtīgi, it kā nekad vairs
Nepieskarsies klāt tām viņa roka.
Un tad lēnu, ciešu gaitu pieiet
300 Klāt viņš savam kaimiņam un saka:
— Mana adrese še būs, kad nākši
Atpakaļ, turp sūti manas mantas. —

Pamāj kaimiņš, zīmi ņemdams, galvu.
— Atpakaļ! — Šis vārds kā bezdelīga
305 Izšaujas tam sirdij jautri cauri.
Laikam gan. Lūk, arī kaimiņš tic tam.

Tie, kas visu kopā salikuši,
Raksta vēstules vai ilgi domā:

Sestdiena. Aiz mežiem un aiz upēm
310 Smaršo plācens. Pirtiņa kūp maiga
Vītolos, kur tvirts kā siers tup vēsums.
Savos ragos govīs mežu šūpo.
Gaiss tik salds, pil matos līdzīgs medum.
Visas takas skrien uz mājas pusi.
315 Ļaudis atdziest. Drīz sāks torņos zvanīt...

Domā. Dažs šuj kreklā kādu nieku,
Kas tam liekas svarīgs, nepieciešams
Kaujas veiksmei, cietam sparam, laimei.

320   Ediens katliņos stāv gluži neskartis.
       Sadūkst, sarec, karstā gaisā sasmok.

       Kaktā šķībais «Provodņika» Jānis
       Vienā kreklā sauļo jau pusstundu
       Savu zābakus līdz pašam kaklam.
       — Kurp? Uz balli! — ja kāds prasa, atbild.
325   — Nepārnākšu? Miliši, es esmu
       Jaunmīlgrāvī aizpērn pavasarī
       Pretim trakiem korķeniešiem gājis.
       Man kas? Dūre, — viņiem nazis rokās,
       Tāds, kas elpu ņem kā matu pušu.
330   Un tad sveikā atnācis... Ko runā...
       Labāk aizklājies! — Un sauļo tālāk.

       Vakars mežam uzmet zilu segu,
       Sadurstitu spožām zelta naglām.
       Enas briest. Pie pašas zemes tumsa
335   Sprogojas kā melnai aītai vilna.
       Migla kāpj pa neredzamām trepēm.
       Sūnas, lapas pilnas lielas rasas
       Tā kā melleņu. Ap uguns kuriem
       Strēlnieki sēž aptupušies lokā.

340   Uguns plīvo, ļogot visu telpu,
       Sejās siltums metas lieliem klēpjiem,
       Strēlnieki ap saviem uguns kuriem
       Cieši sēd un klusi dzied, kā čukstot.

       Dziesma liela, varena un skumja
345   Līdz ar liesmām augstu gaisā plīvo
       Un kā elpa slid uz aizmuguri —
       Nogurušai tautai pieri veldzēt.

       Strēlnieki dzied klusu. Balsis stingras.
       Sejas tīras, skūtas. Miesa balta.
350   Dvēseles tup kokā kļautiem spārnēm.

       Dzied par karavīriem, dzied par gaismu,
       Kas tiem rītā asiņaina ausīs.
       Jātnieki jau aiziet savā darbā,
       Uguns plīvo. Virsnieki stāv apkārt.
355   Aprunājas un tad atkal nozūd.

Stundas aiziet. Bet ap uguns kuriem
Strēlnieki vēl nebeidz savas dziesmas,
Nebeidz skumt un savu spēku kveldēt,
Nebeidz gribu asināt un kaitēt,
360 Nebeidz saskarties ar senču elpu,
Nemot līdz sev sirdī viņu īgni,
Spēku uzvarēt un stipri mirt.

Strēlnieki, tā dziedot, aizlaiž garām
Savu pēdējo un svēto nakti,
365 Gaidot rītu, asiņaino rītu.

Priede, pakamp mākonī kā dvieli
Noraust sviedrus latvju dēliem cīņā!

Vējš, ņem visus viņu spēkus kopā,
Met kā bultu tos pār pļavu krūmos,
370 Tur, kur vācu vilks glūn, gaidot ēsmu!

Jātnieki jau plosa vācu žogus.

SPREDIĶIS PIŅĶU BAZNICĀ

1916. gada 17. jūlija rītā 5. Zemgales latviešu strēlnieku b[ataljo]ns ceļā uz Smārdes iecirkņa fronti, kur gatavojās ievērojams krievu armijas uzbrukums, iegriezās Piņķu muižā. Seit plkst. 3 pēc pusdienas pulko[edis] Vācietis, b[ataljo]na komandieris, noturēja Piņķu muižas vecajā. 1662. gadā celtajā Nikolaja baznicā savu slaveno dievkalpojumu.

- Vecā, mazā Piņķu dievanamā
Nav nekad tāds dievkalpojums bijis,
Tāds kāds šodien. Zvans bez elpas vēstī.
Skaņas brāzmo, aulekšo un liesmo.
5 Dzelmēs nokāpj, visus logus pārsit,
Durvis izgāž, sirdis sagriež virpās.
Brīnās ļaudis — kur tam vecam zvanam
Vēl tāds spars pie pašām beigām? Ko nul
Latvju strēlnieks torņa galā kāpis,
10 Savu spēku vara kalpam devis,
Lai nu vēstī tautai lielo brīdi:
Pulkvedis pēc pārgājiena grūta
Strēlniekus sauc savus dievanamā.

- Ļaudis lūkot plūst no malu malām,
15 Pamet darbu, pamet vārgos cisās.
Tikai mācītājs uz Rīgu slepen
Aizbēdzis, un muiža smīn aiz bultām.

- Klusi pildās soli dievanamā
Zemgaliešiem pilnā kaujas tērpā.
20 Rītu kauja. Smārde viņus gaida
Rādīt latvju siktumu un versmi,
Vēl pirms cīņas grib tie sevi skaidrot.

- Arī bauskinieki sanākuši raudzīt.
Tiem aiz pleca Katrīnmuīžas elle,
25 Jūlijs sestais, septītais un baigais.

Skumji ērģeles dūc pāri galvām:
Virsnieks Lukašs, luktā kāpis, spēlē.
Sejā smaids un apņemšanās svēta.
Ko viņš piemin: kritušos vai dzīvos,

30 Varbūt tautu, nāves postā grūsto?

Skaņas dūdo svinīgas un maigas,
It kā simtiem neredzamu dūju
Sapņotu te baznīcā zem velvēm.

Ģērbkambara brūnā grīdas sega
35 Kāri norij liego piešu skaņu.
Zemgaliešu pulkvedis kā briedis
Spailēs dzīts no kakta kaktā triecas:
Spreidījis tam pirmo reizi mūžā
Sodien sakāms saviem paša zēniem,
40 Zemgaliešiem, trākiem kaujas vilkiem,
Dzeloņkodējiem un granātsviežiem
Pašiem pirmiem. Tīrelpurva bultām,
Kas pat saulei nesabaidās iesplaut
Tieši acis, ja tā kļūst par liesu.

45 Pērminderis ģērbkambara kaktā
Tikai trīs un čukst zem savām brillēm:
— Gluži tā kā deviņsimti piektā
Baznīca ar varu vaļā vērtā. —

50 Isi nočīkst ģērbkambara durvis,
Ienāk Lerhe, adjutants, vīrs stāvā
Tāds kā krāsns, ar smagu dūri kaujā:

— Pulkvedi, jūs zemgalieši gaida;
Dziesma sāкта, kādu pavēlējāt. —

Un, kad dziesma rupjām balsīm pusē,
55 Kurā teikta Kunga žēlastība,
Pulkvedis no ģērbkambara iznāk,
Kancelē kāpj lēniem, stingriem soļiem.

Čīkst zem viņa rieksta koka trepes.
Piešu sanoņu un kāpju trīšas
60 Pakampj gaiss un aiznes Dievam rādīt.

Satraukts pulkvedis. Līp mati pierēi.
Lūpas sausas, trakas svelmes skartas.
Grūti kāpj tas. Dvēsele vēl šaubās,
Trīs kā putns, kā smilga vējos celta.

- 65 Ko tam sacīt savai kara draudzei,
Saviem kvēliem zemgaliešu vīriem,
Kādus vārdus vēl pirms kaujas bilst tiem?
Varbūt puse rīt jau nebūs dzīva.
Tikai viņu dvēseles kā pūkas
70 Maldīsies virs purva sūrā gaisa.

- Garo elpas, garo drēbēs miesas.
Nāve paslēpusies durkļu galos.
Zābaki ar trānu sauli pilda.
Un nekad vēl pulkvedis nav jutis
75 Savu garu tādās dzelmēs grimstam.

- Kāpj viņš lēnām. Jūt, kāds milzu pretspēks
Spiež uz leju viņa druknos plecus.
Jūt viņš: visa ilgā vergu tumsa
Viņam vienam tagad virsū gulstas.
80 Tikai acis, kara draudzes acis
Ceļ tam spēkus augšup, gaismai pretim,
It kā katrā viņa solī slēptos
Kaut kas dārgs un elpai valgmī sniedzošs.

- Un tad stāv viņš kancelē virs visiem,
85 It kā mūžam likts jau tur no gala.
Pierē plaīsa. Lūpās visi mūži.
Abās rokās divas karstas dūres.
Zobens likts pie altāra kā krusts tam.

- Stāv viņš, celts virs savas draudzes galvām.
90 Karogs kūpošs šūts no viņu elpas,
Visas tautas sabiezētās ilgas,
Siržu naidis un sāpes kopā liktās.

- Stāv kā rēgs tas. Miesa sviedriem klājas.
Savām acīm trīcošām un karstām
95 Redz viņš velvju izrobotos logos
Latvju zemi kūpam sev pie kājām,
Mākoņus no pieres skūpstām sviedrus.

- Un viņš jūt, kāds dīvains, smeldošs siltums
Tā kā kaisla, sārta rožu smarža
100 Velvēm cauri neredzami elpo,
Plūst uz viņu, plūst un kāpj caur audiem
Karstiem viņiem, reibinošu tvanu,

- Plūst no dūkstīm, akmeņiem un putniem,
Zvēru elsām, lopu valgiem purniem;
- 105 Plūst no miesām, kas jau sen zem zemes,
Un no tām, kas tikai te vēl dzīvos, —
Atņem viņam visu seno vārgmi.
Dvēsele kļūst atkal karsta sēkla.
Asinis kā lielas, mulsas saules
- 110 Kāpj līdz mēlei, grib tur kļūt par vārdiem.
- Dzēli veras viņā kara draudze,
Veras, gaidot spurdzam no tā lūpām
Tādus vārdus, kas kā sārtas dzirkstis,
Ugunsgrēki, lieli, versmi vēji
- 115 Aizraut spēj un pacelt visus spēkus
Augšup, pretim kauju tumšām briesmām,
Tautas negalam un asins postam.
- Spējais karstums, kas pār sirdi nācis,
Pasīt galvu sāņus uz to vietu,
- 120 Kur virs altāra blāv svētā glezna.
- Un tad jūt viņš — stars kāds sadzel domas,
Pāršķel šaubas, īgnumu un sāpes,
Iemet stāvu bezgalības šūpās.
Mirdzošs gaišums apņem viņu visu,
- 125 Paceļ rokas pāri saules kausam,
Iedobj kājas līdz pat zemes serdei.
- Tagad zin ko teikt viņš kara draudzei.
Asinis uz mēles top par vārdiem,
Stājas rindās, ceļas lielos pulkos.
- 130 — Zemgalieši, lūkojiet šo gleznu,
Svēto gleznu velvju iedobumā, —
Rāda viņš ar savu strupo pirkstu.
Balss kā bazūne skan biezās mūros.
- Kristus tur virs ūdeņiem kā smiltīm
135 Iet un negrimst, tāpēc ka viņš tic sev,
Savam garam, darbam, ko viņš dara.
Ticiet jūs, un arī nenogrimsit,
Neatsliksit nebūtībā otrreiz,
Kur jau bijāt simtiem, simtiem gadu.

- 140 Savam spēkam, zemgalieši, ticiet,
Savam naidam, savai izturībai,
Savām tiesībām un slēptai laimei.

- Akmenis, uz kā jūs stāvat, — jūsu,
Katra puķe, ko jūs redzat, — jūsu,
145 Koki, zāle, visa zeme — jūsu,
Debess augšā, telpa apkārt — jūsu
Tā kā acis, plecs un cietā plauksta,
Sūrsme, ko jūs savās sirdīs jūtat.
Tikai ticiet, zemgaliešu vīri,
150 Tad ir nāve nebūs vairs par grūtu.

No zemzemes jūsu tauta ceļas,
Tumsa lobās nost no viņas plakstiem,
Pirksti attirpst, ceļos rodas siltums,
Un uz lūpām elpa aug kā brīns.

- 155 Irdnes druskas matos kļūst par gaismu,
Krūtis izdzer pasauli kā olu.
Delnas, kur uz mūžiem bija gūlies
Visu darbu sarecējis smagums,
Tagad ceļas līdzī putniem saulē.

- 160 No zemzemes jūsu tauta ceļas,
Bet bez asinīm tai neuzcelties,
Jūsu asinīm un jūsu kvēles:
Tas ir zieds, kas viņas sirdi glabās,
Stiprums lielais, kas to kopā turēs
165 Vienmēr, mūžos. Zemgaliešu vīri,
Rītu kauja. Atkal. Bet jūs zināt:
Cīņā iet ir brīvu vīru daļa,
Cīņā mirt ir brīvu vīru daļa,
Lai pēc tam kā dzīva, liela elpa
170 Augšup celtu visu savu tautu. —

Runa galā. Tornis dzied kā putns.
Zemgaliešu noliekušos stāvus
Rožu segā ietin logu blāvums,
Pieres skūpstā bezgalības mute.

175 Ilgi telpā turas kaislie vārdi,
Tērpiem cauri slīdot dziļi miesā,
Audi iekaist, viņu uguns skarti.
Gaiss kļūst ieskābs.

Erģeles zem smagām velvēm otrreiz
180 Iedūcas kā mākoņi un bites,
Siržu karstums logos skaņi sitas,
Sāpju smagums viegls kļūst kā sodrējs.

Visiem prāti dziļās jausmās pārplūsti
Latvju strēlnieks ies un savu sagūs.
185 Sauli noraus sev kā zelta vārpu
Un ar durkli izdzīs savu vagu;

Izies laukā un ar stingru roku
Palēksies un iesvilpjoties pakamps
Debess velvi sev par zirga loku,
190 Mākoņus par jaunām, košām sakām;

Paņemš pasauli kā arklu rokās,
Lemess nozibēs līdz bezgalībai, —
Tikai tas, kas dzimis lielās mokās,
Pieder mīlestībai.

DVĒSEĻU ZVEJNIEKS

Es klausos: viens pretimnācējs
Dzied dziesmu par Daugavas krācēm,
Par straumēm, par kāro upi.

5 Plūst skaņas skarbi un strupi,
Un dursta viļņotais gaiss
Kā pavēries adatu maiss
Man elpu, prātu un ausis.

10 Dziesmas salda is cukura rausis
Kur kļuvis nelāgs un skarbs!
Vai to kaltējis darbs,
Atmiņu žāvēta šausma,
Tuvo asiņu jausma?

15 Dzied dziesmu vientuļais nācējs
Par to, kas bijis nesen:
Kā Daugavu pārnāca vāci.

Kam durkli sirdī dzen?
Kur ir tavs mēles maigums,
Kam gribi elpā kost?

20 Noliec bijušo laiku
Kā vītušu rozi nost.

25 Bet vientuļais pretimnācējs
Citu dziesmu neiesāk.
Viņš tikai lēni man pretim nāk
Ar seju kā mūžību vecu,
Ar savu iešķībo plecu,
Uz kura guļ milzīgi tikli.

Dzied skarbā, iesistā rīkle:
— Upe, kauto dvēseļu gulta. —

Zem kājām kūp zeme kulta.

30 Varbūt tā tikai pasaka,
Viņš briesmīgu kaut ko pasāk:

Smagos tiklus straumēs gulda,
Kur zivju bari kā bulta
Uz jūru, uz jūru tiecas.

- 35 Dzied skarbā, iesistā rikle:
— Upe, kauto dvēseļu gulta. —

Likstot krastu brūnganā mīkla
Uz jūru, uz jūru tiecas.

- 40 Kausupe, Ķekava, Iecava,
Purvu un mežu skaistums,
Savu vilni kā elpu aiztur,
Redzot zvejnieku katru gadu
Ejam Daugavai cauri ar vadu.

- 45 Kad vīram kāds lēti prasa:
— Ei, ko tu šai upē meklē? —
Tad viņam atbilde asa
Kā pašam velnam peklē:
— Mani tikli dvēseles lasa,
Kas kaujās par savējiem krita
50 Bez mīta. —

Dreb audums un debess līdzī.
Kāpj krastā vilnis idzīgs.

- 55 Bez bailēm no nāves un sala
Vīrs dziedot līkst uz to pusi,
Kur Nāves sala
Guļ miglājā satumsusi.

Dzied kvēlā, skarbā rikle:

- Tu, upe, dvēseļu gulta,
Kad atdosi maniem tikliem
60 Tās sirdis, ko ņēma bez gala
Mūžīgā Nāves sala?

- Varoņa elpu un algu
Ar tikla audumu smalku
Celšu no Daugavas dzīles,
65 Odeņu zilās vīles. —

Dzied velti skarbā rikle
Un tikli bez stājas kust.
Dziļa ir atvaru mikla,
Tur var tikai zust.

70 Un Kausupe, Ņekava, Iecava,
Purvu un sāpju skaistums,
Savu soli kā elpu aiztur,
Kad zvejnieks šis katru gadu
Iet Daugavai cauri ar vadu.

75 Redz upes klātu to laiku,
Kad zvejnieks ar skaidru vaigu
Cels kauto dvēseļu elpu
Pret zemi un visu telpu.
Nāks mūžība smaidot lejā

80 Un pārvērtis dzīvi dzejā.

Abās pusēs palīdzēja taustīt
Minmetēju līgzdas gudri slēptās,
Lai kā riekstus tad tās kopā sistu.
30 Minmetēju apakšvirsnieks Dambis
Sava rīka piebūvē bez rimas
Vecai žīdu kapsētai pa labi
Raidīja kā smagus maizes klaipus
Savas mīnas skaidri, nelokāmi
35 Tieši tur, kur acs tam ātrā teica
Vācu strādniekus un sargus slēpšos.

Velti meklēja to baterijas
Atkal sikstī līdz pat dziļai naktij.
Velti. Tomēr šāviņi jau tuvāk
40 Gūlās paslēptuvei ciešā rindā.

— Dambi, sargies! — kļiedza jaunais priekšnieks,
Dūri kratot, vienā spalgā brīdī.

Dambis parādīja tikai zobus
Baltos, ilgi rupjā maizē kostos,
45 Ciešāk sajozās un sakratīja
Tuvāk kauliem savu drukno stāvu.

— Salas velnam sava velna laime,
Šauj kā traks, bet pašu nazis taupa, —
Smējās strēlnieki, starp kaļķu slāņiem
50 Dīkā tupot visu uguns laiku.

Šķēpeles kā melnas, skaļas vārnas
Skanot lēkāja uz pliena apkārt.

Tagad rīts. Nakts viena atkal garām.
Salna izkūp. Zilgmes malā roze,
55 Upē izirusī, peld uz leju.
Asinis tās taču nava? Saule
Spīd tik tuva — it kā tieši rokās.

Saule, zilgmes lielā zelta bloda!
Tevi saucu. Nāc pie zemes tuvāk:
60 Strēlniekiem dod pasmelt savu spēku,
Kurzemniekiem, trešam sikstam pulkam.
Sloka garām, tagad Nāves sala.
Trešo reizi pretim niknais naidnieks.

Sargi sastinguši savās vietās,
65 Tiem pat drēbes redz, kas viņā pusē.
Vēl tur klusums. Tikai aizmugurē
Viegli dūmi: fricis laikam vāra
Rīta kafiju un skuju dienu.

Pēkšņi postenis, kas III vadam
70 Salaidnē pie kapsētas ar II,
Mana tur, kur zemās, kroplās priedēs
Tā kā zelta vāvere tup saule,
Kaut ko lienam. Varbūt vācu vīri
Darbā, uzbrukumā. Sargi labi
75 Zin to vietu. Vakar Dambis atkal
Bij tur ejas izjaucis līdz serdei,
Sadauzījis vagonus un jumbus,
Nositis trīs vācu vīrus nāvei.
Tagad biedri lien, lai atkal celtu
80 Augšup vairogus un zemes darbos
Dzītu lāpstas skanīgās un asās. :

Traka vieta, apburta kā cilvēks.

Sargi vēro vienu krietnu brīdi:
Vai nav māns vai saules spīdums dzēlīgs;
85 Bet, kad redz, ka tiešām īstenība,
Vienu sargu triec ar ziņu Dambim.

Pieskrien Dižais dimdot Dambim. Atri
Parauj plecu: — Dambi, velns, ko guli!
Fricis lāpa atkal veco vietu,
90 Ko ar klaipiem saviem izārdīji
Vakar. Brīnums, tādā agrā rītā! —

Dambis šņācot raujas žigli kājās.
Miegs vēl acīs. Tikai divas stundas
Nosnaudis starp smagām priežu saknēm
95 Bij pēc vakardienas lielās kaujas.
Roku pārvelk sejai. Smalkas smiltis
Birst no matiem, dzirkstīdamas gaismā.

Un tad dodas, salicis līdz jostai,
Skriešus prom uz piebūvīti savu.

100 Ceļa vidū apstājas un pieplok
Vienai lūkai. Lauks un pozīcija
Tikko manāma ar drošu aci.

Sikas priedites. Tā pati vieta,
Ko viņš vakar bij ar tādu naidu
105 Ardījis. Tur vāci kaut ko taisa,
Kādu bedri uzbrukuma ceļā.
Ierakumu. Veltas friču pūles,
Viņš ar savu brūno čugunrīku
Izjauks visu. Dambis vēro tālāk,
110 Acis urbj kā svārpsti viņu pusi.

Skatās brīdi un tad arī mana
Kustību gar ienaidnieka žogiem,
Slepu, uzmanīgu, pilnu viltus.
Tā vien liekas, ka tā viņam teiktu:

115 — Skaties, Dambi, tavu acu priekšā
Lokos es, bez bailu smīnēdama,
Ko tu teiksi? — Zemes virsma saulē
Garodama kūp ar sārtu vizmu.

Dambim acis iegail senā naidā,
120 Naidš šis dziļš, bezgala grimis elpā,
Asinīs. To izšaut nevar. Nomirt
Var ar to un nīst vēl tālāk nāvē.

Acis iegail. Stāvs kļūst ass kā nazis.
Dzīslas notrīs. Pieri aprauj sviedri.
125 Elpā sauss kļūst. Ausis zvans viens iekrīt,
Un tik skaļš, ka asinis sāk kūpēt.

Paga, domā Dambis veco domu,
Klaips tiem derētu uz degungala!

Veicīgs dodas savā rīka ligzdā,
130 Sasauc apakšniekus savus veiklos.
Sabozušies viņi saskrien barā,
Sakladzīnoties kā zosis klusi.

Rīku pārbauda pats Dambis redzīgs.
Projām miegs, ir tikai viena alka:
135 Trāpīt tiem tur, nīstiem, viņā pusē;

- Sagraut, iznīcināt līdz pat serdei
 Tā kā nelaimi un sērgu. Dambis
 Lūko metēju kā senāk arklu
 Savās mājās Kurzemē aiz Talsiem.
 140 Uzliek roku metējam uz pleca,
 Noskūpstā tam platu, īso purnu
 Un tad sāk. Kad pēkšņais grāviens nodārd
 Un kā pile nozvīln mīna gaisā,
 Visā salā atbalsojas šāviens.
 145 Ieskrien rezervē, pie tilta nokrīt,
 Iemet pārceltuves stabos trīsas,
 Katrā sirdī atsitas ar sāpi,
 Tumšu nojausmu: jau atkal! Rotas
 Sastingst gaidās. Ložmetēju purni
 150 Osta tāli, glūnot savu mērķi.

Mīna kaukdama slid pāri laukam —
 Melna, smaga, plēšot dzidro gaisu
 Savām rokām sāpīgi un truli.

- Sasniegusi vācu žogojumus,
 155 Slaidā lokā pazūd kroplās priedēs
 Un pēc mirkļa īsa, baīga dārdot
 Iemet milzu irdnes stabu zilgmē,
 Pilnu šķembām, stiepulēm un oļiem.

- Stabs kā liela, tumši brūna astra
 160 Uzzied telpā un tad nobirst lēni,
 Aprokot zem sevis vācu ejas,
 Cilvēkus un viņu silto elpu.

- Pasmīn Dambis: labi strādāts, metēji!
 Lai tie ienācēji zin, kā gaida
 165 Tos, kas iebrūk mana arkla zemē!

- Un tad klusums. Dziļāks vēl kā rītā,
 Bet tāds ass kā nazis blakus elpai,
 Netikams, vēss, skarbs pie lūpām, pirkstiem.
 Roka negribot tver ādas jostu,
 170 Kur kā vistas granātas tup rindā.

Klusums. Mirkli. Vienu dziļu mirkli.
 Un tad iecirknī, kur žīdu kapi,

- Vācu pozīcijās trauksmes svilpes
 Visās malās iedzeļas un nerimst.
 175 Sautenes sāk savu aso darbu.
 Pirmā brīdī vāji, bet tad stiprāk,
 Pilnas niknuma un asa prieka.
- Dambis raida savu otru mīnu,
 Atkal trāpa. Un tad divas zilas
 180 Signālraketes zib gaisā ātras,
 Iedzeļ zaļā mākonī un pazūd.
 Divas zilas. — Viesuļuguns sāksies, —
 Nočūkst strēlnieki un ierauj galvas.
- Ierūcas aiz priedēm baterijas
 185 Visas reizē smagu, dobjū balsi.
 Un uz iecirkni, kur žīdu kapi,
 Kā no milzu riekšavas birst īdot
 Smagie šāviņi viens otram blakus.
- Tālrūpi id štābā: Dambi meklē.
 190 Krievu baterijas mostas preti
 Labo krastu drebināt kā sietu.
- Iecirknis, kur vecie žīdu kapi,
 Kūp kā katls un līdzīgs lielai bedrei.
 Smilšu mākonis virs galvas celts tam.
 195 Tur to sprādzieni un gaisa virpas —
 Tumšas, trakas, pilnas asu slotu.
- Nāves sala tā kā milzu zvanā.
 Rezervē skan trīcot katra lieta.
 Straume Daugavā plūst pilna duņas.
 200 Zivis, apdullušas lielā troksnī,
 Izbāž galvu un tad sitas lejup.
 Koki liecas līdz pat zemei vējā.
 Visa telpa pilna baltas uguns,
 Smakas griezīgas un melnu dūmu.
- Citi iecirkņi steidz pirmam talkā:
 205 Viens pēc otra uguni sāk ātru.
 Ložmetējiem kapā katru vietu,
 Rezerve ar laivām izbrauc straumē.
 Velti. Visas baterijas vēršas
 210 Tik pret iecirkni, kur žīdu kapi;

Visu stundu ārda un tad pēkšņi
Apklust. Smilšu mākonis virs kapiem
Sabiezē un it kā nopļauts sabrūk.
Vēji pieplok. Lietās norimst dreba.
215 Zaļais mākonis, kas bija zilgmē,
Sašauts peld pa tumšo straumi lejup.

Atkal klusums. Tagad valgs un ļogans,
Līdzīgs vēsām, nogurušām lūpām.

Iecirknī, kur vecie žīdu kapi,
220 Lien no drupām, lien no smilšu kārtām
Laukā vīri melnām, liesām sejām,
Saskrāmbāti, saspiesti, bez elpas,
Acīm apdullušām, sasvaidītiem prātiem.
Virsū zeme, bet zem viņas vaidi,
225 Elpa pēdējā un laužti kauli.

Palīgā no visas salas steidzas
Lāpstām, laužņiem slepus, salikuši
Komandu un rotu karavīri.
Naidnieks rāms, jo sasniedzis viņš savu

240 Tur, kur bija Dambja paslēptuve
Un kur rēca minūmetējs veiklais,
Tikai balķi, maīsi izārdīti,
Šķembās pliēns un dziļas bedres. Vairāk
It nekā. Vēl kāda drēbju driska.
235 Kāda kāja. Asinis starp oļiem.
Rimstošs garojums un pāri saule.

Tas ir viss, kas palicis no Dambja,
Viņa alkām, niknā, asā darba.
Velna nav. Bet velti naidnieks cerē.
240 Citi nāks, kas arī augām dienām,
Caurām naktīm vēros viņa pusi:
Jo tas naidis, kas augšupcēla Dambi
Pretim cīņai, brīvībai un laimei,
Kāpj no balķiem izārdītiem gaismā,
245 Kāpj no smiltīm, asinīm un bedrēm,
Kāpj no visas Nāves salas zemes.
Viņu elpo kurzemnieki dzīvie,
Un caur viņiem svētā, gaišā elpa
Ies no audzes jaunā audzē mūžam.

TRIECIENS NAKTI

1916. gada augusta vidū uz Rīgas frontes Smārdes rajonu norikojā arī 7. Bauskas latviešu strēlnieku bataljonu, kas nomainīja krievu daļas. Bez 7. bataljona šini rajonā darbojās vēl 2. Rīgas, 5. Zemgales un 8. Valmieras bataljons. Latviešu uzdevums bija šo rajonu aktivizēt, nākt kaujas sakaros ar ienaidnieku un atspiest vācieti, lai iegūtu labākas pozīcijas. Dienas un nakts pagāja nepārtrauktās, asās cīņās. Dzejojumā tēlota kāda šā perioda patiesa nakts kauja.

- Augusts vidū. Grautai Slokai cauri
Sļakst uz fronti bauskinieku rindas.
Atpūta un Melluži aiz pleciem.
Sirdī klusums. Rētas sadzijušas,
5 Piemirsusies Katrinmuiža rūgtā.
Saule tup kā vanags spožs uz pleca.
- Iecirknis, kas bauskiniekiem nolikts,
Ir pa labi dzelzceļam gar purvu.
Slīdes jauktas, uzbērums kā vepris.
10 Siltums liels un klusa ogu smarža.
- Zaļa nakts. Ļirb bālas zvaigznes tālē.
Krūmos kārtā plāna rasas plēve.
Bauskinieki lien kā ēnas maiņā
Sībiriešiem, kas pie miera aiziet.
15 Krieviem bārdās smaids kā sārta neļķe:
- Pikta zeme, ierakumi vāji,
Ko te tupēt purva brūnā rāvā?
Labāk pirts un atmiņas par stepi. —
- Nograb katliņš. Tāle lēnām nosarkst.
20 Maiņa galā. Zilgmē balta svītra
Sūpo tālumā aiz mežiem jūru.
Rīdzinieki bauskiniekiem blakus.
Ierakumi purva malā tādi,
It kā racis cūkas purns tos būtu:
25 Līku loču, skābas žižas pilni.

Sibīrieši, redzot purva postu,
Lēni saka, aizejot gar mežu:

— Kas par to, ka dubļu drusku vairāk.
Protiet godu — ienaidnieks būs mierīgs,
30 Un jums klāsies labi šinī dūkstī.
Visu gadu dzīvojām kā ausī,
Ne ko darijām, ne virsū šāvām,
Un nu aizejam, kā bijām, visi. —

Smaida strēlnieki: — Ko teiksi bārdām! —
35 Brūnā putrā lādēdamies iegulst
Pirmās rotas savu dzīvi iesākt.
Rokas zemē, patvertnes sev taisa,
Uzbērumus, grāvjus, žurkas nāvē.

Aizmugurē mežs, un tajā teltīs
40 Ielien rezerve un gaida kārtu.

Bataljona pozīcijai priekšā
Smārdes purvs — ap verstī plata sauja,
Pilna dūņu, akaču un ūdens.
Kas aiz purva, zin to tikai rasa,
45 Bet tā pazūd katru rītu agri
Vējam mutē tā kā balta oga.

Mežs tur redzams biezs ar zemiem krūmiem.
Ko tas glabā? Tukšumu vai nāvi?
Jāzin tas, un rāida pāri purvam
50 Bauskinieki izlūkus kā odus.
Lai tie sic un kaitina tos pretī,
Kaskās tērptos zilos iebrucējus.

Katru nakti purva rūgtās dūņās
Vaidi sliksť un pāri šalko lodes,
55 Lietus ass, kas slīd gar zemes vaigu,
Asmenis, kas paceļ telpu augšup
Tā kā šķēli, nogrieztu no klaipa.

Nemierīgs kļūst vācis savā kaskā
Viņā pusē purva brūnai mutei.
60 Ciepst kā cāļi štābos telefoni,
Raidot ziņas satrauktas un tumšas:
— Bateriju vairāk! Gatavojas
Uzbrukums. Sēž latvieši mums pretī. —

Un vēl vairāk ierauj galvu kaskā.

- 65 Pats nāk purvā bieži slēgtām rindām,
Stieg līdz krūtīm un tad atiet klusi.
Tikai reizēm palaiž ložmetējus,
Izvirzot no istām paslēptuvēm.

- Velti pūlas bauskinieku zēni
70 Atrast ligzdas briesmīgās un cietās.
Velti. Mežs slēpj savā klēpī labi
Nāves rīkus, patvertnes un slēpņus.

- Kad par daudz sāk bauskinieki ložņāt
Pāri purvam, apkārt visam mežam,
75 Nenociešas vācietis un iznāk
Biezās ķēdēs. Iet gar purva malu
Baigiem vilņiem, tumša spēka vadīts.

- Tā jau nāk viņš trešo nakti laukā
Mēnessgaismā mudīgs. Arī šonakt.
80 Savās bedrēs bauskinieku slēpņi
Kaisli sadzird vācu ķēdes nākam.
Steigā atiet, pārveļas pār malu
Ierakumiem, čukstot komandieriem:
— Zari briks tai vietā, kur tie likti
85 Zimei tišām; arī blakus slēpnis
Parāva man norunāto stiepli,
Iesvilpās un lida šurp kā zutis. —

- Labi! — atcērt vada komandieris,
Grib kur steigties, bet jau baigā ziņā
90 Pati nāk pa ierakumu karsta,
Aizlokās kā aša uguns garām:

- Kaujai stāt, būt visiem stingrā mierā.
Gaidīt uzbrucēju vēsi, uzmanīgi.
Nešaut, granātas pie rokas turēt,
95 Sākt pēc komandas un tikai zalvē. —

Sastingst rota, kļūst par lielu ausi
Ierakums un vēro miglu priekšā.

- Dreb kā kurti granātas pie jostas,
Gaidot brīdi, kad tās varēs mesties
100 Kaskām zibošām starp ciņiem virsū.

Desmit minūtes pirms pusnakts stundas.

Tējas roze debess zilā krūzē,
Mēness likstas, klājot kuslu gaismu
Iecirknim, kas priekšā pozīcijai.

- 105 Streļķi vēro, pieplakuši malai,
Zemes plaukstu ierakumam priekšā.
Elpa īsa, skrien kā peles kājām.
Redze atstāj acu iedobumus,
Pati lien pa grīsli pretim vāciem.
110 Beidzot rota redz, kur drusku krūmi,
Lokāmies kā ēnas bālus stāvus.

— Labais durkli, stāvi klāt par sargu,
Dod man prātu, mieru stingrā rokā
Kā pie arkla, acis skaidru soli! —

- 115 Vai tur mēness savu gaismu izkar,
Varbūt miglas višķis bailēs slapstās,
Atklīdis no citiem zaļā naktī?

Mirkliis vēl, un tad jau skaidrs visiem:
Vācu ķēde lien no krūmiem laukā

- 120 Ātrā soli, likstoties līdz grīslim.

Pazib kaskas lēnā mēness gaismā,
Un tie simti, kas ir visā rotā,
Tagad saplūst kopā vienā dūrē,
Vienā elpā, vienā skaidrā acī.

- 125 Savāds miers ir pāri visiem nācis.
Bet, kas trīc, tas zin, tam nāve klātu.
Stāvs tad kļūst kā receklis bez kaulu,
Mēle nespēj izteikt skaidri vārdu.
Nāvei lemtais slēpties var, kur tik tam,
130 Droši lode sameklēs to visur.

Gluži skaidri redzama jau ķēde,
Vācu ķēde, pilna jauna smīna.
Viens no otra atšķirami stāvi.

- Gaidot brīdi šaušanai un kaujai,
135 Kaulējas par mērķiem ierakumā:
— Ņem tu to, es ņemšu, lūk, to resno. —
— Nē, kāpēc, tas tieši man uz stobra. —

— Atdod viņu man par četriem. — Oirāl —
— Nu, lai iet, tur rāpjas kaut kas labāks. —
140 — Ko? — sauc trešais strēlnieks platu seju.
— Tas ir mans. Pats Dievs to man ir devis,
Draugi apzagt grib pat mani kaujā,
Labāk atdodu es savas bikses,
Ko nupat man atsūtīja sieva. —

145 Lūpas čukst, bet acs kā īlens vēro.
Strēlnieks jauns, kas pirmo reizi kaujā,
Sausām lūpām, mēms un bālu seju.
Sviedru lāses lēni rit gar vaigiem.
Sautene guļ krampjaini pie pleca.

150 Arvien tuvāk virzās vācu ķēde,
Ložmetēji, izkāruši mēles,
Tikko valdāmi aiz uzbēruma.
Mēness gaisma, izplētusi acis,
Skaudru raugās vācu karstos plecos.

155 Krūmi beidzas, sākas tikai grīslis,
Liekts pie augsnas, smagā veldrē sagāzts.
Tagad labi redzama ir ķēde;
Katra kustība jau ir tik tuva,
Ka pat elpu liekas sitam sejā,
160 Smakas jaušamas un soļu gārdziens.

Zeme bailēs birst no drēbēm sūnās.
Zābaki spīd, sūras valgmies klāti.
Miers, kas pāri ierakumiem klājies,
Dara to kā granātu tik trauslu.
165 Mirkļis vēl, bet vāci ir jau strīpā,
Kur ir paugurs jaušams telpā pretī.

— Uguni! — skan visās ausīs karsti.
Nolīst šalkoņa pār ierakumu:
Siržu kvēls vai spēka piecelšanās
170 Pirkstgalos, lai spētu visu darīt.

Sakniebuši uzacis un lūpas,
Strēlnieki met zalvi reizē pretim.

Aizelsušies ložmetēji strādā,
Uguns pieņemas ar katru mirkli.

175 Troksnis telpu saplēs sikās driskās.
Auss sāk sāpēt, mēle asi sausa
Kļūst kā svelmē. Garaiņos un dūmos
Pajūk gaiss un melnos miltos vēršas,
Pilnos asumu un sūru blīgznu.

180 Nav nekā, ir tikai traka uguns,
Sautenes kā ūdens rokās vārās
Skaļi. Stāvs viss stindzis vienā alkā:
Šaut bez mitas, apturēt tos kaskās,
Tos, kas nāk starp dūmiem baismā solī.

185 Uguns gūstīti, tie lēnām sagurst.
Pārāk spējš un negaidīts ir bijis
Ložu aizkars, kas tiem virsū sedzies.

Ķēde izlocīta brīdi likstas,
Brīdi ceļas, bet tad galā saļimst:
190 Ložu vējš no ierakumu puses
Neļauj kājās nostāvēt ne mirkli.

Trieciens saplacis starp zilo grīslī,
Vācu vīri, kas vēl ložu dzīvi,
Igni sten un raugās mulsām acīm
195 Atpakaļ gar purvu nobēgt klusi
Savos labi slēptos ierakumos.

Daudzi paliek turpat ciņu gultā,
Acīm skarot tālo zilgmes stiklu.

Komanda, un uguns pēkšņi apklust.
200 Atkrīt stāvs, no saviem kauliem tirpstot,
Visi sagumst turpat ierakumā,
Ātri elso, tverot dzestro gaisu,
Kas top maigs bez sīko kaujas jukļu.

Sejas melnas, smagi apkvēpušas,
205 Pirksti čulgās, apdeguši, skarot
Karstās šautenes. Skrien dimdot garām
Komandieri, pošot ļaudis augšup.
Trieciens atsists, bet no jauna krūmos
Surpu ligo cita vācu ķēde.

- 210 Strēlnieki lec kājās, atžilbuši
Kaujas reibuma un satraukuma.
Cietām delnām slauka melnās sejas;
Sviedru straumē sajūk smiltis, dūmi,
Treknām gultnēm klājoties gar kaklu.
- 215 Trieciens atsists, bet no jauna uzbrūk.

- Dažos mirkļos visa rota atkal
Gatava sev priekšā uguns valni
Nolikt, būs, kur saplakt vācu ķēdeļi.
Nāks tā triecieni kā solis soli
- 220 Līdz pat rītam. Un, kad ausīs gaisma,
Baterijas savu darbu atsāks.

REZERVĒ

Smārdes kauju laikā, kad intensīva cīņa brīžiem turpinājās vairākas dienas no vietas, kaujās nogurušās daļas sūtīja tuvākajā aizmugurē atpūtai. Dzejojumā tēlota kāda 7. Bauskas latviešu strēlnieku bataljona rota, kas pēc 2 nakšu kaujām bauda islaicīgu atpūtu. Laiks — 1916. gada 30. augusts. Dzejojuma pamatā 7. bataljona kauju virsnieku liecības un rakstiskas piezīmes.

- Trešā naktī kaujeniekiem maiņa.
5. rota atnāk savu kārtu.
Drusku vīpsnā, joko. Atpūtušies.
Kaujenieki nesaka ne vārda.
- 5 Klusu paņem savas mītrās mantas,
Atvadoties noskūpsta kā māti
Vietu to, kur stāvējuši kaujā,
Un pa ejām pazūd biežā tumsā.
5. rota brīnā piešķiebj aci,
10 Paskatās uz vācu pusi. Laikam
Pekles vieta, ka šie tādi gurdī.
Rūgst zem kājām melna, kūtra putra.
Velvēts čuguns lēnām pil uz galvas.
- Kaujenieki kustas mežā smagi,
15 Viņiem atpūta aiz meža stūra:
Maza pļava, krūmi, drusku ūdens.
Tikko klāt — ar visām drēbēm sakrīt
Kur nu kurais saldā rīta miegā.
- Rīts ir tīrs ar lielu rasu zālē.
20 Ūdens klusi urdz starp alkšņu stumbriem.
Silda saule lapas, zemes virsmu,
Mirdzošs tvaiks plūst pāri zaļai pļavaī.
- Siltums dīvains, bālgans izplūst gaisā,
Rozei baltai līdzīgs. Prātus apņem,
25 Sirdis šūpo, ceļot pāri kokiem,
Izkausējot atmiņas kā sniegu.
- Kaujenieki ceļas, veras saulē;
Staipa locekļus un elpo gaisu

Sidrabino, pilnu rudens dvingu.
30 Līdzīgs degvīnam tas iesīt elpā.
Mazā upīte drīz pilna vīru.
Auti izmazgāti meža zaros.

Basām kājām bradā kaujenieki
Līdz pat jostai kailiem, stiegiem stāviem.
35 Skalo sviedrus, dūmus upes straumē.

Smaidošas kļūst visu sejas atkal.
Tver no upes rokas tiro smilti,
Berž ar to sev miesu gluži sārta,
Lai tā kūp ar īsu, velgu vizmu.

40 Kaislām saužām lej sev pāri straumi.
Priekā lec un tvarsta plaukstām sauli,
Daži sarauj lielus zāļu vīškus
Un ar tiem sev kaitē cieto ādu,
Ļaujot augu zaļai, valgai sulai
45 Ieplūst asinis kā dārgam vinam.

Citi nogulstas un valstās grīslī,
Zvirgzdos, sūnājā un melnā irdnē
Tā kā sīka radība un zirgi,
Lai tā noberztu sev miesu baltu,
50 Kas tik ilgi kaujās izskābusi,
Lai tā saplūstu ar visu zemi,
Uzsūktu ar katru savu šķiedru,
Ādas plankumu un sārto rievu
125 Augu spēku, reibumu un liksmi.

55 Ugunsiskus nedrīkst celt, bet drusku
Meža vidū paver laipnu liesmu.
Iedur malās divus lielus mietus.
Pārkar pāri gaišu, lepnu kārti
Un uz tās kā kautas zosis rindā
60 Uzkar visi savus kreklus, bikses.

Uguns liesmas glauda mitros audus
Un no tiem sev paņem visu dzīvo,
Kas tur ir un moka kaujeniekus.

Kailie vīri apkārt ciešā lokā
65 Stāv un smaidot vēro lielo nāvi.

Veras smiekli, miesa kaisli elpo,
Satraukts aroms vijas skuju smaršā,
Uguns tuvums vāri kveldē ādu,
Sārtām plēnēm gulstas cietos stāvos,
70 Kutinot uz krūtīm smalkās pūkas.

Aizmirsusies divu nakšu kauja.
Elpā mīla, atmiņas par lūpām.
Mute kut no seniem pieskārieniem,
Acīs iezib iekāre un valgums,
75 Dzīves alka, aizmiršanās saldums.

Vecākie par savām mājām runā,
Pļaujas gaitu Vidzemē aiz upēm.
Katrā vārdā miers un pašāvība.
Zin tie labi savas sievas, visus,
80 Kas tur strādā, vienmēr minot viņus.

Kad viss gana izjokots un pateikts,
Klusi dziesma aizvijas pa loku —
Lēna dziesma maigiem, labiem vārdiem.
Meldija kā zaļa, vēsa lapa —
85 Katru sirdi veldzēt spēj un dziedēt.

Līgo dziesma, līgo uguns maiga,
Klausās mežs ar aizturētu elpu.

— Kur tu biji visu laiku, dziesma? —
Stumbru miza, saknes, katra skuja,
90 Sūna zilganā un niknais grīslis
Kāri tver kā elpu kluso dziesmu.

Vīri dūc, kāds lulina pa starpām;
Zemes bites samtainās un mīkstās,
Tādas skaņas pludo smaršu vidū,
95 Pūpoli, kas vēju gaisā mesti.

Līgo laiva uz ūdeņa dziesmā;
Jūra nāk pa mežu galiem pretim,
Sāļu dzestrums, kas pa zariem nokāpj,
Zivju saldenums un putu mirdzums —
100 Visi tie ir dziesmās šurpu saukti.

Kaujenieki dzied, un viņu elpa
Dziesmā saplūst nedalāmi kopā.

Pusdienu, kad saule gluži silta.

Papardēs un mīkstās meža sūnās
105 Kaujenieki snauz ar seju saulē.
Skudras tekā, skūpstot viņu miesu,
Zirnekļi nāk raudzīt tiklam vietu,
Odi dīc, un saule zelta segu
Pārklāj stāviem, iegrīmušiem miegā.

110 Isais miers, kas bija dienas vidū,
Pieceļas un ātriem soļiem aiziet.
Arvien skaļāk iedunas aiz meža
Bateriju grāvieni un elsa.

Zeme viegli iedrebas kā drudzī.
115 Norimst vējš un ieplok rāmos zaros.
Koki sastingst, gaiss uz celma sēstas.
Nīpriē kukaņi, kā baismu jūtot,
Pazūd. Pēkšņi komandas un steiga:
Rezervei būt kaujas gatavībā!

120 Miegs kā sega norauta no acīm.
Visi steigā kreklus rauj pār galvu,
Ugunsiskus izjauc, izlej traukus,
Uzkabi vāc kopā, naski tērpijas.
Un pēc īsa brīža visa rota

125 Stāv pa vadiem koku drēgnā ēnā.

Saule iekāpusi egles zaros.
Arvien vairāk zeme dreb, un tagad
Dzirdamas jau ložmetēju rejas
Asās, griezīgās. Aiz meža kauja.

130 Vai tu redzi iegulēto zāli? —
Saka strēlnieks savam blakus biedram.
— Bij kā sapnī. Būšu atkal sapnī,
Tikai grūtā. — Komanda: uz la-bol

SUNS KASKĀ

1916. gada 29. augustā plkst. 18.00 divas latviešu kaujas vienības — 5. Zemgales latviešu strēlnieku bataljons un 8. Valmieras latviešu strēlnieku bataljons — devās ar kauju pret vāciešiem. Starp šiem bataljoniem vidū palika 1 km plata atstarpe — Smārdes purvs, kuru pāriet un viņā pusē purvam pozīcijās nocietināties norīkoja 7. Bauskas latviešu strēlnieku bataljona 6. rotu. Kā savu stipri grūto uzdevumu veica rota, tēlots dzejojumā.

Tumša nakts. Gaiss miglas pilns un trūdu,
Ziņnesis skrien, ātriem soļiem šļakstot.
— Nositīsies, — strēlnieki ņurd snaudā
Un tad atkal smagi iebrien miegā.

- 5 Patvertnē, kur sīkstās 6. rotas
Komandieris podporučīks Rubuls
Tēju dzer no spožas vara krūzes,
Ieslīd ziņnesis kā līdaka un
Steidzīgs stostās: — Podporučik, gaida
10 Komandieris jūs ar ātru soli
Savā patvertnē aiz baltā bērza. —

— Kas tad nu? — pie sevis norūc Rubuls,
Asi satver cepuri un dodas
Tumsai cauri tā kā smagai domai.

- 15 Sirdī kustas kaut kāds gurdens saldums
Un uz mēles noliek rūgtu garšu.

- Galā. Bataljona komandieris,
Kapteinis ar lāgu, siltu roku,
Soreiz nopietns un elpo šņācot,
20 It kā sirds bez stājas kalnā kāptu.

— Podporučik, — saka viņš, kā lecot
Rotniekam no augsta koka virsū,
— Šonakt pulksten divdesmit un trijos
Iziesiet ar savu 6. rotu

- 25 Jūs no iecirkņa, ko aizstāv rota
Ceturtnā, uz lielo Smārdes purvu.

Purvs ir klusi jāpāriet, jo pretim
Mežmala, kas vāciešiem vēl pirkstos.
Divas patvertnes tur slēptas ir un
30 Ložmetēji. Atstarpe šī platā
Jāieņem un jānostājas blakus
5. bataljonam, kas pa kreisi,
8., kas aizstāvas pa labi.

Sīva nakts, bet gan jau savu ceļu
35 Atradīsīt. 6. rotas vīri
Sīksti gājēji un pārzin purvu. —

Savus vārdus kapteinis no mutes
Izmet steigā, it kā viņam degtu
Tie uz mēles, asi cirstos lūpās,
40 Zņaugtu elpu, jo arvienu vairāk
Mikli šņāc tam mutē siltais tukšums.

Paver lūpas laikam dažiem vārdiem
Podporučīks Rubuls. Tomēr nesāk:
Gurdais saldums kļūst vēl lielāks sirdī,
45 It kā iesēts būtu kas par lieku.
Izmet tikai skaidri rotņieks: — Klausos! —
Apgriežas un iziet mitrā tumsā.

Aizklāj muti vējš ar vēsu plaukstu.
Telpa, šķiet, kā melna, bieza drēbe
50 Apkārt pliv un lēnām jēgu ļoga.

Iznācis stāj smiltīs podporučīks.
Tieši pretim tumšs un kluss kā liķis
Smārdes purvs, pilns akaču un ūdens:
Melna mute, kas bezgala saņemt
55 Sevī var un neizlaist vairs ārā.

Bet pa kreisi un pa labi tālāk
Kaujas troksnis nenorimst pat mirkli:
Prettriecienā vācieši nāk sīvi
Mazām grupām, smagā uguns vilnī.

60 Raķetes zied debesīs kā astras.
Uguns troksnis blīvu dara gaisu.
Latvieši, kas pagājušies dienā,
Turas cieti jaunos ierakumos.

- Lēnu gaitu soļo podporučiks.
 65 Tikai reizēm raķete, kas tuvāk,
 Paver tumsā viņa seju citiem.
- Smiltis valgas. Rotniekam kļūst karsti.
 Cepuri kā nemanot viņš noņem,
 Paceļ galvu pretī vējam, kaujai,
 70 Pretī purvam, brūnganam un smagam.
- O, tu drēgnais, viltīgais un vēsais,
 Izzūsti, lai ir zem kājām kaltums,
 Laba eja strēlniekiem pret varu,
 Naidnieku un viņa slēpto spēkul —
- 75 Klusē purvs kā norimusi žauna:
 Redzēt grib, ko spēs ilgš, slogots ienaidš.
 Vai tas varēs dūksnāju un rāvu
 Pārvērst stiklā slīdošā un gudrā?
- Pāri sev ceļ rotnieks savu galvu:
 80 Domā sirdī pārkāpt tumšās priedes,
 Purva skāvumu, kas guļ pie kājām,
 Nespēku un savu gudro domu.
 Plešas vējš. Nes pretim īgnu gaisu,
 Ožamo, kas sārmu pilns un sāļu.
- 85 Plaiksnī pamales kā vējā celti
 Ugunsskali liela vīra rokās.
 Un starp visu — debesīm un zemi,
 Purva lāstu, tuvo kaujas troksni —
 Suņu rejas spraucas reizēm cauri.
- 90 Auss kā traka uztver suņu balsis,
 Tver kā slāpis saldu māla krūzi.
- Suņu rejas. Sirds, vai ilgo mājas,
 Ganu dienas, asaras un sauli?
- Suņu rejas izbiedētas, baigas.
 95 Atmiņas kā pūkas galvā izzūd.
 Cita doma šaudās zaļgā diķī:
 Asums steidzīgs, ņemts no pašas dzīles,
 Līdaka, kas nes sev līdzī jausmu.

Satraukums tur valda, blāķi sagāzti
100 Kā ar rotu pāriet plato purvu
Nemanot līdz viņai meža malai,
Pielīst patvertnēm un modriem slēpņiem,
Ložmetēju ligzdām, gudri liktām?

Viltīgs purvs ar akačiem un tumsu,
105 Katru troksni dzirdēs slēpņi asie,
Uguns nāks, un rotai klāsies grūtī.

Suņu rejas atkal iešļāc gaisā.
Tagad rotnieks iešķelts pēkšņā domā:
Suņu rejas. Viņas izglābs rotu.

110 Izejvieta. 6. rota, steigā
Kopā vākta, asi, karsti elpo.

— Ko mēs darīsim šai īgnā purvā? —
Saka strēlnieks jauns un tramīgs skatā.

— Vardes ķersim, — pasmaida kāds vecāks,
115 — Brokastīs ko fricīm likt uz galda. —

Biezē tvaiks, kas plūst no 6. rotas
Baltās svītrās, zūdod naktī melnā.

Komandieris podporučīks Rubuls
Straujiem soļiem pienāk, skata visus
120 Un tad nostājas kā sodam priekšā.
Drusku nogaida un skaļi saka:
— Kurš no jums prot riet kā suns, lai iznākt —
— Es, — kā gaidījis sauc pamazs strēlnieks
Un no rindas iziet rotas priekšā.
125 — Labi, parej, — saka komandieris.
Strēlnieks rej — un īstāk rej par suni.

Smaida komandieris, rota smaida
Lepnumā, ka rast var viņā visu.

Komandieris pievelk suni tuvāk
130 Un tad stāsta rotai kaujas gaitu:

— Strēlnieki, jums jāplūst būs kā miglai
Pāri purvam, pretī vācu spēkiem.

- Akači jums jāpāriet kā laipas,
 Jāaizmirst, kas šāviens, troksnis, balss ir.
- 135 Komandas es rīkošu ar suni:
 Tad neviens mūs naktī nepamanīs.
 Suns būs blakus man. Ja ries viņš vienreizi
 Iet uz priekšu pretim otram krastam;
 Iegaudosies gari, it kā sāpēs:
- 140 Nogulties un klusi ķēdē gaidīt
 Rējienu, lai tad uz priekšu ietu.
- Saut nav brīvi. Kaut pat arī naidnieks
 Taustītu ar savām karstām lodēm
 Mūsu pieres mītras purva ciņos.
- 145 Tikai līst uz priekšu vienmērīgi.
 Izlūki būs priekšā. Ja mūs visus
 Naidnieks atklās, trieciens straujš un spēcīgs
 Tikai glābt var mūs un mūsu lietu.
 Komanda tad būs, kā parasts, — mana.
- 150 Sapratāt? — Jā! — atskan dobja atbalss.
- Pulkstenis ar likto stundu klātu.
6. rota dodas pāri purvam
 Garā ķēdē. Tumsā sadzirdami
 Tikai vāri rūgtu soļu šlaksti,
- 155 Smaga elpa, nopūta vai ņurdiens.
- Tumsa acis kož ar melnu sāli.
 Katrā solī lielāks grūtums smeļas.
 Kājas grimst līdz ceļiem alknā dūkstī.
 Zābaki sen pilni rāvas ūdens.
- 160 Muguras kūp biežā slānī mītras.
- Tikai malās dun vēl nikni kauja,
 Uguns plaiksnā, tāle kust kā nāsis.
 Meža galotnēs kāpj uguns kuri.
 Zalves birst kā zirņi milzu katlā.
- 165 Vācieši vēl nebeidz uzbrukumu,
 Bet, kad atslābst, platas mīnas raida.
 Zeme salecās, tām dobji plīstot.

Tikai priekšā purvs liels, kluss un baismīgs;
Caurums drēgns, un tumsa pāri visam.

- 170 Lēni dodas 6. rota tajā
Drausmo starpu aizbāzt līdz pat galam.
Jāzin tikai, kur ir ložmetēji.
Šķiet, pret vidu. Turp tad doties rotai.

- Acis sūrst no lielās uzmanības,
175 Tumsa birst kā sausas skujuas plakstos,
Ausis džinkst ar dikām mušām pilnas.

400 soļu noieti pa purvu,
Ķēde izļogās, sāk daudzi atstāt.
Citi klūp un paliek ūdens bedrēs.

- 180 Komandieris iekaucina suni,
Ķēde stāj, un kosām pieplok ļaudis.
Elso smagi iekaisušām rīklēm,
Gaisu tver ar muti kā ar sauju,
Seju liek pie zemes, ieož trūdus,
185 Irdnes dvingu, sūrumu un spēku,
Piespiež krūtis dubļu biežai kārtai,
Zemiem augiem, pērnai cietai zālei,
Lai uz mirkli justu vēl, ka dzīvi,
Tverot sevī visu zemes elpu.

- 190 Rotas ķēde 600 pēdu gara —
Čūska traka, kūpoša un nīkna.
Komandieris skrien gar visu rindu,
Kārto, uzdod, pievāc visus kopā;

- Un, kad ķēde elpu atvilkusi,
195 Mazais strēlnieks, suns, rej vienu reizi.
Ķēde ceļas un uz priekšu dodas.
Suņa balsij stingri klausā arī
Izlūki, kas virzās rotai priekšā.

- Apšaude pa labi un pa kreisi
200 Nemitas, bet pieaug ātru elpu.
Lodes džinkstot lido rotai pāri,
Tumsu rauj kā melnu zīdu pušu.

205 Laba daļa trakā purva veikta,
Kēde atkal sajukusi krūmos,
Akačos un lielās ūdens mutēs.
Pleci kūp kā katliņi uz uguns
Strēlniekiem, Redz komandieris — slikti.
Iegauļojas suns, un rota ieplok
Dzestrā grīslī. Rikojums nāk vadiem:
210 Drīzi purvs būs galā. Pēc simts soļiem
Apstāties bez komandas un gaidīt
Dzelonģriežu kļedzienus par zīmi.
Celties tad un uzbrukumā doties:
Būs tur ejas stieplēs vaļā cirstas.

215 Un ar suņa rējienu vēl reizi
Komandieris piecēl savu rotu.

Ievaidoties garā kēde iebrūk
Tālāk tumsā, dūksnājā un miglā,
Spēku pēdējo un sirdi nesot
220 Lielam brīdim, triecienam pret stieplēm.

Mežmala kā tumša, melna siena
Tuvāk nāk. Kails siltums pavīd gaisā.
Drīz būs gals. Kur patvertnes, kur stieples?
Tikai pacelt visu savu sparū
225 Roku galā, niknumā un solī.

Klusumā no mežmalas simt soļu
Sastingst rota, gaidot savu brīdi.
Mirkļi krīt kā lāses dziļā akā.
Izlūki, jau pielīduši žogiem,
230 Griež, un klusums tur tos viegli zobos.

Naidnieks nezina, ka tam saknes nogriež,
Prātā nenāk viņam veiklais gājiens
Pāri rāvai, mukulājam un dzelmei.
Šķīta, putniem ceļš šis tikai spējams,
235 Bet ne cilvēkam un kaislam zvēram.

Pēkšņi spārnā kreisajā, kur likums,
Atskan sprādziens dobjš kā zemes vidū,
Kļedzieni un ložmetēju lamas.

- Tumsa sakustas, un ūdens pieplūk
240 Purva ciņiem. Rota ātri uzlec.
Strēlnieki skrien, cits par citu kliežot,
Kliedziens ceļas likumofs, bet nikns
Nakti dzel, un tālums sabirst pelnos
Strēlniekiem uz pleciem. Klūp tie, krīt un
245 Dodas pretim mežmalai kā naži —
Asi, zvērīgi, ar kailu alku — nāvēt.

- Kauja norit īsu, karstu brīdi.
Spārnā kreisajā ir tieši pretim
Patvertnes un ložmetēju ligzdas.
250 Dzelonstieples driskās. Ātri stāvi
Cauri iznirst tām un tālāk metas.

- Naidnieks mūk, un ložmetēji aplūst
Rokas granātās un straujā jonī.
Lēciens vēl, un visa meža mala
255 Iegūta. Nav citur pretestības.

- Ķēde ienirst tumšā, valgā mežā
Tā kā gultā. Atkrīt kaujenieki
Velgās sūnās, papardēs un zālēs
Visā savā augumā un elso.
260 Tā ir viņu atpūta un alga.
Tūdaļ būs no jauna atkal jāsāk,
Naidnieks attapsies un virsū celsies,
Līdzīgs aukai, nikns un neatlaidīgs.

PIRKSTS

Pēc sīvām Smārdes kaujām turpinājās pastiprināti kaujas izlūkojumi. Tajos īpaši rosigi piedalījās latviešu strēlnieki. Dzejojumā attēlots patiens gadījums, kas noticis ar 8. Valmieras latviešu strēlnieku bataljona izlūkiem.

Garās, grūtās Smārdes kaujas galā.
Purvs aiz muguras kā liela varde.

Sakari ar vāciem visur cieši:

- 5 Kreisā spārnā zemgalieši mīdās,
Vidū bauskinieki; valmierieši
Spārnā labajā ar jautru muti.
Veikli slāsti, skaidras acis, smieklī.
Pāri saule, lietus, un zem kājām
Briksnājs, mežs, kur blakus lielām priedēm
10 Sīki bērzi, alkšņi, kārkļu krūmi —
Zaļa siena, pilna sārtu briesmu,
Nāves veiklības un panākumu.

Pozīcija likta lielos kokos,

- 15 Likumota, garām, slaidām ejām.
Pavēles nav vairāk iet uz priekšu.

Rudens zeltu sakaisījis lapās.

- Salna rītos sanes baltus dvieļus
Un tos noklāj pozīcijai priekšā.
Gaiss tik tīrs, ka stīvrā vējā bieži
20 Just var vācu cigoriņu smaršu,
Kas no vāciem nāk kā smīnīgs sveiciens.

Dažas dienas paiet siltā mierā.

Bet tad atkal sakāpj dzēlums pirkstos.

- Priekšā briksnājs, zaļu zāļu vīra:
25 Izlūkos var iet pat dienas laikā.
Desmit soļu atstatumā nevar
Redzēt tur kā blīvā, zaļā naktī.

Strēlnieki ir tramīgi kā zuši.
Vilkiem līdzīgi tie mazos baros
30 Dodas briksnājā, lai rastu laimi,
Skarbu pametumu, ātru nāvi.
Kas ir labāks? Viss ir līdzīgs sniegam.
Tikai elpa nepazūd no zemes.
Vēršas rozē un tad atkal uzziēd.

35 Grantsbedres ir briksnājā pa kreisi,
Labu gabalu no abām pusēm.
Lamatas tur vāci vienmēr riko.
Pirmie cenšas iekļūt sārtās bedrēs.

Tikko saule kļūst par zelta vārnu,
40 Iekērcas un pazūd tumšās eglēs,
Vāci steigšus — ložberi pār plecu —
Skrien uz bedrēm, sēž tur visu nakti.

Nosmīn strēlnieki: nu, friči, velti!
Otrā rītā, kad no dziļām bedrēm
45 Aiziet vāci, visu plienu smalki
Izpētī, lai novērtētu spēku,
Kas tur iekšā sēdējis ir nakti.

Citreiz atkal valmierieši pirmie
Ietupstas ar lielu viltu sirdī.
50 Saka vāci tad: nu, strēlniek, velti!

Apņikst valmieriešiem joku spēle.
Salasās tie slepus vienu dienu,
Nolemj bedrēs uzbrukt vācu spēkiem.

Pievakare. Zālē liela rasa,
55 Balti tikli, staipekļi un trūdu
Garojums kā salda, skumja dvinga.

Valmieriešu grupa domā pirmā
Ieņemt grantsbedres un vēl uz prickšu
Sūtīt dažus strēlniekus kā sargus:
60 Sārtas ogas, ar ko ievilināt
Slāzdos vācieti kā slinku lapsu.

Lien caur briksni strēlnieki. Salc zari,
Ūdens iešļakstas, un zāle likstas.
Pēkšņi izlūks, galotnē kas pirmais,
65 Redz caur krūmiem vācieti kā zaļi
Tupam lielos ciņos: cieši rokās
Pilnā gatavībā šautene, un
Acis dziļi mežā pretim vērstas.

Strēlnieks met pie pleca vinčesteri,
70 Vācietis no trokšņa trūkstas augšup,
Arī sviež pie pleca kaujas rīku.
Kas nu būs? Kurš pirmais atsauks nāvi?
Strēlnieks šauj. — Tu, vinčestere labā,
Esi vanags, nekļūdīgs un: spēcīgs,
75 Zīglā gaitā, nešaubīgā solī,
Tvērienā, kas tieši trāpī vietul

Sāviens tavš ir reibums vīra sirdij,
Skūpstš uz lūpām nevaldāmā tvīksmē,
Tu pie pleca pieskaries ar glāstu.
80 Vinčestere, labākā no visām
Šautenēm, kas dusējusi rokās,
Šauj! —

Sāviens. Fricis iekliedzas un nomet
Šauteni, un pazūd ātri mežā.
85 Raida strēlnieks vēl, bet mērķē velti.

Izlūki uz priekšu visi drāžas,
Domādami krūmos citus vācus.

Koki dreb. Lūst zāle garā steigā.
Virpo gaiss, pilns kliedzienu un lāstu,
90 Tomēr velti. Vācieša neviena.
Tikai biežā, iezilganā zālē
Blakus šautenei, kas guļ tur brūna,
Strēlnieki redz dīvā, asā brīnā
Asiņainu rādītāja pirkstu,
95 Rokai norautu pie pašas plaukstas,
Pirksts guļ zālēs, smīnēdams kā pārāks
Justos viņš kā tie, kaš apkārt lokā.

«Labi, ka es guļu dzeestrā zālē,
Citādi no jums viens šinī vietā
100 Būtu kluss ar mitro zemi kopā.»

Stīvi skatās karavīri pirkstā.
It kā gaidītu, lai celtos tas un
letu prom, un nebaidītu mežu.

Tikai blakus šautene tam rāma,
105 Līdaka, kas rijīga bez sāta,
Aptraipīta asinīm un sviedriem,
Vesela un pilna saviem zobiem.

Sauteni kā trofeju ņem līdz sev
Izlūki, bet asiņaino pirkstu,
110 Visiem klātesot, kā karavīru
Kritušu bez smieklu un bez joku
Aprok vietā, kur tas bija atrasts.

Atgriežas un pozīcijā stāsta.

Vēlāk ilgi visi valmierieši
115 Dziedāja par pirkstu īsu dziesmu:

— Reiz vienam fricim pirksts bij liks
No šaušanas bez mīta.
Un tad tas kaujā varonīgs
No latvju lodes krita.

120 No plaukstas atrauts, bāls un sērs,
Kur bija pērnā kūla,
Kā ilgi trenkts un trāpīts zvērs
Tas trūdēšanai gūla.

Bet mūsu zēniem mīksts bij prāts,
125 Tie viņu zemē lika,
Un tā viņš tagad, irdnes klāts,
Pie sava miera tika.

CEPTAIS GAILIS

*Dzejojumā tēlots patiess notikums, ko piedzīvojusi kāda
7. Bauskas latviešu strēlnieku bataljona rota sivo Smārdes
kauju starplaikā tuvējos rezervēs ierakumos atpūtā.*

Rotnieks sīvi nosplaujas un saka
Jaunam virsniekam, kas sēd uz kastes,
Lēni strebjot karsto Ķīnas tēju:
— Rīkojums, kas var mums maksāt dārgi. —

- 5 Virsnieks brīnā izpleš savas acis
Tumši brūnas, siltas valgmes pilnas,
Uzpūš krūzei un tad strauji ierauj
Labu malku, saviebjas un norij:
Kvēlā dienā salds ir drusku vēsums.
- 10 Skarbā balsī atsāk teikto rotnieks:
— Rumānija pieteikusi karu
Vācijai. Mums jāsavāc ir rota
Ierindā un tieši pulksten četros
Jānokliedz par godu viņai «urrā»,
15 — Saproti? — Smīn viegli jaunais virsnieks.

- Protams, priekšniek. Taču mazliet uzkliegt
Var par slavu jaunam sabiedrotam,
Vai mums žēl? — Bet ko tad tie tur darīs?
Nesnaudīs, — sauc pretī pikti rotnieks,
20 Galvu pasviezdams uz vācu pusi,
— Droši domās, ka iet viņiem virsū,
Ek, ir gan tur štābos īsti čāčas! —

Rotnieks sažņaudz rīkojumu dūrē.

- Viegli pietvīkst sejā jaunais virsnieks,
25 Pieceļas un, kā ko celdams, saka.
Stingri spurdz no lūpām skaidrie vārdi:

— Dārgais priekšniek, viss būs labi. Ļaujiet
Tikai darīt man pēc sava prāta.
Zvēru jums, būs visa rota sveika. —

- 30 Vēršas rotnieks neticīgi biedrā,
Bet tad, redzēdams tā kvēlo skatu,
Godīgumu, dziļo spītu elpā:
— Labi, — atbild, spiezdams viņam roku.
Sirdī domā: tas ir cieta kaula,
35 Droši visu izdarīs, kā vajag.
Pasmaida un iesauc feldfēbeli:
— Rotu sagatavot praporščikam Alksnim! —

Saule augstu, telpa dūc kā bite.
Karstums gaisu saveļ aitas vilnā.

- 40 Rota rezervē starp kokiem mežā,
Pošas vīri ierindai un stājai,
Iznāk praporščiks un skatās apkārt:
Saule, mežs, mazs laukums, tālāk kalve,
Tikko redzama aiz saules tvaikiem,
45 Bālgana kā tālā jūrā likta.

Praporščiks stāv, zālēs kājas plētis,
Ātri domā. Smaids guļ lūpu kaktos,
Un tad saka rotas komandierim:

- Nostādīsim rotu tur tai kalvē,
50 Vieta jauka, atstāta un silta.
Labi dzirdēs pavēli un vārdus
Strēlnieki, ko jūs kā priekšnieks teiksīt.
Tālākais viss paliek manā ziņā. —

- Rotnieks pretim pamāj viegli galvu.
55 Karstums ņem no skujām visu smaršu
Un to noliek priekšā katrai elpai.

- Mirkļis īss — un stāv jau visa rota,
Viegli tērpta, garās rindās, spoža,
Cieti vīri, skaisti, zaļi zēni —
60 Zobens cēls, kas visu cirtis pušu,
Elpa pacelta virs koku galiem,
Kas tik ilgi smakusi zem sūnām.

Tauta, tauta, vai tu redzi viņus
Un vai vienmēr viņus sapratīsi?

65 Treknā zāle likst zem smagām zolēm,
Salda dvinga turas mirdzot gaisā,
Baltas pūkas šlīd uz meža pusi:
Dvēseles, kas šinīs purvos kautas,
Vēlreiz steidzas savā kaujas vietā.

70 Saule tur virs galvām zelta miglu.
Pilnu spozmes, atmiņu un ilgu.

Rota gaida savu komandieri:
Lāga vīrs, ar gudru roku kaujā,
Grūtā brīdī vienmēr stāvēs blaku.

75 Beidzot nāk viņš. Rota sastingst sveicot.
Noiet garām rotnieks saviem vīriem
Platiem soljiem, skaidru, labu skatu.
Seko praporščīks un feldfēbelis,
Drusku resnīgs, augstu cēlis galvu.

80 Nāsīs metas vaivarāju ārprāts,
Vāveres ar astēm iesīt saulei.
Zāles gurst zem kājām sūrā saldme,
Visu acis saplūdušas vienā,
Vienā skatā, dedzīgā un stingrā,

85 Visu elpa saplūdusi vienā,
Vienā elpā, šķeļošā un tīrā.

Garām rindas. Mīlas, krietnas sejas.
Latvisks stingrums. Uzticīgas rokas.
Sirdis saulei līdzīgas un zemei,
90 Pilnas trieciena un sīksta gara.

Rotnieks aiziet rotai priekšā, vidū
Nostājas un skata slaidās rindas.

Spēks tu lielais, kas no zemes audzis,
Griba augšup celties gaismai pretim,
95 Bet kas palīgs? Durklis, vingra lode.

Dīvains liktenis ir latvju tautai:
Asinis ceļ viņu pāri dūkstīm,
Dūre noliec mežu augstos galus,
Pretspēku, kas virmo zilā kaskā.

- 100 Taurenis bij visu latvju acīs.
Ievu ziedi plauka pāri lūpām,
Lakstīgala savu dziesmu lika
Tautas mēlē senus senus gadus.
Tagad modies augumos un sirdīs
105 Šķēps, kas pārdurs asā gaitā zemes
Tā kā ābolu un bērza lapu.

- Sāļains piktums blakus maigai rozei
Strēlniekiem guļ katrā viņu skatā,
Kustībā. Kāds saziens latvju tautai
110 Blakus ugunij smīn ledus aukstums,
Strādnieku un zemes vīru darbam
Lielu karavīru lielais tikums.

- Rotnieks skatās brīdī cēlu elpu
Un tad izrauj pavēli no jostas,
115 Rota gaida. Priekšnieks lasa lēnām,
Katru vārdu iedzenot kā naglu
Tiksmā telpā. Vaboles, ne vārdi
Dūc gar ausīm strēlniekiem un aizslīd.

- Galā pavēle, vēl daži vārdi,
120 Tad pēc komandas trīs reizes skaļi
Nokliedz rota sveikas dziļu krūti.

- Vecākie klie dz, jo tāds brīža likums,
Pieraduši viņi dzīvē klausīt.
Asinis un tuvās frontes sūrumš
125 Neļauj daudz par tālām lietām domāt.

- Jaunie iesaucas kā spirtgi zirgi,
Pilni vaļšas kūpošas uz āru,
Patik viņiem iecirst savu balsi
Gaisā tvirtā, skanīgā un skaidrā
130 Tā kā cirvi cietā, skaļā eglē,
Lai tad klie dzienā kā plūktā rozē
Raisītos ar smaršu viņu spēki,
Slēptās iedomas un jautrie nieki,
Kas guļ dvēselē zem pērnām lapām.

- Tikko sveiciens ienācis ir gaisā,
135 Tā kā bulta praporščiks ir priekšā,
Atspere tam uzsit spēkus augšup.

- Ātriem vārdiem rīkojumus saka,
 Asi, skaidri tie kā durklis rokā.
- 140 Rota klausu, tikai elpa sakarst.
 Skriešus dodas rindas prom no vietas,
 Kur tās tikko stāvējušas godam.
- Rota skrien, bet domā savā prātā:
 — Kas tad tas, vai grib, lai vairāk ēdam? —
- 145 — Puiši, turieties, — kāds čukst pa starpām.
 — Tā līdz Rīgai būs mums visiem jāskrien. —
- Rotai piespiež vienmēr pielikt soli,
 Strēlniekiem sāk īgnums rasties acīs.
- Bet tad pēkšņi tur, kur zaļā kalve
 150 Nīrb kā glezna, spoža bloda saulē,
 Grāviens dobjš, kas saspiež silto gaisu
 Gumijā. Plist šāviņi kā rindā,
 Raujot gaisā smagus zemes blākus.
- 155 Viena doma, atsitoties sirdī:
 — Ak tad tāpēc jāskrien bij tik ātri —
 Fricis tramīgs, uzbrukuma gaida. —
- Gaiss kļūst brūns kā kafija, un biežums
 160 Tumšs no augšas sabirst lūpās asi.
 Šāviņi birst ātrā steigā rindām
 Un, kā sākuši, tā pabeidz pēkšņi, strupī.
- Atkal klusums sanošs zaļā kalvē,
 Tagad sarautā un saplosītā.
- Nu, paldievs, — ar smaidu saka rotnieks,
 165 Praporščikam Alksnim spiežot roku.
 — Bijām atkal veiklāki par viņiem,
 Visa rota vesela un liksma,
 Tikai mūsu kaimiņiem tā sliktākā
 Rotai ceturtai no urrāšanas
- 170 Divi krituši un ievainoti
 Pieci. Dārgs tāds apsveikums un veltīgs. —
- Atkal rīts. Skuj savā būdā bārdu
 Alksnis, klusi svilpojot pie sevis.

175 Stikla gabals, atspiedies pret klaipu,
Smīnot tur sev priekšā Alkšņa seju.
Velti saule laužas būdas telpā
Atrast stiklā savam staram gultu.

Zaļa krēsla. Bārda pusē. Pēkšņi
Divi strēlnieki ar platu smaidu
180 Panākas pie durvīm, saucot skaļi:
— Labdzimtība, esam mēs no rotas,
Lūdzu, pieņemiet un neatraidiet! —
Un uz galda čikstošā un mazā
Uzliek veikli, brūnā bļodā liktu,
185 Tikko ceptu lielu, skaistu gaiļu.

Silta smarša nolīst Alksnīm nāsīs.
Bļoda karsta, kūp un ļoga telpu,
Stikls noslīd. Klaips jūt gaiļa saldmi.

— Tas par vakardienu, labdzimtība, —
190 Saka strēlnieki un mirkli pazūd.

Bārda pusē. Virsnieks skatās bļodā
Vienu mirkli platām, stulbām acīm,
Bet tad skaļi iekliedzas un nogriež
Ar to pašu savu bārdas nazi
195 Gaiļa kāju, bļodā augšupslieto,
Vāri kūpošo un valgmes pilno.

Tad to, labi abām rokām tvēris,
Kārai mutei piespiež cieši klātu.
Kaisli sajūt veselīgās lūpas
200 Gaiļa audu skurbinošo saldmi.

PSIHISKAIS UZBRUKUMS

1919. gadā no 10. līdz 27. oktobrim norisinājās lielākā un asiņainākā Krievijas pilsoņu kara kauja Kromu un Orlas pilsētu rajonā, kas izšķīra Krievijas iekārtas veldu. Latviešu strēlnieku divīzija triecienu grupas priekšgalā sakāva Deņikina armiju, kuras kodols bija ģenerāļa Kutepova korpuss; tajā ietilpa četras virsnieku divīzijas sašaurinātos apmēros. Dzejojumā attēlota latviešu strēlnieku cīņa ar virsnieku pulkiem.

Kromas kaujas divpadsmitā diena.
— Drozdovci! — skauj visus sauciens baiss.
Pāri laukiem ceļas balta siena,
Zelta trompetēs trīc mitrais gaiss.

- 5 Drozdovci — pulks varenais un pirmais,
Oficieri. Muižniecības kvēls.
Tur, kur blakus ģenerālim sirmam
Soļo kadets — viņa paša dēls.

- 10 Drozdovci — tos nāvē dzen bez rimas
Svētbilžu un kārtas lepnā spīts,
Ko no pašas saules pilnās Krimas
Devušas tiem visas pilis līdz.

- 15 Ložu izēsts, pārklāts sūriem pelniem,
Divas dienas lauzts un drupās gāzts,
Stižs¹ no jauna atdots baltiem velniem.
Kauns un lāsts!

- 20 Krievu divīzijas visi četri pulki
Bēg kā nāves pārņemts aitu bars.
Viņus trenc un zemes priekšā pulgo
Balto rindu sudrabetais stars.

¹ Stižs — neliels ciems ar staciju Kromu—Orlas kauju rajonā; šīs stacijas dēļ norisinājās ilgas un smagas kaujas.

Apturēt! Dārd pavēles no štāba.
Sajaukt, satriekt, lai vairs nav nekāl
Dezertierus šaut un vilkt pie stabal
Glēvos piedzirdīt kā kabakāl

25 Velti.

Komandierus, kas tiem ceļā stājas,
Bēgļi paši nirdzot tvarsta ciet
Un tad stabos augšup rauj aiz kājas,
Lai tiem ausis rudens vēji dzied.

30 Zemniek, strādniek! Krievu zeme melnā
Zelta ērglim vajā taču krūts.
Vai jūs gribat, lai kā tabaks delnā
Sabirst viss, kas tikko tagad gūts?

Velti.

35 Pulkī irst un bēg. Tiem visvienalga.
Ka tik ātrāk tuvos mežos tikt,
Kur tos apņems lapu sūrumš valgais,
Kur tie varēs galvu sūnās likt.

40 Visi ceļi triekto pulku pilnī;
Visa telpa viņu soļos sten.
Drozdoviešu trakais, baltais vilnis
Tos kā skaidas iznīcībā dzen.

Baltais vilnis sit arvienu augstāk,
Pāri laukiem neapturams šļāc,
45 Pulkus beržot tā kā ziedus plaukstā.
Sādžās čukst: — Tos vada Dieva prāts.

Kā tie kāvās Kromas ielās šaurās!
Kad jau, likās, bija zaudēts viss,
Durkļiem spēku lūdza zelta taures,
50 Un tos glāba pašas debesis.

Dīvains svētums plūst tiem līdz kā aroms.
Tur, kur zeme viņu pēdas rod,
Smaida ūdens, koši sazeļ arums,
Divreiz vairāk govīs piena dod. —

55 Sādžas čukst, un pulki bēg bez jēgas.
Pāri viņu kauna mugurām
Blāzmu sarkanu met degot ēkas,
Līdz tos paņem mežos vakars rāms.

Drozdovci. Kas viņiem pretim stāsies?
60 Latvieši, kas cits, kas cits. Un švirkst
Pavēles un komandas kā tāsis.
Telpu tausta prožektoru pirksts.

Atkal rīts. Kur bija mitra tumsa,
Bāls kā astra ceļas saules spulgs.
65 Drozdovciem no visu triekto gumzas
Pretim stājies latvju piektais pulks.

Vads pie vada, rota rotā, simts aiz simta,
Visi tie,
Kam reiz tēvi sausu maizi krimta.
70 Visi tie.

Blakus fēniksietim kaskā
Kailiem stilbiem Rīgas baskājs,
Pilns vēl Daugavmalas smaku.
Vienmēr lielgabalu dunā
75 Kaut ko latīniski runā,
Frencim pāri tērpis fraku.

Sava ložmetēja labā
Zelta bļodā eļļu glabā,
Lai pirms kaujām viņa vaigu
80 Ieziestu ar eļļām maigu.

Ja tad «Džonis» labi rej,
Baskājs glūn un lūpā smeļ.

Vads pie vada, rota rotā, simts aiz simta,
Visi tie,
85 Kam reiz tēvi sausu maizi krimta.
Visi tie.

Pašpuīkam no Čiekurkalna
Pēdās Ričs no Ganībdambja;
Vienā vaigā granātskramba,
90 Otrā robs, ko akmens kampa,
Plecā fiskars.

- Ja tam rotnieks liks ko meklēt,
 Nokāps viņš vai pašā peklē
 Un ar velnu vienās driskās
 95 Izkāps.
- Vads pie vada, rota rotā, simts aiz simta,
 Visi tie,
 Kam reiz tēvi sausu maizi krimta.
 Visi tie.
- 100 Vecāks unioniets saliek
 Kaujā kostiem pirkstu galiem
 Istā Rīgas puķu podā
 Savas mantas, cik tam ir to:
 Veco pasi, drusku spirta,
 105 Un to sādžas akas grodā
 Paslēpj.
- Sāksies,
 Drīz jau sāksies.
- Ja tam nāksies
 110 Palikt nāves pļautā vālā,
 Ņems to cits un aizies tālāk.
- Drīz jau sāksies.
 Ļaudis liks kā reņģes kālā.
- Vads pie vada, rota rotā,
 115 Mērkta saules bālā otā,
 Sodien godā, lielā godā:
 Sagaidāmi augsti viesi —
 Paši drozdovci.
- Strēlniek, dzi,
 120 Savelc frenci, piesit piesi —
 Drīz ar nāvi dancot iesi!
- Strēlnieks smīnu ūsā ievij,
 Latvju puikas — tie nav krievi,
 Kuriem drozdovieši dievi.
- 125 Rindā, rindā ložmetēji
 Pauguros, kur lēkā vēji,

Lapās slēpti, drānām klāti,
Gaida rātņi,
Kad tiem smailos kurta purnus
130 Padarīs ar mērķiem durnus.

Sāksies,
Drīz jau sāksies.

Vads pie vada, rota rotā, rinda rindā,
Kapļi.
135 Kapļi staigā vienā šķindā.
Kur bij rotas, izaug ķēdes,
Uzmetumi aug kā ēdes.

Ātrāk,
Ātrāk
140 Jokus pārtraukt!

Piekalnē, kur kūla liesa,
Zilā zālē, vecās lapās
Ķēdes gulst kā miklā kapā.
Skrandās pazib brūna miesa,
145 Vējš to cērt un aukstums kapā.
Zābaks gurstot peļķē pazūd.
Ceļi iegrimst dziļās dobēs.

Saule, kārnā saule, lobies!
Jeb varbūt ar diegu mazu
150 Likst šo lieso zilgmes kazu
Pavāram uz zemi novest,
Kur to gaidīs gaļas tovers?

Joki, joki, kas par jokiem,
Vai tur tālumā aiz kokiem
155 Nepazibēja kas palss?

Varbūt bērzs, kas vējā kalst,
Varbūt salnas klāti ciņi?
Nē!
Visos vados nočukst balss:

160 Viņi.

- Pieplok zemei streļķu stāvi,
Gaidot uzvaru vai nāvi.
- Kas šai dzīvē jūtas tā kā
Miksta dēle cietā vākā,
165 Noņem pulksteni no sirds:
Beigts, kas beigts, un šķirts, kas šķirts.
- Garām ložmetēju ligzdām,
Pāri lauku vagām mikstām
Nīrb kā svītra vijīgs stāvs:
170 Zundas mazais Āpses Klāvs.
Pielien, iečukst: — Trīssimt metri.
Un tad tā, ka roka nedreb,
Nu, tā īsti,
Ka lai «Grieta» iesāk rīstīt. —
- 175 — Nūrņik, nesāc mani mācīt! —
Norūc zemgalietis lācīgs.
- Noklaudz atslēga, vai vēl?
Dūre tā kā uguns kvēl.
- Klusums. Garām ložmetējiem
180 Pretim drozdovciem un vējiem
Aizlien mēmie granātvīri.
- Drīz tie maksās Dievam īri! —
Noskan vēl aiz viņiem balss,
Bet tie zūd, kur druvai gals.
- 185 Un tad nāk tie,
Drozdovieši.
- Un tad nāk tie. Viņu rindas tālē
Mirdz kā asmens, zemei klātu likts.
— Tie jau zib kā nobērti ar sālil —
190 Iesaucas kāds ložmetējnieks pikts.
- Tuvojas un izaug acu priekšā
Baltais spožums viņu mēteļos.
Sautenes tver stingrāk streļķi riekšās!
Diezgan būs ko šodien viņām kost.

- 195 Tuvojas, un pāri viņu galvām
 Dzirdams svētais kirasīru maršs.
 Bālās zilgmes vienmuļīgā alvā
 Spurdz kā dūjas sārto tauru varš.
- Nāk tie lēnām Kromas laukiem pāri,
 200 Pašā priekšā standarts sudrabots.
 Vaļā laists, kāpj padebešos kāri,
 Visiem glēviem atmaksa un sods.
- Zilā zīda pūpolmīkstā audā,
 Venzeļu un Dieva vārdu skauts,
 205 Ērglis divgalvainais mirdz. Cik jaudas,
 Pats kā saule saulei pretim trauc.
- Krievu tautai smagā, cietā dūre,
 Vaļā vāzta, atkal naidā trīc.
 Un aiz viņas karogi kā jūra
 210 Savu iegūt steidz tai kāri līdz.
- Daiļu pirkstu slavai darināti,
 Falangām un rotām pāri kvēl.
 Viņu spožums telpu dzel kā nātre,
 Viņos smaršo svētais ūdens vēl.
- 215 Vīrs pie vīra nāk tie ciešu rindu.
 Vārds nav dzirdams. Tikai elpa plūst;
 Irdne paslēpj piešu dzidro šķindu;
 Savāds baigums pāri viņiem lūst.
- Nāk tie lepni, mēmi, stingru soli,
 220 Tur, kur pāri viņu rindas līkst,
 Katru dēstu nomin tie un oli,
 Katru krūmu, kas tiem priekšā nīkst.
- Pirmās rindās tikai stalti vīri,
 Gvardu spožums, kas spēj sauli dzēst,
 225 Blakus viņiem lepnie kirasīri
 Krūšu bruņās, spožās ķiverēs.
- Plecos visiem nevērīgi kārtas
 Angļu šautenes kā kaut kas lieks.
 Viņām pāri tā kā gaisma sārta
 230 Pludo ķiveru un durkļu sniegs.

- Daži smēķē, citi vilē nagus,
 Daudziem lūpas košļā dzēlīgs smīns,
 Zābaki ar savu smalko laku
 Saulē dzirkst kā Krimas tumšais vīns.
- 235 Priekšā priesteri viz zelta drānās.
 Rokās dārgie kvēpināmie kūp.
 Uz to virsmas mirdzošās un plānās
 Strelķiem acis sīkās druskās drūp.
- 240 Klusās lūgsnās baltās bārdas kustas,
 Galvas mirres saulei gaismu ceļ.
 Labās rokas brīžiem paceļ krustus
 Un ar viņiem ienaidniekus dzeļ.
- 245 Pēkšņi taures aprauj maršu spēlēt,
 Tagad tikai bungas dobji rīb.
 Baismā putniem sastingst dziesma mēlēs,
 Un kā pakārti tie zaros līp.
- 250 Acīm skaidra kļūst jau rinda pirmā:
 Jura krusti, seju bālums — viss.
 Cieši blakus ģenerālim sirmam
 Soļo junkurs — nervozs jauneklis.
- Vēl, vēl tuvāk pirmā rinda soļo,
 Skaidri dun jau viņas soļu klāsts.
 Un tad tais tur brūnos eža oļos
 Liktenīgie trīssimt metri klāt.
- 255 Strēlniek, ciešāk turi saujā šauteni, lai durklis zib:
 Jo tu stāj vissmagā kaujā, ko no tevis liktens grib!
- Spēks, kas plūst tev mirdzot pretī, — tas ir viņu
 beidzamais,
 Savā apmātībā pretīgs, savā nežēlībā baiss.
- Ilgi glabāts, kārs un varens ceļas viņa
 tēraudskausts.
- 260 Vienīgi tu tikai vari to pie zemes liekt un lauzt.

- Tikko nozib kaujas signāls,
 Ložmetēju rinda īgnā
 Iedrebas un karsta nokūp,
 Sūtot svelmi, pilnu moku.
- 265 Komanda — un ķēdes pārklāj
 Dūmu druknais, zilgais kārklājs.
 Uguns šaujas, uguns pazib,
 Graizot rindas kā ar nazi.
- 270 Tomēr nāk tās stingru soli,
 Kā to prasa viņu kārtā.
 Kur tām lodes pāri nolīst,
 Bungu dārdoņā, bez vārda,
 Tās pie zemes klusi nolīkst.
- 275 Trīs jau rindas nāves vālā
 Gulst, bet liķiem pāri tālāk
 Dzīvie soļo bungu rībā —
 Tālāk nāves bezgalībā.
- 280 Vēl nekas tos nespēj turēt,
 Talismanus žņaudzot dūrēs,
 Lūpas verot smaidā laiskā,
 Nāk tie, nāk kā balti velni.
 Viņu dvēseles kā pelni
 Augušp kāpj un zilgmi aizklāj.
- 285 Kur visaugstāk liķu valnis,
 Palss kā blāvo taīgu alnis
 Sudrabainais standarts plīvo,
 Trencot nāvē visus dzīvos.
- 290 Viņam apkārt ciešā lokā
 Mācītāji krustiem rokās:
 Lūdž par kritušiem un dzīviem.
 Aizver plakstus pirkstiem stīviem
 Tiem, kam dvēseles un prāti
 Citas rēnas gaismas klāti.
- 295 Ložu viesulis bez mitas
 Pretim cietām rindām sitas.
 Karogus un bungas plosa.

- Pilna asiņu uz leju
 Līkstas druvu liesā kosa,
 Bet arvien vēl rindas nejūk.
 300 Gāzto vietā jaunas stājas
 Tā kā neapturams vilnis.
 Pāri liķu kaudzēm kājas
 Ceļas asas trauksmes pilnas.
- 305 Pieaug kauja savā svelmē,
 Ložu būrumā kā dzelmē,
 Trakās uguns rauti, sajūk
 Zeme, debesis un miesa,
 Asinis un saules pajūgs,
 Pūkās berzta smilga liesa.
- 310 Celies, lietus mākon, augstākl
 Sautenes deg streļķiem plaukstās.
 Celies noraust pierēm sviedrus!
 Odeņu drīz akām pietrūks.
- 315 Gāzts uz skausta ložmetējiem,
 Mirkli izkūp spaiņa lējiens.
 Celies, asiem rudens vējiem
 Arī vairs nemaz nav zobu
 Izkost kaujas svelmei robu.
- 320 Drozdoviešu rindu blīvums
 Dara katru peļķi sīvu.
 Nomin zemes klonu kailu.
 Aizžņaudz rudens vējiem kaklu.
 Viņu durkļu asais smailums
 Dara visu telpu aklu.
- 325 Kāpies, mākon, kāpies ātrākl
 Dūmu sūrumš zveļ kā nātres,
 Audus sausē kaujas karstums!
 Velti mutēs elpu tvarsta.
 Kāpies, dodi savu spirdzul
- 330 Drozdoviešu rindu mirdzums
 Tagad tuvu, gluži tuvu.

Tur, kur slaido bērzu gruvums,
Jau ar rasu durkļi aplīp.

Strelķu rokas tver jau kaplī.

- 335 Pēkšņi bungas beidz. Un sviežas
Durkļos klieodzot rindas ciešas.
Strelķu ložmetēji apklust,
Strelķu ķēdes svelmi pārtrauc.

- 340 Drozdoviešu elpu ātro
Var jau dzirdēt. Soļu smagums
Līdz pat zemes serdei sagumst,
Krit uz ceļiem bailēs vēji.

- 315 Tomēr ilgs nav durkļu skrējiens;
Tur, kur ceļa malas gruvums,
Kļūst tie granātvīru guvums.

Granātvīri pilnām riekšām,
Kā no pašām zemes iekšām
Pēkšņi iznākuši priekšā,
Uzsāk savu nāves sēju.

- 350 Granātas kā uguns putnī
Lido. Un kā milzīgs tutens
Drozdoviešu spēku graiza,
Drozdoviešu rindas maisa;
Kur tas iet, tur rodas aiza.

- 355 Rindas jūk, un rindas šķobas,
Ceļā krit tam lauztas gobas,
Ozoli ar visām saknēm,
Irdnes slāņi, skurbis akmens.

- 360 Un, kad nāve turpat norā
Pirmos granātvīrus norauj,
Uguns krusa neapstājas:
Citi viņu vietā stājas.

- 365 Irdnāja un dūmu sīvums
Kā ar audu biezi blīvu
Aizsedz visu tuvo telpu,
Ļaujot latvjiem atvilkt elpu.

Tikko dūmu segums iesāk
Rindu priekšā kļūt jau liesāks,
Ass un kvēls kā bulta nikna
370 Garām ķēdēm pāzib signāls!

Durkļos! Ložmetējus atvilkt,
Rādiet nu, ko varat, latvij!

Un streļķu rindas straujas
Uz priekšu raujas.

375 Blakus fēniksietim kaskā
Kapli rokā frakots baskājs,
Grīziņkalna trakais Rūdis,
Gurķu Džims no Zolitūdes,
Liku plecu unioniets,
380 Visi blakus vienā jonī,
Visi viena naida lieti,
Melni, cieti.

Tikko rindas kopā sanāk,
Gaišs sāk dūkt kā lielā zvanā.

385 Streļķu rokās asie kapļi
Asinīm un sviedriem aplīp,
Katra peļķe, bedre, akmens,
Krūms ar izlodzītām saknēm,
Taka, kas gar ceļu lokās, —
390 Viss, viss iet no rokas rokās,
Līdz tad beidzot latvjiem paliek
Sagrauts kā pēc trakiem paliem.

Drozdoviešu spēki sagurst:
Tie sāk atiet soli smagu,
395 Vēl — un tad pār visu klaju
Viņu rindas bēgot pajūk.

Standart, ķeizariskais, liecieš,
Zūdi!
Latvju nevaldāmais trieciens
400 Gāžas pāri tev kā plūdi.

Beigu lode tevī triekta —
Latvji.

Pulka varenā un piektā
Streļķu auka
405 Tevi prom no laiku trauka
Tā kā aklu plēvi slauka.

Viņas karstā, sārtā elpā
Jauni mūži atviz telpā.
Skaldot seno dienu alvu,
410 Tevis māktie paceļ galvu.

Brīvi top no pašu spēka,
Brīvi,
Sev un citiem dodot jaunu dzīvi.
Valsti.

415 Vecais, kalstīl

STREĻNIEKU ATGRIEŠANĀS

Pēc savām slavenajām kaujām pie Kazanā, Kromiem un Perekopa dažas latviešu strēlnieku daļas atgriezās mājās uz Latviju, pacēlušas Latvijas valsts nacionālo karogu. Krievijas jaunās varas pārstāvji cēla savus iebildumus. Strēlnieki pretojās, nepadevās un arī uzvarēja. Dzejojumā tēlots šāds patiess starpgadījums.

Nīkst zilos laukos netīrs krievu miests
Ar mezglu staciju un daudziem sliežu-tikliem.
Ap viņu druvas dzeltēnas kā sviests
Un tālāk — ceļu tumši brūnā mīkla.

- 5 Ruzajevka — tāds sen tam miestam vārds,
Ko tatārs devis vēl no viņām dienām.
Uz miesta jumtiem mirdz šur tur jau skārds,
Un sienas bal kā nolietas ar pienu ...

- 10 Rīts. Vēl no pļavām saulē dzestrums nāk
Un koku lapās nebeidz rasa ziedēt.
Te skaidri dzirdam: svilpes gaudot sāk
Virš darbnīcām, kas trokšņo viņpus sliedēm.

- Kas tas? Vai ugunsgrēks? Vai bandīti nāk šurp?
Vai sacelšanās kādā ignā sādžā,
15 Lai atkal lodes džīnkstot sienas urbj
Un daudzi elpot stāj pie tuva vadža?

- Tikai tamdēļ visur svilpes kauc,
Kauc kā suņi nelaimē bez stājas,
Ka no frontēm latvju streļķi brauc,
20 Brauc uz dzimteni, uz savām mājām.

Svilpes kauc, lai miesta ļaudis steidz
Nākt uz staciju no visām pusēm.
Tos, kas atgriežas, kā prot, lai sveic
Un par tiem, kas stepēs trūd, lai klusē ...

- 25 Streļķi steidzas. Ļoti. To var just.
Skumji paliek. Tie tik bija zēni!
Nav ko noliegt — daudziem Jura krusts,
Bet priekš viņiem visi tie tik ēnas.

Kā tie šāval Suns tā neprot kost.
80 Kur vien gāja — bij pēc stundaš darīts.
Savos mūžam špožos zābakos
Likās tie ne cilvēki, bet — gari.

Varoņi. No viņiem stepēs daudz
Trūd un neprot šurp vairs atnākt kājām.
85 Tie, kas dzīvi, tagad mājup trauc.
Dievs ar viņiem! Lai tiem labi klājas!

Un stacijā jau valda uztraukums.
Slīd dežuranti augšup — lejup,
Un priekšnieks pats ar bālu seju
40 Kā ziepes glums.

No slīdēm mēslus bīda nost.
Uz perona lej skaidras smiltis.
Pie jumta paceļ Trocka bildi
Un sāk to post.

45 Sirms pārmijnieks uz savu vietu skrīen,
Kāds meitēns bailīgs meklē vistas krūmos.
Tik skursteņi vēl rāmi dūmus
Pret zilgmi slīen.

No darbnīcām, kur tikko vēl
50 Gaiss drebēja no darba gaitas,
Nāk strādnieki, un sārtas skaidas
Uz viņu melnām drēbēm kvēl.

Pirms īsa brīža bij te viss
Vēl klusuma un smaršu varā,
55 Bet tagad ļaudis virknē garā
No miesta ris.

Uz perona tie siltās smiltis jauc,
Aug klusēdamas jaunas, likas rindas.
Vien kaut kur elsodama kāda svilpe kauc
60 Kā sausā laikā vecas akas vinda.

Gar malu klusi baši bērni lien,
Bet miliči tos uzcītīgi vajā.
Kaut tiem vēl drēbēs maigi smaršo siens
Un govju elpa slēpjas saldi sājā.

65 Pats čekas priekšnieks, stāvā drukns un liels
(Viņš agrāk sādžā tirgojies ar silķēm),
Stāj priekšā. Saulē mirdz tam lakots liels.
Ar acīm pūli urbj viņš kā ar vilķiem.

Aiz viņa karogs, vējam atvērts, trīs
70 Un sarkans plakāts «Strēlnieki — lai dzīvo!».
Pie kokiem ēnā miesta orķestris,
Uz ragu bronzas lapu ēnas plivo.

Te pēkšņi pūli pārņem šalka: — Brauc! —
Viss laukums sakustas un sastingst gaidās.

75 Klaudz
Sliedes slaidās.

Un tad no tilta melns un smags
Kā stepju vērsis — vilciens traucas.
Dzied vecā pārmijnieka rags,
80 Un viņa balss ar zilgmi jaucas.

Šņāc suta, baltais, smalkais krīts.
Dreb nobēruma šaurā sauja.
Arvien viņš tuvāk, tuvāk — līdz
Mums priekšā apstājas kā krauja.

85 Vēl asis īd, suts lienot šņāc,
Bet bronzas ragi tušu spēlē,
Un čekas karogs, jēls kā vāts
Jau noliecoties sveikas vēlē.

Strēlnieki,
90 latviešu strēlnieki!

Apžilbst man prāts
no šiem vārdiem
vairāk
kā rudens naktī
95 uz ielas
no uguņu šalts.

Strēlnieki,
septiņsimts gadus
slāpētās

- 100 zemnieku tautas
 dvēseles kvēlošā lavā;
 skaļākais kļiedziens,
 ko atbalso Visums;
 slepus
- 105 sentrītais nazis,
 kas pāršķēla virves uz krūtīm,
 lai varētu elpot.
- Strēlnieki,
 pusnaktīs
- 110 Tīreļa purvos
 balti un mēmi kā spoki
 gājāt
 jūs —
 nāvē
- 115 pret kaskainiem vāciem.
- Kazaņas netīro ielu
 sausās un slāpstošās lūpas
 skūpstījāt asinīm savām
 jūs —
- 120 brīvības dēļ.
- Svētbilžu Kromnā,
 Ukrainas dzeltēnās stepēs
 jūsu
 trauksmīgo rindu
- 125 varenā izkaps
 sagāza vālos
 carisko virsnieku
 sudraba pulkus.
- Strēlnieki lepnie,
 130 jūs,
 zēni
 no Latvijas
 pļavām un mežiem,
 kur smiltis slēpj sauli
- 135 un
 jūsu kāju
 steidzīgos soļus,
 tā,
 kā jūs agrāk

140 ganījāt govīs,
tagad jūs ganāt
tautas — un laiku.

Strēlnieki lepnie,
jūs,

145 zēni
no Nordeķu priedēm,
Zvaigžņu un Rēveles ielām,
tā,
kā jūs agrāk

150 logus un zvirbuļus
šāvāt ar lingu
un zvejojāt mailītes ostā,
tagad sev

155 zvejojat pasaules slavu,
brīvību tautai
un lingojat sirdis,
kas kļuvušas vecas!

Cēls vājums sirdi acīs ceļ un nes.

160 Man visu būtni salda liksme sagrābj,
Un tad gar pūli spiežos arī es
Pie vagoniem, kur veda teļus agrāk.

Tur tagad dzied uz galda gramofons,
Kas pakampts pilī pirmās brīves dienās.

165 Zem dārgām segām pabāzts vāgu klons,
Slēpj isti franču gobelēni sienas.

Stāv kaktos gultas — mahagonijs īsts —,
Kur gulējuši tikai firsti.

Virš gultām piesprausts uzraksts skaidrs un īss:
«Ja esi strēlnieks, uzvari vai mirstil!»

170 Uz visām gultām sārts un dzeltēns zīds.
Sur tur tik melns no zābakiem un mēsliem.
Pie griestiem vizošs kroņlukturis trīc,
Pie durvīm spiežas ampirstila krēsli.

Bet pašā vidū smalks kāds klavesīns,
175 Ko senāk skūpstījuši trausli pirksti.
Uz viņa krūzēs Krimas tumšais vīns
Kā asinis caur zilgo stiklu dzirkstī.

- Pie griestiem kaktā piekārts Lenins pats
 Un vecais Stučka smagos zelta rāmjos.
 180 Bet blakus tiem kāds dzimtās zemes skats,
 Kur paraksts: «Gauja. Pārceltuves prāmji».
- Pēc ilgām kaujām vāgos zirgi grauž
 Kā silēm malas cukuru un klausās,
 Vai tālumā, kur ūdens miglu auž,
 185 Ar savām skarām vējā zvana auzas,
- Bez bailēm saule ložmetējus skar
 Uz vagoniem, no kuriem pil vēl salna;
 Pa caurumiem, kas juntos, izkāpt var
 Pie tiem. Guļ apkārt viņiem aizsargvalnis,
- 190 Uz platformām, kur senāk akmeņus
 Un granti vadāja, ko labot bruģi, —
 Tur tagad tik aiz smilšu maisiem rūš
 Ar feskām galos lielgabalu snuķi.
- No vagoniem kā zirņi streļķi birst
 195 Un ļaužu pūlī meklē jaunus draugus;
 Tie zin, ka dzīvē viss tik ātri irst.
 Kas teiks, vai lemts būs vēlreiz sveikt šos laukus?
- Skan piesis dārgs. Uz stilbiem laka spīd.
 Peld galifē ar zirgu smaku asu.
 200 Un gaišo matu zelta vārpas slid
 Pār visu pieri un tad acis pazūd.
- Bez pogām blūzes, lai jau saulē kvēl
 Uz krūtīm ādas tumšsarkanais kapars.
 Pie šķiršanās tas sādžu meitām vēl
 205 Ar asinīm un kaisli sirdis apars.
- Kur luksa vāgis atviz zils,
 Pats čekas priekšnieks steidz ar platu smaidu,
 Viņš skrienot kreš un šņac kā priežu sils,
 No ceļa katru atgrūžot kā skaidu.
- 210 Un, tikko tiek viņš komandierim klāt,
 Kā liesma kļūst jau tā tam seja sārtā,
 Jo sāk viņš roku streļķim purināt,
 To sveicot visa apgabala vārdā:

— Jūs — mūsu glābēji un mūsu svētie,
215 Kam tic ir krievs, ir ukraiņi, ir sarts,
Jūs — visu zemju avangards
Un mūsu dzīves pirmie, izredzētie.

Jūs... —

Bet te
220 starp karogiem
pie vagoniem,
kas sevi vajā sedz,
viņš šausmās redz
pilsoņu markas
225 sarkanbaltsarkans
karogs
zaro,
zaro un mirdz.

Sirds,
230 rūpīgā čekista sirds
salecas viņā
kā zirgs.

Pirksts
meklē
235 naganam mēli.

Un,
kaut arī zina tas labi,
ka liek savu galvu un taukus uz spēli,
240 ka sagaida viņu ne balva, bet kapī —
knapi
pielicis cepurei pirkstus,
viņš saka:

— Nava
245 pasaulē, komandier, taisnības nava.
Pat tēraudi rūsi!

Jūs
mēs mūžīgi sveicām
kā brīvības gvardi,
ko vaiņago pasaules slava.

250 Likās,
ka tikai streļķi,
latviešu strēlnieki
spēj pasauli veco
ar šauteni plecās
255 pārkāpt kā peļķi.

Bet
tagad?...

Tagad jūs paši
sarkanbaltsarkano karogu izceļat plaši.

260 Kauns!
Atplūdu vilnis jūs apšļācis launs.
Ja jums es neteiktu, biedri, nekā,
tad

Maskavas lepnaiss čekā
265 nekad
jūs nelaidīs garām
bez kara.

Viņš jūsu karogu,
go-gu,
270 ar ložu irbuli
noņems kā zvirbuli, —

— Mu-til —
uzblāva pārskaities pulkvedis.

— Kas mums
275 ko ņēmis
un ņēms!

Zems,
pārāk zems
mums,
280 dzirdi,
tavs Maskavas čekā.

Atplūdu karogs?!
Hā!

Bet saki —
285 kas esi
tu pats?

- Tad,
 kad mēs kāvāmies frontēs
 ar visādām
- 290 baltgvardu salašņām, —
 kur tad tu biji?
- Saki —
 kur tad tu biji?
- Uz mūsu rēķina
- 295 barojies šeit,
 staigāji ādenē,
 valdīdams zemiņekus.
- Sabotāžs,
 kārtība esot šim?!
- 300 Ha-ha-ha,
 jāsmejas!
 Diez,
 kad mēs
 iebāztu degunus savus
- 305 grāmatās tavās, —
 diez
 vai tik nebūtu
 jāuzvelk tevi
 par spuldzi šai stabā?
- 310 Ko?
 Ko nu tu teiksi?...
- Atplūdu karogs!
 To
 pasaules brīvības avangards
- 315 nedrīkstot izkārt? ...
 Kam-dēļ?
 Sa-ā-ā-ki
 tu, m-a-a-ita, —
 kam-dēļ?
- 320 Vai tad varenie
 strādnieku karogā
 varētu saulē
 pār Krieviju brīvo

plīvot
325 un tu —
vai tu
drikstētu
staigāt šeit apkārt
varens kā guba,
330 ja nebūtu
visādiem kolčakiem, vrangeļiem
apgriezta spranda
kā trušiem?

Saki,
335 tul —

Un kas to darīja?
Mēs!
Mēs — latviešu strēlnieki!

Kājas
340 tev, draņķi,
būtu mums jāskūpstas,
kājas.
Bet — ko tu domā! —
šīs te vēl rūks:
345 «Sarkanbaltsarkanais karogs,
pilsoņu karogs!»
Jefinš,
ne — čekists.

Saproņi,
350 arī šis —
mūsu dzimtenes
sarkanbaltsarkanais —
debesis elpo
mūsu dēļ.

Vrangels,
355 tu domā,
tikai tevi
uzvilktu kokā
aiz ūsām?...

- 360 Ne-ē-ē-ēl
 Arī Latvijai,
 kuras dēļ kāvāmieš
 mēs
 jau pie Juglas
- 365 un Tīreļa purvos, —
 arī Latvijai
 ar saviem virsnieku pulkiem
 tas
 novilkto ādu
- 370 līdz galam.
- Bet vispār
 ko tu mums,
 lupata,
 aizrādīt varī,
- 375 mums,
 brīvajiem — latviešu — strēlniekiem?
- Varbūt,
 ka bailīgu bābu
 vai popu
- 380 tu pārbiedēt spējīgs,
 ne — mūs.
- Veco
 Krievijas ķeizara karogu
 mēs izkārt
- 385 tev varam priekšā pie deguna,
 Anglijas karaļa,
 Persijas šaha,
 velns viņu zin, kādu karogu. —
- un arī tad,
- 390 kungs,
 tev jācieš būs klusu.
- Kā blusu
 nospiešu tevi,
 ja drīkstētu
- 395 pikstēt!
- Puikas-s-s,
 saņemt šo — brālīl

- Kad brauksim
 pār tuvāko tiltu,
 400 iemest
 no vagona — upē,
 lai ūdens
 drusku tam
 atdzešē galvu,
 405 kur sakāpis
 varas un stulbuma skurbums.

 Būs? ... —
 — Jā, klausos, pulkvedil —

 — Tad
 410 dežurantu šurpl

 Kur dežurants?!
 Ak, tu ...
 Pēc stundas vilciens
 ka mums būtu nolaists!
 415 Vai saprati? ...

 Vēl rīkojums!
 lai ātrāk brauc,
 cik spēj!
 Mēs velkamies
 420 kā sanitārais sastāvs.
 Vai miroņi esam,
 ko?
 Pie velna,
 tā braucot, dzimtenē
 425 mēs tiksīm
 tik — pēc nāves. —

 Pēc stundas tiešām vilciens tālāk dodas
 Uz dzimteni, kur sen jau rudzus plauj.
 Vēl kļiedzot ļaudis atdod streļķiem godu.
 430 Par atbildi tiem viņi gaisā šauj.

 Splauj šautenes kā kādā niknā kaujā.
 Un, lai vēl lielāks būtu ļaudīm prieks,
 Met cukuru tie pūlī smagām saujām,
 Met gredzenus, kur opāls viz kā sniegs.

435 Met smalkus vīnus, tikko kautas pīles,
Kaut asinis tām vēl no kakliem irdz,
Pat zābakus, ja kāju drusku spīlē,
Un drēbes, zīdus, kas kā saule mirdz.

440 Kauc, ķerot mantas, pūlis, krit un kaujas,
Viens otram miesu dauza, sper un spļauj.
Ja kādam gredzens, viņam to no saujas
Tad citi, zobus sakoduši, rauj.

445 Viens zēns, kas pagrūsts, nez kā krit uz sliedēm,
Bet to no pūļa nemana neviens,
Kaut viss ar asinīm kā bļoda pietek
Un kūpot slīd un vizmo smilšu pliens.

450 Kliedz streļķi pretim, iekarst, svelpj un gaudo,
Un pūlī mantas tikai sveiž un sveiž.
Skīet, kāda asa, mežonīga bauda
Tiem smadzenes ar siltiem nažiem griež.

Sāk ātrāk ritēt garām trakais sastāvs,
Jau smiltīs ielien valgā asinsšalts,
Un pāri jumtiem vēju zilā maštā
Plīv karogs sarkanbalts.

455 Tik ermoņikas ķerc vēl vāgos valsī.
Tām ģitāres bez kauna mēdās līdz,
Un viņu mitrās, iesmakušās balsīs,
Es dzirdu, miesa izsalkusi tric.

460 Bet vagonā, kas virtuvei klab blakus,
Kur izžuvis no mutēm krūzēs vīns,
Dzied strēlnieki kā kaujā. Balsis smagums,
Dzied, un tiem sejās spītīgs smins.

IZSKAŅA

- Savu roku pār acīm es laižu:
Smaga ziema, un vakars ir vēls,
Beļ pret debesīm redzu ko gaišu.
Velti tālumi pūlas to aizsūt,
5 Aukai līdzīgi zvēro šis kvēls.
- Visas pamales ļogās un gainās,**
Lielais plašums vēl lielāks kļūst.
Mana dvēsele ceļas bez vainas:
Viņu paņem kā putnu tās ainās,
10 Kas no debesīm šļācot plūst.
- Redzu, redzu pie bezgala telpā,**
Tur, kur mākoņi mēnesi rok,
Pulks aiz pulkā iet vienotā elpā,
Ceļas mirdzot un atkal plok.
- 15 Viens pēc otra, tie astoņi skaitā,**
Karsti karogi kūpot tos sedz.
Viņus soļojam pasaules klaidā
Visaš tautas un dzīvības redz.
- 20 Blakus varoņiem lieliem un kāriem,**
Kas pār pasauli gājuši reiz,
Viņi ceļas pār klājumiem bāriem,
Višu labojot to, kas tur greizs.
- Viņi kāpjās no Daugavas zilgās:**
Tautas bēda un ienaids tos nes.
25 Viņu briesmās un sūrumā ilgā
Rītos ļogās puspasaules.
- Vecā vara to satrauktā gaitā**
Sadrūp zvirgzdos kā pārkarstēs pliens.
Valda milžus tie, nedaudzi skaitā,
30 Tā kā valdījis tos nav neviens.
- Kāda milzīga gaismas strēle,**
Mūžoš vaļā pusparauts logsl

— Tie ir latvieši, — čukst visu mēles.
Telpā izplaukst jauns, mirdzošs koks.

- 35 Tie ir — strēlnieki, kuru vairs nava
Un kuru nebūs otrreiz vairs.
Tikai viņu mūžīgā slava
Tautu sargās kā karogs kairs.

- Vai es brīnumu dzīvē redzu,
40 Vai par brīnumu dzīve kļūst:
Mostas tauta un paceļ plecu,
Un no elpas celts zobens lūst.

- Savu roku pār galvu es laižu:
Balta ziema, un vakars ir vēls,
45 Tikai tālēs mirdz strēlnieku gaišums,
Velti mākoņi pūlas to aizšūt:
Aukai līdzīgi zvēro šis kvēls.

— Tā ir ļaivijs — šūkat visu mēles.
Tēļa izpildītājs, mirdzošs koks.

Tā ir — atēnīnki, kurā vāra nava
Un kur nēdā atēnīnki vāra.

Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra
Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra.

Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra
Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra.

Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra
Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra.

Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra
Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra.

Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra
Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra.

Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra
Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra.

Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra
Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra.

Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra
Tā ir vāra nēdā atēnīnki vāra.

10 Viena pē oīra, un atēnīnki vāra,
Kavēti karogi ēdēti tos vāra,
Viena pē oīra, un atēnīnki vāra,
Kavēti karogi ēdēti tos vāra.

15 Viena pē oīra, un atēnīnki vāra,
Kavēti karogi ēdēti tos vāra,
Viena pē oīra, un atēnīnki vāra,
Kavēti karogi ēdēti tos vāra.

20 Viena pē oīra, un atēnīnki vāra,
Kavēti karogi ēdēti tos vāra,
Viena pē oīra, un atēnīnki vāra,
Kavēti karogi ēdēti tos vāra.

25 Viena pē oīra, un atēnīnki vāra,
Kavēti karogi ēdēti tos vāra,
Viena pē oīra, un atēnīnki vāra,
Kavēti karogi ēdēti tos vāra.

Kāds mēlīgs gaismas strīle,
Mēlīs vājā pūspāruāts logā

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ PUBLICĒTIE ĀRPUSKRĀJUMU DZEJOĻI

Kāds dzīvojot ir manis sūdzis,
Es jūtu, asiņai jūk zem manām kājām,
Kam šodien ietās cilvēku tik daudz,
Vai visi tie bez pēdas un bez atjājas?

5 Vai līdz ar mani vīģiem zudis viss,
Un vēltis, vēltis vīģi āķiem mēklis?
Es noticu, kā sēni to dabesis,
Ja miers kur būt, tad vienīgi vā pēdē.

10 Ne kārtības, ne slava nesepj vairs
Man mīerti dot un sāpes vāģiem pēdē,
Pat sievietē kā vīrums jauns un skaits
Spēj tikai sirdi jaunās atkārt dzēdēt.

15 Nav bijis eipā miera man rokās,
Es vienmēr dzīvoju sāpīgas cēlās,
Un nebūs strāji dieģam arī tad,
Kad manas durvis atslēgs pēdē rīdēt.

20 Kāds dzīvojot ir manis sūdzis,
Es jūtu, asiņai jūk zem manām kājām,
Kam šodien ietās cilvēku tik daudz,
Man pretim nāk bez gāla un bez atjājas?

Vai līdz ar mani vīģiem zudis viss,
Un vīģu sāpes ietā izklīdēt pātis?
Tik kamdēļ āķiem pēdēs atstāt vis,
Un hokiem mīģi smērēt zāģē matis?

A. ČAKA DŽIVS LAIKA
PUBLICĒTIE ĀRPUŠKĀJUMU

DZĒLOJI

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...
11. ...
12. ...
13. ...
14. ...
15. ...
16. ...
17. ...
18. ...
19. ...
20. ...

ATKLĀTI VĀRDI

- Kāds dzeloņdrātīm manu galvu žņaudz,
Es jūtu, asfalts jūk zem manām kājām.
Kam šodien ielās cilvēku tik daudz,
Vai visi tie bez prieka un bez mājām?
- 5 Vai līdz ar mani viņiem zudis viss,
Un velti, velti viņi mieru meklē?
Es neticu, ka slēpj to debesis.
Ja miers kur mīt, tad vienīgi vēl peklē.
- 10 Ne kaislības, ne slava nespēj vairs
Man mieru dot un sāpēs valgmi gremdēt.
Pat sievietē kā virums ļauns un kairs
Spēj tikai sirdī jaunas alkas dzemdēt.
- 15 Nav bijis elpā miera man nekad:
Es vienmēr ilgas mežonīgas cietis.
Un nebūs sirdij diezgan arī tad,
Kad manas durvis noslēgs pēkšņi rieti.
- 20 Kāds dzeloņdrātīm manu galvu žņaudz,
Es jūtu, asfalts jūk zem manām kājām.
Kam šodien ielās cilvēku tik daudz
Man pretim nāk bez gala un bez stājas?
- Vai līdz ar mani viņiem zudis viss,
Un viņu sāpes iela izkļiedz plati?...
Tik kamdēļ ūdens peļķēs klusi viz
Un kokiem maigi smaršo zaļie mati?

LOZUMS

Nu gribu teikt un atkal būt tāds pats
Kāds bijis kaujās reiz pie sārtās Dņepras,
O, tas bij laiks, kad jauns es biju pats,
Kad alus vietā galvā kāpa neprāts.

- 5 O, tas bij laiks, kad smiltis skārt un likt
Man gribējās uz lūpām sev un pieres.
Cik ātri mācējies es tomēr palikt sliktis
Bez senā skurbuma un vēsā miera!

- 10 Man tikai skumjas tagad galvu liec;
Sen izdzerts vīns, kas bija ieliets kausā.
Ja atplaukst pretīm sarkans lūpu zieds,
Man mute, mute tomēr paliek sausa.

- 15 Nē. Gribu teikt un atkal būt tāds pats
Kāds bijis kaujās reiz pie sārtās Dņepras.
Jā, tas bij laiks, kad jauns es biju pats,
Kad alus vietā galvā kāpa neprāts.

- 20 Pēc gada gads. Bet tukšums sirdī savāds,
Nez, vai tā mīla, pagurums vai lāsts,
Jeb nojauta, ka nav nekā vairs sava,
Bet elpā smok vēl kaut kas neatvāzts.

Es labi jūtu — kaut kur dvesmo rozes,
Bet man no loga pelēks aukstums velk.
Man stīvie pirksti papirosu groza,
Uz zobiem dūmi brūnas zeķes velk.

- 25 Es viens. Tik puķe vēl uz loga blakus,
Tik kaktā mitrums zaļš kā divains stāds.
Un drēbēs, drēbēs prasta krogus smaka,
Kur parāds nemaksāts.

- 30 Man agrāk prātā māņi bij par laimi,
Par slavu. — Tagad? — Klausos drūms un grīns,
Kā kādreiz blakus trinkš uz dombras kaimiņš,
Un elpā sakāpj senāk dzertais vīns.

Tu, jaunība! Vējš, kas man dzēris matus.
Vējš, kas no lūpām valgmi rāvis prom.
35 Kur sirds, es jūtu tagad rētu platu,
Un mieru dot man spēj vairs tikai broms.

Tu, jaunība! Kā spēju tevi pārdot
Un palikt viens un savās sāpēs skurbt.
Kas pateiks man tos nezināmos vārdus,
40 Kas jaunību man dotu vēlreiz šurp?

Uz loga sirma salnas plēve klājas.
Zem plakstiēm lēnām svina smagums gulst.
Un dziļi rokās man zem audiem stājas
Pirms laika pulss.

45 Bet — nē, tā nav. Es tālu vēl no gala.
Es tikai tagad gribu īsti sākt.
Tie pārsteidzas, kas manu dzīvi dala.
Kas līdz grib nākt?

Kas līdz grib nākt? Viss plūst kā smiltis garām.
50 Bij dzīve man kā neaizsniedzams plaukts.
Nu pilns reiz mērs. Es zinu, kas man darāms.
Es tikai stāds, kas nevar šeit vairs plaukt.

Ar kaistu prātu, izvandītu seju,
Kā laukā izsviests, sakņupis un greizis
55 Es atpakaļ uz savu zemi eju
Pie tiem, ko viegli atstājis es reiz.

Uz savu zemi, kas ar sīkām sētām,
Ar melniem ļaudīm, kuru mīesa smird.
Kā suns, kas pāršauts, asiņainām pēdām
60 Tik turpu kunkstot velkas mana sirds.

Jūs, mazie ļaudis, kas bez jums es esmu?
Putns, kas par velti savas dziesmas kliedz,
Es jemšu rokās jūsu sāpju dvesmu,
Un no tās izplauks sarkans alku zieds.

65 Kur jūs — es zinu — brūna dubļu mīkla
Kā asinis zem kājām kūp un slīd.
Jums moku asums bieži pārcērt rīkli,
Un acis trūkums tā kā lopiem īd

70 Jums bieži dzērums galvas jem no rumpja
Un trakos sapņos tā kā jūrā liek.
Un ūdens, taš, kas naktīs pil no pumpjjiem,
Uz klona nāk un paliek tur kā sniegs.

75 Bet es ar jums. Kur dzīve, tur ir baigums
Un kaislas alkas no tā brīviem būt.
Es jūsu tvanā redzu tik daudz maiga,
Kas pasaulei reiz līdzēs citai kļūt.

80 Mēs iesim zāli bruģa oļos saudzēt,
Ar sauli pildīt ielu rensteles.
Pirms slava nāks, būs jākrīt mums vēl daudziem.
Bet tikai nāve jaunū dzīvi nes.

TRAMVAJA SLIEDĒS

1

Kurp vien eju —

vai centrā

vai nomalē slapjā, kur iesākas priēdes,
visur, visur tramvaja sliedes

5 liekas

kā garas un pelēkas tērauda sliekas.

Brugī un smiltīs,

lai būtu tām sniegos un rudeņos silti,

Latgales netīrie krievi

10 tās dienu un nakti bez mitas

likuši citu pie citas,

atstājot mugurā dziļi un atklātu rievu.

Brugī un smiltīs

guļ tās ar trīsām un sāpēm,

15 un, kad tās saule sāk slāpēt,

vīri no kannām ar virumu melnu

pārklāj tad tās kā ar delnu.

Brugī un smiltīs

iet viņām pāri

20 riteņi, riteņi, pēdas un riepas.

Liepas

skar ar savām saknēm tās vārī

Mušas

uz viņu gludenās muguras pūšas,

25 un zeņķi

uzliek kādu pudeli zilgu vai eņģi.

Un tad man liekas,

it kā saslieties grib

garās, pelēkās tērauda sliekas, —

30 jeb tās tik saulē tā zib?

Brugī un smiltīs,

kad lietus ar dubļiem sāk pildīt

sliežu dziļo un atklāto rievu,

bars sievu
35 ar tīrāmā tērauda nagu
tad mugurā iedzīto vagu
nāk izslaucīt tīri.

2

Tramvaja sliede —
tu,
40 kas vienā ķermenī visu pilsētu kniedē,
kad es Bierīņos pielieku ausi tavai gludenai
miesai,
tad es dzirdu,
kā uz Vidzemes šosejas gausi
fabrikās kustēties iesāk
45 un ka zilai Sreinbušai pāri
iet vilcieni,
vilcieni,
tālumus rīdamī kāri.

Tramvaja sliede,
50 kaut pāri tev cilvēki staigā,
tomēr tu šķiet man tik maiga
kā bāla, zilgana vēna,
kas lokās
uz mīļas meitenes rokas.

55 Un rītos
mans lielākais ilgu mērs
vienmēr,
izejot saulē un darbā,
noliekties
60 un tevi aizskārt,
tevi, pārklātu putekļu kārtu laisku,
lai mana roka un smadzenes dziest
no tava vēsuma skarbā.

Bet reiz,
65 tramvaja sliede,
reiz
tu atstāsi bruģi un oļus,
kad bulvāros iznāks cilvēks netīrs un greizs,
un tu dzirdēsi viņa tumšos, draudošos soļus,

- 70 reiz
tevi pacels pār akmeņiem augstāk,
un tu jutīsi alkas savā ķermenī aukstā,
un tu redzēsi cīņu,
un tu redzēsi nāvi,
75 un kā ieroci nesīs tevi netīrās plaukstās
drūmi un mirdzoši stāvi.

Bet tagad?

Tagad tu snaudi vēl akmeņu lūpās.

Kā mana sirds —

- 80 pār tevi zvaigznes un laternas irdz
un tavu nespēku šūpo,
šūpo,
un starp akmeņiem augums tavš mierīgi stīdz.

Sliede, sliede,

- 85 saslienies, celies,
rauj manu dvēseli līdz,
bet laikam mums abiem par mazu vēl spīts.

VARBŪTĪBA

Ja es nebūtu dzejnieks,
 tad, lai godīgi pelnītu maizi,
 es droši kļūtu par saimnieku
 mājai ar sarkanu lukturi.

- 5 Un var būt, ka būtu tā labāk
 un es ļaunuma darītu mazāk kā tagad.
 Es neklīstu apkārt pa krogiem
 bez miera un darba,
 man nebūtu mulķīgas domas
 10 par laimi un dienvīdu zemēm,
 un man ne prātā nenāktu dziedāt
 savas sērīgās dziesmas par dzimteni.
 Varbūt ar būtu tā labāk?

LOGI

- Logi,
 greznie, mirdzošie veikalu logi
 bulvāros, skvēros un ielās,
 jūsu skaits visā pilsētā milzīgs,
 5 bet jūsu lepnums vēl lielāks.
- Logi,
 ik rītu
 tūkstošiem cilvēku — sievas un vīri —
 steidzas jūs tīrīt
 10 ar lupatām mīkstām un krīt.

- Kad saule tiek augstāk,
 tad ar milzīgām audeklu plaukstām
 garš dzelzsstieņu plecs
 jūs no karstuma sedz.
 15 Bet vakaros tumšos un ilgos,
 kad, bada un iegribu dzīti,
 bars cilvēku pārvēršas vilkos,
 sētnieki klibie par maksu
 gurdi un laiski
 20 jūs aizklāj
 ar krāsotiem dēļu plakstiem,
 ar atslēgām melnām un stieņiem;
 un ieņem
 tad naktssargi blakus jums vietas.

2

- 25 Jūs, logi,
 jūs, pilsētas spīdošie logi,
 kaut ļaudis jūs lolo un glabā,
 kaut neesmu es par jums labāks,
 es tomēr jūs nīstu.

30 Kad vakaros ielās es klīstu,
es redzu —
bez kauna un sāta
ņirb spuldzēs jums spīdīgā āda —
kā elpa tik dzidra un maiga,
35 bez vecuma rievām un bailēm no laika,
bet jūsu ļāvīgos klēpjos,
kaut ielās bezgala vēl skrandu,
tāds daudzums mantu
slēpjas.

40 Un tad es prasu:
kā labā
ar tādu neldzību klaju un asu
jūsu lepnaiss un vizošais augums
to glabā.

45 Un liekas, ka lēmums,
pašu stiklu ņirdzīgais mēmums,
kā atbild —
tiem, kuriem zelta bez sāta.
Tiem, tiem

50 šī pilnība krāta,
aiz sargiem un atslēgām likta.

Un tad vairs es nezīnu,
kamdēļ

iet garām jums mierīgi visi
55 un nesteidz jūs sagrābt un izsist,
un nesteidz jums līmeni gludo
ar zābaka papēdi satriekt,
lai šķīst un uz asfalta pludo
drēbes,

60 smaršas
un augļi sārtie,

trauki,

galdi

un dzērieni dārgie.

65 Jūs,
ko stāvat jūs, zemie un vārgie,
kam kabatās pūdējat dūres!
Lūk,
logos stāv maize un svārki,

- 70 tos ņemiet par putekļiem sūriem,
par darbu,
par badu,
par naidu;
- to gaidu
75 jau kuro es dienu un gadu.
- Ko stāvat
jūs — zemie un vārgiel?
Jeb bail jums,
bail no cietumu mūriem,
80 no atriebes dziļas un karstas,
kas pārdošos tvarsta?
Bail?
- Jā, pilsētas mirdzošie logi
ir lieli,
85 ir vareni logi,
kaut vizošie krūtis un sāni
kā skropstas tiem trausli un plāni,
bet uz tiem nolaisties drīkst
tikai puteklis mīksts,
90 tikai lietuš lāse
var skart tos un glāstīt.
Jā, pilsētas mirdzošie logi
ir lieli,
ir vareni logi;
95 aiz viņiem stāv likums un nūjiņas palsas,
aiz viņiem stāv valsts,
kaškota,
durkļota
valsts,
100 un katra roka, kas gribēs tos dzēst,
zudīs bez vēsts.
- Jūs —
zemie un sūrie,
vēl par maz jums ienaida dūrē,

- 105 jūsu spēks vēl par smagu,
 jūsu bezspēks par lielu,
 lai jūs pārņemtu ielu
 un lai izrautu ūļus.
 Apkārt vēl smocoša tumsa,
 110 un viņā es nedzirdu soļus,
 dobjus, draudošus soļus.

Manu dvēseli izmisums gumza. }

BALĀDE PAR MARKO — STORMANI

- No Temzas kaltās krastmalas
Viens kuģis, kuģis atdalās,
Sāk baltās buras augšup celt
Un projām tālā jūrā peld.
- 5 Kaut vējš pret viņu bangas slien,
Kā delfīns skaists viņš viļņos skrien,
Viegls pāri visām dzelmēm ris,
Jo ved to Marko — stūrmanis.
- 10 Sejs Markum brūns, skats neparasts,
Uz pleciem pleds, stāvs kā viens masts,
Vārds, ko tam rīkle ārā blāuj,
Tik stiprs, ka tauvu pušu rauj.
- Reiz atkal kuģis ostā nāk.
Tur kuģinieki plostot sāk.
- 15 Nes alu skuķis maigs un mazs,
Un viņā Marko iemīlas.
Tai visu Marko zvērē dot,
Viņš pat ar mieru ubagot.
Bet skuķis tik par viņu smeļ
- 20 Un citiem alu kausos lej.
- Tik kuģiniekiem šitais joks,
Tie priekā rēc, ka dreb viss krogs.
Te Marko ceļas ass un smags
Un visus piekauj tā kā traks.
- 25 No jauna kuģis jūrā skrien,
Vējš viņam pretī bangas slien.
Pie stūres atkal tā kā likts
Stāv savā pledā Marko pikts.
Sauc viņam kapteins: «Uzmanies!
- 30 Drīz kuģis pāri dzelmēm ies!...»
Bet Marko kurls. Redz viņa acs
Tik to, cik gaišs bij skuķim mats.
Kliedz viņam kapteins: «Vai tu traks,
Drīz pretī glūnēs Velna rags!...»

- 35 Bet Marko kurls. Dzird viņa auss
Tik to, kā svežot šķīda kauss,
Kā ņirgās plīsa draugu bars.
Dur Marko atmiņas kā zars...
Un kļūst viņš bāls, un doma klāt:
- 40 — Vien nāvē spēj to visu klāt. —

Kā pūsnakts satumst Marko vaigs.
Gulst viņa sirdī nodoms baigs.
Kūr jauzams rādzes augums plats,
Viņš vada kuģi virsū pats.

- 45 Par velti kapteins Markum kļiedzi:
Jau radze kuģim sānus liec.
Un kuģis lūst, un kuģis grimst,
Un līdz ar viņu Marko rimst.

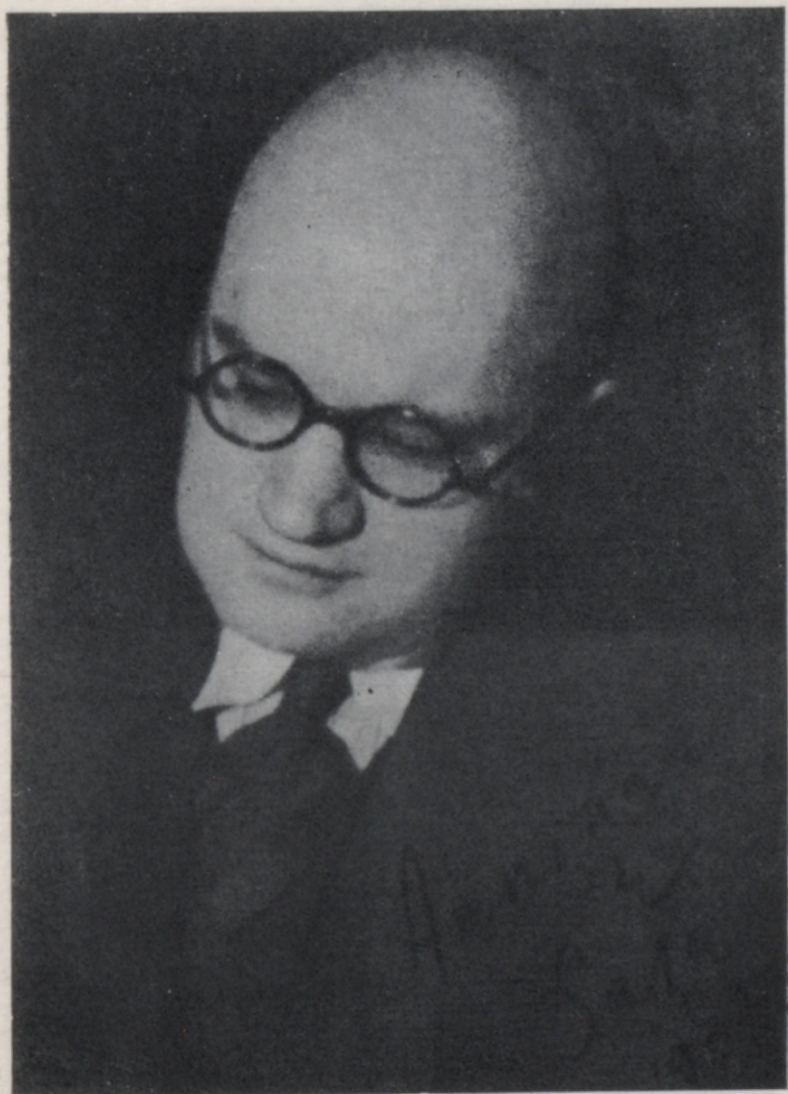
A. Caks 1934. gada 1. maija demonstrācijā

A. Caks ar savu nākamo sievu A. Bērziņu 30. gadu otrajā pusē

A. Caks ar A. Bērziņu 30. gadu otrajā pusē

A. Caks 1939. gadā

A. Caks 30. gadu beigās pie Valtera
un Rapas grāmatveikala

Draugu vidū pēc A. Brigaderes prēmijas saņemšanas 1940. gada jan-
vārī. *No kreisās stāv:* J. Plaudis, A. Caks; *sēž:* A. Caka tēvs J. Ca-
darainis, J. Sudrabkalns

A. Lapiņa glezna «Dzejnieks Aleksandrs Čaks» (1940)

K. Baltgailis. «Pēc kaujas». Ilustrācija no «Mūžības skarto» 1940. gada izdevuma

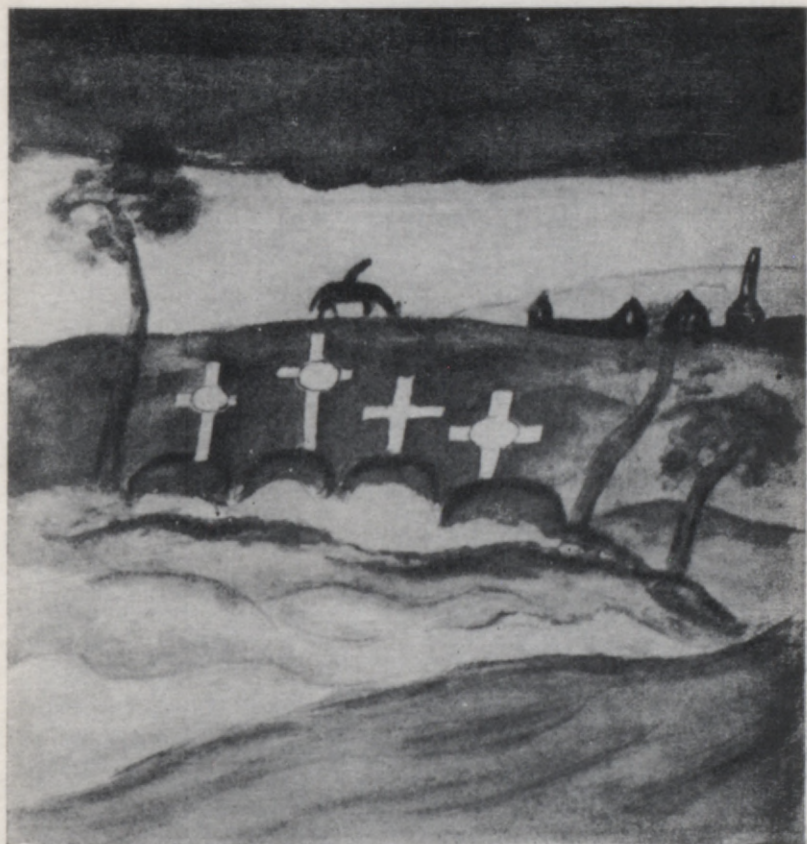
J. Grosvalds. «Jūlija kauju laikā». Ilustrācija no «Mūžības skarto» 1940. gada izdevuma

N. Strunke. «Nāves salā». Ilustrācija no «Mūžības skarto»
1940. gada izdevuma

K. Baltgailis. «Pavasaris Tīreļa purvā». Ilustrācija no «Mūžības
skarto» 1940. gada izdevuma

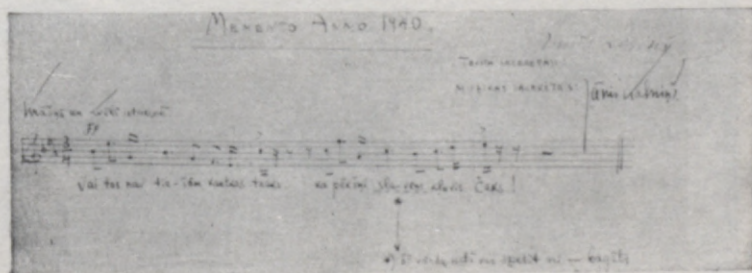
J. Grosvalds. «Strēlnieku kapi». Ilustrācija no «Mūžības skarto»
1940. gada izdevuma

Rakstu un zīmējumu grāmata

«Rakstu un zīmējumu grāmata», veltīta
A. Čakam sakarā ar A. Brigaderes prēmijas piešķiršanu 1940. gada janvārī

Ko lai beigu beigās krām
laban draugam Aleks. Čakam:
- Tanti gēlā, un dr. nēcā.
M. Ziverts

M. Ziverts «Rakstu un zīmējumu grāmata»

L. Lesiņš, J. Kalniņš «Rakstu un zīmējumu grāmata»

ALEKSANDRAM ČAKAM

1940. GADA 10. JANVĀRĪ

Brass juisēns iznāc dievas gaismā
Un iekūst šlejšpūšētas bāismā.
Vēb' dūmū, izpūš zils gaisā -
Baltis mākonīšs pald' zvaigžņu maibā.
Pa skolam kirdīšs šim vāsi
Pins luelās orientējas asi
Tas satiek maršas sava somā
Un dodos plāšās pasaulis jomā
No krāziem pa taisno taku
Pins ietauģ' Štabuemitāz arku
Pa komandīeris - senču gatā -
Tas nokūst atziedu bāzā
Tē sūza darba pūcēm maldēm
Sauc juisēta nie klātiem aaldēm
Un tāl' vips kādā diena baltā
Sēz zīzā spāznota it staltā
Dzied' dziesmā ozmamim vips calā
Kas dēn tur ielas vīpa galā
Tas ramaģū vij' brālū kapjiem
Noz' tēta līdz' Pēterkūniem...
Daudz' rindū dienas pūcēš' vēltis
Kāds vīcs pag' cēti lūkstēš' lātiem zeltis
Un otmāns domā Val' nu krājs
Tas tag' iz' mēsu dzejnieģ' ČAKS.

Ko tēc' Jev' labvēli un' ērtāģi
To vērā nom' liet' lēnā raitģi
Lai' Jēgass' viemģet' Javs' - tūo' Hāģo
Mums' vīstiem' labū' jomā rādā.

REINIS KASPARSONS

MCMLX

J. Plēpis «Rakstu un zīmējumu grāmatā»

Kas ir Čaks? Vai tas varētu būt salcināts kņiņš vai
 ungāru vārds? Vai tā linnas būtu nosaucis kādu Meksikas
 kaktusu? Vērtēt tā saucas kāds engelis, kas nolaidījis Tā
 Klunga uzdevumā no debēsim, lai atravotie nauda saulūstās
 kaušū sīkli ar divainās dievīnīgās gitares skaņām? Jā, es
 vaicāju pati sev un citiem, katram septītiem priekšmācījam, bet
 snaidz atgriežas nebija ieguštamaj. Jērušijis Čaki pilnīguma
 gēmetri Apasām frakā uz vāka, iedomājos viņu čam klaidoni;
 kas dzīvo Čaurās Laivas vāgriča Lūcazgalē. Un, raugi, Čaks
 allas tēpjas, solo, Ed un Jērs, mēljas un vūnā kā džentlmenis,
 kam pašam sava pils, sava jachta un divi strīptas sievas. Jā,
 labijs Čaka pēmos plaukstas apvēr. foliantus, iedomājos viņu
 esam anachish, kam nekā nav svēt, ne givers, ne sabzīvas
 normas, ne pietuvas zīmes. Un, raugi, viņš mēl un godā vecācub,
 māje un krusttēvu Bēzganē, esē kārtību, valks maistas
 karla saites un pacietīgi izkaisa savre dzeju spraugās komates
 un pūratys. Čaks ir vīnīgs un pilns jēks kā debess zvaigzīne,
 viņš ir lēnprātīgs un aptīd stielniekus, droši meždamies paiz-
 nionāra kaujas jūdi. Kas ir Čaks? Un, klau', no debēsim
 atokanija balys: Čaks ir džānieks, Čaks ir lieks džēnieks. Ne-
 sāt hrai taujāt no jauna: kas ir džānieks? Ak, man tekas,
 es jū gīru - brīnumpretm.

Jānis Sudrabkalns.

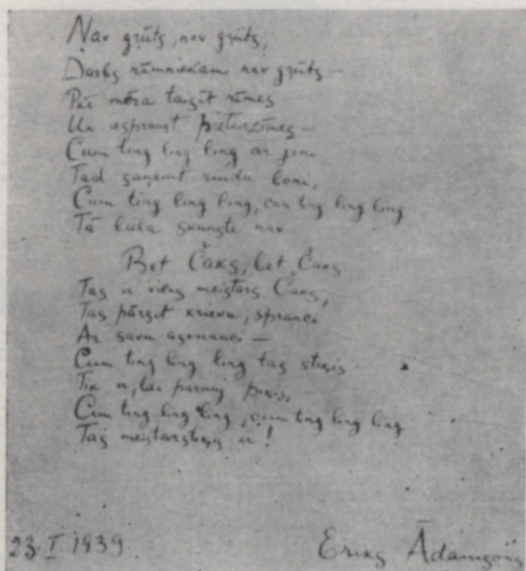
Rīgā,
 1940. gada 17. februārī.

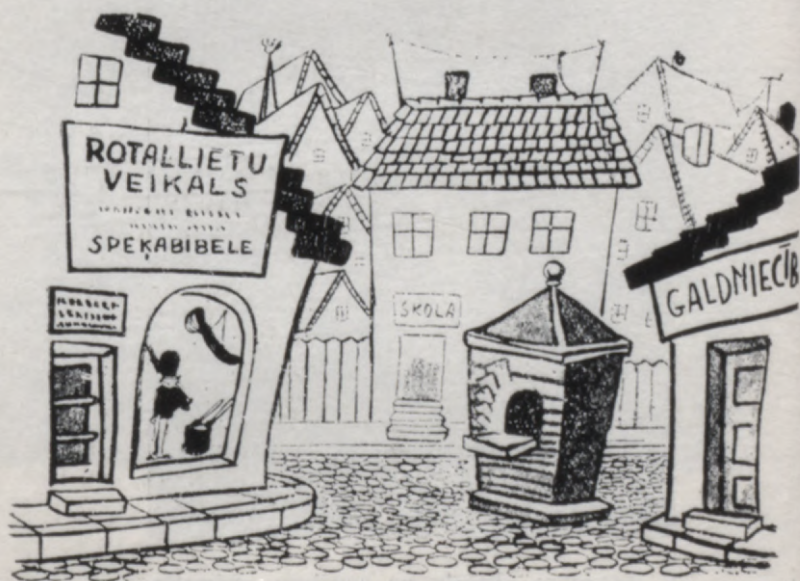
K. Baltgailis «Rakstu un zīmējumu grāmatā»

R. Suta «Rakstu un zīmējumu grāmatā»

E. Adamsons «Rakstu un zīmējumu grāmatā».
 Dzejnieks kļūdījies,
 uzrakstot datumu. Jābūt: 1940

P. Sēnhofa ilustrācijas A. Čaka un E. Ādamsona lugas «Nagla, Tomāts un Plūmīte» pirmizdevumam

BALĀDE PAR LIELO EDEJU

Reiz bij viens varens Edējs.
Viņš ēda tā kā baiss.
Bij viņam desu maiss
Tik pūka vien un nieks.

5 Pat kazlēnu bez moku
Tas ēda nost kā ogu.
Uzreiz viņš vērsi rija,
Bet tomēr tievs tas bija
Kā veca veļas kārts.

10 Viņš ēda caurām dienām.
Gar visām mājas sienām
Tam bija ēdiens kārts.
Viņš rija miegā, pirtī,
Bet tomēr savā sirdī

15 Tas jutās vienmēr liess.

Lai būtu tam ko ēst,
Viņš citus darbā dzina.
Bij nūja tam no svina,
Ko kalpiem sānus tēst.

20 Bez elpas trieca darbā
Viņš kalpus caurām naktīm,
Bet ēst tiem deva tarbā
Līdz tikai vienu blakti.

Kaut kalpi tam pie kājām
25 Kā suņi smilkstot līda,
Tie tomēr viņu nīda
Pie savas miesas vājās.

Naids vienmēr lielāks krājās,
Līdz bij kā debesjums.
30 Un tad par trakō rīmu
Tāds nāca rijīgums,
Ka ēst viņš nenorīma.

Trīs gadus Edējs ēda,
Līdz kļuva miesās zils,
35 Līdz viņam vēders plētās
Tik liels kā paša pils.

Bet tad viņš beidzot plīsa
No gaļas un no rīsa
Ar milzu troksnī pats...
40 Un beidzās viņur bads.

MONOLOGS TELEFONĀ

Es!

Hallo! Vai tas mana kolēģas dzīvoklis, kolēģas, kas mil dzeltēnus pletkreklus, blondas slaidas meitenes, angļu rūgto pie degvīna, pusdienās zivis, vakarā Holandes sieru, žāvētas plūmes, sapņus, sapņus par naudu, par laimi un Ceilonu salām?...

Hallo!

Ķalpone pretim: Jā.

Es!

Labi. Tad es aiziešu ciemā. Mēs spēlēsim kārtis par pieci santīmi punktā. Sēdēsim kaut kur pie loga, dzersim ieskābu vīnu, runāsim mazliet par dzeju, par sievietēm maigām un neiesim tad, kad mums telefons zvanīs.

Kaut kur aiz sienas dūks tramvajs, kokos kāps sulas, mākoņi skatīsies skursteņiem mutēs, bet mēs... Ko? Nav mājās... Slims?

Nu tad sveiciniet viņu. Sveiciniet krēslus, galdus, galdautus, kuros vēl trauku siltums, ēdienu smarža un sievietes elkoņu siltums.

Sveiciniet tapetes zaļās, aiz kurām mīt blaktis, stipra un dīvaina aroma pilnas.

Sveiciniet kaļķus, kas nokritīs rīt varbūt zemē no griesiem uz tepiķiem ziliem un maigiem kā ūdens.

Sveiciniet puķes (viņu smaršu es jūtu pat telefontrubā), siltumu sārto, kas staigā no istabas istabā, siltumu smaršainām drēbēm.

Sveiciniet rokturus: dzeltēnos — vara, sarkanos — koka, kur manu pirkstu kaislā un drebošā elpa šķūpstās ar meiteņu kautrīgo tvīksmi.

Un, kad es aiziešu kādreiz, manu pazoļu virsma atkal glāstīs parketa dzeltēno virsmu.

Bet es sēdēšu stūrī un skatišos ilgi, kā putekļi gulstas uz grāmatām, drēbēm un cilvēku lūpām.

Ķaut kur kaimiņu sētā vijole spēlēs. Ielās pagrabu bērni stāvēs pie logiem un banānus ēdīs ar acīm.

Bet sētas atkritumkastē mājas pelēkai kaķei mēslu siltumā valgā dzimis — ceturtais bērns.

BALĀDE PAR TRIS VIRU BĒGSANU

Trīs vīri lielās šausmās mūka,
Simts ķērēju tiem virsū brūk.
Kur lauks ir klajs, tie kunkstot lien,
Kur krūmājs, tur kā kurti skrien.
8 Tiem bēgot sviedri straumēm list
Un pazoles kā papīrs plīst.

Sie vīri mūžam muks un muks,
Līdz kādā vietā iekšā spruks.
Tur drušku ūdens padzērsies
10 Un atkal tikai tālāk skries.

Ja priekšā nams būs — pāri lēks,
Un šausmās iemītnieki brēks.
Ja kalns, to mirklī noraks nost.
Ja ezers, dzerot iztukšos.
15 Bet, kad reiz jūra priekšā nāks,
Tad viņi peldēt pāri sāks.

Pēc gada gads tā peldot ies,
Līdz viens no trim būs iesnaudies.
Tad mēness tam uz lūpas nāks
20 Un kutināt pie nāsīm sāks.
Tas vienreiz labi nošķaudis,
Un tad tie atkal peldēs trīs.

Kad desmit gadi garām būs,
Tad otrā krastā ārā kļūs.
25 Bet tad tiem priekšā pēkšņi augs
Ar ķērējiem pilns vesels lauks.
Tie nāves bailēs trīcēt sāks,
Tiem drebēt līdz pat zeme nāks.

Te, skarba trokšņa izbaidīts,
30 Skries garām zaķis, bāls kā rīts.
To redzot, vīri — visi trīs —
Klups zaķim astē labi drīz.

Tos zaķa līpa projām raus,
Simts ķērēju tik dūsmās šaus.

Būs jau labi. Viss pēc mirkļa pāries,
Tikko logā nāks ar gaismu rīts,
Tikko būšu es ar lūpām skāris
Tavu muti, lai tā paņem līdz

5 Manu skūpstu, jo nekā man nava
Cita tev ko klusi uzdāvāt:
Tukšiem ziediem nobirst mana slava,
Tikai sapņos varu galdu klāt.

10 Būs jau labi. Viss pēc mirkļa pāries,
Tikko logā nāks ar gaismu rīts,
Tikko būšu es ar lūpām skāris
Tavu muti, kas tik maigi trīc.

- Uz nomali, kur nav tik ilgi būts,
 Viss bulvāros man kļuvis dziļi pretīgs.
 Sirds man jau dzird, kā govis zāli plūc,
 Kā kazas nāk man ielās taisni pretī.
- 5 Uz nomali, kur nav tik ilgi būts,
 Lai senais saldums atkal sadzel prātus.
 Uz nomali, kur zēni slēpj uz kūts
 Kā agrāk salmos savus makšķerkātus.
- 10 Tur tumšos šķūņos maigi vistas klukš,
 Tur karstās dienās peļķes zilgmi dzirdī,
 Tur bieži gaiss tik dzidrs un tik tukšs,
 Ka riekstu pārkost var no prieka sirdī.
- Tur agrā rītā miglas spīd kā zīds
 Un saule tup uz katras trītas lāpstas,
 15 Tur rasas pilēs zilgmes druskas tric
 Un ābelēs zem lapām augļi slapstās.
- Tur jūlijnaktīs zvaigznes dižos krīt,
 Tās notvert prot uz savām mēlēm varden,
 Tur vēl dažs labs no invalīdiem mīt,
 20 Kas lielā karā cinījies pie Smārdes.
- Uz turieni, tur nav tik ilgi būts,
 Viss, viss man skvēros kļuvis dziļi pretīgs.
 Uz turieni, kur maniem sapņiem jūdz
 Un izbrauc jaunus sārtus zirgus pretī.

PĀRMETUMS

Savas rokas manā klēpī liec,
Paskaties un saki kaut ko maigū
Mīla ir kā krizantēmas zieds,
Krāšņi mirdz tā tikai īsu laiku.

Vai tu jūti — lēnī lapas krīt,
Bēt tu lūpas manām lūpām vairī
Lūd, lūd, mīla tikai vienreiz slīd,
Vienreiz slīd un drīz kā lāse aizrīt.

Un tad teiz —
Tā var būt tūlī, pasākā —
Kāls, bīstams, mazākā —
Šānabūšana, skalošs audzē.

Pasūtē gūstā,
Smēļi kukaiņi, elmeņu sprūgās
Un vērs manā kā draugā,
Mani ves stāstā, lai...

Laukā,
Laukā, bīstams, audzē,
Mest būsēti, savā kā traukā,
Kur pārēnēm un jūstiem lokstīm

Brūn mākoļi, saulainiem lokstīm,
Vēstis ir —
Ko ēstā, ēstā, ēstā, ēstā,
Zemē, ēstā, ēstā, ēstā, ēstā,

Alks manā rokā,
Manu sāpju un moka,
Manu palvešmes šogā,
Rādī

Rādīs gūstā,
Manā stāstā un dāstā,
Gūstums, lop, iāks,
Kātrām asiņ, bīstānam, pīstāstā, zūstā.

2 IESKANA

Un tā visa ziema,
Bāla seja un sāpīgs katrs skriemelis.
Smilkstošās ilgas,
Ilgas.

5 Katru dienu es skrēju uz dārzu,
Kur kašāni vējā likstas,
Lūkot, kad atkusīs smilgas.
Sniegu caur pirkstiem kārsu,
Lai kļūtu viņš mīkstāks.

10 Un tad reiz —
Tā var būt tikai pasakā —
Katrā pilienā mazākā
Skanēdams skalojās sudrabs.

Pasaule gudra!
15 Smej kukaiņi akmeņu spraugās
Un veras manī kā draugā.

Laukā,
Laukā,
Mest dvēseli savu kā traukā,
20 Kur pāri brūniem un lipīgiem kokiem
Brauc mākoņi saulainiem lokiem.
Vēsts ir —
Ko ēst ir.

Zeme, sēklas un stādi
25 Alkst manu roku,
Manu sāpju un moku,
Manu patversmes šlogu.
Rādīl

Radība gudra.
30 Manā elpā un dzīslās
Gurdums top īsāks,
Katram asiņu pilienam piejūgta skudra.

Zeme,
Varbūt tu dosi
35 To, ko es gaidījis esmu.

Nosit,
Pilsēta, nosit,
Ja es, pilns ārprāta dvesmu,
Aizeju tevi postīt.

40 Sējējs?
Kamdēļ es sējējs,
sējējs nevaru būt?
Ap viduci jostas sējiens.
Vai ar arklu var sāpes skūt?

45 Liec lemesim dvēseli galā,
Un tad lai tas zemē slīd,
Tad druvas otrā malā
Tu redzēsi, kā tas spīd.

Ir zemei savs dīvains svētums
50 Tāpat kā akmenim,
Kas ievainots nerāda rētu,
Bet tikai pats sevī dim.

Savas rokas kruķu vietā
Pret debesīm slīec.
55 Un katrā graudā un ziedā
Pats sevi liec.

Un tad, ja tu glābjams būsi,
Tu tapsi atkal dzīvs,
Sev otrreiz par sākumu kļūsi,
60 Veco sāpju brīvs.

NAMS, JUMS UN SKURSTENI

2

- Nams diviem stāviem, Trešais pašā jumtā,
Tur logi spīd kā lielas šoferbrilles,
Jumts ielīcis, klāts sārtu plānu skārdu,
Kas saulē vizmo tā kā kausēts zelts.
- 5 Jumts drusku ieslīps un bieži dienā karsts,
Tik karsts, ka grauzdē puteklus, kas sēstas
Uz viņa drusku atpūsties no ceļā,
Un apdedzina kļavu dzidrās pūkas.
- 10 Bet vakaros viņš kļūst tik maigi silts
Kā delna, ūdens, ilgi mutē lolots.
Tad baloži uz viņa mīkstī sēstas,
Sāk tīrīt knābjus, dudina un meklē
Sev ūdeni, ko padzerties pirms guļas.
- 15 Ja atrod to kur skārda ieliekumā,
Tad kāri dzer, līdz guznā ēsma piebriest,
Un iemieg, galvu pabāžot zem spārna.

- Jumts ziemā biezu sniega kārtu klāts,
Kas ledū sacietē un kļūst kā tērauds
Tik smags un spīd ar rēnu, dziļu vizmu,
- 20 Kur slēpjas vēsums vienaldzīgs un miers.

- Kad atkusnis, sāk pilēt visās malās
Un kūpēt saulē biežām, asām smakām,
Jumts arī sajūt tīru, siltu valgmi.
- 25 Drīz veras lūka, kas vēl malā skuma,
Un trepes sūta savu elpu saulei.
Tad parādās trīs vīru melni stāvi,
Tie noskatās, kur drošāks ledus slānis,
Un lēni izkāpj cits pēc cita jumtā.
- 30 Pie skursteņiem tie piestiprinās virvēm
Un sāk ar lauzni biezo ledu šķelt.

3

Trīs skursteņi uz skausta jumtam tup
Kā baigi ūpji, dienas gaismā akli.
Tie mūžam sēd un negrib projām iet.

- Vējš viņus velti aicina sev līdz.
- 35 Tie stingri stāv un sevī viegli pasmīn.
Pret viņiem naktīs putni spārnus nes
Un zemē krit ar smagu sāpi krūtīs.
- Met zelta naudu zvaigznes viņu mutē,
Bet mēness rītos sēž uz viņu malām
- 40 Un gaida cepto kartupeļu smaršu
Un dūmu pirmo lezilgāno elpu.
- Kad tie uz jūmta naktīs vieni pašī,
Tie klusē, nesaka neviena vārda.
Pat dūmi kautri slēpjas viņu plaisās
- 45 Un trīc no tā, cik dziļi viņi klusē,
Jo guļ tie mūžībā kā maigā plaukstā.
- Tie klusē, nesaka neviena vārda
Un dzird, kā ļaudis savos sapņos elpo,
Kā pulksteņi pie sienām zvaigznes skaita
- 50 Kā tālās pļavās mēness rasu audzē.
Tie rēdz, kā buras smaidot vēju šūpo,
Kā dvēseles uz putnu knābjiem tup
Un grib aiz zvaigznēm pašas kļūt par zvaigzni.
- Tie dzird — dzied akmens savā iedobumā,
55 Nakts mežos klist un velk no zemes asnus,
Skumst mūžība uz lielceļa un kāšē.

ZENI PIE RIZIŅA

Gar mazās sētas visu vienu malu
Spīd noteka kā gara slinka čūska.
Tā saulē nīrb ar savu glezno smilti,
Ko ūdens sanes viņai lielās glāzēs.

- 5 Smird vienā galā rīziņš četrstūrainš,
Pilns baiguma un noslēpumu kairu.
Tam mute klāta smagu čugunresti,
Caur kuru tumsa mēdas saulei pretī.
Plikšķ vienmēr ūdens tālā dziļumā.
- 10 Viņš laikam pats sev kaut ko mūžam stāsta,
Lai dzītu prom tā mitro vientulību.

- Stāv bieži zēni apkārt rīziņam
Un klausās tālā, vājā plikšķēšanā,
Kaš sniedzās, šķiet, līdz pašai zemes serdei.
- 15 Vai nerokas viņš tikai pats kur dziļāk,
Lai zemei cauri otrā pusē kļūtu.
Līdz pēkšņi vienā pievakarē drūmā
Tie redzēs spīdam viņā tālu zvaigzņi
Un tricot dzirdēs lielas, brūnas lauvas
- 20 No cita sveša kontinenta rūcam
Un uztvers skumjas, vienmuļīgas dziesmas,
Ko nēģeri dzied, kokosriekstus lasot.
Ai, pasaule, tu nezināmā, tālā,
Sīt krūtīs ilgas tā kā dzeņa knābis.
- 25 Un zēni piebāž sejas čugunrestei
Un sauc, un klaigā, smelgu ilgu sisti.
Zūd vienu mirkli skaņas melnā tumsā,
Bet tad kā putns, kas pārbiedēts, tās nāk
No jauna augšup, spārnus kopā sitot,
- 30 Un izgaist mitrā lielpilsētas gaišā.

Nekā. Tad ņem tie akmeni un sveiž,
Liec ātri galvas pāri čugunrestei
Un klausās. Klusums. Klusums. Klusums.
Te it kā plīkšķis. Varbūt arī ne.

- 35 Ko, ja nu riziņš, tiešām, cauri zemei
Jau iet? Tad akmens viņā pusē zilgmē,
Kur tas tur paliks? Varbūt sadīls skrienot?
Un naktī zēnus tumši sapņi māc,
Līdz sviedru lāses aug uz jaunās miesas.

JANIS GRĪNS KAFEJNĪCĀ

- Pulkstens viens. Uz kafejnīcu steidzas
Ātriem soļiem, drusku kratot stāvu,
Grīns no savā kabineta šaurā.
Brīlēs lēkā bulvāris un liepas.
5 Auto aizskrien, izkvēpinot gaisu.

Steidzas Grīns, viņš zin: sēd garā rindā
Augšas zālē zilā sola galā
Jaunie dzejnieki un gaida viņu.
Jāaiziet un jāpārmij, kas sakāms.

- 10 Kafejnīca, gērbtuve, tad zāle.
Ienāk Grīns ar smīnu lūpu kaktos;
Jaunie tā kā saraujas, kā pieplok.
Kafejnīca pilna zilu dūmu.
Debesis uz logu pusi steidzas.
15 Lapas tup kā stikliem vidū rāmas.

Ātri ienāk Grīns, sniedz visiem roku,
Pašā vidū atsēstas. Aiz brillēm
Jautri acis vīpsnā kā pēc joka.
— Vai jūs zināt, — noliecies viņš saka,

- 20 — Anekdotu par to? ... — Nē! — Un ausis
Visiem notupstas uz galda Grīnam
Pašā priekšā, sakrustotām kājām.
Un tad Grīns sāk stāstīt anekdotu.

- Beidzis ātri pasūta sev tasi
25 Kafijas un saldā mīklā ceptu
Abolu; to ātri, stingri pieveic,
Kādam paprasot pa starpām stāstu,
Dzejoli vai recenziju labu.
Vienam otram uzmet savu aci.
30 Redz — tas vārs, bet nesaka ne vārda.
— Gan jau pāries — domā savā prātā
— Dzejniekam jau sāpes arī noder. —

- Tad vēl pasaka ko, pasmej līdzī.
Beidzot, visam skatu pāri laidis,
35 Pieceļas, dod stingri savu roku
Un tad aiziet atkal savā darbā.

ZIEMSVĒTKU KAUJU SĀKUMS

Garā nakts jau iet uz savu galu.
Agrīns rīts, bet zvaigznes vēl neyienas.
Klusē Mangalī, un tuvos mežos
Smalkais sniegs no skujām lejup viršo.

- 5 Melnā nakts jau iet uz savu galu.
Liktā stunda tuvojas kā baiga,
Liela elpa, sāļas sūrmses pilna.
Tuvos mežos visi latvju pulki,
Slepus vākti, cits pie cita likti,
10 Tup kā dūres milzīgas un trakas,
Kopā žņaugtas triecienam un nāvei.

- Strēlnieki viens otram cieši blakus.
Saujās šautenes līdz kaulam spiežas,
Lūpas sprēgā, kājas tirpst no stingmes,
15 Miesa karst, kūp vāri drēbes, elpas
Milst kā padebess starp kokiem sālgans.

- Pirmais pulks starp priedēm meža malā:
Tur to līcis Brīdis veiklu domu.
Blakus trešais un aiz abiem otrais.
20 Bet pa labi, sniegos grimis, piektais!
Uzvilkts loks un satrakota alka.
Tālāk septītais un citi visi.
Mežs tos slēpj no debesīm un tāles,
Tur tie milst un gaida savu laiku.
25 Celties pēkšņi, žogus raut un iziet
Pretim uzvarai vai rūgtai nāvei.

- Garā nakts jau iet uz savu galu.
Mēness gaisma it kā gaisā pavid.
Bet varbūt tā mūžība, kas noslīd
30 Plaukstā lasīt dvēseles uz sniega.
Un tad pieci. Lielā, karstā stunda.
Koki sastingst. Zeme elpot stājas.
Sākas trieciens negaidītais, spējais,
Latvju visulielākais pret vāciem,
35 Mūža naidniekiem un varas kalpiem.

- Pirmais pulks iet, Brieža celts un vadīts,
Zogus rauj, trauc pāri vācu vaļiem
Tā kā vilnis karsts un neapturams.
Vāci mūk vai savās ligzdās slēpjas.
- 40 Pirmā pēdās kāpjas trešais, sīvais,
Tikai otrais bataljons tam žogos
Sagumst, granātu un ložu vandīts,
Kaptein Elsi, trakais kauju alcēj,
Kur ir ļaudis, tavi vīri kaislie? —
- 45 Tikai sniegi sārtojas, un elpas
Pāri kļīst tiem neredzamos pulkos
Uzticībā, nebeidzamā trauksmē.
- Arī piektais dodas žogiem pretim
Straujš kā kļiedziens, kas nav krūtīs valdāms,
- 50 Tomēr velti: salto žogu priekšā
Rindas līkst un paliek sniegos klusas,
Tikai septītais iet, laimes skūpstīts,
Pāri nāvei, savā rīta gaismā,
Ierakumus pārvarot un ligzdas,
- 55 Kas vēl pilnas vācu pretestības.
Un tad lielā, plaši rautā mutē,
Kuru latvji vēruši ar sevi,
Savām asinīm un mīlestību,
Plūst kā ūdens sabangots un trokšņains
- 60 Citi pulki smagā skubā, valgi,
Izlocītām, sakarsētām rindām
Vācu sirdī neturami iekšā.

Garā nakts jau savā galā. Gaisma.

PELĶE, BRUĢA ZIEDS

- Reiz, pelķe, bruģa zieds, kā tverta Dieva elpā,
Tu viegli pacelsies un būsi visā telpā.
- Uz saltā asfalta, starp debesīm un pūli,
Kā vārpa briedusi, kad viņu skāris jūlijs,
- 5 Tu guli izlaista un savā miesā plata,
Lai tevi mākoņi un koku zaļums skata.
Virš tevis lēnais gaiss un ziedu pūkas pludo.
Un tavu līmeni kā spoguļvirsmu gludo
- Tver vēja skāriens salds un smaršu karstā elpa,
10 Un spuldžu sagrieztā un izlodzītā telpa.
Starp namiem saule nāk un tevī nokāpj silta,
Un tavu briedumu ar zelta dzirkstīm pilda,
Bet naktīs debesis, kas pilnas zvaigžņu klaida,
Ar tavu līmeni tās kopā vāc un skaita.
- 15 Tad cauri visumam kā aitu baru trenc.
Un sārtie mākoņi kā aploks zvaigznes lenc.

- Virš tevis kioski un spožo logu rindas
Blāv, pilni putekļu un tramu zvanu šķindas,
Bet tavu augumu klāj virsmas spulgā āda,
- 20 Kas savu maigumu un dzidri ielām rāda.
Kad vakars ielās nāk, tu paliec tumši brūna
Kā vēlos rudenos uz aku grodiem sūna.
Kad pāri namiem slīd nakts samtaina un ilga,
Tu it kā saraujies un kļūsti maigi zilga.
- 25 Bet rītos agrajos slikt tevī kausēts sudrabs,
Un vieglas trīsas tad pār tevi skrien kā skudras,
Bet saule pusdienā ar savu staru blāvu
Līdz pašam dibenam tev izdur cauri stāvu.
Un bariem putekļi virš tevis kūp un dzirkst,
- 30 Līdz tavos ūdeņos tiem spārnu gali mirkst.

Tu savu saldumu un valgmī visiem dodī,
Pie tevis nodzerties nāk simtkāji un odi,
Skrien baros zvirbuļi, un strazdi pelēkzilgie
Grimst tavā līmenī un zib tur stundām ilgi.

- 35 Smeļ knābji ūdeni un katru tvirto lāsi
 Uz leju ripina gar spārnu gludo tāsi.
 Ar savu valgumu, kas caurausts siltu vēsmu,
 Tu guznās atmieķšķē tiem sacietušo ēsmu.
 Liec plakstiem vērties ciet un sapņiem knābjos
 ziedēt,
- 40 Kur visa pasaule tiem spārnos krīt un pieder.
 Bet, tikko gaišums dziest, kas nāk no spuldzes
 slabā,
 Pār tevi tumsa likst, kas nāvi sevī glabā.
 Tu it kā saraujies, un tikai vēl mazliet
 Tev dzīlē spuldzes acs kā sarkans rubins zied.
- 45 Reiz, peļķe, bruģa zieds, kā tverta Dieva elpā,
 Tu viegli pacelsies un būsi visā telpā.

Tu savu salbumu un valsmi visiem dobi,
 Pie levis nodrošies nāk smieķīti un odi,
 Skaļi baros xvirpuļi, un strazdi peļķevīdē,
 Gūmst tavā līmenī un xip tur stundām līgt.

KLUSUMS

- Klusā ielā klusi stāvu
Blakus stabam, blakus vējam,
Auto pagriezīenam spējam;
Klusā ielā klusi stāvu,
5 Guldot sirdī, nesot sejā
Debesis un sauli blāvu,
Klausoties kā tālā dzejā
Telpas pusaprautos vārdos,
Ielu rūkoņā un dārdos.
10 Klusā ielā klusi stāvu,
Kad kārtēvi liekus un aklus
Līdzī lodzās pnesules kāls
Un kāp] no bangains tūnks
15 Briesmīga Dieva datas.
Visa man šķiet, ka
Tu, Jūrā, xaiģanais Kāls
Kas mūžībai lokās ir
20 Miks, rožains emilju alās
Tevī no zemes šķīr.
Kārtai pirksti tevī lauzā,
Miers? Kas spēj to dot,
Skarām briesot, lūka uzās
Mieru zvani prot.
25 Atsēdz acis, Smaga ains
Sirdī lēst un lūā,
Val tur līdzī manā vainā
Arī piļā?

JŪRA UN ZEME

Tu, jūra, zaļganais katls,
Kas mūžībai rokās ir.
Mīksts, rožains smilšu atlase
Tevi no zemes šķir.

- 5 Kā šūpolēs kāpšu es laivā
Un celšos līdz debesīm augsts.
Zemi no manis aizvāks
Tavs vilnis, kvēls un auksts.

- Zilgme virs tevis vainags,
10 Rožains un karsts.
Tu pati kā pavērta vaina,
Un krasti tās cietais tvarsts.

- Kad krīt tevī lietūs un auka,
Līdzī lodzās pasaules gals
15 Un kāpj no bangainā trauka
Briesmīga Dieva balss.

- Tu, jūra, zaļganais katls,
Kas mūžībai rokās ir.
Mīksts, rožains smilšu atlase
20 Tevi no zemes šķir.

NEMIERIGS VAKARS

Sēd kā ūpis miglā vakars.
Lietus krīt un krīt.
Vēsumā sāk drebēt smakrs.
Rīt?

- 5 Varbūt rīt — sirds slepus domā —
Lai me nāks...
Sonakt visu, visu nomāc
Miglas vāks.

- 10 Lūpās smīns. Es eju iekšā
Tur, kur mīti tu,
Lai man pirkstus maigos priekšā
Acīm aizliktu.

- Lai man lūpas lūpām klātu,
Tā ka asīnīs
15 Dzīslās īgnumā un naidā stātu, —
Viss.

- Viss man sabrūk. Nakts un tumsa,
Naivais saulesstars,
Kārni pirksti tevi gumza,
20 Sāpes skar.

Kārni pirksti tevi lauza.
Miers? Kas spēj to dot.
Skarām briestot, tikai auzas
Mieru zvanīt prot.

- 25 Aizsedz acis. Smaga aina
Sirdī lūst un lūst.
Vai tur līdzī mana vaina
Arī plūst?

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ NEPUBLICĒTIE DZEJOĻI

Līdz šim es biju vaicājis
Un rīcējis kā cits cilvēks.
Nu es ne vairs manīšu šīs,
Man pāv vairs pat es tāpat.

6 Gul' dīlīs jūras dibos
Manš šonēc' t'raks' jūras.
Nu jābrauc' līe man' vācēd',
Bet es šai' smilšā' mācēd'.

10 Pajūstam' vius' manš' dārčā' mīlā.
Es viens' kā' priec's' kāpā.
Sūcs' vējš' man' tumsā' sejā' pāt,
Dag' sūcs' sirds' kā' līra.

18 Kur' manš' vīr', kā' manš' p'vīks,
Manš' kā' dēlīgods' es' vīrā.
Kā' lūds' skārda' bēdīg' lūks,
Es, kas' atē' valts' nēva.

A. ČAKA ŽIVĚS LAIKĀ
NEPUBLIĀTĪE DZĒLOĀI

1. Čaka dzīves laika
2. Čaka dzīves laika
3. Čaka dzīves laika
4. Čaka dzīves laika

5. Čaka dzīves laika
6. Čaka dzīves laika
7. Čaka dzīves laika
8. Čaka dzīves laika

9. Čaka dzīves laika
10. Čaka dzīves laika
11. Čaka dzīves laika
12. Čaka dzīves laika

13. Čaka dzīves laika
14. Čaka dzīves laika
15. Čaka dzīves laika
16. Čaka dzīves laika

17. Čaka dzīves laika
18. Čaka dzīves laika
19. Čaka dzīves laika
20. Čaka dzīves laika

21. Čaka dzīves laika
22. Čaka dzīves laika
23. Čaka dzīves laika
24. Čaka dzīves laika

Līdz šim es biju varens vīrs
Un rūcu kā viens lauva.
Nu es no visām mantām tīrs,
Man nav vairs pat ne tauvas.

6 Guļ dziļā jūras dibenā
Mans šonērs «Trakā līpa».
Nu jābrauc būs man vilcienā,
Bet es šai smilšu klajumā.

Pagalām viss mans darba mūžs.
10 Es viens kā priede kāpās.
Sūrs vējš man tumsu sejā pūš.
Deg sāpēs sirds kā lāpa.

Kur manī vīri, kur mans prieks,
Mans kapteiņgods un slava?
15 Kā tukšā skārda bundža lieks
Es, kad nekā vairs nava.

ELEĢIJA

Kad mani nodurs, un tas notiks drīz,
 Kļūs maniem trūdiem noteka par urnu.
 Pār mani lieti rudens naktīs līs,
 Suns, garām ejot, piedurs savu purnu.

- 5 Virs galvas spuldzēs garos kātos kāps
 Liet savu gaismu bruģa dubļu kārtai,
 Bet mani trūdi vēl joprojām slāps
 To kastaņu, kas iekāpj rieta sārtā.

- 10 Uz manām krūtīm smiltis dusēt nāks
 Un manam plecām sabrukušam blakus
 Stās miers kā balts uz vienas kājas stārks,
 Un nespēšu es aiziet vairs uz aku.

- Tai ielas bodē būs mans krēsls tukšs,
 Kur pagiras es gāju rītos lāpīt.
 15 Lai tagad citiem glāzēs līstot klunkš
 Mans rūgušpiens un sulo gurķi skābī.

- No visa brīvs es neprotu vairs nīst.
 Uz laimi iet jums līdz man nav vairs laika.
 Kā dziesma bezveids tieši ausīs līst,
 20 Un es to pavadu uz balalaikas.

Smelt saules gaismu un to lūpās likt
 Sev, jums — nekad es nespēšu vairs otrreiz.
 Es bruģa oļos guļu plāns un slikts,
 Un telpā sirds man melna plīv kā sodrējs.

- 25 Kāds spožums logiem! Viņu vizmā vējš
 Lai skata savu steigā karsto seju;
 Tad prieka pilns lai kļaviem lapas plēš
 Un nes tās man kā zelta skūpstus lejup.

- 30 Jo, kad es miršu, un tas notiks drīz,
 Kļūs maniem trūdiem noteka par urnu.
 Pār mani lieti rudens naktīs līs.
 Suns, garām ejot, piedurs savu purnu,

LIELĀ DZIESMA

- Riets bij stindzis katrā logā,
 Un zem kājām ūdens oļos plaka.
 Viņi gāja vienā krogā,
 Kur bij kaktos skāba alus smaka.
- 5 Smaka, smaka, kas tā smaka,
 Tagad dzersim, kad tev saka.
 Smagās durvīs kāju sper,
 Lai tās sitiens vaļā ver.
 Uhā!
- 10 Brūnas sienas. Drūmi. Divpadsmit.
 Zilgans zēns kā velns pa bungām sit.
 Dejo.
 Divi kungi pledos. Aukstums līdz.
 Dziesma kaislāk pāri telpai stīdz.
- 15 Dejo.
 Pieiet letai. Mestā nauda kunkst.
 Divus tumšos — saka pirmais kungs.
 Trakās slāpēs zūd pēc kausa kaus.
 Abos saimnieks veras tumšs un gauss.
- 20 Abi klusē, abi tikai dzer
 Un bez sāta naudu letā ber.
 Pēkšņi stājiens. Pirmais — Nu, kas ir? —
 Otrais ātri pledu vaļā šķir.
 Izrauj sirdi un to galdā met.
- 25 — Saimniek, teic, ko dosi par to pret? —
 Saimnieks brīnās. Sirds, kam vērts tāds māžs.
 Bet tad splauj un dūri traukos gāž.
 — Ko lai dodu? Te jau jāsāk smiet.
 Seši tumšie, lai kā draugiem iet, —
- 30 Sešus tumšos kalpi stūrī nes.
 Kaislāk gaisā vilņo vijoles.
 Uhā!
 Atkal veras durvīs. Ubags. Vai viens pats?
 Nē. Kā gaiss un nāve viņam seko — bads.

- 35 Ubags ienāk. Krogus vidū stāj.
Sānus tarba tam kā šausmas klāj.

Dzērāju koris

— Ubag vecais, ko te stāvi greizs,
Kas tev sakāms, teic to mums uzreiz.

Ubags

- Vai kāds var no jums man sirdi dot,
40 Lai man nav vairs jāiet ubagot?

Krogus telpa

Hā...

Viegli smiekli visiem mēli nes.
Kaislāk gaisā viļņo vijoles.
Uhā!

Saimnieks

- 45 — Sirdi. Nelga. Viņš sev sirdi grib.
Ņem! —

Un sirds kā duncis telpā zib.
Zib tā sirds, ko deva otrais kungs,
Kad tam naudas nebij vairs, kas kunkst.

- 50 — Ņem un ej, kur ceļmalā kāds krūms.
Maniem vīsiem sejs tavs pārāk drūms.

Bet, tikko ubags sirdi rokās tver,
Tā izaug kungā, kausu kampj un dzer,
Cērt kāju grīdā un tad skaļi kliedz:

- 55 — Hei, krogus tēv, man citru padot liec. —

Dzērāju koris

Kāds brīnums, brīnums,
Dodiet viņam citru,
Mums kausos vīnu
Mēli slaucīt mitru.

- 60 Drebot kalpi citru klāt tam nes,
Klusāk uzsāk viļņot vijoles.

Vīrs sev uz ceļa viegli citru liek,
Un skaņu vilnis ceļas augšup liegs.

Balāde par ubagu

- 65 Nakts. Vārtu ēnā ubags stāv,
Kā liesma rokās tarba blāv.
Irlim.
Viņš stāv un salst, viņš stāv un salst,
Aiz lūpām mutē mēle kalst.
Trlim, trlim, trlim.
- 70 Viņš stāv un stingst, uz krūtīm galvu licis,
It kā no akmens tas un būtu mūrī iecirsts.
Bet, tikko garām iet viens tērpies labās drānās,
Tas galvu augšup ceļ un paver lūpas plānās.
- Kungs, redziet, kā es viens te sirgstu
75 Un lietū mirkstu,
Jūs, labās drānās, Dievam mīļāks
Varbūt, ka variet jūs ar pirkstu
No zilgmes klona, kur tas ieslīps,
Man zvaigzņi noraut, lai tā zvīļa
80 Tad skrandās ieslid.
Līdz rītam vārtos kūp mans stāvs,
Kā liesma tarba rokās blāv.
Par ko?
Par kādu darbu negantu un kāru.
- 85 O, sakiet jūs,
Par ko man miesa pūst,
Par ko man acis tumst, no galvas mati izlien
Un zobi smaganās sēd dreboši un tizli.
Par ko?
- 90 Tāpat kā visi pjezimis es esmu,
Bet tagad tomēr tikai — ubags,
Pilns rūgtuma un naida dvesmu
Ar miesu smirdošu kā mēslu gubai.
- Kas mani ņems kā akmeni un metīs
95 Prom, lai es nebūtu vairs melns un nelīrs.
Kas?
Neviens.

Tad dzirdiet,
Par savu nelāimi un apgānīto miesu
100 Es tomēr prasu savu tiesu.

Ja viņas nav, lai labāk mani nosit,
Tad virves atraisa un zvēriem nomet plosīt.

Lai manu ādu rauj no pēdām līdz pat skaustam,
To pletnēs sadala un ar tām ļaudis šausta.

105 Bet, pirms es nomirštu, es būtu dziļi priecīgs
Uz elpas pakāpties un Dievam plīķi iecirst.

Viss riebj. Es nezinu, kā esmu piedzimt ļāvies,
Kas visa dzīve ir? Tik māns un netirs spļāviens.

Kaut vēl es varētu no plaušām izkarkt lāvu
110 Un visu aprakt to, uz kā es tagad stāvu.

Kaut sev es varētu ar vienu milzu laužni
No rikles mēli celt, to delnā tvert kā āvu
Un visu pasauli tik trakā dūsmā daudzīt,
Ka jūras aizrītos, kad viņās kalni kristu.

115 Bet es, es priecātos un plaukstas kopā sistu. —

Tā kvēlā īgnumā un neprātīgā skubā
Pret naktīm runāja viens vārtu tumsā ubags.
Bij vārdos kvēlums tāds, ka sāka degt tam lūpas,
Tad zemē krita viņš, kā tikai krist var zūpas,

120 Un sāpēs locījās un savā lēkmē krāca.
Bet tumsa šalkdama no upēm zvaigznes vāca,
Un sartos mākoņus, kas vēl no dienas bija,
Vējš rokās sagrāba un skrandās saplosīja.

125 Bet reiz ap pusnakti tam garām gāja dāma,
Bij viņai rokās zieds, tā bij kā vēsma rāma.

Klāt viņam piēgāja un lūpās noskūpstīja,
Un ubags aplusa, jo sirds tam kopā dzija.

Dzērāju koris

Dziersim par sirdi,
Dziersim par sirdi,
130 Kas saldāka par vīnu
Skauj prātu un dzirdi,

- Un pūlis dzer un kausus kaktos triec,
Te pirmais kungs no galda cēlies kļiedzi
— Stāt!
- 135 Pleds viņam stāvu tin kā lakatā.
Viņš saviem draugiem pieiet gluži klāt
Un runā tā:
- Bālais dzejniek, akmeņstarpu zieds,
Mīlais draugs,
- 140 Zvēri man, uz krūtīm rokas liekot,
Kā tu mūs ar savu dziesmu nieko,
Dzīvē ilgas tikai sapnis jauks.
Vājā puķe, zilais ilgu zieds,
Seņ jau samīts guļ zem mūsu kājām.
- 145 Savus murgus projām, dzejniek, triec,
Droši ceļu liec uz savām mājām.
Teic, kur mit tā dāma, kur tā ir,
Kas kā lapu mūsu sāpes šķir?
Nav.
- 150 Mūžam trenkts un mūžam dzīvē slāpēts,
Pats tu dzemdēji to savās slāpēs.
Pats to dzemdēji, pats arī nokaut ej,
Neskaties, vai sirds tev raud vai smeļ.
- Dzejniek, dzejniek, akmeņstarpu zieds,
155 Savu ausi tuvāk zemei liec.
Klausi:
Citas sulas irdnes dzīlēs rūgst,
Citi stādi, kur bij agrāk dūksts,
Citas smaršas saauž rīta gaisu.
- 160 Dzejniek,
Zilā puķe, romantikas zieds,
Jau vairs nespēj klintī aizvērt plaisu,
Labāk viņu herbārijā liec.
Cēlies un, vai raudi pats vai smeļ,
165 Plecos slēpies, viens pats tālāk ej.
Daudz tev teikt un daudz tev nojaut ļauts ir,
Tomēr grūti saprast jauno audzi.
Asos darbos viņiem tulznas plīst.
Skarbos vārdos tikai mute dzīst.
- 170 Kas bij dārgs, vairs nav ne svēts, ne īsts.
Un vai pats tu nemainies tiem līdzī
Un par visu topi kluss un īdzīgs?

Vai tu pats vēl savai puķei tici
Un kā senāk, rasā nācis, lūko,
175 Slaido plaukstu pāri acīm licis,
Kā uz zilgmi vēsmā ceļas pūkas?
Teic, kur mīt tā dāma, kur tā ir,
Kas kā lapu mūža sāpes šķir.

— Nav.

180 Un tavs ubags vērtos? Vēro,
Vēl tāpat tam lāstos mute zvēro
Un uz elli vērstš kā drudzī skats.
Aklā tumsa, akls kur klūs viņš pats.
Tava dāma mūžam neatnāks,

185 Drīzāk zelts no augšas līnāt sāks.
Tīci vēl, pats viņa vietā stāj.
Vēro pats, kā vārds par dabu klūst,
Melnām skrandām savu galvu klāj,
Lai tev miesa lēnām smok un pūst.

190 Bet pirms tam pats savu sānu plosī
Tādam vīram, kas ar plaukstu nosit
Tā kā peli katru tavu vārdu,
Lai jau zirņi tikai grab pa skārdu.
Vārds bez spēka, kas no viņa tiek,

195 Vārds bez spēka, tas pats sevī stieg.
Un tas vīrs, kas viņu kādreiz runā,
Zūd kā atbalss ielū trakā dunā.

Dzērāju koris

Kur ņemsi vārdu,
Tādu vārdu,
200 Kas mūri caururbj,
Slāpē sārta?
Kur?

Otrais kungs

Es iešu. Eju,
Pelniem klāšu seju,
205 Līdz pat dubļiem grimšu lejup.
Tad mans vārds jums klūs par miesu,
Piepildīdams savu tiesu.

To teicis stāja viņš uz sliekšņa.
No viņa balss
210 Nodrebēja krogus iekša.

- Rokas pacēlis pret zilgmi,
Tā viņš runāja ar sevi ilgi,
Spēku savam darbam lūgdams.
Mana dusma
- 215 Rūgtā,
Ilgā.
- Un viņš gāja, un viņš stāja,
Kur tam bij kā nelgam jāstāv.
Pasaule pār viņa galvu bij kā melna bļoda
gāzta.
- 220 Tur viņš sagura un krita,
Laiks to gadu krustā sita.
Un, kad viņa trūdi rima,
Tad no viņiem mirdzot dzima
Tādi vārdi,
- 225 Bezgalības vadzī kārti:
— Ticu.
- Sētnieki tos projām kasa,
Katru vārdu augšup lasa.
Velti!
- 230 Zemē tie līdz serdei dzelti.
Ticu.

ATEJA

Aiz šaurām trepēm, augšā, trešā stāvā,
Kur koridors un kaķi smaršo stiprāk,
Kur iemītņiekiem pieliekamais beidzas,
Guļ ateja aiz vieglām brūnām durvīm.

- 5 Guļ lepna, karsta, pilna traku mušu,
Kas kož līdz sirdij piepeši un asi.
Ar šauro logu raugās viņa zilgmē
Un augstos mūros, kas tai apkārt tvan.

- 10 Liels iebrūns kļavs līdz viņai zarus stiepj.
Un vakaros, kad lejā sētas satumst,
Šalc, lēni locot savu zaļo galvu.
Vai klanās viņš par rudām, stiprām sulām,
Ko ateja dod reizēm viņa saknēm
No sava dziļā izmūrētā klēpja?

- 15 Bet kādreiz naktīs vasarīgās, valgās,
Kad nomalēs vaid mandolīnas skumji,
Kad cepto reņģu sārtais, treknais aroms
Caur logiem plūst un sēstas koku lapās,
Kad rezēdas ar savu vāro smaršu
20 Nāk bulvāros pie bencīna un gāzes,
Kāpj atejā caur šauro, tumšo rūti
No zilgmes zvaigzne dreboša un sārta,
Krīt visu nakti zīrnekļtiklos kāra
Un šūpojas kā zelta gabals mirdzot.

- 25 Guļ ateja aiz brūnām durvīm lepna.
Tā viena pati visā šinī namā.
Uz viņu iemītņieki nāk kā zosis
No visiem stāviem, dzīvokļiem un sētas.

- 30 Un bieži rītos agri, ap to stundu,
Kad visi ceļas, lai uz darbu dotos,
Pie viņas ļaudis garās rindās stāv
Un klusot gaida katrs savu kārtu.

Ja tādos brīžos viens par ilgu sēž
Un aizkavē, un nelaiž citus vietā,

- 35 Tad dūres dusmīgi krīt brūnās durvīs
Un piezīmes kāpj pāri īgnām lūpām.
- Nāk arī saimnieks viņā katru dienu.
Kas zin, pat var no ielas tanī ienākt
Un projām aiziet atvieglots un smaidošs.
- 40 Bet, tikko svešo manis kāda sieva,
Kas turpat mīt, tā sacels tādu troksni,
Ka drīz to dzirdēs pagalms viss un iela.
Tā skaļi klieds, no kakta slotu tvers
Un trepēs šaurās svešam ceļā stāsies.
- 45 Drīz vai viss nams jau viņai talkā ies,
Spiegs bērni barā, visi dūres vīstīs,
Bet sievas lamās smagiem, asiem vārdiem,
Skries sētniece pēc kārtibnieka tuvā:
Var tikai gadījums tad svešo glābt.
- 50 Nāms savu ateju no svešiem sargā
Kā svētumu, ko svešs var apgānīt.
Var būt, ka ēde tam uz gurna rāpo
Vai augonis, kas struto zaļš un rūgts,
Vai jēlums cits, kas lēnām kaulus saēd
- 55 Un izspļauj tos kā smagas brūnas gļotas,
Vai slimība, ko ielas meitas pārdod
Par četriem latiem līdz ar savu mīlu.
Nāms savu ateju no citiem glabā
Un arī vēro pašu ļaudis stingri:
- 60 — Kamdēļ tas garais, likais, raibās biksēs
Trīs nedēļas jau apkārt skaidrā klejo,
Vai tikai nav tā plence blondiem matiem
Tur vainīga. Ar to viņš naktīs gāja
Un pievārtēs vai stundām ilgi trinās.
- 65 Un Jancis, tas no sestā dzīvokļa,
Būs atkal saziedis sev gurnus kašķī.
Viņš vienmēr kasās, pat kad bumbu spēlē.
Un vecai Krūmiņienei, tai no sētas,
Vai atkal caureja nav kā pirms Jāņiem?
- 70 Liess pārāk uzturs, nogurušas zarnas,
Mirt tomēr negrib vēl. Par daudz jau sīksta.
- Nāk katru sestdienu vienmēr ap pieciem
No lejas sētniece berst atejtelpu.
Tā grīdu nomazgā, pēc tam ar kaļķiem
- 75 To nobārsta, lai tīrāks kļūtu gaiss,

No kaktiem izrauj zilos zirnekļtīklus,
Ar lupatu reiz pārlaiž loga rūtij,
Pie durvīm stūrī noliek jaunu koku.
Ar to var nogrūst sastrēgumus biežos,
80 Kas daudzreiz gadās strauji liektā ejā,
Uz leju.

Pārlietu maza ateja. Kā dūre.
Pustelpas ieņem sēdeklis tumšbrūns.
Veids tam — pēc sienās iekantētas lādes.

85 Pie sienas tuvāk virsmā iegriezts caurums.
No viņa lejup iešķībs notekvads,
Pusmetra garš, ar elkoni uz kreiso.

Guļ caurums drusku nostatus no malas.
Tā četru pirkstu biezumā, ne vairāk,
90 Kur sēsties tam, kas nācis sevis pēc.
Viņš diezgan neērts, pārāk tuvu sienai,
Tā smērē drēbes, lētu kalķi klāta,
Un arī sēdēšana krietni grūta,
It sevišķi, ja cilvēks vecs un drukns
95 Spiež labo gurnu sēdot tuvā sienā.
Tas vienmēr notirpst, šķiet, pat mazliet pietūkst
Un piebirst dzēlīgām un karstām dzirkstīm.
Par to daudz stāstīts saimniekam un lūgts
Pēc pārbūves. Tas neliekas ne zinis.

100 Visapkārt virsma caurumam tumšbrūna.
Starp viņu un starp kastes pašu malu
Koks nosēdēts pavisam balts kā piens.
Spīd, pārklāts blāvu vizmojošu gaismu,
Kas krīt no rudās četrstūrainās rūts.
105 Ir viņā redzamas pat sīkas serdes
Un poru čemuri, un mezglojumi traukos.
Sauc to par sēdekli. Pirms viņā sēsties,
Katrs noberž to ar papīru, līdz kļūst
Tas gluži silts un arī krietni tīrāks.
110 Kas bailīgāks, tas laikrakstu sev paklāj.
Neviens uz viņa nekāpj kājām virsū
Un neslapina sēdekli vai grīdu,
Varbūt vien dzērumā vai trakulībā.

115 Tik reiz starp strādniekiem, kas pirmā stāvā,
Bij gadījies viens nevižīgs un izlaists.
Pēc viņa ateja bij vienmēr zaļa jūra, —
Slapjš sēdeklis un visa grīda plūdos,
Kas skābu smaku nesa trepju telpai.

120 Cik daudzreiz sētniece to centās notvert,
Pat izlūdzās un draudēja kā spēja.
Vienmēr viņš prata kaut kā izlocīties,
Ka vainīgs cits, ne viņš. Kas to lai zin!
Līdz beidzot atklāja to sētniekskuķis,
Skaļš, ņiprs meitēns gaišiem matiem,
125 Kas viņu novērot bij trepēs likts.
Tas pierādīja asiem, skaidriem vārdiem,
Ka atejā pirms viņa bijis tīrs
Viss — brūnā grīda, sēdeklis un sliksnis,
Bet tagad ezers, kurā var pat noslikt.

130 Kad bērni nāk, tie lien uz kastes sēdēt,
Un tupot kājas viņiem nesniedz grīdu.
Sāns tamdēļ kastei nodeldējies balts
Un spīd kā notriepts nevērīgi kaļķiem.

Zem sēdekļa pie kastes arī grīda
135 Mirdz iepelēka, grumbuļi blāv baltāk,
Tos pieaugušie noberzuši kājām,
Kad/pieceļas un kārtos savas drēbes.

Viz abas sienas — kaļķa, pelēkbaltas,
Bet griesti puvē, rāda savas iekšas
140 Un bieži met uz galvas smilšu graudus,
Kad garāmejojot ielā smagais auto
Uz īsū brīdī satricina namu.

Uz sienām uzraksti un dīvi pantī,
Kas pilnā nekautrīgu mīlas vārdu
145 Un kaļķes briesmīgas un izvirtības.

Tur bieži blakus naiviem, rupjiem vārdiem
Smīn jēla gudrība un kāra tieksme
Vai tāda mūķība, tāds prāta šaurums,
Ka lūpās pavēr brīžiem vāju smīnu,
150 Bet biežāk sirdī žēlumu un sāpes.

Neviens tos nedzēš nost, bet slepus lasa
Un bieži pieraksta pa rindai klāt.
Ai, mazliet cūcības niez katram pirkstos.

155 Pa starpām zīmējumi, lieli, mazi,
Tie rāda miesu visā kailumā
Ar visiem mīlas ieročiem un veidiem.
Gruzd viņos liela iejūta un spēks.
Ar savu izdomu tie pārsteidz katru.
Tur tādā skaidrībā un atklātībā,
160 Un naivā nekaunībā mazie laudis
Sev tēlo visu ikdienišķo milu
It kā tie cilvēki vairs nebūtu,
Bet vēsie dievi, kuriem skaists jau viss.
Jā, spēks un mūžība, tur likti, valda.

165 Šais zīmējumos savāds asums spīd,
Tie kaļķi griezti it kā biežā kokā,
Tie, darināti naivu, smagu roku,
Guļ formā vienkārši un nelaužami.
Stāv vīrieši, tik muskuļi un galvas
170 Kā bronzā cirsti, vareni un gaiši.
Blāv sievietes ar lielām, platām gūžām,
Ar saldiem vēderiem un cēlām krūtīm,
Kas daudz var kaislības un piena dot.

Tur nav neviena viegla vingra stāva.
175 Vai pārāk resni tie, vai atkal kārni.
Kā svētie katedrāļu vēsā tumsā.
Trūkst samēra starp atsevišķām daļām.
Kā ērglis galva, kājas pārāk īsas,
Bet rokas garas it kā rungas, mieti
180 Ar pirkstiem nedzīviem un izlocītiem.
Tik vēders visos zīmējumos liels
Kā visas dzīvības un svētā nesējs.

Un cilvēkam, lai kur pēc tam viņš ietu —
Uz kuģiem, laukos, smagā peļņā sagumt —
185 Šīs vārsmas degošās un vārsmas asās,
Un zīmējumi, pilni brūnas dvingas,
Līdz vecumam ies viņa dzīvei līdz
Kā spīdums karsts, kā kvēle asinīs,
Kas vēnās uzpūš senās, trakās plēnes,
190 Ies kveldot, sūrstot, arī tīksmi smaidot.

Tos atmiņa sev varēs glabāt dziļi,
Pār viņiem elpa klups. Un smadzenēs
Dzims sapņi nepiepildāmi un rēgi.

195 No zīmējumiem, pilniem brūnas dvingas,
Būs mācījies jau savā bērņībā
Viņš pazīt mīlas lielo apskurbumu,
Tās cieto trulumu un zemiskumu
Un kārām acīm, uzvandītu prātu
Būs asinājis savu prasmi viņā,
200 Sai mīlā ikdienišķā, kas no zvaigznes
Uz atejsienām nokāpusi kaīla
Un nespēj augšup pacelties vairs otrreiz.

Būs mācījies jau savā zēnībā
Viņš pazīt miesas noslēpumu kairo,
205 Liet savos sapņos pirmo sārto vērsmi
Un lūpu kaktos pirmo kāro smīnu,
Un acu dzelmēs pirmo šaustro liesmu
Kā līdaku, kas pazib garām plosīt,
Ja pamana viņš sievieti un miesu.

210 Un no šīm vārsmām kodīgām un sīvām
Būs lasījis jau savā bērņībā
Un slēpis dziļi savā maigā mēlē
Tos smagos asiņu un dusmu vārdus,
Ko vēlāk izklicgt karstā, spalgā balsī
215 Vai brūno krogu salauzītā gaisā,
Vai uz mest virsū sievas gurdam plecām,
Vai ietriekt acīs draugam, visai dzīvei.
Sīe mitrie vārdi, pilni melnas īgnes,
Kā smagas gļotas vienmēr sirdī būs.

220 Pēc gada laika tumšā ziemas naktī,
Pēc desmitiem, kad mēness skaudri spīd,
Ver sētas vārtus tūļi stāvi vaļā.
Cīkst žēli eņģes. Un kā milzu spārni
Uz abām pusēm lēni atplaiksn vārti.
225 Caur pievārti uz sētu nodimd rati.
Klus viņos celtas lielas koku kastes.
Tām divas mutes. Virsū viena plata,
Bet otra sānos lielās kastes galā.
Pavisam skaitā tādu ratu trīs
230 Ar netīriem un maziem zirgiem ilksīs.

Tiem spalva savēlusies pērnā kūlā,
Ņirb pilna īsas čemurotas sarmas.
No viņu vālgām, apledošām nāsīm
Kā sīkas pūkas elpa gaisā spīd.

- 235 Salst sānos kastēm veci, gari ķekši
Un dziļi kausi slaidās, stingrās kārtīs.
Viss apledojis. Kastēm visas malas
Guļ klātas netīrumu biezu kārtu.

- Uz ielas rindā paliek divi rati.
240 Virs notekas, gar pašu bruģa malu
Pa laikam nopil oļos kāda lāse,
Uz brīdi sastingst tur kā dzīva būtne,
Tad pamostas un ātri ieslīd smiltī,
Kas notekā uz ledojuma guļ.
245 To pajūgu, kas sētā dārdot ienāk,
Līdz vidum ie brauc un tad zirgu apgriež.
Zem kļava sētā sanāk četri vīri,
Viens palicis uz ielas zirgu sargāt.
Stāv sētniece ar vējlukturi blakus.
250 Tie tūļi saņem lauzni kailām rokām,
Lauž, atdalot no oļiem ledus kārtu,
Un atver atējvietas melno lūku.
Traks smaku vilnis gāžas augšup, pretī,
Slien savus mutuļus kā milzu torņus
255 Pret debesīm, gar namu sienām gaisos,
Sīt savus spārnus patrepēs un vārtos,
Caur logu šķīrbām spraucas visās telpās,
Žņaudz sniegu, lauž uz leju kļava zarus
Un sabiez zilā aukstumā kā piens,
260 Uz lūpām kāp kā smaga, bieza plauksta
Un elpu saburza un atspiež plaušās.

- Nurd mājas laudis kaut ko pirmā miegā,
Kad viņu gultām smaka blakus stāj,
Uz segām tupstas, silti nāsīs ieplūst.
265 Klāj nama mātes logiem priekšā drēbes,
Ver durvis ciet un pukojas par dzīvi.

No telpas telpā smaka lēni plūst,
Kāpj pāri sliekšņiem, maigi viņus skarot,
Caur durvju šķīrbām iznirst plānā sfrūklā,

- 270 Pa atslēgcaurumiem kā viegli dūmi kūp.
 Līdz sievām nonāk, pasmīn, paosta,
 Kā smaršo lilija uz tapetēm, tad lūko,
 Cik stingri turas naglas sienu kaļķi,
 Uz krēsliem noslīd, pakāpjas līdz galdam
 275 Un piegrūž pirkstu āboliem, kas traukā
 Uz klātā galda klusi sevī san.
 Uz kumodes tā atrūd smagu nazi
 Un viņam pieduras, un visa notrīc
 No naža vēsuma un asā miera,
 280 Līdz krāsniņai aiziet, sasildās tur drusku
 Un pieplok stiklam, kas uz ielu iziet.
 Tā redz tur spuldzes, zirgus, gaišo tramu
 Un aizmirst visu, skatās ilgi, ilgi,
 Līdz, pašai nemanot, tā piesalst rūtij
 285 Un kļūst par smalkām sudrabainām pūkām.

Bet četri vīri nejūt smakas brāzmu,
 Kas svilpojot gar viņu ausīm skrien.
 Tie lēni pievelk tuvāk bedrei ratus
 Un iegroza tos vairāk sev pa rokai.

- 290 Lok vējlukturis tumsu bedres malā,
 Un viņa gaisma tā kā sārtas spāres
 Te šur, te tur uz vīru stāviem paņirb,
 Te ieklūp bārdā, te gar pieri nozib,
 Te pamirdz mirkli zābakam uz stulma,
 295 Te noplīvo uz muguras un pleciem,
 Starp ielāpiem un platiem, dziļiem traipiem,
 Te iespurdz jērnīcā un izkūst viņā.

- Nem vīri kārtis dziļiem kausiem galos
 Un gremdē viņus vaļā vērtā bedrē.
 300 Gurkst spaiņi, zūdot biezā rūdas dzirā.
 Id klusi kārtis un kā vējā lokās.

- Drūms smagums sagulst divu vīru vaigos —
 Tie smēlāji; ceļ augšup pilnos spaiņus
 Un veikli izstien kāršu galus gaisos,
 305 Lai, kastē lejot, neieskrien tie rūtīs.
 Pirms otrreiz smelt līdz malām pilnus kausus,
 Tie ilgi maisa bedres dziļo klēpi,
 Lai virums kļūtu vienādāks un glumāks.
 Tā tīrāk var līdz galam izņemt bedri
 310 Un izvedamo sadalīt uz kastēm.

Uz bukas vedējs. Nerūnā ne vārda,
Sūc kaļķīti un skatās zirgam astē,
Bet viņa auss dzird, kā tam pildās kaste,
Dzird katru skaņu un pēc viņas vēro,
315 Vai šķidrums pietiekoši samaisīts un vienāds,
Vai kausus smēlāji gar malām nesit
Par daudz un neiedauza skārdā robus.
Un, tikko manīs nolaidību kādu,
Viņš sasliesies kā ronis nāves ciņā,
320 Rēks rupjus vārdus pāri savai bārdai,
No bukas leks un draudēs melnām dūrēm,
Zirgs ilksīs trīcēs, zinot kunga dusmas.

Bet smēlēji šie — īstie savā darbā.
Bez skaņām staigā kausi, kārtim čīkstot.
325 Tiem smēliens kausos ātrs un nešaubīgs,
Bet virums izmaisīts un miesā miltains
Kā izlaists cauri desmit tēraudsietiēm.
Blenž bāli mēness. Kaķi rīstās šķūņos,
Un peles baidās iznākt sirot sētā.

330 Šiem smēlājiem zib tāda prasme rokās,
Ka, liekas, kausi paši savu ceļu
Bez palīdzības augšup lejup staigā.
Pa retai pilei tikai nopil oļos.
Viss iesmēlums kā kādu spārnu nests
335 Brūk, tumši spīdot, kastes kārā mutē.

Kaḡ kaste pilna, tad tie visi trīs
Uz brīdi sanāk. Sapīpē un iedzer
No korteliša sīvo. Jaunam vaicā
Tas vecis, kas uz bukas, kā ar sievu.
340 Tas padomā, pēc brīža — laikam miršot.
Otrs iesmejas un nosaka — būs cita,
Bet jaunais novēršas un it kā sadūkst.

Kāpj vecis bukā. Rati aizdim vārtos.
Stāj vietā otri. Atkal sākas darbs.
345 Kūp apkakles, un elpa graiza gaisu.
Klāj miesu mitrums plāns un krājas gurdums.
No asās smakas asaras kāpj acīs,
Pār vaigiem rāpo un kā blaktis smako.

Ai, klusā nomale, tu laimes puse mana,
Es atkal atgriezies, un man tik mierīgs prāts.
Es redzu: vecītes gar sētām govīs gana,
Bars bērnu kastaņus kā skaidas kopā vāc.

- 5 No smiltīm valganām kūp augšup zelta migla.
Vējš to uz rokām ceļ un klusi tālāk nes,
Līdz noliek atpūsties uz tuvo logu stikla.
Pats blakus nosēstas kā putns uz palodzes.

- Tu, klusā nomale, uz savām gurdām acīm
10 Es lieku ūdeni, kas tavās akās smelts.
Un nevēlas nekā vairs mēle mutē sacīt,
Viss sirdī nogulstas, kas vēl kā nātre smeldz.

- Līdz pašai pusdienai es ielās klejot varu,
Man pretī ābeles pār sētām galvas liec.
15 Es grāvjos apsēstos, ar rokām zāli skarū,
Man delnas smaršo tad un maigas kļūst
kā zieds.

- Es daudz sev neprasu, es vēlos tikai mieru.
Dod mieru. Kur ir miers? Vai tavos dārzos tas?
Vai tavos cilvēkos un rāmo māju ieros?
20 Jeb to man neiegūt pirms otrās dzīvības.

Atkal
pēc divpadsmit gadiem
es pirmoreiz redzēju sauli.

- 5 Sauli. Viņas stari
kā zelta siekalas
kausēja sniegu uz jumtiem,
un tas krita uz ielām
lāsēm
gaiši brūnām kā alus.
- 10 Trīsmetru garās
čuguna rokas,
kas šūpoja spuldzes
virs kokiem uz ielām,
smaršaini svīda
- 15 no skūpstiem,
ko laida kā putnus no lūpām bez
kartīnām saule.

- Asfalts kā kucēns no prieka
bij pielaidis peļķes
20 un nepieklājīgs un jautrs
čurkstēja noteku vietās.

- Koku lodzīgie zari
bij pārklāti mikli
ar plānu, spīdīgu sīrupa kārtu
25 un smaršoja skaļi un stipri,
it kā pret stumbru
tiem būtu sasists
kāds odera flakons.

- Grozījās kārtībnieks tirdīgs uz stūra —
30 velns,
laikam izdauzīts smaršvielu vagonš.

Nē, mīļais, nē.

Tā bija tik saule
atkal pēc divpadsmit gadiem.

35 Saule —
es pieliku roku pie mūriem
un jutu —
silts un glāstošs tas bija kā sievietes āda.

Es pacēlu acis uz augšu
40 un jutu —
neredzams siltuma vilnis
kāpa pa maniem nerviem
kā trepēm
uz sirdi,
45 ņēma to rokās
un nesa bez apģērba laukā.

Un mana sirds
dīvainiem lokiem
leļoja, treļoja gāršā pār
50 namiem un kokiem.

Bet man bij tik saldi,
it kā pakrūtē manā
uz atvērtas zilganās žults
lietu kāds kausētu cukuru
55 remdenām, glāstošām lāsēm.

Brīnījās ļaudis —
kas tas par ērmīgu putnu,
kāds mednieku biedrības
biedrs pat to grasījās nošaut.

60 Un tad es ķēros [*nepabeigta rinda*]

Edišu putras, sausus dzeltēnos kāļus ar siļķi,
Dzeršanai tieši no kakla
Tā — klo-klo-klo —
Alus pudeli atsperšu vaļā bez viļķa.

Vakaros gulēšu smiltīs,
Kas pa dienu no saules kā miesa būs kļuvušas siltas,
Un skatīšos priedēs.

Dzīvošu sētā, kur tieši pa logu
Var nospļauties grāvī.

Jau trešo dienu nomalē es klistu
Aiz pilsētas.
Ar vaļā kreklu, bass.
Bet savas zemes vairāk nepazīstu —

- 5 Kāds neparasts un dīvains skats,
Jeb pārmainijies esmu pats.

- Kur agrāk piedzērušies kļiedza oirā,
Kur ermoņikas lodzījās un griezās karuseļi,
Kūp putekļi, zied sīki kartupeļi, un nekā vairāk.
10 Es nesaku, ka agrāk bija labi —
Bij jācīnās; nu tomēr tagad sliktāk.
Ne cilvēku, ne ormaņu uz stūra,
Vien priekšā karsta, kaila smilšu jūra.

* * *

Kam vajadzīgs tas smagums, kas man sirdī,
tās ilgas bezgalās, tās iedomas un sāpes,
it kā ar skabargām man viņa būtu pilna?
Vai velns man iespļāvis kā dāvanu man sirdī
pie dzimšanas, vai Dievs man apsargāt to liek,
man visu to, kas viņam ļauns un ass?
Kaut sastaptu es ceļā tādu brīdi,
kad nolikt varēšu es savu smago sirdi.

Nāk krēsla.

Vakars iemērc zeltā spuldzes
Un ieliek debesīm līdz rītam zilu grīdu.
Kļavs maksā asfaltam ar lapām īri.

- 5 Vairs neredz zvirbuļus. Uz ielām mēsli
Guļ neaizskārti, maigi kūpot.

Zem afixām lien sasildīties mušas,
Pār namiem vēsums kāpj no jūras puses.
Tas laiks, kad veikalus ar troksni taisa ciet,

- 10 Liek logiem priekšā brūnus dēļu plakstus,

Kad naktssargi no gultām ārā kāpj,
Dzer liepu tēju, staigā vilnas zeķēs
Un iziet koridoros papļāpāt ar sievietēm.

Tas laiks,

- 15 Kad nomalēs, kur kazas mēda auto
Un smiltis apavus ar zelta plēvi klāj,
Uz ielām iznāk strādnieki pēc darba,
Pēc kāpostiem un stipras rupjas maizes,
Kas tagad zarnās viegli gurkstot miekst,

- 20 Uz ielām iznāk meklēt lētu prieku.

Tiem vaļā kakls, zobos smēķis kūp,
Bet kailās kājās apvalkātas kurpes.

- Nakts, tu esi visu norijusi —
 Trokšņus, krāsas, kustību — visu
 Un tagad guli, slinkā, kā tumši brūns pitons.
 No tava stingušā skata dzimst — klusums,
- 5 Uz ielām svīst sudraba kusums.
 Tās ir bailes,
 Cilvēki, ņemiet rokās un skatiet, kādas ir bailes:
 Aukstas un dzelošas kā miljonu simtkāju čemurs.
 Riebumu kliedziet un metiet to, lai sagrābj telpa,
- 10 Un visa pasaule būs pilna aukstu, vizmīgu
 dzirkšu.
 Katrai tai būs sava sirds, sava mute, ilgas un
 elpa.
- Nakts, cik es ilgi tavā dzestrumā sirgšu —
 Bezgalība sasējusi tavu nabu.
 Bezgalība — no tumsas akas augšup kāpjošs
 vēsums —,
- 15 Spuldzes gaisma kāpj lejā pa stabu
 Un izplaukst bruģī kā hrizantēma.
 Kāds cilvēks vakar viņas gaismā vēma,
 Un šodien viss man tas riebjas.
 Kamdēļ es neesmu telefonstiepules, kas gaisā
 stiepjas,
- 20 Kamdēļ es neesmu liepa,
 Bet cilvēks?
 Viena izeja ir vēl.

- Pie pašas rātužas, pa labi Pļavu ielā
 Ir kafejnīca, neliela, bet glīta.
 Tur stūrī radio, aiz letes skaista meiča
 Un logiem aizkari no biezas zaļas drēbes.
- 5 Kāds draugs man stāstīja, ka šīnī kafejnīcā
 Pēc pusnakts spēlējot uz naudu kungi kārtis,
 Bet, tā kā iecirknis turpat aiz stūra, blakus
 Un saimnieks sadzīvot ar policiju prot,
 Tad mazai kafejnīcai sen jau tāļa slava.
- 10 Tur laba kafija no īstas stipras Mokkā
 Un tortes lieliskas ar veldzinošu saldmī.
 Tur bieži pāriši sev satikšanos noliek.
 Un dāmas vientuļas sēž kādreiz stundām ilgi,
 It kā ko gaidītu. Rūc logā vēdinātājs.
- 15 Caur stikliem klusums plūst, jo mazo šauro ielu
 Pat reti ormanis ved savam zirgam rādīt.
 Uz šaurā asfalta tur tikai kaķis pazib
 Vai iemaldījies suns, un ielas baloži
 Nāk silto ūdeni no rāmām peļķēm dzert
- 20 Un mazgāties, un savas plezmas sildīt,
 Jo tur visilgāki guļ paslēpusies saule.
 Tur mājas dīvainas, ar bieziem, vēsiem mūriem,
 Ar logiem stūrainiem un pārāk šaurām durvim.
 Tur tumšas virtuves, un atejvietas smako,
- 25 Un melnie tarakāni mājō grīdu šķirbās.
 Tiem namiem pagrabi ar dziļiem tumšiem
 klēpjjiem,
 Kur kastēs āboli guļ cits pie cita rindā,
 Lai labāk smaršotu un kopā lēnām vīstu.
 Kur tērauds stieņos snauž un vizmo tumsā ziļi
- 30 Kā naktī debesis vai meža vidū ūdens.
 Un šīnī lokālā es atradu sev maigu
 Un ļāvu draudzeni ar valgu vārdu — Vilma.
 Tas tanī laikā bij, kad, dziļū šaubu saēsts,
 Viens pats es klejoju no kafejnīcām krogos
- 35 Un atkal atpakaļ, bet naktīs nīku bāros
 Un nezināju pat, kas esmu, kur man palikt,
 Kam paļauties, viss šķīta tukšs un niecīgs.

- Bij tā tur apteksne, uz procentiem, bez algas.
Darbs tai no rīta bij līdz vēlai tumšai naktij,
40 Un tikai pirmdienās, kad sāka drusku krēšlot,
To kādreiz atlaida uz dažām stundām staigāt.
- Un tad mēs klejojām pa ielām, ļaužu burzmā.
Bij viņai kalošas, īss mētelis līdz gūžām,
Uz sāniem cepure ar baltu, maigu spalvu.
45 Mēs daudz tad runājām par vasaru un sauli,
Par to, kā dzīvosim, kā brauksim klusi ciemos
Kaut kur pie zemniekiem aiz Daugavas,
pie leišiem.
Mēs ilgi plāpājām par cilvēkiem, par sevi,
Par to, kas laime ir un mīlestība dziļā.
- 50 Mums stāvēt patikās pie apgaismotiem logiem,
Kur glezni izliktas bij mēbeles un tērpi,
Kur sudrabs mirgoja un bāli, dārgi trauki,
Un mūsu smadzenēs un acīs viņi grima.
Lai tos mēs ņemtu līdz un vakarā pirms miega
55 Tos vēlreiz glāstītu un tad sev liktu blakus.
O, dzīve divainā un brīnišķīgi baigā,
Tur stāvēt divatā pie lepnā, dārgā loga.
Es labi sapratu, ka var par zagli kļūt,
Lai savai meitenei reiz gūtu krāšņu tērpu.
- 60 Kad kājām kļuva vēss, mēs gājām mazā kino
Un blakus sēdējām ar ceļiem cieši kopā.
Mums pirksti saplūda un elpas vienā plūsmā
Un lūpas smaidīja — par ko? Varbūt par to,
Ka reiz būs vasara, ka reiz būs silta zāle
65 Un skudras, lapas, lejā ūdens valgs,
Ka, galvu ielicis starp viņas siltiem ceļiem,
Es lēni skūpstīšu tai maigās, kailās kājas.
Varbūt par to, ka viņa ļausies dabai
Un savām asinīm un kaut kur meža krēslā
70 Tai klēpis dziļāk iegrimis sūnās nekā citreiz.

* * *

Reti, reti kad no pilna trauka
Varēju es savas sāpes dzēst.
Tā man lēnām sirdī rūgtums augs
Un no laimes nebija ne vēsts.

RĪGA

Rīga,
tavos nirdzīgos mūros
es pirmoreiz esmu iznācis no savas mātes
siltā valguma gaismā.
Pirmo reizi mans brēciens
spalgs un griezīgs
iedevis dunckas citām —
auto un rūpnīcu skaņām,
skrējis pret sauli un lietu.

Rīts. Augusts.

Jau uz kļavu lapām uzliets jods.

Gaiss tirs kā izskalots

Klāj laukus.

- 5 Es nomalā, kur kartupeļi zied,
Kur dzelzceļsliedes aiziet debesis.
Kurp man vairs tālāk iet?
Uz zāles saulē rasa mirdz kā rīss.

- 10 Un kājas noauju es kā vienmēr,
Kad redzu atkal savā priekšā smiltis,
Un piesaulē, kur pat no rīta silti,
Pie koka atspiedies, es kļūstu rāms kā jērs.

Tagad es esmu spilvens,
Ko sievietes elpa apņem.
Spilvens,
Uz kā sievietes miesa gulstas.
5 Un es eju, kaislibu saēsts,
Kā mulsā.

Es eju
Un mocos ar soļiem
Ēnas uz oļiem aizšūt.
10 Kā es gribētu sastapt
Ko labu un gaišu.

Kaut sēdētu ielās
Ubagu vietā sapņi.
Kur bencīna smakas lielās
15 Un trokšņi kā mētelis apņem.

Ubag skrandainais, ko tu šē meklē,
 Tava vieta pievārtē un peklē,
 Brūnais, liesais badamira,
 Tik tavai rīklei arī kaislā dzira.

Un, kad es mīršu,
Man nevajag zārka un mīršu,
Paceļat mani un aiznesat kalnos,
Kur uz ērgļa spārniem mirdz salnas.
Lai tur es mūžībā dzirkstu
Ar sauli acīs un zilu vizbuli pirkstos.

VASARAS NAKTS PILSĒTĀ

Pie sienas pulkstens skaita zvaigznes,
Un klusums, muti paplētis,
No visiem stūriem klausās viņā.

Dzied apnikstoši circenis.
Biezs siltums plūst no mūriša.
Aiz loga mēness kaisa zeltu.

Vecs dūriens vienā rokā
 Un otrā puķu pods tīrs.
 Es dzīvoju toreiz Slokā
 Kā visu atstāts vīrs.

5 Man auga gurķis podā,
 Un rītos viens un pikts
 Es dzēru pienu ar zodā,
 Kā bij tas no ārsta likts.

10 Es šūpojos dzīvē kā grozā,
 Ko aijā velna nags.

- Vienai pilsētas meitenei
No drēgnā pagraba kapa
Uz ielas
Es pasniedzu vienkāršu kastaņa lapu.
5 Pāri tai naktī
Bija gājuši kukaiņi valgi,
Gaiss tō bija skūpstijis ar savām mikstām lūpām, —
Vienkāršu kastaņa lapu.
- Meitene satvēra lapu pirkstos,
10 Trīcošos pirkstos,
Un viņas acis sabirza mirdzošos dzirkstos.
Vienkārša kastaņa lapa
Meitenei sadzina asinis vaigos,
Lūpās iecēla smaиду
15 Maigi sārtu kā tārpu.

Visos tavos ezeros es mazgāšu kājas,
Uz visām tavām klintīm es veldzēšu lūpas,
Pasaule plašā,
Lai kā man klājas,

- 5 Mani nenomāks ilgas un rūpes.
Es iešu un kritīšu tikai [*1 vārds sasvitrots*].
Tai vakarā koki šņāks kvēli un lieti līņās.

Pasaule plašā,
Es nevēlos skūpstīt vairs sieviešu krūtis,

- 10 Tikai tevi, ašā,
Lai manās acīs atmirdz visu pilsētu rūtis.

Pasaule plašā,
Nāc, gulsties uz manām rokām.

- 15 Tavā varenā dvašā
Būs gals manām šaubām un mokām.

Pasaule plašā,
Es ceļos tev pretim un eju.
Tavā bezgalībā kā mašā
Es tīnu visu — savu elpu un dzeju.

ELEĢIJA

- Vai dubļenes man būtu jāvelk šodien,
Vai tramvajā vēl jāmēģina tikt?
Tā es ar šaubām kaujos kā ar odiem
Un nezinu, kur sevi likt,
- 5 Kā zagtu naudu. Viens es apkārt klīstu,
Kā dzīvoklis man būtu meklējams.
Te sāpēs atveros, te atkal kopā dzīstu
Un kļūstu ciets kā krams.
- Jau ielas spuldzēm uzvelk sārtu zīdu,
10 Kā durvīs ievērts iezilgans kļūst sniegs.
Kaut varētu es sagaidīt vēl rītu,
Bet kur ir miegs?
Es ašiņas uz visiem stūriem lasu,
Es veros logos, kas man apkārt spīd,
- 15 Bet sāpes žņaudz kā nesaraujams laso
Un soļi slīd.
- Arvien man pretī gājēji nāk retāk,
Kļūst sliedes ielā vienmuļas kā es.
Saukt ekspresi, lai ieliek roku rētā
20 Un tad par latu stundā sirdi nes?
Kļūst vienmēr vēsāks. Lēni, lēni eju,
Kur baltā telpā ūdens putni spurdz.
Es redzu sienā nogurušu seju,
Es redzu klaidoni, kas kluss un gurds.
- 25 Klāj bālās sienas zibošs sarmas pūders.
Virš galvas velvējums kā vāks.
Salc, lāsēs ritot, vienmuļīgi ūdens
Par to, kas bijis un vairs neatnāks.
Varbūt vēl paies gara dienu virkne,
- 30 Būs daudziem lekns un spīdīgs kārais vaigs,
Kaut manu elpu dzeltēns zirneklis
Māks smags un baigs.

Kas esmu — tas man noslēpums,
Ko bieži ilgās naktīs minu.
Kāds esmu — to es skaidri zinu —
Kārs, netīrs, savās domās glums.

PŪPOLZARS

Starp egļu zariem gaišs kā stars
Mirdz tikko plaucis pūpolzars.

Tam stāvs tik maigi brūns un mīksts,
Ka katrā vēsmas pūsmā likst.

- 5 Un katrs pūpols salds un valgs
Kā tikko izdzerts ūdens malks.
Tam apkārt tirgus smakas plūst,
Bet viņš no tām tik skaistāks kļūst.
Uz bruģa tupot, balodis
- 10 To ierauga un notrīc viss.
No rūtīm ūdens lāses krīt,
Grib pūpolzaru noskūpstīt.

Starp egļu zariem gaišs kā stars
Mirdz tikko plaucis pūpolzars.

17 SĀVIENI

Dzejojums

- Sen, Maskava,
virs taviem klosteriem vairs nedūc zvans.
Plāns
kļuvis zelts uz tavu torņu sāniem.
- 5 Un velvju klēpjus
sveču gaišie pirksti
neglāsta vairs svētkos.
Vai netic tauta Dieviem vairs kā māņiem?
- Kam klosterus ar šņukstiem traucēt velti,
10 Kad visa dzīve — viena Dieva tiesa,
Kad sievietes jau koku vietā dzeltē
Ar krūtīm izkaltušām tā kā svēto miesa.
- Viens
brauca
15 trīscollu lielgabals,
viens.
Otrs
to gaidīja
laukumā tukšā
20 pie Kazaņas stacijas
ar savu
debesīs pacelto,
garo,
apaļo,
25 atvērto
muti,
it kā tur meklētu zvaigzni,
ko aprīt
kā austeri —
- 30 Viens
brauca
trīscollu lielgabals.
- Tikai
uz tērauda snuķa

35 bij
viņam uzmaukts
ozola vaiņags,
jo šonakt
bij
40 Jāņu nakts.

Apkārt
bij klusums.
Jo smilšis
zem virsējās kārtas
45 bij
sausas un mīkstas kā pūders,
bet suņi,
mitri
kā iemērktā vilna,
50 gulēja būdās,
laizīja sānus ar mēli
un
meklēja blusas.

Un teica Edvards Bērziņš, komandiers:
55 — Šis lielgabals
līdz astoņiem
ar rokām jāuzvelk,
lūk,
uz uzkalna
60 pie pašas baznīcas,
līdz — astoņiem...

Sit — astoņi.

Un lielgabals
pie drūmām velvēm,
65 kur agrāk
dievlūdžēji
pulcējās ar kailām galvām,
bij
uzstādīts.

70 Vai Dievam
debesīs par godu,
vai ķeizaram,

kas jaunus
svētkus svin?

75 Un teica atkal Bērziņš, komandiers:
— No jauna
revolūcija
un tautas vara
briesmās.

80 Mums
tikai
septiņpadsmit lādiņu.
Aiz viņām mājām,
kur bij agrāk krogs,

85 glūn pils.
Virš bronzas brūniem vārtiem
logs.
Mums
viņā — jāiešauj.

90 Pusdivpadsmit
sit.

— Klausies: mērķis
trīssimt soļu,
augstums,

95 šaut! — Bums!

Un granāta
kā milzu muša sīcot
skrien.

100 Pāri mājām,
logu ārā sit,
nenoslauka stiklus pat ar birsti
un tūlīt
uz parketa, kur staigājuši firsti,
kā meteors ar dobju troksni krīt.

105 Tad — vēl — vēl — vēl.

Un blakus istabā,
kur sēd
eseru
dumpinieku vadoņi

110 un spriež,

- kur zīda tapetēs
vēl slēpjas īsts Coty
un zelta spoguļos
pa retam atviz
115 seno sejiņu
un augļu
sārtās smalkās ādu vizmas,
lūst durvis,
sienas,
120 putekļi
ar dūmu ziliem kalniem jaucas,
švirkst, plīstot tapetes,
kā papīrs lēts,
no griestiem spuldzes lec.
125 Ne karavīru vairs pie logiem
saukt.

Bet tagad ļaužu virkne
ne gara
no miesta ris.

Dzīvē ar vientuļo logu
Diezgan bij sāpju un moku,
Lai tās tur paliek tāpat.
Aizeju, paceldams roku.
5 Nenākšu šurp vairs nekad
Plecus celt novelto slogu.

Krūtis sev vaļā es grūžu
Pretim ar smaršām un žūžu.
Pasaule ceļas un nāk
10 Brīvo! man elpu un mūžu,
Ko bija slodzījis vāks,
Negants, pilns sāpju un moku.

Pasaules kalnā un lejā
Vēji sit brāzdami [sejā?]
15 Noliku rūpes un svaru,
Atstāju sev tikai garu —
Tālumā aiziet un žūst
Kopā ar saules staru.

Pasaule, vasara skaistā,
20 Elpa un lūpas man kaist tā,
Ka vairs es nespēšu mirt —

PĒDĒJAIS DADZIS

- Kaut kur tālumā lulina gani,
Bet kā skumji un dobji zvani
Senās ciešanas gūsta mani.
Visa sirds dziļa sūruma klāta:
- 5 Varbūt kāds mani slepeni lāda,
Ka es dzīvojis mūžam bez sāta.
Satumst vakars, un rasa kāpj rozē.
Dievs ar zvaigznēm iet debesis nosēt.
Arī man būtu jāiet pret tumsu,
- 10 Bet nav spēka, vien lūpas sev gumzu.
Tomēr nav viss vēl paguvis atdzist
Manā elpā. Es, pavēris acis,
Redzu: dzīlē milst pēdējais dadzis.

SĀPES

Noliec rokas rožu smaršu gūstīt.
Saki, upe, kam tu garām plūsti?

Kam tu neņem līdzi zaļo krastu?
Krustā paliek krusts ar slaidu mastu.

- 5 Pāri upei balta roze zied:
Tamdēļ ūdens vienmēr iet un iet.

Rožu smaršā lieku savas mokas,
Rožu kātos slēpju savas rokas.

- 10 Upe garām baltai rozei plūst,
Lai man slāpes mūžam neizžūst.

Kur ir kauss, kas dzēstu manas slāpes?
Noliec galvu — tevi svēta sāpes.

Stīviem pirkstiem, salikušu stāvu
Gaismai pretī kāpt es mocījos.
Aprauts ceļš. Viens beigu soli stāvu,
Līdz tā līnīšu. Kas man roku dos.

Viņā bij suga. Viņa bij līdzīga skaistam kurtam. Slaida. Tieviem, spīdīgiem locekļiem, kuri glabāja dienvidus sauli. Viņas tērps bij līdz zemei. Vienmēr skūpstīja grīdu un atļāva putekļiem celties uz pirkstgaliem.

Viņas tērps bija citrona krāsā, citrona, kad to pieliek pie gaismas vēlā rudenā vakarā. Tādu krāsu es tikai biskvītam redzējis esmu, biskvītam, kuru māte man cepa, kad biju es mazs.

Tādu krāsu esmu sastapis tikai sievietēm jaunām zem acīm rītos pēc baudas.

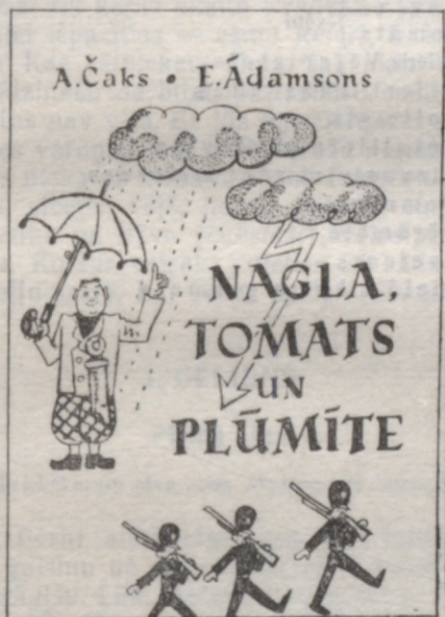
Un viņa nāca. Savādas, zilgas ēnas kā dadži metās tai tērpā.

Un viņa cilāja kājas maigi kā plakstus. Un viņa nāca. Es viņu redzēju pirmo reiz.

NAGLA, TOMĀTS UN PLŪMĪTE

GROTESKA BĒRNU SPELE
3 CĒLIENOS, 4 AINĀS

A.Čaks • E.Ādamsons

SPĒLES PERSONAS

Pilsētas galva Speķabībele
Inspektors Asaka
Jaunais skolotājs, arī galdnieks
Bille, laikrakstu pārdevēja
Plūmīte, viņas mazmeitiņa
Nagla } zēni
Tomāts }
Soferis Vējapistole
Referī, izrādes vadītājs
Policists
Rotaļlietu pārdevēja
Sievas, vīri, zēni, meitenes
Domnieki
Vēršmēle
Sveicars
Lielā likumu grāmata

PROLOGS

Referī (*iznāk skatuves priekšā, uz krūlīm karājas liela, spīdoša svilpe*). Labdien, zēni un meitenes! Man liels prieks, ka esat tik kuplā skaitā ieradušies šinī izrādē. Nu, dieni! Atļaujiet iepazīties — esmu Referī, izrādes vadītājs. (*Paklanās.*) Kas sētniekam slotā, tas man šī svilpe. Ar to es pasteidzināšu darbību, pārtraukšu spēli un izšķiršu strīdu. Bet tas nav viss. Es jūs iepazīstināšu arī ar galvenajiem spēles varoņiem un paskaidrošu notikumus. Es nesmu nekāds nieka vīrs. Manā rīcībā (*skaita uz pirkstiem*) vēl pērkons, zibens, vējš, lietus, gaisma, tumsa, rīts un vakars, veselība un nāve (*čukstoši*), velosipēdi, auto. Ar to es beidzu. Ko tur vairāk, jūtielies kā kādā futbola sacīkstē vai leļļu spēlē. Lai sākas spēle! (*Svelpj.*)

1. CĒLIENS

Pirmā aina

(*Priekškaram atveroties, skatuve vēl tumša.*)

Referī. Bērni, atminieties, nupat es jums teicu, man ir vara pār gaismu un tumsu. Tagad es jums savu vārdu patiesību pierādīšu. Lūk, skatuve tumša, tagad uzsvilpšu — būs gaisma. (*Svelpj, uz skatuves kļūst gaišs.*) Nu, vai man nav taisnība? (*Pilsēta, iela, rotaļlietu veikals, plats skatu logs, aizklāts ar segu. Vīrs skatu loga liela izkārtne — Rotaļlietu veikals — īpašnieks pilsētas galva Speķabībele. Pie veikala durvīm mazāka izkārtne ar uzrakstu — Alvas zaldātiņi, bungas, šautenes, revolveri, koka zirdziņi. Netālu no veikala Billes kiosks ar uzrakstu — Karā kritušā mātes kiosks. Pa kreisi galdniecība, dibenplānā skola. Bērnu bars ziņkārīgi pulcējas ap rotaļveikala aizklāto logu.*)

Starp bērniem arī Plūmīte. Daži bērni ieiet veikalā un iznāk no tā ar kareivīgām rotaļlietām — bungām, šautenēm, revolveriem, koka zirdziņiem —, un sāk bungot, šaut un jāt. Bille, ar nepatiku noskalīdamās bērnu rotaļās, sēž kioskā un nevarīgā balsī izsauc laikrakstu nosaukumus. Speķabībele parādās sava veikala durvīs, resns, pašapmierināts, grozās un skatās uz bērniem, pa to laiku Referi svinīgā, bijīgā balsī, ritmu uzsverot, skaita dziesmiņu par Speķabībeli.)

Lūk, tur iznāk kā lauva tik baiss
Vīrs, kam karaspēks pieder no alvas.
Jā, tas ir še vis-va-re-nā-kais,
Speķabībele — pilsētas galva.

Speķabībele. Bērni, šurpl Sanāciet ap mani! (Iedrāžas uz skrituļkurpēm Nagla, viņam gausāk seko Tomāts, veselīgs zēns, kas pastāvīgi rokā nes tomātu un pastāvīgi viņā iekož.)

Referi (rāda uz Naglu).

Kur mērķi šauj, kur suņi kožas
Un kur pēc ugunsgrēka ožas,
Kur policists skrien bargs aiz zagļa,
Tur puika šis ir klāt kā nagla.

(Rāda uz Tomātu.)

Šim zēnam jācenšas, cik jaudas,
Līdz cirkū iezogas bez naudas.
Pie ieejas daudz netiek domāts,
Ja Nagla var, tad arī Tomāts.

Speķabībele. Es — pilsētas galva Speķabībele — esmu liels bērnu draugs, tādēļ sagādāju jums patīkamu pārsteigumu.

Nagla. Vai kino par brīvu?

Tomāts. Saldējumu?

Plūmīte. Bilžu grāmatas?

Speķabībele. Nē, vēl daudz ko labāku. Vai jums patīk rotaļlietu veikals?

Bērni. Jā, jā, ļoti patīk!

Speķabībele. Kas tur jauku mantul!

Bērni (ilgu pilni atkārto). Kas tur jauku mantul—

Speķabībele (lepni). Un šis veikals pieder man. Tūlīt redzēsiet, ko esmu jums par prieku sagudrojis. (Rāda uz aizklāto skatlogu, kliedz pa veikala durvīm iekšā) Šo segu pavēlu no skatloga noņemt! (Iznāk pārdevēja, noņem aizkaru. Logā redzama groteska grenadieru grupa spilgtās

uniformās. Bērni pārsteigti sastājas cieši ap logu, atskan dažādi izbrina saucieni.)

Speķabībele. Sie karavīri ir no alvas. Katrā no viņiem ierīkots smalks mehānisms. Ja to uzgriez, karavīri paši no sevis sāk izpildīt dažādas kustības. Uzgriez! (*Pārdevēja to dara. Bungām ribot, grenadierī sāk vingrot. Bille neapmierināta pakrata galvu. Tai brīdī no skolas nama noslēpumaini izlien inspektors Asaka. Vājš, kaklu aptinis ar biezu rūtainu kaklautu, ausis lieli vates kušķi.*)

Referī (*pašā skatuves priekšā, pret skatītājiem*). Tssl Redziet, kur no skolas nama izlien bargais inspektors Asaka. Viņš negrib, lai to redz, jo bērni viņu nemīl, tas nemīl arī bērnus. (*Neviena nepamanīts, Asaka pieskrien pie Speķabībeles, aizslēpjas tam aiz muguras. Kamēr tie abi čukstoši sarunājas, bungām maršu ribinot, skatu logā karavīri izpilda grenadieru deju, kurā ar lielu līdzdalību un ziņkāribu noskatās bērni, atdarinot karavīru kustības.*) Asaka (*uz Speķabībeli*). Lūdzu klusāk, lai bērni mūs nedzirdētu.

Speķabībele (*skaļi, izbrinīties*). Bet kādēļ?

Asaka. Es jūs lūdzu klusāk. Esmu uzzinājis, ka palaidnīgākie zēni nodibinājuši noslēpumaino atriebēju brālību. Esmu tiem uz pēdām, bet nevaru tikai tos notvert nedarbu vietā. Gribu šos bērnus novērot no paslēptuves, varbūt starp viņiem atrodas vainīgie. (*Asakas runas laikā Speķabībele, sekodams bērnu rotaļām, drusku grozās. Asaka viņam pieķēries, visu laiku cenšas būt tam aiz muguras.*) Speķabībele. Nu, tad ejiet kaut kur slēpties un meklēt, bet laidiet taču mani mierā.

Asaka. Nē, jūsu mugura ir ļoti plata, un es gribu to izlietot par paslēptuvi.

Speķabībele (*glaimots*). Ā, tā ir cita lieta. Lūdzu! (*Grenadieru deja kļūst straujāka. Līdz ar to bērnos pieaug sajūsma, un viņi pilnīgi sāk imitēt grenadieru kustības.*)

Speķabībele. Par daudz jaukil! Pat man, vecam cilvēkam, sirds lec no prieka kā blusa. Es vairāk nevaru izturēt. Referī, zirgul! (*Referī svelpj, parādās koka zirdziņš.*) Es gribu jāt, kaut arī esmu pats pilsētas galva. (*Bērniem gaviļējot, Speķabībele uzlec koka zirdziņā, aizmirsdams Asaku.*)

Asaka. Es esmu beigts. Bērni mani ieraudzīs.

Speķabībele (*lēkā starp bērniem*). Hop, hop! Ak, kāds prieks! Hop, hop!

Bērnī. Hop, hop! (*Nagla, auļodams uz skritušu karpēm, negaidot uzdrāžas vīrsū Asakam.*)

Nagla (*iebļaujas*). Asakal

(*Visi uz skatuves sastingst, rotaļas izbeldzas. Grenadierī apstājas, bungas apklust, tikai Speķabibele sajūmā turpina vēl isu mirkli jāt, tad arī ierauga Asaku un nokaunas.*)
Speķabibele. Speķis un bibele! Inspektors redz, ka pats pilsētas galva jāj koka zirdziņā. Jāpazūd. (*Ieauļo veikalā. Pārdevēja mudīgi aizklāj logu. Asaka caurbjōši vēro bērņus.*)

Referī. Kas gan tas? Lai pasaka bērņi.

Bērņi (*bijīgi čukstoši*). Tas ir Asaka.

Nagla.

Sestdien sauks viņš meitu Annu;

— Sataisi man dubļu vannu!

Tomāts.

Tur viņš sēdēs ļauns un kluss,

Graudams pumpērņiķelus.

Nagla.

Kas gan izskatu tam labos,

Viņa vaigs kā šmorēts ābols.

Referī. Kas gan tas? Lai pasaka bērņi.

Bērņi (*čukstoši*). Tas ir Asaka.

Asaka (*nikns, šņācošs*). Kā tad, es jau domāju, ka šeit atrādīšu noslēpumainos atriebējus. Piesargieties! (*Iet leņņi uz skolas namu. Vēl durvis.*) Gan es jūs notveršu.

(*Bērņi atkal visi atdzīvojas, klaigā, spēkojas, ribina bungas. Visas palaidņības vada Nagla un Tomāts.*)

Nagla. Bērņi, mums jāizdara kaut kas sevišķs.

Bērņi. Nu kas? Mēs nezinām.

Nagla. Nobaidīsim vecīti Billi.

Bērņi. Jā, jā, jā!

Tomāts. Tu esi malacis.

Nagla. Klusu! Es pielīdīšu Billes kioskam un izšaušu no šautenes. Vai tas nebūs lieliski? (*Bērņi no prieka aplūstas. Nagla lien uz kiosku.*)

Referī.

To, kas anīsdrapes dzer

Un kas sev uz acīm ver

Lielo zelta brilli,

Sauc par veco Billi.

Nagla nu to baidīt grib,

Šautene jau gaisā zib,

Sausmas! (*Referī sagrābj galvu.*)

Bērnī (*atkārto čukstoši*). Sausmas.

(*Nagla izšauj, skolas durvis parādās Asakas galva.*)

Bille (*trīs reizes nospļaujas*). Ka tu izputētul

Nagla. Kā īstā karā.

Bille. Karu spēlēt nav labi.

Nagla. Kādēļ?

Bille. Kas tev tur rokā?

Nagla. Sautene.

Bille. Rotaļu šautene, vai ne?

Nagla. Jā, bet, kad es būšu liels, man būs īsta šautene.

(*Nemanot tuvojas Asaka un klausās.*)

Bille. Un tas ir tas ļaunākais. (*Domīgi.*) Man bija dēls.

(*Rāda uz Plūmīti.*) Plūmītes tēvs. Arī viņš kādreiz bija

tāds pats zēns kā jūs, jāja koka zirdziņu, šāva, bungoja.

(*Slauka asaras.*) Bet, kad izauga liels, to noņēma karā,

aizgāja zaldātos un vairs nepārnāca, un nu Plūmīte ir

bārenīte. Jūs taču visi viņu pazīstat, bērni?

Bērnī. Jā.

Referī (*rāda uz Plūmīti*).

Kas vien, bilžu grāmatas

Šķirdams, priecīgs smej,

Draugs uz visiem laikiem tas

Mazai Plūmītei.

Bērnī.

Draugs uz visiem laikiem tas

Mazai Plūmītei.

Bille. Un jūs labi zināt, ka Plūmītei grūta dzīve. Viņai

jāpalīdz man pārdot avīzes. Un tomēr tai nav tik glītas

drēbes kā citiem bērniem, un viņa ir laimīga par katru

dienu, kurā var paēst. Un tas viss tādēļ, ka Plūmītes tēvs

kritis karā. Jā, mani zēni, metiet prom šīs nejaukās rotaļu

lietas — šautenes, zobenus, revolverus.

Asaka (*sāņus, kā citi nemana*). Nu, tas man jāpasaka

Speķabībeleī. (*Prom uz veikalu.*)

Nagla. Bet kā tad lai mēs rotaļājamies?

Bērnī. Kā tad?

Bille (*rāda uz galdnieku darbnīcu*). Redziet, šinī gald-

nīcībā jaunais skolotājs, kuru padzina no skolas nama

Speķabībele, gatavo jums pilnīgi citādas rotaļas — mazas

ēveles, zāģīšus, cirvjus, spēļu kuģus un lokomotīves. Ar

tām jums vajag rotaļāties.

Tomāts. Jā, bet inspektors Asaka saka, ka mums jābūt

drošiem, dūšīgiem un kareivīgiem, lai no mums izaugtu

krietni vīri.

Bille. Kā tad, bērni, jums jāizaug par krietniem cilvēkiem, bet tādi jūs būsit tikai tad, kad milēsīt darbu un darba rīkus, bet nevis šautenes un zobenus, kas posta un karā nonāvē dzīvības. Bet nu beigsim. Plūmīte!

Plūmīte. Ko vēlies, vecmāmiņ?

Bille. Atnes man vakariņas.

Plūmīte. Labi, vecmāmiņ.

Nagla. Un mēs tevi pavadīsim. Vai ne, bērni?

Bērni. Jā, jā.

Nagla. Pēc tam varam izklīst. (*Visi taisās iet.*)

Referī. Jā, bet kas tad būs ar dziesmiņu par Plūmīti?

Vai to jau aizmirsāt?

Nagla. Tiešām, sāksim!

Bērni.

Kas vien, bilžu grāmatas
Skirdams, priecīgs smeļ,
Draugs uz visiem laikiem tas
Mazai Plūmītei.

(*Bērni prom.*)

(*No spēļu veikala izskrien Speķabībele un tieši dodas uz Billes kiosku. Iztālēm uzmanīgi seko Asaka.*)

Speķabībele. Ak tad tu esi tā, kas māca bērniem nerotaļāties ar mana veikala spēļu mantām. Tu esi tā. Es tev!...

Bille. Bet, Speķabībeles kungs...

Speķabībele. Nerunāt! Ak tad tu esi tā? Labi. Bet es tev parādīšu. Badā tu gribi mani nomērdēt, manu veikalu centies iznīcināt, bet tas tev neizdosies. Kāda nekaunība! Kūdit pret mana veikala spožajām, skaistajām spēļu lietām, un taisni šeit pie paša deguna. Nē, to es vairs nevaru izturēt!

Asaka. Bille ne tikai noliedz bērniem rotaļāties ar jūsu spēļu lietām, viņa pat ieteic griezties tiem tur pie jaunā skolotāja galdnieka. Tas gatavojot daudz derīgākus spēļu rīkus.

Speķabībele. Ko? Pie jaunā skolotāja? Pie tā, kuru es padzinu, kas arī pret manu veikalu? Pietiek, pietiek! Pilnīgi pietiek! Vai es esmu pilsētas galva Speķabībele?...
Asaka. Kā tad, kā tad.

Speķabībele. Jeb vecs kartupelis? Kā es iznīcināju jauno skolotāju, tā es izrēķināšos arī ar Billi. Prom, šim kioskam jābūt prom, un ar visu Billi!

Bille. Bet, miļais pilsētas galvas kungs, par ko jūs mani

sodāt ar tādu bardzību, ko es esmu tik ļaunu nodarījusi, es taču bērniem gribēju tikai labu mācīt, labu vien.

Speķabībele. Pietiek. Par vēlu. Vai es esmu šeit pil-sētas galva Speķabībele vai vecs kartupelis? Tu, Bille, biji pret mani, tev jāsaņem sods.

Bille. Bet šoreiz vēl piedodiet un apžēlojieties par mani, Speķabībeles kungs. Es taču esmu nabaga vecīte, mans dēls kritis karā, man ir vēl mana mazā mazmeitiņa, labā Plūmīte. Tā man jāuzaudzina. Ko es darīšu, kur es pel-nīšos, ja jūs atņemsiet man kiosku? Viņš taču bija mans pēdējais atbalsts kritušā dēla vietā. Neesiet tik ļauns, Speķabībeles kungs.

Speķabībele. Kā? Es ļauns? Es esmu tikai taisnīgs. Es daru to, kas man jādara. Referī, lūdzu, tūlīt lai būtu klāt šoferis Vējapistole ar policijas meistar.

Referī. Labi. (*Svelpj vairākas reizes.*) Vējapistole, poli-cijas meistar, šurp! (*Svelpj.*) Lai pūš vēji, savelkas mā-koņi. (*Atkal svelpj, vēji sāk gaudot, sākumā klusi, tad arvien skaļāk un drūmāk, paliek tumšāks.*)

A s a k a (*neapmierināts, rūpīgi aizbāzdams ausis ar vati*). Vai, atkal tas vējš! Referī kungs, vai nevarētu šoreiz bez vēja, man sāp ausis.

Referī. Nekādā ziņā! Arvien briesmu brīdī pār cilvēkiem savelkas mākoņi, un tad arī vējš pūš.

(*Vēji pieaug, tūlumā dzirdama spiedzīga auto sīrēna.*)

Speķabībele. Klau, jau šoferis Vējapistole brauc.
Referī.

Bobis atvērtā logā
Sēž starp flokšiem un kauc,
Ielauzdams robu žogā,
Vējapistole brauc.

Balsis aiz skatuves. Glābieties, glābieties, Vējapis-tole brauc!

Referī. Skaudīgi pieres grumbās
Ugunsdzēsēji rauc,
Ātrāk kā kara bumbas
Vējapistole trauc.

Balsis aiz skatuves. Glābieties, glābieties, Vējapis-tole trauc!

Referī. — Ak, kā tas auša dabūs! —
Policists pikti sauc,
Apgāzdams reklāmu stabus,
Vējapistole brauc.

Balsis aiz skatuves. Glābieties, glābieties, Vējapistle brauc!

(Iedrāž, rūkdams, taurēdams un kuplus dūmus mezdams, Vējapistles nelielais, smieklīgais rotaļlietu auto. Tajā sēž aizvērtām acīm policists, pats šoferis Vējapistle, ļoti tievs, pārmērīgi žigls, arī kustībās, bet viss, ko viņš dara, tam neizdodas. Auto strauji apstājas, un Vējapistle izlec.)

Referī. Vējapistle un policijas meistars klāt. Lai apstājas vēji un top gaisma!

Asaka. Paldies, Referī kungs, es ļoti cietu.

Vējapistle *(ļoti žigli)*. Sveiki, pilsētas galvas kungs! Sveiki, Asakas kungs! Sveiki, miļā Bille, jūs, Referī, un visi mani skatītāji! Policijas meistara kungs, mēs esam klāt. *(Policists neatbild.)*

Speķabībele. Vai tikai nav ar viņu kas ļauns noticis? Vējapistle. Nē, tā jau parasta lieta, ka mani braucēji zaudē aiz bailēm valodu. Bet man savs paņēmiens, kā viņus uzcelt. *(Sagrābj to aiz apkakles un purina, policists atļūp, pamatīgi nopurinās.)*

Policists. Tavu traku skrējienu! *(Izkāpj no auto.)* Esam jūsu rīcībā, pilsētas galvas kungs.

Speķabībele. Labi. Pavēlu aizvest prom šo kiosku un avīžnieci Billi.

Policists. Klausos. *(Uz šoferi.)* Pistle!

Vējapistle. Pistle... Kas es tev par pistolī, es esmu Vējapistle.

Policists. Nerunā, nes! *(Abi izsviž avīzes un nes kiosku.)*

Asaka. Pareizi, to visi vēlas.

Bille. Vēlreiz lūdzu, apžēlojieties.

Speķabībele. Nekas. Par vēlu. Neviens tevi vairs nevar apžēlot.

(No galdniecības iznāk jaunais skolotājs.)

Policists. Nu, Billīte, sēdies iekšā!

Bille. Vai, vai!

Jaunais skolotājs *(pienākdams)*. Kas te notiek?

Asaka. Nemaisieties citu darīšanās. Taisiet labāk savus kuģišus, skolotāja kungs.

Bille *(izraudamās no policista rokām)*. Palīdziet, jaunais skolotāj, mani un manu kiosku ved prom, bet es neesmu vainīga.

Asaka (*imitē Speķabībeli*). Nekas. Par vēlu. Neviens vairs tev nevar palīdzēt.

Jaunais skolotājs. Varbūt tomēr, bet par to būs runa domē, es arī esmu domnieks.

Speķabībele. Nebūs nekāda runāšana. Bille bija pret mani, un tādēļ man tiesības viņu aizvākt.

Jaunais skolotājs. To mēs vēl redzēsim. Bet tagad, Bille, brauciet. Pagaidām jāpadodas pilsētas galvas rīkojumiem. Bet ticiet, es jūs neatstāšu nelaimē.

Bille. Paldies, labais skolotāj, paldies. Par mani nekas, bet Plūmite... Kas notiks ar viņu?

Jaunais skolotājs. Par viņu es parūpēšos.

Asaka (*klusī*). To mēs vēl redzēsim.

Bille. Plūmite drīz ieradīsies ar vakariņām. Tad labi saudzīgi pasakiet, kas noticis.

Speķabībele. Ātrāk prom, policijas meistar, ko jūs te mīnājaties kā vecs medņa gailis!

Policists. Klausos, bet uz kurienu?

Speķabībele. Uz kurienu? Uz Smilšu kalniem.

Bille. Vai, vai! (*Uz Vējapistolī.*) Es domāju, ka tu man atvedīsi laikrakstus, bet tu mani pašu ved uz Smilšu kalniem.

Vējapistle. Nebaidies, gan es tevi drīz vedīšu atpakaļ.

Asaka. Nekad.

Speķabībele. Prom!

Referī (*svelpj, auto aizbrauc*).

Speķabībele (*laimīgs*). Viss iznāca, kā es gribēju.

Asaka. Viss iznāca, kā mēs gribējām.

Speķabībele (*uz jauno skolotāju*). Lūk, ko nozīmē būt par pilsētas galvu.

Asaka. Lūk, ko nozīmē būt par inspektoru Asaku.

Jaunais skolotājs. Labi, labi, nepriecājieties, redzēsim, kādas būs beigas. (*Prom.*)

Speķabībele. Tagad es jūtos varens. Visus savus ienaidniekus esmu uzvarējis. Es braukšu uz domi. Referī kungs, lūdzu man velosipēdu un cilindru.

Referī (*svelpj. Iedrāžas skatuves vidū velosipēds ar cilindru uz kloķa. Referī un Asaka palīdz Speķabībelei uzrāpties velosipēdā, un tas aizbrauc*).

Referī (*uz Asaku*). Un ko tu tagad darīsi?

Asaka. Es palikšu te.

Referī. Tā? Kādēļ?

Asaka. Es gribu sagaidīt Plūmiti. Centīšos viņu aizvest

pie sevis, lai ļaudis domā, ka esmu labs un gādāju par bārenītēm. Lūk, kur viņa jau nāk. (*Paslēpjas aiz stūra.*) Plūmīte (*ienāk uztraukta*). Kur manas vecmāmiņas kiosks? Nav viņa, nav. Tikai avīzes palikušas.

Asaka (*parādās*). Plūmīte, es zinu, kur kiosks. Vēja-pistole to aizveda izlabot.

Plūmīte (*neticīgi*). Un kur pati vecmāmiņa Bille?

Asaka (*lišķīgi*). Aizbrauca līdz.

Plūmīte. Nē, nē, nu es zinu visu. Zēniem, kas man to stāstīja, bija taisnība. Vecmāmiņa aizvesta tālu prom. Tas kungs, pilsētas galva, kam pieder šis spēļu veikals, tas to izdarījis. (*Apsēžas uz laikrakstiem un raud.*)

Asaka. Neraudi, Plūmīte, tava vecmāmiņa drīz atgriezīsies.

Plūmīte. Es gribu palīdzēt viņai.

Asaka. Arī es gribu. Tāpat Vējapistole. Bet, kamēr vecmāmiņa tālu, nāc man līdzī. Pie manis būs jauki.

Mans bērns, vai patīk, prasu es,
Dažreiz jums cik-cak šūt?

Plūmīte.

Ai, nē, tik franču princeses
So darbu māc varbūt.

Asaka.

Mans bērns, vai garšo labi jums
Jāņogu saldējums?

Plūmīte.

Ai, nē, lai kundzēm gardums šis,
Man — ūdens kliņģeris.

Asaka.

Mans bērns, tad, lūdzu, nāciet taču
Spēlēt riču-raču.

Plūmīte.

Ai, nē, šī smalkā spēle sokas
Tikai kungu rokām.

Nē, nē, es negribu iet jums līdzī. (*Raud.*)

Referī. Redzi, ka tu nevarēji klūt par labdari, Plūmīte tev netic. Vācies prom! (*Svelpj.*)

Asaka. Bet atvainojiet.

Referī (*draudoši*). Nu?

Asaka (*prom*).

(*Iedrāžas Nagla, aiz viņa Tomāts, kozdams tomātā.*)

Nagla un Tomāts. Labvakar, Plūmītel!

Plūmīte (*šņukstēdama*). Labvakar!

Nagla. Es jau zinu, kādēļ tu raudi. Visa iela to zin. Mēs vēl cīnīsimies.

Tomāts. Mūsu lielā stunda situsi.

Nagla. Jā, un nu jāparāda, ko mēs varam. Neraudi, Plūmīte, jo tik tiešām, ka esmu Nagla.

Tomāts. Un es Tomāts. (*Iekož tomātā.*)

Abi. Tu paliksi pie mums, mēs tev palīdzēsim.

Plūmīte. Paldies jums, Nagla un Tomāt! Es palikšu pie jums.

Nagla. Bet tagad nav ko kavēties.

Tomāts. Jārīkojas.

Nagla. Referī, vai tev ir krietna svilpe?

Tomāts. Kā tiesnesim futbola sacīkstē.

Referī (*paceļ svilpi*). Jā, šī ir no īsta ērgļa kaula.

Nagla. Nu tad uzsvelp labi skaļi, tā, lai dzird visa noslēpumaino atriebēju brālība un Asaka palien no bailēm zem gultas.

Referī (*skaļi svelpj*).

(Skrien zēni un meitenes. Skolas nama durvis parādās Asakas galva. Tas novēro zēnus, bet viņi to neredz.)

Nagla. Paldies, ka sanācāt. Mums priekšā ļoti svarīga lieta. Parole — Krokodils.

Tomāts. Saprotiet — Krokodils!

Zēni. Un atbilde — Kengurū, kengurū, kengurū...

Nagla (*dedzīgi*). Diezgan esam ar kastāņiem svaidījušies, saldējumus ēduši, zekserus situši. Laiks darīt ko krietnāku.

Tomāts. Pareizi.

Zēni. Pareizi, pareizi, pareizi!

Nagla (*apskatās apkārt, bet Asaku nepamana, zēni saļien kopā*). Noslēpumaino atriebēju brālība.

Referī. Nagla neieraudzīja Asaku. Tas tagad uzmanīgi noklausās zēnu slepenās sarunas.

Nagla. Notikusi šausmīga lieta. Pilsētas galva Speķabībele smagi apvainojis avižnieci Billīti. Tas viņu netaisni padzinis ar visu kiosku. Mūsu draudzene Plūmīte paliek viena, bez savas vecmāmiņas. Tai mums jāpalīdz, jo mēs taču stāvam par taisnību. Vai ne? Kas ir pret to?

Tomāts. Neviens.

Zēni. Neviens, neviens, neviens...

Nagla. Kas šodien par dienu?

Tomāts. Piektdiena.

Nagla (*domā*). Rīt sestdienu. Parīt. (*Noteikti.*) Jā, va-sarsvētkos mums jāatgādā atkal Bille ar kiosku šurp.
Tomāts (*mazliet nedroši*). Bet kā mēs to izdarīsim?
Nagla. Tu šaubies? (*Nicinoši.*) Es izsaku tev savu nicī-nāšanu.

Tomāts. Tā tas nebija domāts, jo esmu Tomāts. Man šķiet, mums par to, kādus soļus spert, pamatīgi jāpārrunā.
Nagla. Protams. Te uz ielas nevar. Mans priekšlikums (*Asaka sevišķi uzmanīgs*) sapulcēties visiem vēl šovakar pēc veikala slēgšanas 50. nama malkas pagrabā. Sapratāt?
Tomāts. Vai tas ir tas nams ar zelta klingeri?

Nagla. Nē, ar sarkano vērsi. Zināt?

Zēni. Zinām, zinām.

Nagla. Un esat ar mieru?

Zēni. Jā, jā.

Nagla (*paceļ vienu laikraksta lapu, pārklāj to sev pār krūtīm*). Solīdamies neizpaust mūsu lielo noslēpumu, sla-cināsim šo balto kalnu kazas ādu ar savām labās rokas asinīm. (*Izņem no kabatas pudeli ar sarkanu tinti. Zēni iemērcē tajā pirksta galu un ļoti svinīgi uztriepj sarkano tinti uz laikraksta lapas. Asaka pazūd no durvīm, no-dziest arī viņa istabas uguns. Rotaļlietu veikalu pārdevēja aizslēdz un nodzēš ugunis. Nagla iebāž notriepto laik-raksta lapu kabatā.*) Bet tagad, zēni, uz priekšu!

Tomāts. Puikas, uzņem pareizo toni!

Bērni (*dzied*).

Klau, kā dun soļi šai brālībai brašai,
Kaut aiz tās inspektors Asaka lien,
Tomēr šie zēni līdz pēdējai dvašai
Stāvēs un kritīs par taisnību vien.

Referī. Ar šo cēliens beidzas. (*Svelpj.*)

Priekšskars

2. CĒLIENS

Otrā aina

(*Isi pirms priekškara pacelšanas skatuves priekšā parādās Referī ar kabatas lampu rokās.*)

Referī (*skaita dziesmiņu*).

Katrā mājā, kā jums zināms,
Arī pagrabs godam minams.

Guļ, jo apkārt vēss tur gaiss,
Kaktā kartupeļu maiss.
Vieta tur vēl gurķu burkai,
Malkai, cirvim, runcim, žurkai.

(No skatuves kreisās puses parādās bērni. Dzirdami viegli bungu sitiēni. Zēni un meitenes iet zosu gājienā, klusu uz pirkstgaliem, bungu rībienu takti.)

Un, kad vakars uznāk, lēni
Šurp lien meitenes un zēni.
Slepus apspriest lietas lielas
Nevar tak uz klajas ielas.

(Gājiena priekšgalā Nagla. Viņam vienīgajam no bērniem kabatas lampiņa kreisajā rokā, labā tam augstu pacelta, tajā uzoilīts melns cimds — brālības simbols. Naglai seko Tomāts ar vējlukturi rokā. Tad citi bērni ar dažāda lieluma svecēm; vienam no zēniem linga kaujas gatavībā.) Referī (uz gājiena dalībniekiem, uz Naglu, lēni, atsitot dziesmiņas ritmu).

Lūk, kur Nagla. Paceļ tas
Melno cimdu — nu.
Gaismu dod ar kabatas
Mazo laternu.

(Rāda uz Tomātu.)

Tomāts ormaņdēls. Ko nes
Rokā puika šis?
Tas jau tēva karietes
Vēja lukturis.

(Rāda uz vienu meiteni.)

Meitene, kas iet te secen,
Bagāta ar tauku svecēm.

(Rāda uz puiku ar lingu.)

Tam kā likts ir galvā dvinga,
Kuru ķer šī puikas linga.

(Gājiena beigās no orķestra telpām pabāž galvu Asaka un vēro gājienu.)

Referī *(skaita noslēpumaini).*

Bet aiz bērniem kā pūces acs
Nepamanīts glūn Asaka pats.

(Pēdējam pazūdot, iznāk uz skatuves un seko bērniem. Priekšskars lēnām atveras.)

A s a k a. Nu reiz viņi būs man rokā.

Referī. Asakas kungs, nevajag pirms laika lielities.
(*Klusī iesveļpjas.*)

Asaka. Tss! Neiztraucē. Bērni ir tramīgi kā zivis. (*Pa-
zūd līdz bērniem.*)

(*Priekšgars vaļā. Liela mūra nama malkas pagrabi. Re-
dzama kāpņaina ieeja pagrabā, tad koridora sākums un
viena dzīvokļa tukšs malkas šķūnītis šķērsgriezumā. Jo-
projām tumšs.*)

Nagla (*aplūkojis apkārtni ar savu rokas lampiņu*). Viss
kārtībā. Varam ienākt. (*Nāk bērni. Uz Plūmīti, kas parā-
dās ieejā.*) Tu, Plūmīt, dod man roku. Un nebaidies. Tā.
Redzi, cik labi. Tagad, zēni, iededziniet mūsu kroņlukturi.
Par godu šai lielajai sēdei mēs to varam darīt. (*Daži zēni
pakāpj uz mucām un aizdedzina šķērskokā piestiprinātās
sveces.*)

Tomāts. Jums, meitenes, vietas še. Tālāk no ieejas. Uz-
brukuma gadījumā būsiet lielākā drošībā.

Meitenes. Vai, man bailes!

Tomāts. Tīrais posts ar tām meitenēm. Referī kungs,
lūdzu, vismaz jūs nomieriniet viņas.

Referī (*uz meitenēm*).

Ja blakus jums Nagla un Tomāts,

Tad esiet vislabākā omā.

Virš ieejas paslēpts tiem lielgabals,

Nāk ienaidnieks iekšā — blāc virsū — un gals.

Tomāts (*rāda uz spaini virs ieejas. Meitenes paliek dro-
šākas*).

Pirmā meitene (*pieskrien lielgabalam*). Tomāt, bet
tas taču mūsu sētnieces vecais spainis. Un viņa tā to reiz
meklēja.

Tomāts. Ei, nesāc sapņot! Tas ir īsts patentēts lielgabals.

Nagla. Tomāts runā taisnību.

Tomāts. Lūk, ja šo striķi pavelk — lielgabals iedarbojas,
apgāžas uz mutes un lodes nobirst ienācējam uz galvas,
tad viņš ir beigts. Tā mums norunāts.

Meitenes. Tiešām?

Zēni. Jā. Lūk, vai mēs neesam gudri?

Tomāts (*skrien kaktā pie kartupeļu čupas*). Un tās ir
mūsu lodes. Ko? Vai nav jaukas? (*Rāda meitenēm kartu-
peļus. Piepeši sāk skatīties un uztraukts iesaucas.*) Zēni,
no mūsu lodēm nav vairāk kā puse. Te kāds bijis. Varbūt
pat vēl ir ...

Vīsi. Kur, kas?

Nagla. Tomāt, Tomāt, neesi tik bailīgs. Te neviena nav.

Tavas lodes vienkārši aizstiepušas žurkas. Vai tu domā, ka viņām mūsu kartupeļi negaršo? (*Visi atviegloti smejas.*) Bet tagad pie lietas. Zēni un meitenes, visi savās vietās! Viens, divi, trīs. Tā. Nodziedāsim savu «Melnās rokas» dziesmu.

Referī. Bet dziediet klusu. Blakus šķūnītī guļ vistas, ka tik tās jūs neiztraucējat.

Visi (*dzied*).

Kas baložus ar lingu biedē,
Kas pistongas liek trama sliedēs,
Kam reizes rēķins ir kā mokas,
Tam jāpieder pie «Melnās rokas».
Kas futbolsacīkstē uz sētas
Prot atrast vietas visai lētas,
Kas uzkāpj viegli ābeļkokā,
Tas darboties var «Melnā rokā».
Kas grib ar lišķiem karot cēli,
Kam sadod dusmas memmesdēli,
Par taisnību kam cīņa sokas,
Tam jāpieder pie «Melnās rokas».

Nagla (*izvelk laikrakstu*). Un te būs mūsu baltās kalnu kazas āda ar zvēresta apliecinājumiem.

Viens no zēniem. Vairāk es nezvērēšu. Zvērēt drikst tikai vienu reizi.

Tomāts. Muļķi. Kas tev vēlreiz liks zvērēt. Skaties uz šo kalnu kazas ādu un centies neaizmirst savu pirmo zvērestu.

Nagla. Zēni un meitenes! Mēs esam šeit sanākuši uz svarīgu sēdi. Mums jāpalīdz Plūmītei un jāglābj viņas vecmāmiņa Bille. Diezgan mēs esam ēduši saldējumu, sītuši no kokiem kastaņus, čiepuši pastmarkas, šāvuši fabriku logos un mēdījuši ormaņus. Bet ko mēs esam labu darījuši?

Tomāts. Glābuši kaķēnus no suņiem, barojuši leijerkastnieku pērtiķus, atbrīvojuši renstelēs ūdeņiem ceļu.

Pirmais zēns. Palīdzējuši neredzīgiem pāriet ielu.

Pārējie. Pareizi, pareizi!

Nagla. Un vairāk nekā?

Visi. Nekā.

Nagla. Pārāk maz. Mēs neesam šīs «Melnās rokas» cienīgi. (*Paceļ roku.*) Mums jāizdara kaut kas liels.

Visi. Kas, kas?

Nagla. Atmetīsim savus nedarbus kā vecās kara spēļu lietas.

Visi (*izbrīnā*). Nu-u-u?

Nagla. Jā! Man jau sen bija apnicis šaut ar pistongām, nēsāt šauteni un kauties ar zobeniem. Vecmāmiņai Billei taisnība. Šīs spēļu lietas nav labas. Viņu dēļ iznāca arī strīds starp Speķabībeli un Billi. Un ar šādu šauteni, tikai lielāku, karā nošāva Plūmītes tēvu.

Plūmīte. Jā, tiešām, man tētiņš krita karā un vairs ne-
atgriezās.

Nagla. Lūk! Un pilsētas galva Speķabībele nav ļabs. Viņš tirgojas ar tādām spēļu lietām. Padzina jauno skolo-
tāju, tāpat kā vecmāmuļu Billi ar visu kiosku.

Visas meitenes. Vecmāmuļa Bille laba, palīdziet viņai.

Zēni. Mēs palīdzēsim. Mēs glābsim viņu.

Tomāts. Nagla, ieteic mums, ko lai mēs darām!

Plūmīte. Viņš to pateiks.

Nagla. Rīt agri pilsētas domē sēde. To man pateica
krusttēvs. Iesim un lūgsim pilsētas domi — vecmāmuļas
Billes kiosku nolikt vecajā vietā un viņu pašu atbrīvot.

Visi (*sajūsmā*). Pareizi!

Nagla. Tālāk. Pilsētas galvu Speķabībeli aizvest uz
Smilšu kalniem vecmāmuļas vietā. Nepareizu rīcību sodīt!

Visi. Jā!

Tomāts. Bet Asaku jūs pavisam aizmirsāt. Nav pareizil
Viņš vajā mūsu «Melno roku» un klausu Speķabībeli. Arī
to vajag prom uz Smilšu kalniem.

Zēni. Vajag!

Nagla. Piekritu. Bet kas domē runās?

Tomāts. Kas cits kā Nagla. Un mēs visi iesim līdz.

Bērni. Visi, visi!

(Virs pagraba dzirdami auto rūcieni un sirēna.)

Referī (*uz bērniem*). Vējapistole atbraucis mājās.

Visi. Kas, Vējapistole atbraucis?

Pirmais zēns. Bērni, zināt, man ir doma.

Visi. Kāda?

Pirmais zēns. Lai Vējapistole mūs aizved rītā uz
domi.

Referī. Tas nav slikts padoms.

Visi. Tiešām. Lai Vējapistole mūs aizved. Ak, kas tā būs
par braukšanu!

Tomāts. Referī, lūdzu, atsauc mums viņu šurp.

Referī. O, jā. Vienā mirklī tas būs klāt. Ne par velti tas
ir Vējapistole.

Referī. Viens, divi, trīs, Vējapistole, šurpl (*Paliek tumšs, pa lūku ievēlas Vējapistole.*)

Vieglāki par pūku,

Bērni, redziet, te

Ievēlas pa lūku

Vējapistole.

Vējapistole. Tavu nelabo, cik tumšs! Vai tik es braukdams neesmu apdullis, tāpat kā policijas meistars? Jeb es ar visu savu auto esmu iebraucis tukšā silķu mucā un nu no gaismas vairs ne smakas?

Referī. Nu tu esi pagrabā pie bērniem. (*Paliek gaišāks.*)

Bērni. Sveiks, Vējapistole.

Vējapistole (*pieceļas*). Jā, es esmu slavenais šoferis Vējapistole. (*Grozās, lai apskata.*)

Bērni. Visu cienību tev, slavenais šoferi Vējapistole.

Vējapistole. Bet ko jūs gribat no manis?

Tomāts. Lai tu mūs aizved rīt uz pilsētas domi.

Vējapistole. He, he, he. Kas jums tur ļaus runāt, tādām knirpiem.

Nagla. Kādēļ?

Tomāts. Tu tā nedrīksti runāt.

Vējapistole. Sveicars jūs nelaidīs iekšā, un tas būs viss.

Bērni. Bet mums jātiek.

Viens zēns. Es zinu, kā mēs tiksīm ar to šveicaru galā. Slepus piezagsimies un no muguras puses uzmetīsim tam laso. Tā dara kovboji.

Otrs zēns. Saklupsim viņam virsū, sasiesīm rokas un aizbāzīsim mutli.

Nagla. Tā nevar. Sveicars nekā nav mums slikta darījis. Pielietosim labāk gudrību.

Tomāts. Tāpat kā tie kungi, kas staigā melnos svārkos, skaistās šlipsisēs un baltās getrās.

Referī. Tos sauc par diplomātiem.

Nagla. Teiksim, ka mēs esam atnākuši apsveikt Speķabībeli par to, ka viņš ir bērnu draugs, ka sarīkoja mums izprieču ar alvas zaldātiņiem. Tad mūs ielaidīs.

Visi. Labi.

Vējapistole. Lai jums izdodas! Rīt es jūs aizvedīšu ar prieku. Jūs jau esat vienīgi, kam patīk mana braukšana. Kad būšu jums vajadzīgs — iemetiet smiltis manā logā. Tas atrodas nama otrajā stāvā, trešais no stūra. Sveiki!

Bērni. Sveiki!

Vējapistole. Referī, izsvēlp mani laukā!

Referī. Laī iet! (*Svelpj. Vējapistole pazūd lūkā.*)

Nagla. Tātad nolemts, uz domi.

Visi. Nolemts!

Nagla. Un aizstāvēsim tur vecmāmuļu Billi.

Visi. Aizstāvēsim!

Nagla (*uz Tomātu*). Izklāj mūsu priekšā baltās kazas ādu ar zvērestiem. (*Tomāts to dara.*) Un dziedāsim savu domes dziesmu. (*Dzied.*)

Rīt, pirms sētnieks ielas lej,

Darbs būs Vējapistolei.

Jā, nūdien, tā notikt būs —

Viņš uz domi vedīs mūs.

Tur kā ledus lāči mīt

Domnieki, tiem teiksim rīt:

Pilsēta, ak, kāds tas kauns,

Ka tev galva ir tik jauns.

Dome, dome, atjēdzies,

Cik tas ilgi tā vēl ies.

Jā, nūdien, tā notikt būs —

Rīt uz domi vedīs mūs.

Asaka (*parādās ieejā*).

Beidzot es notveršu palaidņus šos.

Ak, kāds tas laimīgs būs ķēriens!

(*Uz bērniem.*)

Kas jums vairs ābolu ķiseli dos,

Klāt nu kā likts jums ir pēriens.

(*Bērni ierauga Asaku.*)

Nagla (*iekliežas*). Asaka!

Visi. Asaka!

Nagla. Tomāt, šauj! (*Tomāts rauj striķi, Asakam uz galvas uzgāžas spainis ar kartupeļiem.*)

Asaka.

Debess, pār galvu man izbiris baiss

Birkavas smagumā kartupeļmaiss. Vai, vai...

(*Salumst. Bērni nodzēš sveces un mūk.*)

Kas tad tas, viss te tik tumšs top kā peklē, —

Kur gan jūs, palaidņus, tagad lai meklē?

(*Bērnī, izlīduši no pagraba, saskrien pašā skatuves priekšā.*)

Referī. Bērnī laimīgi izmuka no pagraba, bet Asaka palika tur.

Asaka. Kāda tumsa! Kur durvis? Es netieku laukā. Bērnī, bērni, palīgā!

Bērnī.

Tas tev par sodu, tev nebūs ne jausmas,

Kā no šī pagraba ārā var kļūt.

Maldies līdz rītam, jo vēlū pēc ausmas

Tevi nāks atbrīvot sētnieks varbūt.

Asaka. Visur mītras sienas, visur vēsas smiltis un malka. Bet durvju nav. Nav. Vai man visu nakti te būs jāpaliek?

Referī. Laikam gan. (*Priekšgars aizveras.*)

Nagla. Tātad, bērni, rīt pulksten septiņos visi kā viens uz domi.

Bērnī. Visi kā viens.

Referī. Bet tagad gulēt. (*Bērnī aiziet.*)

Referī (*ar lielu pulksteni rokās*). Laiks iet. Es redzu, visi bērni aiziet gulēt. Tagad uz skatuves pulkstenis vienpadsmit. Bērnī guļ un redz skaistus sapņus, bet Asaka klejo tumsā un netiek no pagraba laukā. (*Asakas balss.*) Pulkstenis viens. (*Griež rādītājus.*) Viens, divi, trīs, četri, pieci. Pagrabā iedziedas gailis. Ielās parādās rati ar piena kannām. Pulkstenis seši. Tramvaji sāk iet un ved strādniekus darbā. Sētnieki iznāk ielās slaucīt bruģi, bet Asaka klejo vēl tumšā pagrabā un netiek no tā laukā. Pulkstenis septiņi. Salasās bērni, uzmodina Vējapistoli. Pulkstenis astoņi. Bērnī aizbrauc uz pilsētas domi. Pulkstenis deviņi. Iesākas pilsētas domes sēde.

(*Aiz skatuves dzirdama rūkoņa.*)

Referī.

Kas ir vidū pilsētai?

Domes nams ir vidū tai.

Vai tur ledus lāči rūc?

Nē, bars domnieku tur dūc.

Ai, kā galvas jālauž tiem

Ir ap bargiem likumiem.

(*Atveras priekšgars.*)

Trešā aina

(Domes sēžu zāle, spoži apgaismota. Vienā pusē garš galds, ap kuru sēž bārdaini domnieki. Tie sabāzuši galvas kopā un rūc. Galda galā redzams arī jaunais skolotājs. Sēžu zāles otrā pusē novietoti divi lieli krēsli — vienā sēž pilsētas galva Speķabībele, otrā domes priekšsēdētājs Vēršmēle. Pretī platas durvis un liels, aizslēgts skapis.)

Referī. Lūk, dome!

Domnieki (*izņemot jauno skolotāju, pieceļas kājās, sviniģi deklamē*).

Kas gan ir dome? Tai prāts nav uz niekiem,

Klejoj tā sētās ļauj lejerkastniekiem,

Ripot pa ielām ik dienas liek tramam —

Pilsētas dome ir aprīnojama!

Vēršmēle (*pieceļas*). Bet kas gan tai ir kā dārgākā balva? (*Skatās Speķabībelē*.)

Speķabībele (*pieceļas, rāda uz sevi*).

Speķabībele — pilsētas galva.

(*Domnieki paklanās pret Speķabībeli. Pēdējais ar Vēršmēli nosēžas*.)

Referī. Domnieki ar priekšsēdētāju Vēršmēli glaimo Speķabībeli. Bet jaunais skolotājs to negrib darīt. Tādēļ arī viņš paliek sēžot.

Domnieki (*ļoti sviniģi*).

Dome liek uzmaukt par drošību vājiem

Uzpurņus suņiem vissirdīgākajiem.

Spuldzēm liek degt pie vismazākā nama,

Pilsētas dome ir aprīnojama!

Vēršmēle (*pieceļas*).

Bet kas gan tai ir kā dārgākā balva?

(*Skatās Speķabībelē*.)

Speķabībele (*pieceļas, rāda uz sevi*).

Speķabībele — pilsētas galva.

(*Domnieki un Vēršmēle paklanās pret viņu*.)

Domnieki (*skaļi, ļoti sviniģi*). Do —

(*Ienāk bijīgi Sveicars. Referī svelpj. Domnieki sastinguši paliek stāvam sviniģā pozā, atvērtām mutēm*.)

Vēršmēle. Dome, sēsties! (*Domnieki apsēžas. Sveicaram*.) Runā, Sveicar! (*Arī Vēršmēle apsēžas*.)

Sveicars. Pilsētas galvas kungs, atļaujiet ziņot!

Speķabībele. Kas ir?

Sveicars. Ieradušies bērni. Liels bars.
Speķabībele. Aizdzīt viņus!
Jaunais skolotājs. Kādēļ? Lai viņi ienāki
Speķabībele. Es pavēlu — aizdzīt!
Sveicars (*miņājas uz vietas*). To jau es darīju. Bet viņi
neiet. Gribot pateikties lielajam bērnu draugam — Speķa-
bībeles kungam — par visu labu, ko tas viņiem darījis.
Speķabībele (*maigi smaida*). Tā ir cita lieta. (*Mīl.*)
Ielaidiet tos labos bērniņus! (*Uzvaroši.*) Jaunais skolotāj.
nu jūs paši pārliecināsit, ka bērni mani mīl.
Jaunais skolotājs. To mēs vēl redzēsim.
(*Sveicars atver durvis un iestumj bērnus. Viņu priekšgalā
Nagla, Tomāts un Plūmite.*)

Nagla (*sākumā apjūk, tad attopas, sparīgi*). Labdien
(*ierauga domniekus*), domes kung! (*Paklanās pret viņiem.*
To pašu dara Tomāts un citi bērni.)

Vēršmēle. Labdien, bērni!

Speķabībele (*milīgi*). Drošāk, drošāk!

Vēršmēle. Nemaz nebīstieties. Es esmu Vēršmēle, bērnu
draugs.

Speķabībele (*Naglai*). Kāds miļš zēns! (*Pret Plū-
mīti.*) Bet kas tad tā par jauku meitiņu?

Nagla. Tā ir Plūmīte. Avīžniece Bille ir viņas vecmā-
miņa. (*Pret domniekiem.*) Augstā dome, vakar viņu līdz
ar kiosku pilsētas galva Speķabībele pavēlēja aizvest
Smilšu kalnos. Mēs atnācām lūgt domi, lai tā atļauj avīž-
niecei Billei ar kiosku atgriezties pilsētā.

Jaunais skolotājs. Priekšsēdētāj Vēršmēles kungs,
lieku priekšā domei izlemt šo lūgumu.

Speķabībele (*nikni*). Diezgan! Referī, svilpt! Bērnus
izsvilpt ārā! Vēršmēle, slēgt sēdi! Domnieki, izklīst! Es
vēl te esmu pilsētas galva! Sveicar, policijas meistars,
šurp!

Referī (*svelpj*). Ātrāk, ātrāk! (*Ieslid ātri no labās pu-
ses neliels galdiņš, uz kura atrodas ūdens karafe un glāze.*)

Referī. Brīnums. Uz manu svilpienu neieradās vis švei-
cars un policijas meistars, bet gan galds ar ūdens karafi.
Speķabībele. Istā laikā. (*Paķer glāzi, ielej ūdeni un
dzer.*)

Vēršmēle. Lūdzu apmierināties, pilsētas galvas kung!
Speķabībele (*noliek glāzi, pret galdu*). Paldievs,
galds! Vari iet!

Referī (*svelpj, galds aizslid*).

Speķabībele (*rādīdams uz bērniem*). Kas vainīgs, ka mūsu pilsētā tādi bērni? Protams, inspektors Asaka! Kur ir inspektors Asaka?

Vēršmēle. Sēdē nav ieradies.

(*Bērni sačukstas.*)

Nagla (*gluži klusu Tomātam*). Asaka laikam vēl atrodas pagrabā.

Tomāts. Droši vien.

Referī (*pēkšņi skaļi iesvēlpjas. Vispārējs pārsteigums*).

Vēršmēle. Kādēļ tu svelpi, Referī?

Referī. Jūs te plāpājat un nemaz nezināt, kas notiek uz ielas.

Speķabībele. Jā, kas tad tur varētu notikt?

Referī. Paskatieties, tad redzēsiet!

Vēršmēle. Sveicar, palūkojies uz ielas!

(*Sveicars atver durvis, paskatās ārā un sasit plaukstas.*)

Sveicars. Vair

Klātesošie (*ziņkārīgi, viens pēc otra*). Kas ir, kas ir, kas ir?

(*Speķabībele un Vēršmēle nostājas pie durvīm.*)

Sveicars. Viena cepure steidzas šurp pa ielul Lūk, tā jau klāt! (*Paceļ pie durvīm cepuri*.) Tā ir inspektora Asakas cepure.

Vēršmēle (*pieiet klāt un to aplūko*). Nobārstīta ar kartupeļu mizām.

Referī. Sveicar, neaizmirsti palūkoties ārā!

(*Sveicars pieskrien pie durvīm un skatās ārā.*)

Sveicars. Ak, brīnums! Viens mētelis nāk pa ielu, un zem tā kurpes, un tie apstājas pie durvīm. (*Paņem mēteli un kurpes.*) Tas viss pieder inspektoram Asakam. Un tur jau steidzas šurp arī viņa raibais kaklauts un pat abi vaļes kušķil!

(*Vēršmēle un Speķabībele aplūko pienākušās mantas.*)

Speķabībele. Mētelis apbērts zāgu skaidām.

Vēršmēle. Kurpes gluži smilšainas.

Domnieki. Bet kur tad pats Asaka?

(*Iss klusums.*)

Vēršmēle (*dobji*). Skaidrs.

Speķabībele (*drūmi*). Viņš laikam (*pēc murķa*) ir beigts!

(*Durvis parādās galīgi noguris Asaka, gluži nožēlojamā izskatā, bez cepures, mēteļa, karpēm.*)

Referī. Kas gan tas? Lai pasaka bērni.

Bērni. Tas ir Asaka.

Domnieki.

Skata nekāda —

Kauli un āda! —

Asaka (*pilnīgi sabrucis*). Te nu es esmu!

Vēršmēle. Inspektor Asaka, kādēļ jūs vispirms likāt atnākt saviem apģērba gabaliem un tikai pēc tam ieradāties pats?

Asaka (*nevarīgi*). Es jau tikko savu kailo dzīvību spēju panest — kur nu vēl drēbes!

Speķabībele. Bet kas tad ar jums noticis?

Asaka. Vai, vai! Visu nakti esmu pavadījis tumšā pagrabā. Sekoju slepenai skolnieku brālībai «Melnā roka». Gandrīz jau palaidņus notvēru. Bet tad tie nodzēsa ugunis un aizbēga. Tumsā veltīgi līdz pašam rītam meklēju izeju, kamēr beidzot sētnieks mani atbrīvoja. Ak, cik es esmu noguris! (*Gandrīz sabruk.*)

Speķabībele. Vai starp vainīgajiem neatradās arī šie bērni?

Asaka. Kā tad! Lūk, šis zēns (*rāda uz Naglu*) — Nagla, un šis (*rāda uz Tomātu*) — Tomāts. Tāpat arī (*rāda uz Plūmīti*) — Plūmīte.

Vēršmēle. Ko ar viņiem darīt?

Asaka. Izslēgt no skolas!

Jaunais skolotājs. Es tam esmu pretī. Viņus vajag nevis sodīt, bet labot.

Speķabībele. Sodīt bez žēlastības!

Jaunais skolotājs. Dome, vai vēl arvien Speķabībelei viss ir atjauts?

Speķabībele. Protams.

(*Pēkšņi dzird dobjus klauvējienus.*)

Domnieki (*uzmanīgi klausās*). Klau, klau!

(*Atkal dzirdami klauvējieni.*)

Vēršmēle. Jā, bet kur tad klauvē?

Nagla (*gavilējoši*). Pie durvīm klauvē!

(*Durvis parādās Lielā likumu grāmata. Visi sastingst. Dziļš klusums.*)

Lielā likumu grāmata (*lēni, svinīgi*).

Pilsēta, ak, kāds tas kauns,
Ka tev galva ir tik ļauns.
Smejas tas par likumiem,
Darba tautas tikumiem.
Dome, dome, atjēdzies,
Cik gan ilgi tā vēl ies?

Vēršmēle. Dome, piecelties!

(*Domnieki pieceļas. Likumu grāmata iesēžas Speķabībeles krēslā.*)

Lielā likumu grāmata. Atveriet mani! (*Vēršmēle pakalpīgi atver.*) Uzšķirt pirmo lapu. Lasi, Vēršmēle!

Vēršmēle (*paceltā balsi*). Pilsētas galva Speķabībele un inspektors Asaka atstādināmi no amata un sodāmi! Speķabībele (*pie sevis*). Es smoku nost!

Lielā likumu grāmata (*rāda uz Speķabībeli*). Tu esi gāzts!

Vēršmēle (*ar nicināšanu*). Speķabībele, ej!

Speķabībele. Nespēju. Kur mans velosipēds?

Referī (*svelpj*). Velosipēd, šurp!

(*Ieskrien ačgārni bērnu velosipēds.*)

Speķabībele. Vai! Mans velosipēds iebrauca ačgārni! Lielā likumu grāmata. Un ačgārni tev būs uz viņa no domes izbraukt ārā!

Asaka (*pie sevis*). Labi nav. (*Paņem žigli no šveicara savas drēbes.*) Kad jābēg, tad pāriet viss nogurums. (*Lien uz durvoju pusi.*)

Referī (*rāda uz Asaku*). Kas tur mūk? Lai pasaka domel Domnieki. Tas ir Asaka.

Lielā likumu grāmata (*Asakam*). Tev būs velosipēdu vilkt! (*Asaka iedod drēbes Speķabībelei. Tas ar šveicara palīdzību uzsežas ačgārni velosipēdā. Pēdējo Asaka lēni velk pa durvīm ārā.*)

Domnieki (*uz Speķabībeli rādidami*).

Lūk, tas vīrs, kas kā lauva bij baiss,

Nu ir kļuvis vissmieklīgākais.

(*Asaka aizved Speķabībeli prom.*)

Vēršmēle. Tagad jāizvēlē jauns pilsētas galva un skolotājs!

Lielā likumu grāmata. Uzšķirt pēdējo lapu!

Vēršmēle (*atšķir un lasa*). Par pilsētas galvu un skolotāju iecelt jauno skolotāju galdnieku.

Lielā likumu grāmata (*rāda uz jauno skolotāju*).
Tu esi tagad pilsētas galva un skolotājs. Ko tu vispirms
jaunajos amatos darīsi?

Jaunais skolotājs. Tūlīt likšu atvest no Smilšu kal-
niem avīžnieci Billi ar kiosku pilsētā. Pēc tam kara rotaļ-
lietu vietā ievēdīšu darba rotaļlietas.

Lielā likumu grāmata. Pareizil (*Atviegloti nopū-
šas.*) Labs un cēls darbs nu ir padarīts! Esmu priecīga.
Gribu dejot! (*Dejo.*)

Vēršmēle. Ja pati Lielā likumu grāmata dejo, tad vi-
siem jādejo!

(*Visi dejo. Referi svelpj.*)

Priekšgars

3. CĒLIENS

Ceturtais aina

(Skatuves iekārta tāda pati kā pirmajā cēlienā. Tikai kioska trūkst.
Ačgārniski uz velosipēda lēni iebrauc Speķabībele, viņu velk pavisam
nogurušais Asaka.)

Referi.

Tur nu tie velkas ne dzīvi, ne beigtī,
Pilsētas varenie, taisnības veiktī;
Beidzot pagalam tiem slava un gods —
Tagad tiem jāsaņem pelnītais sods.

Speķabībele. Mums beigas. Un pie visa tā vainīgs
esat jūs — Asaka.

Asaka. Es? Kādēļ es? Kas tad no mums līdz šim bija
pilsētas galva un lielākais varas vīrs? Jūs! Es neesmu
vainīgs.

Speķabībele. Neliedzieties. Ja jūs labāk mācētu sa-
valdīt bērņus, nekas nebūtu noticis. Neviens nezinātu, ka
Bille un viņas kiosks aizvesti uz Smilšu kalniem. Bet ko
jūs? Jūs visu laiku tik nemākulīgi tvarstījāt «Melnā roku»,
ka galu galā slepenā «Melnā roka» notvēra jūs pašu un
atstāja visu nakti pagrabā. Brīnums, ka jūs vēl nav žur-
kas apēdušas. Fuil

Asaka. Es jūs lūdzu, neatgādiniet man manas dzīves ne-
patīkamākos brīžus. Es to necietīšu. (*Skrien virsū Speķa-
bībelei.*)

Referī. Klusāk, kungi, klusāk! Nesāciet kauties! Tas nav labi. Uz jums skatās pilna zāle ar bērniem.
Speķabībele. Pareizi! Beigsim! Bet tomēr vienu es sev vēl atļaušos. (*Uz Asaku.*) Es jūs nicinu.
Asaka. Labi, Speķabībeles kungs. Labi. Kad mūs abus divus vedīs uz soda vietu, es nelikšos gar jums ne zinīs. Es neslaucīšu jums baiļu sviēdrus no pieres un nepalīdzēšu jums nest jūsu lielo vēderu.
Speķabībele. Mīlais dievs, Asaka, mūs taču vēl sodīs. Pareizi. Kā es biju par to piemirsis. Tad es nebūtu ar jums nemaz uzsācis strīdu. Es ļoti baidos no soda. Man jau tagad kājas trīc un sirds sāk tirpt. Mīlais draugs, Asaka, ko lai mēs darām?

Asaka. Ko? — Bēgsim. Tā ir vienīgā izeja.

Speķabībele. Labi. Bet mans veikals! Mani mazie mīļie alvas zaldātiņi, bungas, taures, spīdošās šautenes. Kā lai es tās atstāju. Nē, nē, es nevaru... nevaru.

Asaka. Nevaru. Blēņas. Ko nozīmē jūsu niecīgie alvas zaldātiņi, bungas un šautenes pret to, kas man jāatstāj, — četras lielas mucas ar saldu aveņu ievārījumu, 12 grozi ar labākajām un skaistākajām vistu olām un 100 smaršīgu cūku šķiņķu. O, man sirds kā pudele plīst pušu no žēlabām! Un tomēr es nesaku nekā. Es esmu vīrs. Reiz jāglābjas, tad jāglābjas.

Speķabībele. Es padodos. Bet pirms mēs vēl atstājam šīs mīļās, dārgās vietīņas, atvadīsimies no viņām. (*Raud.*)

Asaka. Klausieties, Speķabībeles kungs, jūs laikam nesat vairāk nekā cits kā liels kubls, pilns ašaru.

Jāatstāj olas un burkāns

Aveņu ievārījums.

Šķiņķi, jūs apēdīs žurkas —

Ak, cik žēl, jāšķiras mums!

Speķabībele (*noskūpst rotaļlietu veikala skatlogu*).

Veikals mans, skūpstu tev rūtil

(*Velospēds aizskrien prom.*)

Velospēd, kur tu skrej?

Ak, cik žēl! Šķirties tik grūti

Ir no jums Speķabībelei!

Abi.

Ai, cik žēl! Ak, cik žēl! Beigsim

Žēlabas! Projām nu steigsim!

(*Beiguši dziesmu, sāk slapstīdamies virzīties prom no skatuves. Piepeši uz skatuves iedrāžas uz skritušu korpēm Nagla ar Tomātu un ierauga Speķabībeli ar Asaku.*)

Tomāts. Lūk, kur Speķabībele ar Asaku.
Asaka. Sausmas! Nagla! (*Aizlien Speķabībelei aiz muguras.*)

Nagla. Ne no vietas! Surp nāk jaunais pilsētas galva. Viņš grīb jūs sodīt.

Speķabībele (*paceļ rokas*). Mēs padodamies.
Referī. Jaunais pilsētas galva un skolotājs! Mūzikui! (*Uz skatuves uznāk jaunais skolotājs. Viņu pavada domnieki un bērni.*)

Nagla un Tomāts. Sveiki, sveiki! Seit būs meklētie Speķabībele un Asaka.

Jaunais skolotājs. Labi. Referī!

Referī. Es esmu šeit.
Jaunais skolotājs. Paņemiet Speķabībeli un Asaku pagaidām savā uzraudzībā.

(Referī noved Speķabībeli un Asaku drusku sānus.)

Jaunais skolotājs. Bet tagad izpildīsim domes lēmumus. Vispirms Referī kungs!

Referī. Ko vēlas jaunais pilsētas galva?

Jaunais skolotājs. Vispirms lieciet slavenajam šoferim Vējapīstolei atvest no Smilšu kalniem vecmāmuju Billi un viņas kioskul

Domnieki un bērni. Lai dzīvo jaunais pilsētas galva! Referī. Ar lielāko prieku. Man patīk labi darbi. (*Sveļņņ.*)
Šoferi Vējapīstole, u-ū, ved šurp vecmāmuju Billi un viņas kioskul

Bērni. Vējapīstole, u-ū!
Vējapīstole (*tālumā*). U-ū! Klausos un skrienu kā lode. Ne par velti es esmu Vējapīstole. (*Dzirdama auto rūkoņa un spiedzīga auto sīrēna.*)

Bērni.
Ak, kāds mums prieks,

Drīz māmuļa Bille un kiosks būs klāt.

Plūmīte. Es atkal redzēšu savu vecmāmiņu. (*Sāk priekā deļot, pārējie bērni līdz, visi dzied ļautru gaidīšanas dziesmu.*)

Šofer's Vējapīstole
Brauc ar mīļo Billi!
Drīz jau redzēs zibam te
Lielo zelta brilli.

(Iedrāžas Vējapīstoļu auto, uz viņa kiosks un vecmāmuļa Bille. Bērni viņus apsveic.)

Vējapistole. Sveiki visapkārt! Vai nebija ātri?
Jaunais skolotājs. Paldievs. Bille, apsveicu jūs ar atgriešanos. Jūs varēsiet atkal savā agrākajā vietā tirgoties ar laikrakstiem un grāmatām. Novietot kiosku vecajā vietā un atnest laikrakstus! (*Vējapistole un bērni to dara.*)
Referī.

Nu kiosks atkal savā vecā vietā stājas
Un stāvēs tur, līdz sabruks,
Kad tam notirps kājas.

Bille. Pārāk labi, pārāk jauki. Es nekad necerēju, ka varēšu tik ātri atgriezties. Domāju jau, ka vajadzēs turpat Smilšu kalnos nomirt... Un kāda sirsnīga sagaidīšana. Pateicos jums, mani bērni, pateicos jums, jaunais skolotāj! Nagla. Viņš tagad ir arī jaunais pilsētas galva Speķabībeles vietā.

Bille. Nu, tad jau manu kiosku un mani nekad vairs nevedīs uz Smilšu kalniem.

Jaunais skolotājs. Nekad.

Bērni. Nekad, nekad.

Jaunais skolotājs. Jūs varēsiet šeit mierīgi kioskā pārdot laikrakstus līdz savam mūža galam. Jums tiesības uz to, jo jūsu dēls krita karā.

(*Bille kopā ar Plūmiti ieiet kioskā.*)

Bērni.

Lai sirdīs gulstas prieks mums maigs un kluss.

Tāpat kā agrāk vecmāmuļa Bille

Seit (*rāda uz kiosku*) atkal varēs pārdot laikrakstus,

Kam krāsa smaršo asi tā kā dilles.

Jaunais skolotājs. Māmuļa Bille saņēmusi savu gandarījumu. Tas ir labi. Bet ko mēs darīsim ar Speķabībeles veikalu? Tur taču pārdeva sliktās kara rotaļu lietas.

Nagla. Mēs negribam vairs ar šīm rotaļu lietām spēlēt. Lai veikalu slēdz.

Tomāts. Lai šoferis Vējapistole aizved viņas uz Smilšu kalniem un tur tās atstāj.

Bērni. Pareizī! Lai Vējapistole aizved.

Jaunais skolotājs (*skraida, piekritoši kratot galvu*).

Piekritu. Referī, dodiet rikojumu Vējapistolei!

Referī. Vējapistole, aizvest kara rotaļu lietas! (*Svelpj.*)

Vējapistole. Esmu ar mieru. Es zinu Smilšu kalnos lielu bedri, tur es tās sasviedīšu iekšā. Viņas nemūžam netiks no bedres laukā un nevarēs atgriezties uz šejieni.

Referī kungs, lūdzu iesvelpiet manā auto kara rotaļu lie-

tas, bungas, lielgabalu, šauteni un zobenu, jo šie ieroči bija vajadzīgi tikai jauniem karu kurinātājiem.

Referī (*svelpj*). Bungas, no veikala laukāl (*Izskrien bungas.*)

Bērni.

Lai šitās lielās spožās kara bungas
Uz priekšu tik pa Smilšu kalniem dungā.

(*Bērni noķer bungas un piesien striķi.*)

Referī (*svelpj*). Lielgabals, no veikala laukāl (*Izligojas lielgabals.*)

Bērni.

Cik bāls nāk laukā
Drausmais kungu lielgabals.

Lai cik tas baigs, nu reiz tam tomēr gals.

(*Bērni aizgādā projām lielgabalu.*)

Referī (*svelpj*). Šautene, no veikala laukāl (*Iznāk šautene.*)

Bērni.

Lien šautene, tik stipri bailēs drebēt,
Ka tā pat šaut vairs ļaudīm virsū neprot.

(*Bērni tāpat to saņem ciet.*)

Referī (*svelpj*). Zobens, no veikala laukāl (*Izlec zobens.*)

Bērni.

Un visu beigās asais zobens skrien.

Lai kalnos tas no kauna smiltīs lient

(*Bērni noķer arī zobenu un piesien striķi.*)

Vējapistole. Tā, veikals tīrs. Nu es varu braukt.

Jaunais skolotājs. Pagaidil

Referī. Pagaidi, Vējapistole!

Jaunais skolotājs. Mums vēl paliek Speķabībele un Asaka. Tiem arī jānoliek sods.

Speķabībele un Asaka. Apžēlojieties par mums!

Nagla. Arī viņus prom uz Smilšu kalniem.

Tomāts. Tur viņi varēs spēlēties ar savām mīļajām kara rotaļu lietām. (*Visi smejas.*) Vai ne, skolotāja kungs?

Jaunais skolotājs. Pareizil! Tas viņiem būs tas labākais sods. (*Dod zīni. Viņus piesien striķi.*)

Referī (*uz Vējapistolī*). Brauciet! (*Svelpj. Auto sāk kustēties. Bungas, lielgabals, zobens, šautene, Speķabībele un Asaka skrien līdz.*)

Vējapistole.

Uh, cik grūti iet,
Uh, cik grūti iet,
Uh, tur nav ko smiet.

(Bērni smiedami izstumj auto.)

Jaunais skolotājs. Vecās kara rotaļu lietas prom!
Ar kādām tagad jūs viņu vietā rotaļāšities?
Nagla. Ar kādām? Ar darba rotaļu lietām. Tās mums patīk.

Pirmais zēns. Ar rotaļu lokomotīvēm, kuģiem.

Otrais zēns. Ar tramvajiem.

Trešais zēns. Ar maziem zāģiem, āmuriem un cirvjiem.

Tomāts. Mēs taisīsim skaistas lietišas.

Meitenes. Mēs lasīsim derīgas bilžu grāmatas.
Nagla. Jo gribam izaugt par labiem cilvēkiem un strādniekiem, kas prot savu darbu.

Jaunais skolotājs. Krietni! Un es jums šīs skaistās rotaļu lietas došu. Speķabībeles veikalā pilsētas dome ierīkos darba rotaļu lietu veikalu.

Bērni. Mēs iesim tur tās pirkt.

Jaunais skolotājs. Noņemiet, bērni, veikala vecās izkārtnes! (*Daži noņem izkārtnes.*)

Nagla. Bet kur ir jaunās izkārtnes?

Jaunais skolotājs. Pie manis darbnīcā.

Tomāts. Iesim atnest! (*Atnes un pieliek jaunas izkārtnes. Tur virsū dažādi darba rīki.*)

Jaunais skolotājs. Un tagad lai nāk uz veikalu jaunās darba rotaļu lietas. Referī!

Referī. Tūlīt. Āmurs, zāģis, adata un cirvis, uz jauno veikala skatlogu prom! (*Sveļpj. No darbnīcas izskrien āmurs, zāģis, adata un cirvis.*)

Visi četri (*dzied*).

Āmurs, zāģis, adata

Un vēl cirvis klāt

(*āmurs rāda āmura kustību*),

bum

(*tāpat zāģis*),

šņak

(*cirvis rāda*),

nost

(*tāpat šujmašīnas adata*),

ta, ta, ta,

Steidzas logā stāt.

Bērni.

Bum, šņak, nost un ta, ta, ta,
Steidzas logā stāt.

(Ieskrien veikala logā un nostājas).

Jaunais skolotājs. Tagad, bērni, jūs esat sasnieguši to, ko esat vēlējušies. Vecmāmuļas Billes kiosks atkal vecajā vietā, Plūmīte savu vecmāmiņu atradusi.

Plūmīte. Paldies, bērni, ka palīdzējāt man atrast vecmāmiņu.

(Bērni māj ar rokām.)

Jaunais skolotājs. Slikto kara rotaļu vietā jums tagad derīgās un skaistās darba rotaļlietas, bet Speķabībele un Asaka prom. Cīnieties vienmēr par taisnību, apkarojiet netaisnību! Šoreiz taisnība uzvarējusi.

Tomāts. Tas tādēļ, ka jūs mums palīdzējāt.

Visi bērni. Tikai tādēļ.

Nagla. Līdz ar to man jāziņo, ka mēs, bērni, nolēmām slepenās brālības «Melnā roka» darbību izbeigt. Te būs jums piemiņai melnais cimds, mūsu brālības karogs un baltā kalnu kazas āda ar mūsu zvēresta apliecinājumiem. Uz priekšu mēs būsīm priecīgi un labi bērni, ņemsim grāmatas no vecmāmuļas Billes kioska, rotaļāsimies ar jaunajām darba rotaļlietām. Meitenes un zēni, kas esat skatītāju zālē, dariet to pašu!

Jaunais skolotājs. Tas tikai būs jaukil

Referi *(izskrien skatuves vidū, svelpj)*.

Nagla, Tomāts, Plūmīte,
Visi citi, nākat — te!

(Izpleš rokas.)

Dziedāt beigu dziesmu.

(Visi saskrien skatuves vidū.)

Nagla.

Tari bom, tari bom,
Speķabībele ir prom.

Tomāts.

Kā ne kā, kā ne kā,
Projām arī Asaka.

Visi bērni.

Vai tiešām, tiešām tas nav jauki,
Jūs — mūsu mīlie mazie draugi?

Mums tagad darba rotalietas būs,
Ar viņām spēlējieties arī jūs.

Plūmīte.

Man ir Billīte, ak, kāds prieks,
Naktī nāks man atkal miegs.

Bille.

Nu ir miers, sirdī miers
Maigs un salds kā krējumsiers.

Visi bērni.

Vai tiešām, tiešām tas nav jauki,
Jūs — mūsu mīlie mazie draugi?
Ja kādai vecītei un bērnam pāri dara,
Tad steidziet palīgā tiem jūs no visa spara
Tāpat kā mēs,
Jūs uzvaru tad vienmēr, vienmēr gūsiet
Un labu darbu darītāji būsiet
Tāpat kā mēs.
Holā,
Lā, lā, lā, lā, lā, lā.

Referī (*svelpj*). Beigas!

Priekšgars

KOMENTĀRI

2. sējumā ievietoti A. Čaka liriskie un līroepiskie darbi, kas publicēti vai sarakstīti no 1932. gada līdz 1940. gada jūlijam, kā arī kopā ar E. Adamsonu sarakstītā luga «Nagla, Tomāts un Plūmīte». Vispirms ievietots krājums «Iedomu spoguļi» (1937), tad poēmu krājuma «Mūžības skartie» otrais, pārstrādātais variants (1940). Atsevišķā nodaļā apkopotaj periodikā publicētie dzejoļi un poēmas, kas nav ievietoti šā perioda dzejoļu un poēmu krājumos. Daļa dzejoļu — galvenokārt 1938. un 1939. gadā presē publicētie, kas šeit nav ievietoti, ietilpst vēlāk izveidotā dzejoļu krājumā «Lakstīgala dzied basu» (sk. 5. sējumu). A. Čaka dzīves laikā nepublicētie dzejoļi kārtoti analoģiski 1. sējumam.

Sajā periodā sarakstītas divas lugas — «Nagla, Tomāts un Plūmīte» (kopā ar E. Adamsonu; 1932) un «Pusnakts kuģis» (kopā ar J. Vanagu; 1934). Otrā luga tiks publicēta 6. sējumā, šeit ievietoti atsevišķi A. Čaka dziesmu teksti, kas publicēti periodikā vai saglabājušies rokrakstos.

Zinātniskā aparāta izveidē — komentāru vispārīgajos principos, struktūrā, rādītājos utt. saglabāta 1. sējuma kārtība.

KOMENTĀROS LIETOTIE SAISINĀJUMI

- Atp — Atpūta (žurnāls)
D — Daugava (žurnāls)
FB — Latvijas ZA Fundamentālā bibliotēka, Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa
JZ — Jaunākās Ziņas (laikraksts)
LK — Latvijas Kareivis (laikraksts)
RLMVM — Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs
VB — Latvijas Nacionālā bibliotēka, Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskā nodaļa

IEDOMU SPOGUĻI

KRĀJUMA TAPSANA

Krājumā ietilpstošie dzejoļi radušies ilgākā laikposmā — «Cigānu kāzas» sacerēts 20. gadu otrajā pusē, pēdējie krājuma dzejoļi, domājams, tapuši 1936. gadā. Kaut arī krājuma tituldzejolis «Iedomu spoguļis» sacerēts 1935. gada martā, krājuma struktūra konkretizējusies vēlāk — 1936. gadā. 1935. gadā dzejnieks vēl domā par cita satura un ievirzes krājumiem — «Roze zābakā» (RLMVM, inv. Nr. 40324) un «Mūžīgās dvēseles» (RLMVM, inv. Nr. 40371). Pirmā krājuma ievirzi grūti noteikt — vāciņos ar šādu nosaukumu saglabājušies daži «Iedomu spoguļu» dzejoļi («Atdzimšana», «Gadījums ar lāpstu», «Fransuā Vijonam» 2. daļa), npublicēti darbi, fragmenti no «Mūžības skartajiem» u. c. darbi. Otrā krājuma ievirzi atklāj A. Caka izveidotais projekts:

Mūžīgās dvēseles

Tādu dzejoļu krājumu

- 1) Skursteņu slaucītājs. Uzrakstīts 1934. g.
- 2) Lombarda šveicars. Uzrakstīts 1934.—5. g.
- 3) Zivju vedējs
- 4) Naktssargs
- 5) Ekspresis
- 6) Ielas staigule
- 7) Ielas bruģētājs
- 8) Nažu trinējs
- 9) Ubags. Uzrakstīts 1934. g.
- 10)

Ap 1935. gadu tapuši divi dzejoļu saraksti (RLMVM, inv. Nr. 40433; 40370) ar lappušu skaita aprēķiniem un dažādiem pasvītrojumiem, kas liecina par priekšdarbiem krājuma izveidei.

Krājuma «Iedomu spoguļi» sarežģīto veidošanas procesu atspoguļo arī līdz galam neizstrādātā poēma «Nams Nr. 30» (sk. komentārus dzejolim «Iela»). Tas saistīts ar A. Caka galveno darbu — epu «Mūžības skartie», kurš arī top 30. gadu otrajā pusē un kuram tiek vēlti visi dzejnieka radošie spēki.

Krājuma titullapā rakstīts «1938. gads», tomēr grāmata līdzīgi krājumam «Mana paradīze» pie lasītājiem nonāk 1937. gada decembrī, ievērojot tālaka grāmatniecības tradīcijas izlaist nākamā gada produkciju uz Ziemassvētkiem.

IZDEVUMI

Krājums «Iedomu spoguļi» līdz ievietošanai Kopotos rakstos publicēts vienu reizi: Iedomu spoguļi: Dzejas. — R.: Valters un Rapas, 1938 [1937]. — 160 lpp. Valtera un Rapas akc. sab. grāmatpiestuve Rīgā, Brīvības ielā 129/133. Grāmata iznākusi 2000 eksemplāru metienā.

KOMENTĀRI DZEJOĻIEM UN MOTO

IEDOMU SPOGULIS (7. lpp.)

Sacerēts 1935. g. 9. martā. Pirmpublicējums D, 1935, 7. nr., 624.—625. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājušies divi tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40453; 40433) un pirmā panta tīrteksts (40330).

Pirmais tīrteksts datēts ar 1935. g. 9. martu, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu un pantu izkārtojumu.

Otrais tīrteksts datēts ar 1935. g. martu, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu pantu izkārtojumu. Tīrteksta sākumā pieraksts: «Veltīts Anitai Bērziņai».

Trešais tīrteksts A. Caka pārsvitrots.

«MILĀ» (9. lpp.)

Dzejoļa «Nabadzības skaistums» 13.—17. rinda. (Sk. 19. lpp.)

ATMIŅU SALDUMS (10. lpp.)

Sacerēts 1934. g. septembrī. Pirmpublicējums «Daugavas gadagrāmātā» 1938. gadam, 70.—71. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājies tīrteksts (RLMVM, inv. Nr. 40467), datēts ar 1934. g. septembri, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Zimza (no vācu val. *das Gesims*) → dzēga, mala.

DIVI VIENTUĻI (12. lpp.)

Sacerēts 1935. g. februārī. Pirmpublicējums žurnālā «Students», 1936, 8. nr., 31. maijs, 186. lpp., ar atšķirīgu sadalījumu pantos.

Saglabājies tīrteksts (RLMVM, inv. Nr. 40433), datēts ar 1935. g. februārī, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Tīrteksts veltīts Anitai Bērziņai.

LEPNAI SIEVIETEI (14. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 3. nr., 303. lpp.

Saglabājušies divi tīrteksti (FB, A. Caka fonds, XXVI; RLMVM, inv. Nr. 40407) un dzejoļa sākotnējais variants (RLMVM, inv. Nr. 40445).

Abi tīrteksti ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Dzejoļa sākotnējais variants bez virsraksta, ar trijiem pantiem. Sākotnējā varianta pēdējais pants atbilst pamatteksta 13.—16. rindai.

daļ (ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta). Pirmle divi panti (variants dzejolim «Uz tilta bulvāros, kur auto smakām svaidās» — sk. 1. gāj., 570. lpp.):

Uz tilta bulvāri, kur auto smakām svaidās,
Kur asfalts nobrauktais kā veci svārkī spīd,
Zēns puķes piedāvā un kārtībnieka baidās
Un, ja to pamana, kā ēna projām slīd.

Aiz kāda krūmāja sev paslēptuvi atrod
Un domīgs noskatās, līdz pazūd kārtībnieks.
Pēc tam viņš atkal klāt un, apturot sev katru,
Pret kungiem bravurīgs, pret dāmām kautrilīgs.

DZEJOLIS PAR TO, KUR ES SOVAKAR SEDESU (15. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Dienas Lapa», 1934, 115. nr., 12. maijs, 2. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājies tīrteksts (V. Rūmnieka arhīvā) ar atšķirīgu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Tīrteksta sākumā pierakstīts: «Mazai Anniņai — Aleksandrs Čaks».

KRESLĀ (16. lpp.)

Sacerēts 1935. g. februārī. Pirmpublicējums žurnālā «Students», 1936, 8. nr., 31. maijs, 186. lpp., bez sadalījuma pantos.

Saglabājies tīrteksts (RLMVM, inv. Nr. 40433), datēts ar 1935. g. februārī, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un dzejoļa sākotnējais variants bez virsraksta (40324).

Tīrteksts veltīts A. Bērziņai.

Sākotnējā varianta pirmais pants (saturiski atbilst tīrteksta pirmajiem diviem pantiem):

Tu biji tai vakarā klusa
Un zaļganā lakatā slēpies.
Sniegs ārā uz asfaltiem kusa,
Un aizdurvīs skuma slēpes.

GREDZENS (17. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 10. nr., 1092.—1093. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies tīrteksts (FB, A. Čaka fonds, XXVI) ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

NABADZIBAS SKAISTUMS (19. lpp.)

Sacerēts 1935. g. februārī. Pirmpublicējums D, 1935, 4. nr., 325.—327. lpp., ar citādu sadalījumu pantos.

Saglabājušies trīs tirraksti (RLMVM, inv. Nr. 40433; FB, A. Čaka fonds, XI (divi)).

Pirmais tirraksts datēts ar 1935. g. februāri, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Sis tirraksts veltīts A. Bērziņai.

Otrais tirraksts 1.—44. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Trešais tirraksts 13.—44. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

BALĀDE PAR MANU PRIEKU (21. lpp.)

Sacerēts 1934. g. 29. jūnijā. Pirmpublicējums D. 1934, 10. nr., 887.—890. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu izkārtojumu rindās un sadalījumu pantos.

Saglabājušies divi tirraksti (RLMVM, inv. Nr. 40325; V. Rūmnieka arhīvā), trīs melnraksti (40325) un seši dzejoļa vidusdaļas uzmetumi (1. — 40539; 2.—6. — 40485).

Pirmais tirraksts datēts ar 1934. g. 29. jūniju.

Abi tirraksti ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu izkārtojumu rindās un sadalījumu pantos.

Visi melnraksti bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu izkārtojumu rindās un sadalījumu pantos, A. Čaka pārsvītroti.

Pirmais melnraksts — 4.—21. rindai. Melnraksta beigās šāds teksts:

Mans prieks ir par seklu,
Lai to aizklātu logam, aiz kura guļ dāma
Nigra un kārna.

Otrais melnraksts 15.—21. rindai. Melnraksta beigās šāds teksts:

Bet vai par to man iet šanties?
Ielas vijolnieks spēlē zem viņiem ko lētu.
Saule, uz skursteņa sēdot,
Apspīd kaķi, smiltis un tikko krāsotu sētu.
Zvirbuli simtkājus notekās meklē.
Smaršo āboļu serde, starp oļiem zāle dīgst,
Un viss tas manā priekā glikst.

Trešais melnraksts 63.—112. rindai (nosacīti). Melnraksta beigās šāds teksts:

Gāja dienas un naktis.
Līja lieti un nobīra sniegs.
Putekļi pārklāja sirdi.
Zvaigžņu spīdums iegūlās viņā
Dzīji iekšā kā ezers.
Nodila trami, sadrupa ēkas.
Visas pasaules smakas lezīdāg sirdi
Kā nāve.

Bet es glāvēju viens.
Ar viņu sauajā
Uz stūra.

Uzmetumi bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrā uzmetuma sākuma daļa:

O, tas nekas,
kā manas meitenes
tikai smējušās
par manu mīlu.
Tomēr es milul
Un tiešām —
kā lai tur nesmej.
Kad es
šini auto,
krāsoto matu
un izdzīves laikā,
kur meitenes gudras
un pazist, kas mīla
labāk kā komijs
sava veikala preci, —
kad es šini laikā
kā bez kauna
varu tik dot
vienīgi sapņus,
kā tur lai nesmej.

Sestais uzmetums:

Un jūs — sievietes —
neprasāt,
neprasāt tikai no manim
auto
un mēbeles,
čaukstošus tērpus
un dzīvokļus greznus,
kur
satīstīt,
ieguldit
mūsu kopīgo mīlu,
prasiet no manim
tik — sirdi
ik mirkli, ik stundu, ik dienu,
gadu no gada — līdz nāvei,
prasiet,
un es jums došu,
ar savu elpu jums letērpšu stāvu,
ar savu muti jums sildišu kājas,
ar savām asinīm došu jums dzīvi,
Savus beidzamos autus ar mieru
es noplēst kā ādu,
līdzīgi zirgam
dzīt vezumus ielās,
tik ļaujiet man mīlēt
un dodiet man mīlu,
kailu
kā asinis,
sniegu
un pirmsnāves kļiedzienu.

BALADE PAR ĀBOLU SMARŠU (25. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1934, 1. nr., 25. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājušies divi 1.—9. rindas tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40374; 40348), melnraksts (40349), dzejoļa 1.—34. rindas (nosacīti) melnraksts (VB, A287 N 1) un trīs uzmetumi (40349).

Pirmais tīrteksts ar virsrakstu «Ābolu smarša».

Otrais tīrteksts bez virsraksta, ar citādu sadalījumu pantos.

Melnraksts ar virsrakstu «Ābolu smarša» (trūkst pēdējo piecu rindu), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

1.—34. rindas melnraksts bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Pirmais uzmetums 10.—94. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrais uzmetums 10.—17. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trešais uzmetums 24.—28. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

VAI TĀ BIJ LAIME (28. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1935, 2. nr., 132.—133. lpp., ar virsrakstu «Dziesma par laimi», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

Saglabājušies divi tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 97426; 40377) un uzmetums (40374).

Pirmais tīrteksts ar virsrakstu «Dziesma par laimi», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Otrais tīrteksts ar virsrakstu «Kas laime?», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

Uzmetums 1.—6. rindai (nosacīti), bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Uzmetumā pēc 6. rindas sekojošs teksts (iespējams, vienkārši A. Čaka meditācija):

Lūk, aiziet mana godība
prom,
itīn nekā,
tikai pus dienas.

Trīsdesmit pieci

Trīsdesmit pieci.

Cetrpadsmit.

Lūk, astoņi panti.

Varbūt, ka būs labāk, ja tomēr

MANS PRUSAKU ANSAMBLIS (30. lpp.)

Sacerēls 1935. g. februārī. Pirmpublicējums žurnālā «Students», 1936, 8. nr., 31. maijs, 186. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un bez sadalījuma pantos.

Saglabājušies trīs tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40433; 40350 (divi)).

Pirmais un otrais tīrteksts datēts ar 1935. g. februāri, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

Pirmajam tīrtekstam divas papildu rindas dzejoļa beigās:

Un es uz paplātes tējkannas vietā
Pasniedzu irniekam savu galvu.

Sis tīrteksts veltīts A. Bērziņai.

Otrajam tīrtekstam divas papildu rindas dzejoļa sākumā:

Pulkstenis parkā.
Piecus sitienus izdēj.

Trešais tīrteksts 1.—12. rindai, ar virsrakstu «Mans tarakānu ansamblis» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, A. Caka pārsvītrots.

«ES ESMU ŠĶELIES TAGAD TOKSTOS DRUSKĀS» (34. lpp.)

Dzejoļa «Sākums» 57.—60. rinda. Sk. 36. lpp.

SAKUMS (35. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1932. 6. nr., 385.—386. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pirmpublicējuma beigās atkārtots 1. pants. Sis dzejolis atspoguļo A. Caka nerealizēto ieceri uzrakstīt poēmu «Jaunā nomale», kurā ietilpst dzejoļi «Sākums», «Pirmā viišanās» un, iespējams, arī «Pārvērstā nomale» un «Maršs».

Saglabājušies četri tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40462; 40463; 40324; 40464), mēlņraksts (VB, A287 N 1) un uzmetums (40463).

Pirmais tīrteksts 1.—55. rindai, ar virsrakstu «Jaunā nomale. II daļa», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un mainītu pantu kārtību.

Otrais tīrteksts 56.—68. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un A. Caka pierakstu beigās — «Beigas otrai daļai».

Trešais tīrteksts 1.—7. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Ceturtais tīrteksts 8.—68. rindai, ar papildtekstu beigās, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Papildteksts:

Bet tādas domas reti nāk man prātā,
Tik varbūt tad, kad pārāk pilns man mērs,
Vēl dzīvi mīlu es bez kāda sāta
Kā zvērs.

Tā, tikko rīts, es redzu savā logā,
Kā smiltis sievu basās kājas šlakst.
Kā upē viļņi saaug baltās krokās,
Kā slaidās pākstis katrs zirņa laksts.

O, dzīve, dzīve, tava gaišā vizmal
O, tas nekas,
Ja pagādās ar sirdi kāda klizma —
Ir bēdām ar savs kvass.

Tā dzīvoju viens pats, no visiem aizmirsts,
Un mēģinu no zemes smaršas skurbt.
Un pūlos sevī saglabāt to kaismi,
Kas atnesa kā pūku mani šurp.

Pirms launaga uz tuvā smilšu kalna
Es saulē klistu, blakus krūms man liks.
Bet vakaros, kad kāpj no upēm salna,
Es eju līdz uz dārziem mašas likt.

Bet, jo es vairāk apkārt veros,
Jo viss man šķiet, šķiet ne kā bij.
Un atkal skumjās atpakaļ es sveros
Kā [bijis?]

Melnraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistikām atšķirībā no pamatteksta, ieskaitot citēto papildtekstu (trūkst pēdējo triju rindu). Pie melnraksta atsevišķu rindu uzmetumi.

Uzmetums 57.—64. rindai, ar nelielām stilistikām atšķirībā no pamatteksta.

ES — BALALAIKAS SPELETĀJS (38. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Dienas Lapa», 1934, 52. nr., 20. febr., 2. lpp., ar nelielām stilistikām atšķirībā no pamatteksta.

Saglabājies dzejoļa sākuma uzmetums (RLMVM, inv. Nr. 40323) bez virsraksta, ar stilistikām atšķirībā no pamatteksta, A. Čaka pārsvītrots.

ATDZIMSANA (40. lpp.)

Sacerēts 1932. vai 1933. g. 12. jūlijā. Pirmpublicējums laikrakstā «Dienas Lapa», 1934, 16. nr., 8. janv., 2. lpp., ar nelielām stilistikām atšķirībā no pamatteksta.

Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40324) un mašīnraksts (40943).

Melnraksts ar stilistikām atšķirībā no pamatteksta, ar atsevišķu rindu paralēlvariantiem, tā papildteksta II daļa datēta ar 12. jūliju. 13.—16. rindas vietā šāds papildteksts:

No smiltīm starojot kāpj augšup zelta mīgla,
To vējš uz rokām ceļ un klusi tālāk nes,
Līdz noliek atpūsties uz tuvo logu stikla,
Kur vēss.

Ai, zaļā nomale, tu, laimes puse mana,
No jauna atgriezties pie tevīm man tāds prāts,
Kur līkas vecītes gar sētām kazas gana
Un bērni kastaņus, kad rudens atnāk, vāc.

Un tā līdz pusdienai es ielās klejot varu,
Man pretī ābeles pār sētām galvu liec.
Ja kaut kur apsēžos, ar rokām zāli skarū,
Un delnas smaršo tad un sārtojas kā zieds.

Es daudz sev neprasu, es gribu tikai mieru,
Viņš man sen apnicis un šķiet bez mēra tukšs.
Kad nāktu pusdienu, es ēstu lauku sieru
Un ēnā klausītos, kā kaut kur vistas klukš.

II

Es atkal pilsētā, un putekļi man sejā,
Kur bruģi laboti kā zelta lāses smok.
Bet kamdēļ mana sirds vairs iejūsmīgā dzejā
Kā elpa nelido, bet klāt pie zemes plok?

O, dienas bijušās, no savām gaišām cirtlām
Jums audu paklāju, uz kura dusat jūs.
Un tamdēļ esmu klajs, man bieži sirdi ir tā,
Kā viss, kas man vēl ir, lai kopā brūk un rūs,

Un tad es būtu brīvs! Vai sāktu jaunu telpu,
Vai ņemtu bijušo un ietu meklēt tos,
Kas kādreiz uzgūlās ar sirdīm manai elpai,
Lai manu lepnumu tad triektu klajos.

Un mani zemu līdz netiklei un mēsclam,
Un tumšām riziņām, kur zaļgas smakas briest,
Lai ārā nāktu tās, kad plīv pār namiem krēsla
Un sātās rozes iet priekš spuldzēm vakars griežl.

Nē, viens es aizietu ar savu vientulību,
Kur tikai ūdens kūp, kur vienmēr vakars vēls,
Tur tad es dzīvotu, jo vienreiz sadzīt gribu
Un smiltīm aizbērt to, kaš vēl kā aiza kvēl.

III

Ko man var dot šī laime un šī slava?
Viss māņi vien un dūmi, kuri zūd.
Kas grib, lai ņem, nekā, nekā man nava,
Tik rūgtums smags vien klātu nāk un trūd.

Es nīkstu viens, es kaut kā sevī mokes.
Ir jādzīvo, bet vai tā dzīve ir,
Ja caurām dienām jāskatās man logos
Un jājūt: klusi kaut kur spēki irst.

Irs ticība, un trulums skarbs kā akmens

Es esmu viens, tukšs un bez kādām saknēm,
Kas spētu sulas maniem traukiem dot.

Saglabājies svītrots tirraksts A. Caka rokrakstā (RLMVM, inv. Nr. 40325) atsevišķam dzejolim «Elēģija» (ar nelielām stilistiskām atšķirībām atbilst šeit citētā papildteksta III daļas I.—9. rindai), par kura autoru uzrādīta Anita Bērziņa. Kaut arī zināms, ka A. Caka sieva rakstījusi dzejoļus un dažus publicējus 1934. un 1935. gadā «Jaunākajās Ziņās», ir pamats uzskatīt, ka tie dzejoļi, kuriem atrodami A. Caka melnraksti, uzlūkojami par A. Caka dzejoļiem, un A. Bērziņa kā autore uzrādīta personisku motīvu dēļ.

PAVASARIS (41. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1932, 4. nr., 254. lpp., ar virsrakstu «Pavasars», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Pirmpublicējuma nobeigumā papildteksts Pavasars.

Saule.

Sniegi, kas pārklāja sētā sārtās ķieģeļu kaudzes un riepas
un bija bērniem līdz žodiem,
nokusa šodien.

Iespējams, ka nepabeigtais dzejolis «Atkal pēc divpadsmit gadiem» bijis paredzēts kā dzejoļa «Pavasaris» turpinājums (sk. 332. lpp.)

Saglabājies mašīnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40943) ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

BRINUMS (43. lpp.)

Sacerēts 1933. g. 4. aprīlī. Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1933, 9. nr., 512.—513. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 40408), datēts ar 1933. g. 4. aprīli, ar virsrakstu «Mans brinums», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

DABA (46. lpp.)

Sacerēts 1934. g. 30. jūnijā. Pirmpublicējums žurnālā «Piesaule», 1935, 2. nr., 71.—72. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies tirraksts (V. Rūmnieka arhīvā), datēts ar 1934. g. 30. jūniju, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Tirraksts veltīts A. Bērziņai.

ILGAS (48. lpp.)

Pirmpublicējums dzejoļu krājumā «Iedomu spoguļi», 64.—66. lpp.

DZIESMA KAZRAGAM (50. lpp.)

Pirmpublicējums JZ, 1936, 217. nr., 24. sept., 2. lpp., ar virsrakstu «Dziesma zivij» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājušies divi melnraksti (RLMVM, inv. Nr. 40347; 40449), abi ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un papildu pantu dzejoļa beigās (40347).

Otrais melnraksts ir bez virsraksta.

Dzejoļa papildu pants:

Pāri mutei vēl tev putas slidēs,
Sārtās spurās tev vēl valgums žūs,
Bet jau kaķis klāt tev klusi lidis,
Un pār tevi mūžam tumsa grūs.

ZEKSERU SPELE (51. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1932, 1. nr., 16.—17. lpp.

KĀLIS (52. lpp.)

Pirmpublicējums JZ, 1936, 227. nr., 6. okt., 2. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu rindu izkārtojumu.

PIRMĀ VILSANĀS (53. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1932, 7. nr., 449.—450. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājušies trīs melnraksti (RLMVM, inv. Nr. 40463), visi ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, un divi uzmetumi (40463; 40527).

Pirmais melnraksts 1.—13. rindai, bez virsraksta.

Otrais melnraksts 12.—48. rindai, ar virsrakstu «Jaunā nomale III daļa» un mainītu pantu kārtību.

Trešais melnraksts 21.—24. rindai, bez virsraksta, turpat atsevišķu rindu uzmetumi.

Pirmais uzmetums 13.—16. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrais uzmetums 29.—36. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Atsevišķas šī uzmetuma rindas izmantotas dzejolī «Maršs» (sk. 294. lpp.).

Sk. arī komentārus dzejolim «Sākums» (404. lpp.).

PĀRVERSTĀ NOMALE (55. lpp.)

Sacerēts 1934. g. septembrī. Pirmpublicējums dzejoļu krājumā «Iedomu spoguļi», 72.—74. lpp.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40433), datēts ar 1934. g. septembri, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

SLINKUMS (57. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 4. nr., 413. lpp.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40488).

NEMIERS (58. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1934, 8. nr., 706.—708. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies dzejoļa vidusdaļas uzmetums (RLMVM, inv. Nr. 40522) bez virsraksta:

Vai jūs ziniet, kas ir mīla?

Humora trūkums?

Vai jūs ziniet, kamdēļ kaķi reizēm ceļ astes uz augšu?

Viņi grib uz tām zvaigznes uzdurot.

Un vai jūs ziniet, kamdēļ kādreiz starp akmeņiem zāle dīgst?

Lai mums pateiktu, ka mēs esam kustoņi.

Ak, kā man kādreiz kafējnicā

Gribas zelteri ieliet sev plaukstā

un uzlikt to uz galvas.

Bet es sēdu

un domāju, kamdēļ esmu nopircis tik dārgu šlīpsi.

Man no caurvēja sāk varzācis sāpēt.

Un es nezinu, kāpēc,

kāpēc

sirds man tik tukša.

Mūzika spēlē sliktu tango.

Pulksteņa rādītāji griežas man sirdī.

ES ALKSTU CITU VEIDU (61. lpp.)

Sacerēts 1934. g. septembrī. Pirmpublicējums dzejoļu krājumā «Iedomu spoguļi», 81.—82. lpp.

Saglabājušies divi tīrraksti (RLMVM, inv. Nr. 40468; 40490).

Pirmais tīrraksts 1.—31. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Otrais tīrraksts 32.—43. rindai, datēts ar 1934. g. septembri, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

PĀRSISTĀ SPULDZE (63. lpp.)

Sacerēts 1934. g. septembrī. Pirmpublicējums dzejoļu krājumā «Iedomu spoguļi», 83.—84. lpp.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40433), datēts ar 1934. g. septembri, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos, un dzejoļa sākuma daļas uzmetums (40324), bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

SAPŅO (64. lpp.)

Sacerēts 1934. g. septembrī. Pirmpublicējums dzejoļu krājumā «Iedomu spoguļi», 85. lpp.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40433), datēts ar 1934. g. septembri, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

GADIJUMS AR LĀPSTU (65. lpp.)

Sacerēts 1934. g. septembrī. Pirmpublicējums žurnālā «Zeltene», 1937, 14. nr., 5. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājušies divi tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40433; 40324).

Pirmais tīrteksts datēts ar 1934. g. septembrī.

Otrais tīrteksts pirmajiem trim pantiem, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

KAKTUSS (66. lpp.)

Sacerēts 1934. g. septembrī. Pirmpublicējums Atp, 1936, 592. nr., 6. marts, 6. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un mainītu pantu kārtību; dzejoļa beigās atkārtots pirmais pants.

Saglabājušies divi tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 51921; 40433).

Pirmais tīrteksts — pirmpublicējuma variants.

Otrais tīrteksts datēts ar 1934. g. septembrī, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, dzejoļa beigās atkārtots pirmais pants.

FRANSUĀ VIJONAM (67. lpp.)

Sacerēts 1934. g. septembrī. Pirmpublicējums dzejoļu krājumā «Iedomu spoguļi», 89.—92. lpp.

Saglabājušies divi cikla 1. daļas tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40466; 40465).

Otrais tīrteksts ar virsrakstu «Fransuā Villonam» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Šis tīrteksta beigās kā papildu pants pierakstīts cikla 2. daļas pēdējais pants («Tavā rūgtā un dzeļošā varā»).

Saglabājušies trīs cikla 2. daļas tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40324; 40433; 40554).

Pirmais tīrteksts ar virsrakstu «2. dziesma Fransuā Villonam» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Šim tīrtekstam trūkst pēdējā panta. Turpat tālāk iesākums nākamajam cikla dzejolim — «3. dziesma Fransuā Villonam» (sk. 4. sēj.).

Otrais tīrteksts ar virsrakstu «2. dzejolis Fransuā Villonam», trūkst pēdējā panta.

Trešais tīrteksts pēdējam pantam, datēts ar 1934. g. septembrī.

NOMALES BODITE, ES UN AMADEUSS HOFMANIS (71. lpp.)

Sacerēts 1933. g. 31. martā. Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1933, 6. nr., 293.—298. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Cikla 3. daļā pirms pēdējiem diviem pantiem šāds papildteksts:

Ej, kur ļaudis pūst smakās un badā,
Ej un mācies līdz sirdij kost.
Tad es teikšu — tai dienā un gadā,
Kad tu mirsi — būs dragāts posts.

Ej un daudzies pie nomales logiem,
Saki mirstošiem stāviem: «Ir laiks!»
Noņem pakārtos zemē no kokiem,
Lai tiem atkal atsārto vaigs.

Vai tu zini, kas tevī kāva?
Sikā peļķe, kur esi sviests.
Pārgriez vēnas! Lai stinguma rāva
Iztek brūna kā kausēts sviests.

Celies augšā, kaut tvertu tu nāvi,
Celies augšā, kur ārprāts mīt.
Tur pirms kaujām slīd gruzdoši stāvi
Savas sirdis uz akmeņa trīt.

Vai tu domā, ka esi ko devis?
Tikai glēvulis tu — un nieks.
Ļo tu mīli par lieku pats sevi
Un, tā mīlot, kļuvis lieks.

Celies augšā un aizmirsti veco,
Celies augšā un nogriez nost
Savu mēli un labo plecu:
Zini — kreiso, un prom būs posts.

Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40374), ietverot atsevišķu rindu uzmetumus un dzejoļa sākuma daļas uzmetumus (turpat).

Melnraksts ar virsrakstu «Anna Sulce», datēts ar 31. martu, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, bez sadalījuma cikla daļās. Melnrakstā ietverts citētais papildteksts (atšķirīgā redakcijā).

Uzmetums bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Par Annas Sulces pārtikas tirgotavu A. Čaks iesācis rakstīt tēlojumu (sk. 3. sēj.).

Rundstīki (no vācu val. *das Rundstück*) — apaļa baltmaizīte.
Frecher Mensch (vācu val.) — bezkaunīgs cilvēks.

VESTULE VIENAI MIRUSAI AVIZU VECITEI (78. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1933, 8. nr., 444.—446. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 40348) ar virsrakstu «Vēstule vienai mirsai avižu vecitei», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, rakstīts prozā.

Transvāle (Transvāla) — province Dienvidāfrikas Republikā.

CIGANU KAZAS (81. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Piesauļe», 1930, I. nr., 40. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, publicējumā trūkst otrā panta.

Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40798) bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

OSTAS KRODZIŅŠ (82. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 8. nr., 854.—855. lpp.

Saglabājies dzejoļa sākuma daļas uzmetums (RLMVM, inv. Nr. 40541) bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

JELGAVA (84. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Dienas Lapa», 1934, 61. nr., 3. marts, 11. lpp., ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies 1.—29. rindas tirraksts (RLMVM, inv. nr. 40369) un 1.—25. rindas melnraksts (turpat), abi bez virsraksta, ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta, A. Caka pārsvitroti.

RIGAI (86. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1932, 9. nr., 946. lpp., ar virsrakstu «Riga».

«TUR MANA SIRDS KĀ SAULES PUĶE DARŽĀ» (87. lpp.)
Dzejoļa «Iela» 66.—68. rinda. Sk. 89. lpp.

IELA (88. lpp.)

Sacerēts 1932. gadā. Pirmpublicējums «Strādnieku gada grāmatā 1933. gadam», 21.—23. lpp., ar virsrakstu «Fragments no poēmas — Nams Nr. 30. I nodaļa — Vienas ielas apraksts jeb nekur, nekur» un stilistikām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmpublicējumā pēc 1. panta šāds papildu pants:

Nekur, nekur kā šinī mazā ielā
nav tik daudz krogu, šlepu meitu māju,
kur dabūt var par diviem vēsiem latiem
sev kaiti briesmīgu uz visu mūžu.

Pirmpublicējumā trūkst 42.—57. rindas.

Sis un turpmākie dzejojumi («Vecais nams», «Sēta», «Trepes», «Skursteņu slaucītājs») atspoguļo A. Caka nerealizēto iecerī uzrakstīt liela apjoma poēmu ar nosaukumu «Nams Nr. 90» (citos variantos — «Nams Nr. 30»). Par to minēts presē: «Aleksandrs Caks: raksta Ielu poēmu «Nams Nr. 30», kurā būs apm. 7000 rindu» (Grāmatnieks, 1935, 38. lpp.). Anšlavs Eglītis, runājot par vācu okupācijas laiku, apgalvo: «Viena no šīm poēmām aplūkoja kādu Rīgas Marijas ielas dzīvokļu namu, izsekojot mitekļu un to iemītnieku likteņiem visos piecos vai sešos stāvos. Šī poēma nebija nobeigta. Caks teicās sarakstījis ap 9000 rindu, kuras cerēja pavairot līdz 14 000» (A. Eglītis. Atmiņas par Aleksandru Caku. Grām.: A. Caks. Mana mīlestība. Bruklina: Grāmatu Draugs, 1958, 11. lpp.).

Saglabājusies atsevišķa lapa ar poēmas plānojumu (RLMVM, inv. Nr. 40323):

ALEKSANDRS ČAKS

Nams Nr. 90

Poēma

Pirmais dziedājums	Iela	76 rindas
Otrais	"	Sēta 286 rindas
Trešais	"	Nams 670
Ceturtais	"	Dzīvoklis Nr. 1 962

Piektais	dziedājums	Dzīvoklis	Nr. 2
Sestais	"	"	Nr. 3
Septītais	"	"	Nr. 4
Astotais	"	"	Nr. 5
Devītais	"	"	Nr. 6
Desmitais	"	"	Nr. 7
Vienpadsmitais	"	"	Nr. 8
Divpadsmitais	"	"	Nr. 9

Cita veida plānojumu atspoguļo poēmas tīrāksts (40330):

Nams Nr. 30

Poēma

I nodaļa

Iela

II nodaļa

Sēta

III nodaļa

Nams

IV nodaļa

Trepes

V nodaļa

Ateja

Poēmas melnrakstā (40323) saglabājies arī nedaudz atšķirīgs plānojums:

Trešais dziedājums

- 1) Nams
- 2) Trepes
- 3) Ateja

Saglabājies dzejoļa «Iela» pirmo divu pantu tīrāksts (40323) un melnraksts (turpat).

Tīrāksts bez virsraksta, pēc 1. panta citētais pirmpublicējuma papildpants.

Melnraksts ar virsrakstu «Pirmais dziedājums. Uzmetums», ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, ietverot citēto papildpantu pēc 1. panta.

VECAIS NAMS (91. lpp.)

Sacerēts 1934. vai 1935. gadā. Pirmpublicējums D, 1937, 5. nr., 387.—388. lpp. kā trīsdalīga dzejoļa «Nams, jums un skurstēpi» 1. daļa, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu gadalījumu pantos. (2. un 3. daļu sk. 298. lpp.)

Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40323) ar virsrakstu «Nams» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Poēmā «Nams Nr. 90» dzejojums «Nams» ir daudz plašāks, pēc nepilnīgās numerācijas spriežot, tas sadalīts piecās daļās, hronoloģiski ietverot šādus tekstus (atšķirīgā redakcijā): «Vecais nams», «Nams, jums un skursteņi», «Skursteņu slaucītājs»; kā piektā daļa ietverts šāds nepublicēts teksts (citēts tirrāksts — 40330):

Sis mazais nams jau trissimts gadu vecs,
To kādreiz cēlis bagāts zvedru muižnieks,
Viņš pārbūvēts līdz pašam pamatam
Jau reizes piecas. Varbūt arī vairāk.

Nams pašā sākumā ar vienu stāvu
Un biezu mūri, tumšiem pagrabiem
Ir bijis vairāk nekā simtu gadu.
Pēc tam virs viņa būvēts otrais stāvs
Jau mūri plānāks un pa daļai koka.
Un tikai vairs pirms astoņdesmit gadiem
Ir jumtā iecelts trešais zemais stāvs
Ar šauriem logiem, slīpiem sānu griestiem.

Sis mazais nams daudz cietis savā mūžā:
Trīs reizes nodezdis līdz pašai zemei
Un atkal atjaunots. Pat trakais mēris
To bija skaudri vienreiz piemeklējis.
No imitniekiem puse izmira,
Bet dzīvie aizgāja un neatgriezās
Vairs atpakaļ. Nams ilgu laiku tukšs
Un pamests stāvēja un snauda saulē.
Pēc tam to nopirka viens kuncis — krievs —
Un iekārtoja plašas noliktavas.
Tad vācietis to ieguva par nieku
Un pārbūvēja vairāk dzīvokļos.
No jauna dzīve modās vecā namā,
No jauna smieklī, asaras un nāve.
Sis vācietis bij namam saimnieks labs:
Tas viņu atkopa un izlaboja
Un ilgu laiku valdīja pār viņu.
Bet dēls tam bij pēc dabas jūrnieks traks,
Tas apkārt braukāja pa visām jūrām
Un namu pameta bez uzraudzības.
Reiz, atgriezies no ceļojuma klūma,
Bez plika graša, namu pārdeva,
Un tā viņš sāka iet no rokas rokā
Kā veca staigule un neglīts suns.

Kad namā izbūvēja trešo stāvu,
Tur sanāca uz dzīvi mazie ļaudis.
Tad arī pārtaisīja otro stāvu
Un ierīkoja vienīstabu mītnes
Bez atejām, ar šaurām virtuvēm,
Jo turīgie vairs nenāca te dzīvot.

Viens saimnieks mainījās pēc otra ātri,
Nams vienmēr dziļāk grima netirībā,
Līdz beidzot nāca viena žida rokās.
Tas viņa ierīkoja meitu māju

Ar policijas atļauju un lētu,
Bet gan bez zāles kopējas un dejām,
Tik atsevišķos dzīvokļos ar alu
Un degvīnu. Ar mājas turētāju
Žids ienākumos dalījās uz pusēm.

Si iestāde tur arī lielā karā
Bij plaši pazistama ziemeļfrontē.
To matroži pat vienreiz izdauzīja.
Ir saimnieci, ir meitas piekāva
Un izdzina uz ielas vienā veļā
Par to, ka tās reiz vienu viņu biedri
Bij piedzērušu stipri apzagušas.

Pēc tam kad sibīriešu strēlnieki
Bij vienu meitu nosītuši strīdū
Un turpat sētas tumšā malkas šķūnī
Zem šķīlām paslēpuši dziļi skaidās,
Uz komendanta rikojuma slēdza
So bīstamo un trako meitu māju,
Žids pazuda. Un mājas turētāju
Jo smagi sodīja par nekārtībām,
Bet meitas izdzina uz Grāvju ielu.

Pēc revolūcijām žids bija atkal klāt,
So to vēl pieglāba uz ātru roku
Un pārdeva to vienam latvietim,
Kas pilsētā bij ienācis no leišiem
Un tagad saimnieks namam vēl šodien.

Sk. arī komentārus dzejolim «Iela».

SETA (93. lpp.)

Sacerēts 1934. vai 1935. gadā. Pirmpublicējums Atp, 1936, 611. nr., 17. jūl., 7. lpp., ar virsrakstu «Dziesma uz dombras» (1. daļa).

Saglabājušies trīs tīrraksti (RLMVM, inv. Nr. 40330 un 40323), pieci melnraksti (40323) un uzmetums (40323).

Pirmais tīrraksts (40330) ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, acimredzami nepabeigts. Pēc 41. rindas šāda papildu rinda:

Kur runči naktis meklē savus bērnus

49. un 50. rindas vietā šāds teksts:

Krit skaidās sveķi, kas vēl malkai zīda
No audiem valgmī mocošu un sārtu,
Un kaķiem šķīļas astes galos zvaigznes.

Pēc 69. rindas šāds papildteksts:

Zem viņa dienā tarakāni tup,
Sev slīpē acis, maīgi tumsā čaukst
Un briedina zem spārniem biezo sulu,
Ar ko sev virsmu kā ar laku klāt.
Bet pusnaktis nāk žurkas zobus trīt

Pie viņu cietām perņicotām malām.
Pats kluss un smags, tas sevi skaņu slēpj,
Grimst lēni irdnē, neļauj sēnēm dīgt.
Skumst tajā tērauds un par rūdu sapņo.

Pēc 73. rindas šāds papildteksts:

To bērni pacelt nevar. Tikai lūgt,
Lai ceļas pats viņš savu pavēderi
Vēl pilnu tārpiem pavērt saulei pretī.
Nakts šūpojas pār viņu kļava zarā.
Kad tumsa briest, pie kastes kaķi nāk
Un skalo zvaigznes savos ilgos vaidos.

Nav lielākas virs visas zemes rīmas
Par mēslu kasti pašā sētas stūrī.
Rij viņa savā negausībā visu,
Ko dod tai spaiņi, kurvjī, kastes, plaukstas,
Ko rītos iznes meitu stiprās kājas,
Kas smaršo vēl pēc sviedriem, silta siena
Un jūt pēc nakts vēl otru kāju glāstus.

Ik piektdienas pie kastes vecis nāk,
Pats smirdošs, melns kā neapkopta vāts.
Kāpj viņas klēpī savām vājām kājām
Un meklē kāri prieku savai tarbai.

Bet blakus kaštei kādreiz rati stāj,
Virš atver vāku un ar spožām dakšām
Nem lēnām laukā visu kastes sirdi.
Tad viņa ristās, kāšē, silta kūp.
Kā piniņa virs viņas mušas plīv,
Lien tārpi irdnē, oļi sevi smīn,
Bet kastes sirdi aizved cietie rati
Aiz pilsētas uz smilšu kalniem baltiem.
Kļūst vienu laiku mēslu kaste bāra.
Zib tikai žurkas viņas tukšumā
Un id, un kaujas izsalkumā lielā.
Tad atkal lēnām viņas klēpis briest.
Jauns siltums rodas, jauna pārpilnība,
No jauna spīdnot mušas kopā nāk,
Un sākas atkal vecu vecā dzīve.

Turpmākā teksta tirrakstā nav, bet melnraksts liecina, ka poēmas teksta turpinājums ir dzejolīg «Zēni pie riziņa» (sk. 300. lpp.). Pēc 91. rindas šāds papildteksts:

Vienmēr pēc mēneša, kad viena diena
Zib skaidra pāri viņiem māju jumtiem,
Nāk saimnieks pats ar kausu garā kārtī
No riziņa smelt netirumus laukā.

Viņš atrota līdz ceļiem savas bikses,
Stumj liesās kājas vecās tupelēs.
Tad pieiet riziņam, to ilgi vēro,
Pēc brīža atver lūku, kaut ko noņurd
Un ielaiž kausu gausi vēsā dzīlē.

Stāv sētniece ar skārda spaini blakus
 Un kaut ko klusi viņam vienmēr stāsta.
 — Ak tā, — viņš saka, — puikas. Beigtas peles. —
 Ceļ strauji augšup savas šaurās acis
 Un met tāg apkārt. Visa sēta tukša,
 Vien paša mātes raibās vistas tvarsta
 Pie ķieģeļiem un riepu kaudzēm mušas.
 To redzot, sētniece ar roku atmet.
 Un, acis piemiedzot pret trešo stāvu,
 Sāk saimniekam no jauna kaut ko stāstīt.
 — Ko, lupatas! — Un tad viņš arī igni
 Uz mirkli acis ieslien trešā stāvā.
 — Nu, tas par daudz, tā var... — Bet tūda! apklust.
 Ir kausā pēkšņi iesmēlies kas smags.
 Tas negrib lāgā vairs uz augšu kāpt.
 Tver arī sētniece tad garo kārti.
 Un abi velk un izvelk beigtu kaķi.

Pēc 105. rindas šāds papildteksts:

Tie ilgi vālājās pie žoga kājām
 Un ātri puva karsto dienu tveicē,
 Līdz kādā rītā viņus aprakt lika
 Turpat zem vārtiem vienā tumšā stūrī.

Tur kaķi dzemdēt savus bērnus nāk
 Un ligzdas riko brīvo grēdu starpās
 No vecām škrandām, tupelēm un vilnas.
 Nekur, nekur kā šķūņu skābā krēslā
 Nav tik daudz kaķu piedzimuši pikstot
 Un ātri izauguši skaidās mikstās,
 Ko palikt tur vai aiziet lielos tirgos,
 Kur treknās smakās spuldes gaišāk mirgo,
 Kur vairāk peļu, atkritumu svaigu
 Uz asfalta, kas spīd ar valgmi maigu.

Otrais tīrteksts (40323) ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu pantu kārtību. Papildteksts atbilst pirmā tīrteksta papildtekstiem (citā redakcijā). Salīdzinot ar pirmā tīrteksta papildtekstu, pēc rindas «Par mēslu kasti pašā sētas stūrī» vēl šāds teksts:

Tev miesa kašķi, viņu darva slēpj,
 Kas karstā dienā kustas, čukst un trīs.
 Zūd viņas plūsmā simtkāji bez skaita
 Un tarakāni iestieg tā kā ļaņi.
 Tu, mēslu kaste, visu, visu ēd,
 Ko tikai dod tev spaiņi, kastes, plaukstas.

Otrais tīrteksts beidzas ar rindu «Un vienu laiku mēslu kaste pālek bāra» (sk. pirmā tīrteksta papildtekstu).

Trešais tīrteksts (40330) 84.—89. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, A. Čaka pārsvītrots.

Pirmais melnraksts ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu izkārtojumu pantos, mainītu pantu kārtību, acīmredzami nepabeigts. Papildteksti pamatos atbilst pirmā tīrteksta papildtekstiem

(citā redakcijā). Salīdzinot ar pirmā tirraksta papildtekstu, pēc rindas «Par mēģu kasti pašā sētas stūrī» citētais otrā tirraksta teksts; pēc rindas «Un jūt pēc nakts vēl otru kāju glāstus» šāds A. Caka pārsvītrots teksts.

O, tava pretī saņemšana lielā,
Vai negausība tā vai dziļa lēnprātība?
Tā visu saņemt, slēpt un atkal atdot.
Vai vienaldzība, kas vēl piemīt dabai
Un tikai tev, tu mēģu kaste stūrī.

Pēc rindas «Uz asfalta, kas spīd ar valgmī maigu» šāds teksts (ar to arī beidzas melnraksts):

Ak, pilsēta, kas būtu tu bez kaķiem?
Liels žēlums manās acīs kāp.
Uz saviem stikliem manas sāpes paķer,
Uz saviem sliekšņiem manu galvu liec,
Kas tavas trepes naktis iesmaršotu,
Kas noglāstītu tās ar sētas slotu.
Kas būtu tu bez viņu žēliem vaidiem,
Kad zvaigznes laižas pāri zilgmes klaidiem?
Gar taviem namiem, skursteņiem un torņiem
Tie skarbi izklīdz savu izmisumu
Un dzeļot pazūd debešos un tumsā.
Ar skaņu ilgu, sūrstošu un glumu
Tie sāji izklīdz savu divo prieku.
No viņu vērsmes putniem pārtrūkst miegs
Kā sarkana un iepuvusi dzija.
Bet kaķu prieks tik nevarīgs un mīksts,
Ka nespēj viņš pat smiltis nospiegt slieku,
Jo viņā slēpies veras sāpju diksts.

Otrais melnraksts 85.—88. rindai, bez virsraksta, A. Caka pārgvītrots, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 88. rindas šāda rinda:

Un galā riziņš aizraujas un krāc.

Trešais melnraksts pēdējiem diviem pantiem, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un bez sadalījuma pantos.

Ceturtais melnraksts atbilst papildtekstam, kas vēlāk publicēts kā dzejolis «Zēni pie riziņa» (sk. 300. lpp.).

Piektais melnraksts dzejoļa sākumam, ar virsrakstu «Otrais dziedājums. Uzmetums», A. Caka pārsvītrots, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta:

Sai pilsētā, kur dzīvojam mēs visi,
ir sēta maza, netīra un šaura.
Tā klāta ojiem vēsiem, pelēkzillem.
Starp viņiem smiltis elpo smago gaisu,
dīgst zāle šaurām, zaļām strēlēm
un saulē sildās nogurušās mušas.

Guļ mazā sēta smirdoša un klusa.
No vienas puses stāv tai blakus māja
ar veikaljiem un diviem zemiem stāviem.
No palikušām tumši malkaš šķūņi.

Uzmetums 132.—148. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Sk. arī komentārus dzejolim «Iela».

TREPES (99. lpp.)

Sacerēts 1934. vai 1935. gadā. Pirmpublicējums D, 1936. 1. nr. 15.—19. lpp.

Saglabājušies divi A. Caka pārsvītroti tīrraksti (RLMVM, inv. Nr. 40330) un melnraksts (40323).

Pirmais tīrraksts cikla 2. daļas 35.—39. rindai.

Otrais tīrraksts — 79.—84. rindai, abi bez virsraksta.

Melnraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu sadalījumu pantos, mainītu pantu kārtību un bez iedalījuma divās daļās.

Sk. arī komentārus dzejolim «Iela».

SKURSTENŪ SLAUCITAJŠ (105. lpp.)

Sacerēts 1934. gadā. Pirmpublicējums D, 1935. 8. nr., 718.—721. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājušies trīs tīrraksti (RLMVM, inv. Nr. 40330; 40545; 40369) un divi melnraksti (40323).

Pirmais tīrraksts bez virsraksta, ar daļas numerāciju — 4 (sk. komentārus dzejolim «Vecais nams»), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Pēc 51. rindas šāds papildteksts:

Kur mākoņi kā kucēni no plauksta

Ed viņam cukuru un vēji smilks.

Pēc 117. rindas šāda papildu rinda:

Kas rimt vien nevar tumsas biežā segā.

Otrais tīrraksts 47.—54. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, ietverot divas citētās papildu rindas.

Trešais tīrraksts 110.—115. rindai, 139.—148. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos, A. Caka pārsvītrots.

Pirmais melnraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Melnrakstā ietverti citētie papildu teksti. Pēc 97. rindas šāds A. Caka pārsvītrotgs papildteksts:

Viņš redz, kā vēji tupstas dūmu driskās

Kā ligzdās, lai izsēdētu rudenim

Tur visiem stūriem putnus svilpotājus.

Otrais melnraksts 60.—71. rindai, A. Čaka pārsvitrots, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Dzejoļa datējums ietverts krājuma «Mūžīgās dvēseles» projektā (sk. dzejoļu krājuma komentāru ievaddaļu 398. lpp.).

Sk. arī komentārus dzejolim «Iela».

SVEICARS (109. lpp.)

Sacerēts 1934. g. 22. jūnijā. Pirmpublicējums dzejoļu krājumā «Iedomu spoguļi», 151.—156. lpp.

Saglabājušies pieci tīrraksti un trīs melnraksti.

Pirmais tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40339) 14.—20. rindai, bez virsraksta.

Otrais tīrraksts (40530) 54.—69. rindai, bez virsraksta.

Trešais tīrraksts (40339) 94.—97. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Ceturtais tīrraksts (40530) 111.—120. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Piektais tīrraksts (40487) — papildteksts pēc 44. rindas:

No marmora tām lūpaš. Skan no viņām,
Skan nauda ilgi, cauru dienu skan.
Zib mēles vietā asi kasierpirksti,
Un retie vārdi pajūk trokšņu burzmā.

Cikst balkoni no mantu pārpiņības,
Un ierēdņi kā automāti strādā.
Tiem aizmirsies ir laiks, ir līdzjūtība,
Vienalga tiem, kas viņiem mantas dod.
Tie skopī ceno, asi, retiem vārdiem,
Vienalga viss, kad tikai garām, garām.

Lūdz vecenite taksatoru jaunu
Par šavām vecmodīgām rotas lietām
Trīs latus vairāk. Vīrs pirms kāzām kādreiz
Sos dārgumus bij viņai dāvinājis.
Tā bija mazā riekstu koku kastē
Līdz sirmumam tos glabājusi mīli.
Bet tagad dēls — viens vienīgais vēl dzimtā —,
Liels dzērājs maigu, jūtīgu dabu,
Guļ, triekas ķerts, bez naudas, tuvu badam,
Un šurp bij viņa nākusi ar šavu,
Ar visu beidzamo, kas viņai ir.
Melnš pleds uz kalsniem, sagurušiem pleciem
Un galvā aube iedzeltēnām malām,
Tver pirkstiem vājiem, drebošiem un aukstiem
Vēl savas lietas, kuru trauklā mirdzā
Dreb atmiņas no viņas jaunām dienām,
No sievas gadiem, visās viņas dzīves,
Kas pagājusi sikiem, sūriem soļiem.

Lūdz velti viņa jauno taksatoru
Ar tādu lēnumu un pazemību,
Ko tikai cilvēks iespēt var pirms nāves.

Kad sirdī lēnām raisās viss no zemes.
Lūdz viņa velti jauno taksatoru
Un veras viņā savu skumjo skatu,
Kur asarā, kas guļ uz kalsnā plaksta,
Dreb sāpe, izmisums un pašāvība,
Dreb visa paģaule un viņas skarbums.
Viss velti. Ierēdnis kļūst skarbs un strups,
Grib lietās atgrūst. Bet tad vecenīte
Māj galvu, piekritot māj, saņem ripu,
Kur numurs diviem cipariem, un aiziet
Uz tuvo kasī rindā, jo tās dēls —
Viens vienīgais no kādreizējā dzimtas —
Guļ, triekas ķerts, bez naudas, tuvu badam.

Nāk jaunkundze aiz vecenītes. Bāla.
Uz dažām stundām atbrīvota darbā.
Jauns ziemas mētelis un lapsa rokās,
Uz kuras pirkstiem spalvaskāta zīmes
Un saburzīta, negulēta nakts.
Tā savēlk lūpas vārā, laipnā smaidā,
Bet visa miesa notrīs kārās gaidās:
Vai viņa saņems četrdesmit latas,
Ko apslēpt savas mīlestības gmiņu?

Nāk jauneklis, kam nokārtojams parāds.
Nāk vecis plānām, saburzītām lūpām,
Kas lombardā no zagļiem un no kodēm
Grib kažoku līdz tālai ziemei paglābt
Un sēklas nopirkt savam loga dārzam.

Nāk liela sieva platu, īgnu seju,
Kas visu ziemu gītusies bez darba,
Trīs bērni mājās, kaut kas jāsameklē
Vēl aizdaram, līdz rodams darbs būs dārzos.

Pirmais melnraksts (40339) ar virsrakstu «Lombarda šveicarg», datēts ar 22. jūniju, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu iedalījumu pantos un pantu kārtību. Pēc 3. rindas šāds A, Caka pārsvītrots papildteksts:

Aiz cietiem sliekšņiem, rakstiem eju malās,
Ar škābu gaišu tumšo trepju ailēs
Glūn lombards, likuma un bada sargāts,
Un viņa mūžam negausīgā rīkle
Rij sevī visu. Ja pat viens tai sauli
No zilgmes norautu un letē mestu,
Ko naudu palaist trakās kāršu spēlēs,
Rij sevī visu. Gredzenus no pirkstiem,
No kakliem rotas drebošas un siltas,
No miesām drēbes smaršīgas un skumjas,
Kur dzijās staigā siltums vēl un glabā
Sev plaukstās smaršas, ko tām snieguši
Kā lūpas, miesa, laiks un škapju gaiss.
Rij sevī visu. Tepiķus, kur kokos
Spurdz raibi putni, zelta augļi trie,

Kur mirdzošs jātnieks traucā baltā zirgā,
 Kur upes plūst, zied ezeri un tāle,
 Kur skaistas sievas atklāj savas miesas
 Un sārtās straumēs kāpj. Rij sevi visu,
 Rij kristālus, uz kuru bālās mirdzas
 Vēl senču elpa dus un pirkstu galdums,
 Kas reibina kā visusena is vins.
 Rij galdus, gultas, patafonus — visu,
 Rij laužu laimi, vieglprātību, sviēdrus,
 Rij pagājību, tagadni un sapņus,
 Rij gausi, lēni, maziem, tvirtiem malkiem,
 Un paliek pāri tukši, kāri pirksti,
 Un paliek pāri gausas, ignas lūpas
 Un acis, acis, saburzītas sirdis.
 Tās attī var un kailas, valā vērtas
 Uz bruģiem likt, lai visi mulstot vēro,
 Kas viņās rakstīti izstomitām svitrām —
 Naidš, naidš.
 Guļ lombards, likuma un bada sargāts.
 Guļ mūžīgi — nav nāves tam un zārka.
 Zūs pilsētas un noies kapos audzes.
 Dils akmeņi un klūs kā papirs plāns.
 Nāks jauni stādi, citas smaršas plivos,
 Un mēness izlaks sausas visas jūras.
 Bet lombards svils kā ass un kāriģš zieds.
 Svils visās vietās, kur vien cilvēks būs,
 Un katru paņems, visām sirdīm pielīps
 Un mūžam līdz kā plecām roka ies.
 Būs lombards — dievs, ko pielūdz vārgi stāvi
 Un reizē lāda mocoši un klusi.
 Būs lombards — lombards, liels un tumši sārts,
 Pilns asiņu, pilns kaislību un vaidu,
 Būs lombards, būs kā milzu kāra dēle,
 Kas piesūkusies visu vājo sirdīm,
 Jo cilvēks nespēj prom no sevis tikt.

Pēc 44. rindas — citētais fīrraksta papildteksts. Citētā papildteksta beigās šāds papildteksts (izņemot pēdējo rindu, A. Caka pārsvitrots):

Tad šuvēja no Grīziņkalna. Jauna,
 Bet posts jau sejā dzinis simtām rievu.
 Tā atnesusi visas savas drēbes,
 Jo, tērpu gludinot, no karstās dzelzs
 Tur radies bojājums. Tērps jāpērk jauns.
 Viens zēns. Te pēkšņi tuvāk lielām durvim

Pēc 53. rindas šāda papildu rinda:

Ko vāri šūpo nepārredzams ūdens.

Pēc 94. rindas šāds A. Caka svitrots teksts:

Un apziņa, ka visas viņa lietas
 To gaida stundām, dienām, naktīm,

Pēc 100. rindas šāda papildu rinda:

Viņš dzīvi pazīst, zin tās lielo māku

Melnrakstam trūkst 50.—51., 66., 83.—88., 98. rindas.

Otrais melnraksts 1.—44. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Pēc 3. rindas citētais pirmā melnraksta papildteksts (atšķirīgā redakcijā). Pēc 13. rindas šāds papildteksts (pēdējās 3 rindas A. Čaka pārsvitrotas):

Tur sārtas neļķes izplauks tikai tad,
Kad pārvaldnieks, pēc grūtām mokām miris,
Stings savā zārkā aukcionā zālē
Uz zaļās grīdas visu garu nakti.
Kā palmas naftalīns pār viņu lieksies
Un kožu bars virs viņa brūnās pieres.

Pēc 44. rindas citētais tīrraksta papildteksts (pirmie divi panti atšķirīgā redakcijā).

Trešais melnraksts dzejoļa sākumam (1.—3. rindai un citētā melnraksta pirmās četras rindas (nosacīti)), bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Novērsta kļūda, kas radusies 115. rindā: «viņas» labots par «viņa».

Sk. arī dzejoļu krājuma komentāru ievaddaļu 398. lpp.

MUŽIBAS SKARTIE

KRAJUMA TAPŠANA

Izcilā strēlnieku epa radīšanu nosacijusi A. Čaka biogrāfija, idejiski estētiskie uzskati un radošās ieceres. Atsevišķi strēlnieku motīvi parādās jau pirmajos dzejoļu vingrinājumos, tomēr nopietnāk strēlnieku vēsturei dzejnieks pievēršas 20. gadu beigās.

A. Čaks nav datējis «Mūžības skarto» manuskriptus (izņemot «Nāves salas velnu», «Rezervē» un «Cepto gaili»), tāpēc ieceres attīstībai var izsekot galvenokārt pēc publikācijām presē un dzejnieka biogrāfijas. «Mūžības skartie» ietver 23 relatīvi patstāvīgas poēmas un izskaņu (otrais pārstrādātais izdevums), un iecere apvienot tās grāmatā radusies tikai pēc atsevišķo poēmu uzrakstīšanas.

Pirmā poēma «Strēlnieku atgriešanās», domājams, radusies 1929. vai 1930. gadā, grāmatā (II daļā) tā ir pati pēdējā. 1932. gadā publicētais «Poēmas fragments» («Asinsbalss» pirmvariants), domājams, sacerēts 1931. gadā. Tās virsraksts liecina par pilnībā nerealizētu ieceri (literatūrpētnieki reizēm par poēmu dēvē visu «Mūžības skarto» grāmatu; šeit neapšaubāmi domāta tikai poēma «Asinsbalss»). 1933. gadā publicēta sākotnējā redakcija poēmai «Lūzums» — «Divas stundas no manas dzīves». Pēc tam divus gadus nav publikāciju, un ir pamats domāt, ka līdz 1935. gadam uzrakstītās trīs poēmas (faktiski — to sākotnējās redakcijas), kas vēlāk ietilpa «Mūžības skartajos», vēl nerosināja A. Čaku veidot vienotu grāmatu.

1935. gadā A. Čaks iesaistījās darbā Veco latviešu strēlnieku biedrībā par periodiskā rakstu krājuma «Latviešu strēlnieki» tehnisko redaktoru. Dzejnieks iepazīnās ar daudzu strēlnieku liktenstāstiem, kauju norišu aprakstiem, satikās ar daudzu ciņu dalībniekiem, un tas viss rosināja A. Čaku domāt par strēlniekiem veltītu grāmatu. 1935.

gadā vēl nav publikāciju no iecerētās grāmatas, toties 1936. gadā presē publicētas piecas poēmas — lielākā daļa no «Mūžības skarto» pirmās grāmatas astoņām poēmām. 1936. gads tāpat ir «Mūžības skarto» kā grāmatas (I daļas) radišanas gads.

«Mūžības skarto» I daļa, domājams, pabeigta 1936. gada beigās, grāmata nāk klajā 1937. gada martā. Te ietilpst šādas poēmas un dzejojumi:

Lūzums
Asinsbalss
Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem
Vēlais viesis
Slokas kauja
Latviešu strēlnieka lūgšana pirms kaujas
Marta kauja
Spreidīšis Piņķu baznīcā

Sākotnēji gan A. Caks plānojis mazliet atšķirīgu grāmatas I daļu (RLMVM, inv. Nr. 40324):

1. Lūzums
2. Asiņu balss
3. Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem
4. Slokas kauja
5. Marta kauja
6. Vēlais viesis
7. Beidzamais svētvakars
8. Spreidīšis Piņķu baznīcā
9. Vīzija
10. Strēlnieka lūgšana pirms kaujas

Kā redzams, divi dzejojumi tomēr ietilpināti tikai II daļā, jo nebija vēl uzrakstīti — «Beidzamais svētvakars» («Pēdējais svētvakars») un «Vīzija» («Dvēseļu zvejnieks»).

«Mūžības skartos» A. Caks bija iecerējis izveidot kā liela apjoma darbu vairākās grāmatās. Drīz pēc I daļas iznākšanas presē parādījās informācija, ka «Mūžības skartajiem» paredzētas četras daļas: «Vēl dzejnieks paredzējis sakārtot trīs krājumus (visus par latviešu strēlnieku gaitām)..» (žurnāls «Sievietes Pasaule», 1937., 8. nr., 15. apr., 19. lpp.).

Dažas poēmas A. Caks uzrakstījis 1937. gadā, tomēr aktīvāks darbs pie «Mūžības skarto» II daļas atsākas 1938. gada beigās un turpinās 1939. gada pirmajā pusē. Presē minēts: «Dzejnieks citīgi turpina sacerēt poēmas par latviešu strēlniekiem, tās ietilpinās grāmatas «Mūžības skartie» II daļā» (JZ, 1939, 29. nr., 4. febr., 18. lpp.).

1939. gada jūnijā presē ievietota stipri optimistiska ziņa: «Aleksandra Čaka poēma par latviešu strēlniekiem, kura ieguvusi publikas plašu uzmanību, autoram jau gatava ar pirmo un otro grāmatu, bet 3. un 4. grāmata vēl pa daļai» (žurnāls «Vārds», 1939, 6. nr., 420. lpp.). Arī vēlāk parādījās līdzīga satura informācija: «Aleksandram Čakam iznāks latviešu strēlnieku dzejojuma «Mūžības skartie» otrā un trešā daļa, 15 drukas lokšņu bieža «Zelta grauda» apgādā. Ar to noslēgsies strēlnieku poēmu pirmais posms» (JZ, 1939, 260. nr., 15. nov., 9. lpp.). Faktiski A. Caks uzrakstīja tikai II daļu, turklāt jūnijā darbs vēl nebija pabeigts, kā sludināts presē.

II daļas manuskripts bija gatavs tikai 1939. gada decembra pašā sākumā. Par to liecina izdevniecībā iesniegtais manuskripts (FB, A. Caka fonds, XXVII), kurā apkopoti II daļā ietilpstošo poēmu pirmpublicējumi ar A. Caka labojumiem, to skaitā poēmas «Pirksts» (Atp, 1. dec.) un «Trieciens naktī» (žurnāls «Sējējs», 12. nr.). Rokrakstā ir poēma «Rezervē» (D, 12. nr.) — acimredzot šīs poēmas pirmpublicējums A. Caka rokās vēl nav bijis. Par to, ka grāmata tapusi pēdējā brīdī, liecina arī nerealizējusies iecere ilustrācijām: «Ūz Ziemassvētkiem iznāks lielā strēlnieku epa otrā grāmata «Zelta grauds» izdevumā ar Junkera koka grebumiem» (laikraksts «Daugavas Vēstnesis», 1939, 105. nr., 23. okt., 3. lpp.). Domājams, A. Junkers iecerēto nav spējis realizēt, un grāmata dažās decembra nedēļās sagatavota bez ilustrācijām.

«Mūžības skarto» II daļā, kura nāk klajā decembra beigās, ietilpst šādas poēmas un dzejojumi:

Fridrihs Briedis marta kaujā
 Lielais kops
 Kauja pie Katrīnmuižas
 Pēdējais svētvakars
 Dvēseļu zvejnieks
 Nāves salas velns
 Trieciens naktī
 Rezervē
 Suns kaskā
 Pirksts
 Ceptais gailis
 Psihiskais uzbrukums
 Strēlnieku atgriešanās
 Izskaņa

1940. gada 2. janvārī Annas Brigāderes komiteja piešķir Annas Brigāderes prēmiju 4000 Ls apmērā par «Mūžības skarto» abām daļām, kuras «Zelta grauds» laida klajā vienā iesējumā.

Taču darbs pie «Mūžības skartajiem» ar šo izdevumu nebija pabeigts. J. Plaudis raksta: «Par bijušiem strēlniekiem Latvijas atbrīvošanas cīņās Čaks iecerējis jaunu grāmatu» (JZ, 1940, 10. nr., 13. janv., 10. lpp.). Savukārt, atreferējot J. Kādili, minēts: «Vēl nav aprakstītas Ziemsvētku kaujas, kas ir īstais strēlnieku Golgātas ceļš, un to Čaks domā apstrādāt atsevišķā izdevumā» (žurnāls «Students», 1940, 7. nr., 23. febr., 261. lpp.). 1938. gada sākumā publicēta A. Caka poēma «Ziemsvētku kauju sākums» (Atp, 1938, 688. nr., 7. janv., 15. lpp.), un tā nav ietilpināta «Mūžības skarto» II daļā, tāpat A. Čaks patiesi domājis par «Mūžības skarto» III un IV daļas uzrakstīšanu.

1940. gadā sakarā ar Annas Brigāderes prēmijas piešķiršanu un arī Kultūras fonda 11. martā piešķirto balvu radās nepieciešamība atkārtoti izdot «Mūžības skartos» neatkarīgi no A. Caka tālākajām iecerēm veidot varbūtējo III un IV daļu. Jāatzīmē arī, ka tālāka grāmatnieciskā tradīcija prasīja šādu ievērojamu darbu ilustrēt (kas netika realizēts ne «Mūžības skarto» I, ne II daļā). Acimredzot tāpēc A. Čaks izšķirās par tūlītējo «Mūžības skarto» otro izdevumu, atliekot ieceres par varbūtējo turpinājumu. So izdevumu presē izsludina grāmatizdevējs J. Rapa jau drīz pēc Annas Brigāderes prēmijas saņemšanas. «Drīzumā grezno grāmatu sēriju turpināsim ar Aleksandra

Caka epu «Mūžības skartie» (JZ, 1940, 23. nr., 29. janv., 10. lpp.). Vēlāk tiek precizēts, ka gaidāmi divi izdevumi: «Aleksandra Caka poēmas par latviešu strēlniekiem «Mūžības skartie» iznāks pārstrādātas divos jaunos izdevumos: glītā un krāšņā. Pirmajā ietilps Baltgaiļa, Grosvalda un Struņķa 8 strēlnieku gleznu attēli, otrā — to pašu mākslinieku 16 gleznu attēli un grāmatai būs mākslinieka Niklāva Struņķa īpašs grafisks teksta sakārtojums» (JZ, 1940, 39. nr., 17. febr., 20. lpp.). Otrais, pārstrādātais izdevums nāk klajā 1940. gada maija beigās. Te ietvertas divas jaunas poēmas — «Strēlnieka balss no kapa» un «Sārtā gaisma». Minētais greznais izdevums netiek realizēts 1940. gada vasaras politisko notikumu dēļ. Presē gan vēl atrodama informācija, ka N. Strunke «zīmējot ilustrācijas A. Caka «Mūžības skarto» greznajam izdevumam» (JZ, 1940, 124. nr., 4. jūn., 11. lpp.). Netiek realizētas arī ieceres «Mūžības skartos» izveidot kā grandiozu četrdaļīgu grāmatu. Kopotos rakstos ievietots «Mūžības skarto» otrais, pārstrādātais izdevums.

Pēc «Mūžības skarto» motīviem tiek veidoti vairāki iestudējumi:
«Mūžības skartie» — Dailes teātris, 1987 (režisors K. Auškāps);
«Mūžības skartie» — Latvijas radio, 1988 (režisors J. Vitolīņš);
«Strēlnieku atgriešanās» — Latvijas televīzija, 1988 (režisore D. Slagūne);
«Psihiskais uzbrukums» — Liepājas teātris, 1989 (režisors J. Rijnieks).

IZDEVUMI

Krājums «Mūžības skartie» līdz ievietošanai Kopotos rakstos publicēts septiņas reizes:

Caks A. Mūžības skartie: Dzejas par latviešu strēlniekiem. I daļa. — R.: Zelta grauds, 1937. — 147 lpp. Grāmatspiestuve «Grafika» Rīgā, Grēcinieku ielā 28. Grāmata iznākusi 1300 eksemplāru metienā.

Caks A. Mūžības skartie: Dzejas par latviešu strēlniekiem. II daļa un slēgums. — R.: Zelta grauds, 1939. — 266 lpp. Armijas spiestuve Rīgā, Muižas ielā 1. Grāmata iznākusi 1500 eksemplāru metienā.

Caks A. Mūžības skartie: Dzejas par latviešu strēlniekiem. — R.: Valters un Rapa, 1940. — 398 lpp. — Otrs, pārstrādāts izdevums. A/s Valters un Rapa grāmatspiestuve Rīgā, Brīvības ielā 129/133. Grāmata ilustrēta ar J. Grosvalda, N. Strunke un K. Baltgaiļa gleznu reprodukcijām. Grāmata iznākusi 3000 eksemplāru metienā.

Caks A. Mūžības skartie: Dzejas par latviešu strēlniekiem. — Vācija, Eutinas pilsēta, 1949. — 346 lpp. Grāmatas beigās piezīme: «Šī grāmata pavairota hektogrāfa tehnikā no Akc. Sab. Valters un Rapa izdevuma Rīgā, 1940. gadā, 22 eksemplāros, kas numurēti no 1—22.»

Caks A. Mūžības skartie. — Stokholma: Daugava, 1950. — 415 lpp.

Caks A. Mūžības skartie: Dzejas par latviešu strēlniekiem. — Tempe: Latvju Solidaritāte, 1981. — 250 lpp. Grāmatā ievietots Rolfa Ekmaņa pēcvārds «Rīgas, strēlnieku un mīlas dziesminieks». Grāmata iznākusi 3000 eksemplāru metienā.

Caks A. Mūžības skartie: Dzejas par latviešu strēlniekiem. — R.: Liesma, 1988. — 237 lpp. Grāmatā ievietots Jāņa Petera priekšvārds «Tas, kas dzimis lielās mokās», pielikumi, I. Bērsona pēcvārds «Varoņeps» un piezīmes pie tekstiem. Grāmata iznākusi 50 000 eksemplāru metienā.

KOMENTĀRI POEMAM

LOZUMS (115. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Doma», 1933, 7. nr., 377.—382. lpp., ar virsrakstu «Divas stundas no manas dzīves», stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un atšķirīgu sadalījumu pantos. Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 7.—27. lpp., ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un atšķirīgu sadalījumu pantos.

Saglabājušies pieci tirraksti (RLMVM, inv. Nr. 40456; 40404; 40386; 40454; 40323), divi melnraksti (40456; 40385), uzmetums (40324) un grāmatas pirmā izdevuma iespiedloksnes ar A. Čaka labojumiem (40324).

Pirmpublicējumā poēmas sākuma daļa ir plašāka, galīgajā redakcijā nav ietverts šāds teksts pirms 1. rindas:

Sinis miglāinās rudenā dienās
Kur lai sevi es dēstu un ziedu?
Lakats drebēt ap kaklu sienas;
Visu dienu aiz logiem liņt lietus.
Visu dienu aiz loga lāsēm
Dur tas akmeņus cauri līdz irdnei.
Ne tu gulēt vairs vari, ne lasīt,
Visur vienmuļu šņākoņu dzirdi.
Visus trokšņus no ausīm tas aizsīt,
Sirdi padara zemu un grūtu,
Pat pie sievietes varētu aiziet,
Ja tās būtu.
Bet i milas man vairāk nava:
Ir tikai desmit pirksti un lūpas,
Kuras sasitis esmu līdz nāvei,
Pāri sevīm kā sliekšnim klūpot.
Tukšums. Velku stripu uz durvīm
Un ar viņu sev cērtu galvu,
Un tad metu to mēslu kurvī
Tā kā izlietu alvu.
Bet pirms visam ir tumšas beigas,
Bet pirms izpilu beidzamā lāsē:
Savā trakā un briesmīgā steigā
Gribu iedurt ar vārdu kā nazi.
Gribu iedurt ar vārdu, kaš mēlel
Manai pāri ar kļiedzienu īsu
Karsts un nevaldāms zemē vēlies
Tā kā zvaigzne ar spalgu trīsu.
Nāves mirklis nav ūdens lāse,
Kā tam vērties var droši virsū
Tu, kas asmeni vaļā vāzis,
Atņem. Es jau pats tāpat mirgtu.
Bet, lai mānītu sevi un rītu,
It kā tālu līdz tumšam rietam,
Tad es kļiedzu pirms ceļā krišu
Vēl par mazu un saldu lietu.

Par saldējumu.

1

Tu. Tu tumsā un vēsumā kultais,
 Kas daudz saldāks par skūpstu un maizi,
 Kur tu esi kā liesmas un bulta,
 Kad man dzīve sāks sadilt un aiziet.
 Kamdēļ slēpj tevi pagraba tumsa,
 Slaidās burkas no bālganā skārda?
 Mani sāpes kā papiru gumza,
 Mana mēle kalst, guļot bez vārdu,
 Viss man riebjas šais namos un skvēros —
 Ļaudis, mēsli un tramvaju rikles.
 Vai lai krogū es eju un dzeru,
 Kamēr smadzenes saskābst kā mikla?
 Nē — tu veldze no sāpēm un domām
 Tādos trakos un mocošos brižos.
 Pat kad vecs jau es būšu, es tomēr
 Tik pēc tevis kā ārprātīgs dzišos,
 Jo tavs reibums, tavš vēsums un saldums
 Nāk kā upes un plūst manās mokās,
 Lai tur celtos un kļūtu par maldu,
 Un es mierīgi saliktu rokas.

2

Tevi pārdod uz ielām un stūriem,
 Tur kur sievietes pārdodas pašas
 Un kur mākoņi plandās virs mūriem
 Tā kā brūnas un netīras mašas;
 Bet i smakas un putekļi sūrie
 Nevar skart tavu dzeltēno miesu,
 To kā svētumu tur savā dūrē
 Pat sīks puisēns ar sejiņu liesu.
 Un tavs vārds, kad to pārdevējs iztrieca
 Balsī karstā un asā kā tutens,
 Ceļas mirdzošs virs kvartāļu mistra
 Kā viens dīvains un šalcošs putns.
 Un es ņemu un klausos ilgi,
 Kā tas lido virs namiem un pāri
 Prom uz laukiem, kur kūpēt sāk smilgas
 Un kur diķiem uz lapām tric spēri.

3

Tevi pārdod uz ielām un skvēriem,
 Tur kur garām pudz laudis un tramī
 Un kur zābaks, uz asfaltu gvēries,
 Kļavu nosvlesto lapu samīn.
 Ciešā lokā tur apkārt stāv pūlis,
 Tevī raugoties kvēli bez vārdu,
 Kā tu kails it kā sieviete guli
 Un kā debesis atspīd tavš sātums.
 Kā viens cilvēks ar brūnu seju

Gleznas vafeles vajā attin —
 Un kā saule caur lapām uz leju
 Nirb tam palsā kausā kā platīns;
 Tad, kā ņem tevi, ņem viņš un pārdod,
 Katrai naudai, kas tevi prasa.
 Liek uz vafeles kārtu pēc kārtas
 Tavu valgumu aso,
 Kā tu celies un sēties rokās
 Un tad jūti, kā ļodzās telpa,
 Kā virs tevīm ar lapām koki
 Namiem virsū smaršas elpo.
 Un kā lēnām tavs kvēlais gardums
 Manas smadzenes padara aklas,
 Un kā negribot tādi vārdi
 Spurdz kā putni caur manu kaklu:
 — Tu, saldējums, tu — mana kaisle
 Un manas dzīves kalendārs.
 Kas tevi mīlēt man var aizliegt,
 Kaut esmu atstāts skumjš un vārs?
 Kails rudens vējš pār galvu dzenas,
 Un cirksnī rētas gurdi sāp,
 Kā upes tūkst uz kājām vēnas,
 Bet sirds pēc tevīm tikai slāpst.
 Es jūtu mēli mutē klūpam,
 Vairs nezīnu, kur rokas likt,
 Kad pāri manām bālām lūpām
 Tavs vēsums kāpjas salds un dikts.
 Tā bauda mūžīgā un karstā,
 Kas manu sirdi tagad tur
 Un iemet tavas saldmes tvarstā,
 Lai tā tur ceļos krīt un dzer.
 Un, kad tā atdzersies bez mēra,
 Tad tai no ilgām zudīs viss,
 Un būs bez cilvēku un zvēru
 Vairs pāri tikai debesis. —

3. rindas vietā šāds papildteksts:

Eju ārā, kāpjot sliekšnim pāri kā mūžam.
 Aiz manis paliek klubs.
 Nez, pār kādām sievietēm gūžām
 Tagad manaš smadzenes klups?

Pirmpublicējumā trūkst 99.—119. rindas; pirmpublicējums beidzas ar 129. rindu.

Grāmatas pirmajā izdevumā poēmas sākuma daļa atbilst pirmpublicējuma papildtekstam. Pēc 3. rindas otrs citētais papildteksts. Grāmatas pirmajā izdevumā trūkst 202., 207., 221., 256.—257. rindas.

Pirmais tirraksts poēmas 1.—4. un 29.—36. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrais tirraksts poēmas sākotnējā varianta 3. daļas pirmajām 24 rindām (nosacīti), bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu sadalījumu pantos un mainītu pantu kārtību. Tirraksta sākums:

1.

Viss ar vāku, ar ledu un diviļi
Segts tavs ķermenis salda is un gleznais,
Klāt kā bende tev pārdevējs pielikts;
Rokās kauss viņam apaļš un lēzens.

Un tas ņem tevi, ņem, un tu lokies,
Lēnām augšā no burkā m un elpo.
Un virs tevīm ar lapām nāk koki,
Namu blāķi un telpa.

2.

Es tavu iedzeltēno sniegu,
No kura vēsums izplūst mierīgs,
Uz lūpām kāri lieku,
Un apstājas man sirdī laiks.

Tīrraksta nobeiģums:

Tur tavs saimnieks ar sarkanu seju
Tevi izņem no burkā m plati.
Saules stari, kritot uz leju,
Ņirb uz karotes viņam kā platins.

Trešais tīrraksts poēmas sākotnējā varianta 3. daļas pēdējā m 20 rindām, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un sadalījumu pantos.

Ceturtais tīrraksts 22.—46. rindai, ar virsrakstu «Mistiskā balāde» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Piektais tīrraksts 47.—49. rindai, bez virsraksta, ietverot papildu pantu:

Vēji, vēji. Liepu zari.
Kaut kur gaisma tumsā grimst.
Asinis kā putnu bari
Audos skrien un nenorimst.

Iespējams, ka šis tīrraksts ir iepriekšējā tīrraksta nobeiģums.

Pirmais melnraksts poēmas sākotnējā varianta 1.—28. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un sadalījumu pantos.

Otrais melnraksts poēmas sākotnējā varianta 1. un 2. daļai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un sadalījumu pantos. 2. daļā pēc 8. rindas šāds svītrots pants:

Saņem naudu un nāc manā plaukstā,
Nost no karotes steidzīgāk lobies.
Tavu ķermeni sārtu un auksto
Tīk ar mēli man glaudīt un nobeiģt.

Melnraksta beigās atkārtots šis pants un 1. daļas pirmais pants. Uzmetums poēmas sākotnējā varianta 3. daļas 13.—16. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Poēmas pirmā izdevuma iespiedloksnes citētajai poēmas sākuma daļai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām (labojumi izdarīti ar A. Caka roku) no grāmatas pirmā izdevuma.

Dunsts (no vācu val. *der Dunst*) — tvaiks, garaiņi.

Veisi — mājas Misas upes krastā. Sk. dzejojumu «Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem».

Kromna, resp., Kromi — apdzīvota vieta netālu no Orlas tagadējā Krievijas teritorijā.

Nordeķi — Pārdaugavas ziemeļu rajons ap Nordeķu muižu.

Rēveles iela — tag. Tallinas iela.

ASINSBALSS (123. lpp.)

1.—98. rindas pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1932, 2. nr., 97.—98. lpp., ar virsrakstu «Poēmas fragments» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta (izlaista 6.—13.; 34.; 42.—46.; 51.—60.; 64.—65. rinda). Atkārtots šī fragmenta publicējums «Strādnieku Avīzē», 1932, 281. nr., 11. dec., 3. lpp., ar virsrakstu «Nošautais strēlnieks Tīreļu purvā» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta (izlaista 4.—26.; 34.; 42.—46.; 51.—60.; 64.—65. rinda). Visas poēmas pirmpublicējums D, 1936, 8. nr., 701.—705. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Tirrakstu ievada četrpantu, analogisks dze-42. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

Saglabājušies septiņi tirraksti (FB, A. Caka fonds, XI (pleci varianti); RLMVM, inv. Nr. 40560; 40520) un trīs melnraksti (RLMVM, inv. Nr. 40418; FB, A. Caka fonds, XI (divi varianti)).

Pirmais tirraksts 1.—180. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Tirrakstu ievada četrpantu, analogisks dzejoļa «Rīts. Augusts» 1. pantam (sk. 342. lpp.). Tirrakstā trūkst 112.—115. rindas.

Otrais tirraksts 1.—9. rindai (nosacīti), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, bez sadalījuma pantos.

Trešais tirraksts 1.—79. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Ceturtais tirraksts 164.—169. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Piektais tirraksts 164.—192. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Sestais tirraksts 23.—26. rindai, bez virsraksta, pirms 23. rindas šāds teksts:

Garām upe taustās gausa,
Gausi ceļi gausus ļaudis nes,
Un retums —
Var vēl dzirdēt steidzam
Tikai vilcienus.

Septītais tirraksts, spriežot pēc pirmā melnraksta, ir variants teksta daļai pēc 50. rindas:

Jūs,
kam bikses ap ceļiem
kā ūdenscaurules
šauras

un lejāk platas kā zvani,
uzklausat mani.
Lūk, mana sirds jums uz plaukstas
kā maza kabatas spuldze.
Pulcēt
grib jūsu acis uz mani tā.

Nakts, cilvēku sanitārs,
aiznes uz savām melnuma gliedēm
manas dvēseles gaismu
ar manu mirušo brāļu redzokļiem kniedēt.

Jūs,
kas gājāt Arhangeļskas dubļos pret britiem
un kritāt.
Ja jums zem divstāvu sniegiem vēl aukstu,
pagrābjiet zvaigznes — debesu ogles — ar plaukstu.

Pirmais melnraksts 1.—98. rindai (nosacīti), ar virsrakstu «Mana
cilts» un žanra apzīmējumu — liriska poēma; ar stilistiskām atšķi-
rībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pan-
tos. 4.—9. rindas (nosacīti) vietā šāds teksts:

Kad es ar acīm vājām
skatos no savas Marijas ielas uz viņu,
tas iznāk man tieši pret vakariem,
gluži zem sarkaniem rietiem,
kas virs viņa galvas
kvēlo kā reklāma no sarkanās alvas

50.—59. rindas vietā citētais tirraksta teksts ar tālāku papildtekstu:

Viņas mūžīgi kvēl kā slepena dziņa.
Donbasa ogles tik nekas priekš viņām.
Izraujiet sev kādu priedi no piekrastes garu,
to iemērciet geizeri karstā,
tad lai tā ar galotni jums sejā ūdeni bārsta,
kā pēc bārdas dzišanas frizieres dara.

Melnrakstā trūkst 64.—65. rindas. Pēc 98. rindas šāds papildteksts:

Un tad no rītiem
ar nejauku spīti
pāri Latgales mežiem,
kas debesīm liekas par zaļiem, milzīgiem ežiem,
pāri Daugavas radzēm,
garām mēnesim, pakārtam mākoņu vadzi,
sakarst sāk telpa,
it kā viss Donbass tur degtu
ar tādu neganti svelmošu elpu,
ka jāklīdz: «Ei, padodiet sektul»

Otrais melnraksts 109.—131. rindai, bez virsraksta, ar nelielām
stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un
sadalījumu pantos.

Trešais melnraksts 109.—128. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Melnraksta beigās šāds papildteksts:

Lai svētītas nāk tavas moka.
Saņem kā dāvanu nāvi.
Un stāvi,
un stāvi,
Jo tu, mūžības šķilts,
Esi no mūsu cilts.
Un es stāvu, un skatos, un smaidu,
Un nav vairs uz lūpām man vaidu.

Franči — mājas pie Bauskas lielceļa, kur norisinājās strēlnieku cīņas ar vāciešiem 1916. g. martā.

Sarlotes iela — A. Čaks acimredzot būs domājis Sarlotes ielas senāko posmu tagadējā K. Valdemāra ielā uz Sarkandaugavas pusi.

Pavasarmuiža — apdzīvota vieta Lielupes kreisajā krastā 3,5 km uz dienvidiem no Slokas.

Stižs — sk. A. Čaka piezīmi 244. lpp.

Sk. arī komentārus dzejolim «Rīts. Augusts» 472. lpp.

STRELNIEKA BALSS NO KAPA (129. lpp.)

22.—49. rindas pirmpublicējums JZ, 1940, 75. nr., 4. apr., 2. lpp., ar virsrakstu «Strēlnieka balss». 1.—21. un 55.—56. rindas pirmpublicējums JZ, 1940, 79. nr., 9. apr., 2. lpp., ar virsrakstu «Augstā krastā» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta (50.—54. rinda — 17.—21. rindas atkārtojums). Poēma «Mūžības skarto» grāmatas pirmajā izdevumā nav ievietota.

KAUJA PIE PLAKANIEM, KAUJA PIE VEISIEM (131. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1936, 9. nr., 810.—817. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos; poēma sadalīta 4 nodaļās, žanra apzīmējums salura rādītājā — balāde. Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 43.—62. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos; poēma sadalīta 4 nodaļās. Saglabājušies četrpadsmit tirraksti (FB, A. Čaka fonds, XII), de viņi melnraksti (turpat) un divi uzmetumi (turpat).

Pirmais tirraksts 1.—231. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Tirrakstā trūkst 52., 57.—58., 63., 85.—86., 100.—103., 207.—222. rindas.

Otrais tirraksts 34.—68. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

Trešais tirraksts 34.—48. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu rindu izkārtojumu.

Ceturtais tirraksts 34.—61. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Piektais tirraksts 90.—111. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Sestais tirraksts 94.—111. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Septītais tīrāksts 151.—164. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Tīrākstā trūkst 163. rindas.

Astotais tīrāksts 207.—235. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Tīrākstā trūkst 227.—231. rindas.

Devītais tīrāksts 244.—261. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, bez sadalījuma pantos. Tīrākstā trūkst 250.—251. rindas.

Desmitais tīrāksts 260.—273. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Vienpadsmitais tīrāksts 262.—267. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Divpadsmitais tīrāksts 290.—292. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trīspadsmitais tīrāksts 290.—292. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un tālāku papildtekstu:

Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem,

Pirmā,

mirdzošā,

veiksmā,

Kas pārvērtā jūsu asinis teiksmā!

Un tautas drebošo ritu

Klāja ar slavas zaļgano zīdu.

Nakts un zeme bij melna,

Kad jūs toreiz pie Plakaniem gājāt,

Vienīgi ciņus tikko uzsnidzis sniegs klāja,

Un dzeloņšķēres spieda līdz nemaņai delna.

Cetpadsmitais tīrāksts prozas ievadtekstam, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmais melnraksts 29.—61. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrais melnraksts 43.—61. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trešais melnraksts 99.—111. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Melnrakstā trūkst 100.—103. rindas. Melnraksta beigās šāds papildteksts:

Beļ oktobra aukstums

Zņaudza sirdi savā drēgnajā plaukstā

Un lēni sāka

Visu miesu čūsku dzēlieniem kapāt.

Gars gulēja miesā

Kā blodā bez vāka.

Ceturtais melnraksts 114.—116. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Piektais melnraksts 236.—243. rindai.

Sestais melnraksts 244.—277. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Melnrakstā trūkst 250.—251. rindas.

Septītais melnraksts 262.—270. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Astotais melnraksts 269.—297. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Devītais melnraksts 277.—280. rindai.

Pirmais uzmetums 154.—160. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Uzmetuma sākumā šāds A. Čaka svītrots teksts:

Gaiss šonakt dzidrš kā porcelāns,
Virš plāvām kā vate guļ migla.
Tālums, tālums kā papirs plāns.
Un locekļos siltums zem stikla.

Zilgmē Dievs iemetis zvaigžņu pūkaino diviļi.

Otrais uzmetums 162.—170. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Plakani (arī Plakanīši, Plakani, Plakančioms) — mājas Misas upes labajā krastā, 13 km uz austrumiem no Olaines stacijas.

Kostromas iela — tagadējā Virsaišu iela.

Stenķins (no vācu val. *das Ständchen*) — serenāde.

Sajā izdevumā novērsta kļūda 3. rindā, kas ieviesusies «Mūžības skarto» 1940. gada izdevumā — «taustiņi» labots par «taustiņiem»

VELAIS VIESIS (140. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1936, 12. nr., 1057.—1063. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Zana apzīmējums satura rādītājā — dzejojums. Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 63.—80. lpp., ar citādu sadalījumu pantos.

Lielā Biķernieku iela — tagadējā Biķernieku iela,

Mazā Biķernieku iela — tagadējā Ķeguma iela.

SLOKAS KAUJA (148. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1936, 11. nr., 1009.—1013. lpp., ar citādu rindizkārtojumu un sadalījumu pantos. Teksts sadalīts piecās nodaļās. Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 81.—94. lpp., ar citādu rindizkārtojumu un sadalījumu pantos. Teksts sadalīts piecās nodaļās. Saglabājušies septiņi tīrraksti (FB, A. Čaka fonds, XII), viens melnraksts (turpat) un četri uzmetumi (turpat).

Pirmais tīrraksts 1.—162. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Tīrrakstā trūkst 20.—27., 36.—44., 158.—159. rindas.

Otrais tīrraksts 1.—66. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

Trešais tīrraksts 28.—35. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Ceturtais tīrraksts 33.—43. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 35. rindas šāds papildteksts:

Deg ilgi ēkas Likumzemes mājās,
Un liķu rokas zilganās un vājās
Jūt, maldoties caur savu nāves baismu,
No jauna audos siltumu un gaismu.

Pēc 43, rindas šāds papildteksts:

To vācu lodes grūda atpakaļ ar saviem platiem pleciem,

Pusdzīvs kunkst vācu ierakuma priekšā Meldriņš,
Virš viņa lodes šalc kā spēja vēja meldri.
No stiebriem rūsganiem viņš rokas lēni attin.
Pār soļu sviēdri lās un mitrie mati.
Ko gaidīt viņam? Tikai vācu gūstu.
Un tad bez nopūtas
Viņš, spēkiem sapēmis, uz rokām paceļas,
Lai lodes stiebroš to un nāvē atkal grūstu.

Piektais tīrteksts — atšķirīgā redakcija iepriekš citētajam papildtekstam.

Sestais tīrteksts 99.—114. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Septītais tīrteksts 131.—172. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Melnraksts 20.—44. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmais uzmetums — papildteksts poēmas beigās:

Kurzemnieki,
Jūsu kauja,
Jūsu lielā Slokas kauja.
Tur vēlreiz jūs atkal jutāt
Kurzemi sev cieši blaku.
Tur pa neredzamu taku
Nāca jums no mežiem tuvēm
Tā kā neatņemams guviens
Laiņnie zvēri, druvas, sapņi
Jūs pirms dziļās nāves apņēmt.

Kurzemnieki,
Ak, šie Slokas nāves prieki,
Melnās skumjas, sāpes kārās
Ložberī vēl dzirdē vārās.

Otrais uzmetums — pirmā uzmetuma atšķirīga redakcija.

Trešais uzmetums — papildteksts poēmas beigās:

Drošie, stingrie kurzemnieki,
Jūsu ilgie nāves murgi
Atkal kāpj un nāk pār mani
Tā kā reibums, tā kā zvani,
Kuros dzirdu senās kaujas.
Manas kājas kaut kur aujas,
Zemei klātu elpa klaujas.
Dzirdēt var

Ceturtais uzmetums prozas ievadtekstam.

LATVIEŠU STRELNIEKA LUĢSANA PIRMS KAUKAS (154. lpp.)

Pirmpublicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 95.—102. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtotību un sadalījumu pantos.

Pēc 17. rindas šāds papildteksts:

Iemet katra vīra sirdī
Cīņas seno, karsto raugu.

Saglabājušies divi tīrraksti (RLMVM, inv. Nr., 40366) un trīs melnraksti (40324).

Pirmais tīrraksts 13.—27. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pirmg 13. rindas šāds papildteksts:

Rokas pacēlis pret zilgmi,
Tur viņš runāja vēl ilgi,
Spēku savam darbam lūgdams

Pēc 17. rindas šāds papildteksts:

Nāc un satrauc manā sirdī visu seno karsto raugu.

Tīrrakstā trūkst 18.—22. rindas. 25.—27. rindas vietā šāds teksts:

Manī nāc kā uguns, vētra, nāc kā asa, karsta dūre,
Melnīgsna un sūra.

Otrais tīrraksts 13.—27. rindai, bez virsraksta, A. Caka pārsvītrots ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. 25.—27. rindas vietā šāds teksts:

Nāc un milsti, celies spēji,
Atsper soli manā elpā,
Gāzies rūtis, plūsmā platā, pāri zemei viņā telpā,
Tur, kur lieliem mežiem krūtīs
Cērtas vēji.

Pirmais melnraksts 1.—30. rindai (nosacīti), ar virsrakstu «Oda dusmai» un stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Melnraksta pēdējie pantī (pirmais A. Caka pārsvītrots):

Dusma,
kā melns švikstošs putns tu laidies,
lai tev saule spārnu galos.
Baidies, cilvēk, baidies,
acs no tās tev žilbs kā palos.
Spārnu mirdza jaunās skaidās
piekrit pilnu zelta lāsu.
Vārgām krūtīm atņem kāsu.

Dusma,
kas bez tevis sirds man būtu:
grimstošs akmens, trula izkopts.
Tu man ļauj no sārņiem augšup izkāpt
pāri saknēm, stumbriem, lapām.
Kas bij viegls, to dari grūtu,
cel man acis smilgu galos,
lai es redzu kalnus, rietus,
to, kā smaršas atstāj ziedus,

Otrais melnraksts 79.—106. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu rindu izkārtojumu.

Trešais melnraksts — neizmantots teksta variants, A. Čaka pārsvitrots, domājams, poēmas vidusdaļai:

Visu laiku sirds bij miksta,
Paslēpta aiz klusa mūra,
Lai tā kļūst un samilst cieta
Un kā traka, gmagā būra
Stāv,
Visiem vējiem pretī slieta.

SĀRTĀ GAISMA (158. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Mana Māja», 1940, 4. nr., 114. lpp. ar apakšvirsrakstu iekavās: «Marta kauju piemiņai».

MARTA KAUJA (159. lpp.)

Pirmpublicējums grāmatas pirmajā izdevumā 103.—131. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Poēma sadalīta 4 nodaļās.

Saglabājušies trīs tīrraksti (FB, A. Čaka fonds, XII) un divi melnraksti (turpat).

Pirmais tīrraksts 1.—299. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Tīrraksts sadalīts 5 nodaļās. Tīrrakstā trūkst 7., 51., 78.—83., 237.—238. rindas. Pēc 9. rindas šāds papildu pants:

Pundiņi.
Skujām segtaš guntiņas.
Pundiņi.

110. rindas vietā šāds teksts:

Bet tieši pāri otrā krastā,
Kur migla plīv kā balta bura mastā

215. rindas vietā šāds teksts:

Un nāve pāri plīv kā liela sārta kode.

Otrais tīrraksts 321.—339. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 328. rindas šāds papildu pants:

Viņš skarbā īgnā sasjejas,
Lai pretim bilstu katram vārdam.
Es zinu, pulkvedi, nekas,
Nu iet uz priekšu jūsu kārtā.

Trešais tīrraksts 321.—338. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Tīrrakstā trūkst 333.—336. rindas.

Pirmais melnraksts 250.—269. rindai (nosacīti), A. Čaka pārsvīt-
rots, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Meln-
rakstā trūkst 256.—264. un 268. rindas.

Otrais melnraksts 337.—360. rindai, bez virsraksta, ar nelielām
stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu pantu kārtību.

Frīdrihs Briedis — viens no populārākajiem strēlnieku vadoņiem
I pasaules karā, dienējis 1. Daugavgrīvas pulkā kā rotas, vēlāk ba-
taljona un pulka komandieris, pēc Oktobra revolūcijas iesaistījies
B. Savinkova vadītajā organizācijā «Союз защиты родины и сво-
боды», boļševiku arestēts un 1918. gada 27. augustā nošauts.

Pripetija, resp., Pripete — Dņepras labā krasta pieteka tagadējā
Baltkrievijas un Ukrainas teritorijā.

Baranoviči — pilsēta tagadējā Baltkrievijas teritorijā, 135 km uz
dienvidrietumiem no Minskas.

Vidzi — pilsēta tagadējā Baltkrievijas teritorijā, 55 km uz dienvi-
diem no Daugavpils.

Veida dambis — tag. Ganību dambis.

Klaņģukalns, arī Klaņģkalns — senlatviešu pilskalns Daugavas
kreisajā krastā, 2,5 km uz dienvidaustrumiem no Ķekavas.

FRIDRIHS BRIEDIS MARTA KAUJĀ (170. lpp.).

Pirmpublicējums D, 1937, 8. nr., 686.—689. lpp., ar nelielām stili-
stiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Zana
apzīmējums pie pirmpublicējuma satura rādītājā — balāde. Publicē-
jums grāmatas pirmajā izdevumā, 7.—8. lpp., ar nelielām stilistiskām
atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājušies trīs tīrraksti (FB, A. Čaka fonds, XII), divi meln-
raksti (turpat) un grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecības
manuskripts ar pirmpublicējuma izgriezumu (turpat, XXVII).

Pirmais tīrraksts 1.—118. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķi-
rībām no pamatteksta.

Otrais tīrraksts 21.—30. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām
no pamatteksta.

Trešais tīrraksts 110.—115. rindai, bez sadalījuma pantos.

Pirmais melnraksts 1.—55. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķi-
rībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Melnrakstā pēc
5. rindas šāds papildu teksts:

Rīdzinieku trakās, sīkstās rotas
Vienas pašas vācus triec uz durkļa
Turpat Jurēnos līdz beidzamam kā celmi.

Melnrakstā trūkst prozas ievaddaļas.

Otrais melnraksts 21.—118. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķi-
rībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Melnrakstā trūkst
33.—36. un 117. rindas.

Saulgožkalns — kalns 4 km uz dienvidiem no Ķekavas.

Bogs (no vācu val. *der Bogenschütze*) — strēlnieks. Boga priekš-
nieks — šeit: strēlnieku vienības komandieris.

Konkrētā epizode dokumentēta izdevuma «Latviešu Strēlnieks»,
1923/24, 1. nr., 9. lpp.

LIELAIS KAPS (174. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Aizsargs», 1939, 10. nr., 686.—687. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Pirmpublicējumā pēc 17. rindas šāda papildu rinda:

Tā kā sarkanās un kvēlas rozēs.

Pirmpublicējumā trūkst 69. un 98. rindas. Zanra apzīmējums pirmpublicējumā — poēma.

Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 19.—27. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājušies divi melnraksti (FB, A. Čaka fonds, X) un grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecības manuskripts ar pirmpublicējuma izgriezumumu (turpat, XXVII).

Pirmais melnraksts ar virsrakstu «Sava kapa racēji», ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Melnrakstā trūkst prozas ievaddaļas.

Otrais melnraksts 1.—3. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Ievadtekstā minētais kapteinis B. ir vēlākais Latvijas Republikas kara ministrs un latviešu leģiona ģenerālinspektors vācu okupācijas laikā Rūdolfis Bangerskis.

Labota kļūda, kas ieviesusies «Mūžības skarto» otrajā izdevumā (40. rindā) — «tēva» uz «tēvu».

KAUJA PIE KATRĪNMUIZAS (177. lpp.)

Pirmpublicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 29.—54. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies tīrraksts grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecības manuskriptā (FB, A. Čaka fonds, XXVII) un melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40365).

Tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos — pirmpublicējuma redakcija.

Melnraksts 1.—280. rindai, bez virsraksta un ievaddaļas, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Pēc 45. rindas šāds papildu teksts, vēlāk nosvītrots:

Sešpadsmitais jūlijs. Komandieris
Auzāns, pulkvedis, mazs, stingru gaitu
Rīko bauskiniekus jaunai kaujai.

Melnrakstā trūkst 34.—35., 45., 50., 53.—54., 59., 75., 83.—84., 104.—106., 108.—109., 116., 125., 132., 136., 142.—143., 146., 151.—152., 178.—194., 201.—202., 215.—217., 220.—221., 234.—235., 237., 266., 269.—271. rindas.

Katrīnmuiža — apdzīvota vieta 6 km uz dienvidrietumiem no Ķekavas.

Smerduklis — purvs 7 km uz dienvidrietumiem no Ķekavas.

Labota kļūda 39. rindā: «kļūst» par «kļūš».

PEDEJAIS SVETVAKARS (188. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1937, 7. nr., 577.—586. lpp., ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Žanra apzīmējums satura rādītājā — poēma. Teksts izkārtots piecās nodaļās. Pēc 73. rindas šāda papildu rinda:

Straujais Struņķis, priekšnieks — smalkais Grosvalds.

Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 55.—86. lpp., ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Teksts izkārtots piecās nodaļās.

Saglabājušies seši tīrraksti (FB, A. Čaka fonds, XII) un trīs melnraksti (turpat).

Pirmais tīrraksts 133.—142. rindai, ar stilistikām atšķirībām no pamatteksta, bez sadalījuma pantos.

Otrais tīrraksts 152.—156. rindai, ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta, bez sadalījuma pantos. 156. rinda:

Strēlniekam un viņa sirdij.

Trešais tīrraksts 180.—195. rindai, ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta un bez sadalījuma pantos.

Ceturtais tīrraksts 321.—329. rindai, ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta.

Piektais tīrraksts 336.—365. rindai, ar stilistikām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Tīrrakstā 342. un 343. rindas vietā šāds teksts (pirmās 3 rindas svītrotas):

Ceļgali kūp it kā taka saulē.
Enas šaudās — krūmos milzu mēles.
Gaisis tik salds, pil matos līdzīgs medum,
Bet virs tās iet baltas, klusas kurpes.
Tautas dziesma. Strēlnieki dzied klusi.
Dziesma iet un staigā pāri krūmiem,
Visus ugunsiskus saista vienā kopā.

Tīrrakstā trūkst 351. un 352. rindas.

Sestais tīrraksts 344.—350. rindai, ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta, bez sadalījuma pantos.

Pirmais melnraksts ar virsrakstu «Beidzamais svētvakars» un žanra apzīmējumu — poēma, ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. 51. rindas vietā šāds A. Čaka nosvītrots teksts:

Ko no rita uzsmērēt uz maizes
Nāvei brokastīs. Ko tagad darīt?

Pēc 114. rindas šāds A. Čaka nosvītrots teksts:

Rikojums pēc rikojuma visus
Vienai gaitai sasaista un nodod.

Pēc 135. rindas šāda papildu rinda:

Pāri kanālim, kas vidū pļavai

Pēc 245. rindas šāds papildteksts:

Sestdiena. Aiz mežiem un aiz upēm
Smaršo plācens, pirtiņa kūp maīga
Vitolos, kur tvirtg kā siers tup vēsums,
Savos ragos govīs šūpo zilgmi,
Viņas takas skrīen uz māju pusi.

Pēc 251. rindas šāda papildu rinda:

Ļaudis atdziest. Torņos drīz sāks zvanīt,

Pēc 282. rindas šāda papildu rinda:

Mutī turīl Cožiņa man māja

Pēc 336. rindas šāds papildteksts:

Pļava priekšā balta piena pilna.
Ķekava gul' biezā miglas makstī.

345.—347. rindas vietā šāds teksts:

Viņi dzied par kautiem karavīriem,
Lielo gaigmu, kas pār viņiem aust.

358.—365. rindas vietā šāds teksts:

Tā tie dziedot aizlaiž garām nakti,
Gaidot rītu, savu lielo rītu.

Melnrakstā trūkst 141., 202., 293., 309.—315., 351.—355., 358.—365. rindas.

Otrais melnraksts 133.—143. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trešais melnraksts 240.—266. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un bez sadalījuma pantos.

Ložmetēju ligzda — te domāts Ložmetēju kalns, mezglveidīgs paugstinājums garajā kāpā, 2,5 km uz dienvidiem no Babītes ezera. Nosaukums radies 1915. g. rudenī spēcīgo vācu nocietinājumu dēļ.

Labota klūda 49. rindā: «melnaiss» par «melnis».

SPREDIĶIS PIŅĶU BAZNICA (199. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1936, 3. nr., 193.—198. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Poēma sadalīta 3 nodaļās.

Pēc 148. rindas šāds papildteksts (turpmākajos publicējumos nav ievietots):

Tikai liciet. — Un šie mūri, velves,
Un es pats ar visu sevi — jūsu.

Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 133.—147. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Poēma sadalīta 3 nodaļās.

Saglabājies tirraksts (U. Ausekļa arhīvā) — pirmpublicējuma redakcija ar tehniskā redaktora norādēm salikšanai. Tirrakstā trūkst vienas teksta lapiņas (93.—109. rindas).

DVESEĻU ZVEJNIEKS (205. lpp.)

Pirmpublicējums Atp, 1939, 784. nr., 10. nov., 6. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 87.—95. lpp., ar citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 2389) ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecības manuskripts ar pirmpublicējuma izgriezumu (FB, A. Caka fonds, XXVII).

NĀVES SALAS VELNS (208. lpp.)

Sacerēts 1937. g. 14. septembrī. Pirmpublicējums D, 1937, 10. nr., 865.—871. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 97.—117. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies tirraksts (FB, A. Caka fonds, XII), melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40375) un grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecības manuskripts ar pirmpublicējuma izgriezumu (FB, A. Caka fonds, XXVII).

Tirraksts datēts ar 1937. g. 14. septembrī, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Pēc 21. rindas šāds A. Caka nosvītrots papildteksts:

Dūmu smaka guļ tur katrā lietā,
Katrā elpā asa uzmanība.

Pēc 64. rindas šāds A. Caka nosvītrots papildteksts:

Tikai mirkli tiem līdz saldai maiņai,
Vērojot to, kas pie vāciem notiek,
Katram dūmam sekojot un ēnai.

Pēc 119. rindas šāds papildteksts:

Kas tam liek un pavēl dienām, naktīm
Saut ar savu melēju bez sāta.

Tirrakstā trūkst 238. un 246. rindas.

Melnraksts 87.—177. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Melnrakstā trūkst 93.—95., 117.—118., 120.—123., 134.—137., 164.—165., 171. rindas.

«Nāves salas velna» dzīves pēdējās epizodes dokumentētas periodiskajā rakstu krājumā «Latviešu strēlnieki», 1937, 11. nr. [janvāris], 1095.—1096. lpp.

Labota kļūda 239. rindā: «viena» par «velna».

TRIECIENS NAKTI (215. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Sējējs», 1939, 12. nr., 1273.—1277. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Zanra apzīmējums pie pirmpublicējuma — dzejojums. Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 119.—135. lpp., ar citādu sadalījumu pantos.

Saglabājušies divi tīrraksti (FB, A. Čaka fonds, XI; VB, RX, I; 9; 7) un grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecības manuskripts ar pirmpublicējuma izgriezumu (FB, A. Čaka fonds, XXVII).

Pirmais tīrraksts ar virsrakstu «Kauju nakts», bez ievaddaļas, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. 185. rindas vietā šāds teksts:

Uguns parauti, gar zemi velti,
Augšup ceļas. Vēl uz priekšu virzās,

219.—221. rindas vietā šāds teksts:

Un tā būs kā solis soli jāliek.
Līdz pat rītam. Trieciens sekos ciešs
Triecienam, kad pagurs vācu spēki.
Baterijas savu darbu iegāks.
Satraukts ienaidnieks, kā bēdu gaidot.

Tīrrakstā trūkst 32., 78.—79., 87., 146.—149. un 164. rindas.

Otrs tīrraksts bez virsraksta un ievaddaļas, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Izdevniecības manuskriptā blakus pirmpublicējuma izgriezumam pievienots tīrraksts ievaddaļai ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Ziņa (no krievu val. жиж) — žurga.

Labota kļūda 197. rindā: «ciņu» par «ciņu».

REZERVE (222. lpp.)

Sacerēts 1939. g. 2. novembrī. Pirmpublicējums D, 1939, 12. nr., 1102.—1105. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Zanra apzīmējums pie pirmpublicējuma — dzejojums. Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 137.—147. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies tīrraksts grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecības manuskriptā (FB, A. Čaka fonds, XXVII) un melnraksts (turpat, XI).

Tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Melnraksts datēts ar 2. novembrī, bez ievaddaļas, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Melnrakstā trūkst 76.—80. rindas.

Labota kļūda, ievaddaļas pēdējā teikumā: «rakstītas» par «rakstiskas».

SUNS KAŠKĀ (226. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Lāčplēsis», 1939, 7. nr., II. nov., 30.—32. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Pirmpublicējumā trūkst 98. un 144. rindas.

Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 149.—168. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Publicējumā trūkst 98. un 144. rindas.

Saglabājies grāmatas pirmā izdevuma II daļas manuskripts ar pirmpublicējuma izgriezumu (FB, A. Čaka fonds, XXVII),

Labota klūda 188. rindā: «kā» par «ka».

PIRKSTS (234. lpp.)

Pirmpublicējums Atp, 1939, 787. nr., 1. dec., 29. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Pirmpublicējumā trūkst 82. rindas.

Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 169.—178. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājies grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecības manuskripts ar pirmpublicējuma izgriezumu, kurā ar roku izdarīti nelieli stilistiski labojumi. Pierakstītā 82. rinda ievērota gan pirmajā, gan otrajā «Mūžības skarto» izdevumā, bet pārējie labojumi nav ņemti vērā.

Epizode dokumentēta izdevumā «Latviešu Strēlnieks», 1929/30, Nr. 8, 14.—15. lpp.

CEPTAIS GAILIS (238. lpp.)

Sacerēts 1939. g. 5. novembrī. Pirmpublicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 179.—194. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Teksts sadalīts divās nodaļās.

Saglabājušies divi tirraksti (grāmatas pirmā izdevuma II daļas manuskripts — FB, A. Čaka fonds, XXVII; RLMVM, inv. Nr. 40362).

Pirmais tirraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Teksts sadalīts divās nodaļās.

Otrais tirraksts, datēts ar 5. novembri, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Zanra apzīmējums — dzejojums. 156.—163. rindas vietā šāds teksts:

— Ak tad tāpēc. Cik tas fricis manīgs,
Guļ kā čūska indīga aiz režģiem. —
Pirmai rindai šāviņu vēl otra
Sekoja, un tad bij atkal klusums.
Kalve gulēja tāpat kā agrāk,
Tikai tagad izķemotu seju.

172.—178. rindas vietā šāds teksts:

Otrā ritā praporščikam Alksnim,
Kad viņš dzina bārdu savā būdā

Tīrrakstā trūkst ievadteksta, 6., 9., 24.—26., 34.—35., 38.—39., 44.—46., 54.—56., 61.—64., 68.—69., 72.—75., 83.—86., 137., 186.—188., 199.—200. rindas.

PSIHISKAIS UZBRUKUMS (244. lpp.)

Pirmpublicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 195.—228. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Teksts sadalīts četrās nodaļās.

Saglabājušies trīs tīrraksti (FB, A. Čaka fonds, XXVII (grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecības manuskriptā); RLMVM, inv. Nr. 40366 (divi)), divpadsmit melnraksti (40367 (septiņi); 40787; 40366 (četri)) un poēmas sākuma variants (40513).

Pirmais tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Teksts sadalīts četrās nodaļās. Tīrrakstā trūkst ievaddaļas, 393.—396., 411.—415. rindas.

Otrais tīrraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Teksts sadalīts trijās nodaļās. Pēc 184. rindas šāda papildu rinda:

Sirdis kalst.

Pēc 260. rindas šāda papildu rinda:

Tavu kaunu līdz ar postu sevī nes to karogs spīvs.

Tīrrakstā trūkst ievaddaļas, 157., 411.—415. rindas.

Trešais tīrraksts 239.—258. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Tīrrakstā trūkst 249.—254. rindas.

Pirmais melnraksts bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Teksts sadalīts trīs nodaļās. Pēc 54. rindas šāds A. Čaka svītrots papildteksts:

Tas, kas balts, var tikai nākt no Dieva,
Kas to nesaņems, var kļūt pats jauns.
Gardu pīrāgu steidz izcept sieva.
Jālūko, vai nav kāds telēns jauns.

Pēc 130. rindas šāds A. Čaka svītrots papildteksts:

Rotnieks iznāk priekšā steigšus:
— Saut
Tikai tad, kad jums to teikšu.

Pēc 214. rindas šāds A. Čaka svītrots papildteksts:

Nāk tie rindās ciešās vīrs pie vira,
Baltie mēteļi vien vējos plīv.
Nāk tie lepni, mēmi, kā uz dzirēm,
Kur tiks pasniegts viņiem ūdens dzīvs.

Pēc 217. rindas šāds A. Čaka svītrots papildteksts:

Ordeņi kā vasks uz krūtīm žūst.
Norimst vējš, kas grib vēl vēsmu pūst.

Nāk tie lepni, mēmi, stingru goli,
Kājas spulgo laka zābakos,
Solis saplūst, izaug, ieaug debesīs.

Pēc 222. rindas šāda papildu rinda:

Grāvjus nomin, dubļos pārvērš strautus

Pēc 258. rindas šāds papildteksts:

ka pie Kaņāņas un [Vara?], tur, kur Kama garām plūst,
liec, lai viņu baigā vara tavu durkļu zibā lūst.

Pēc 260. rindas (nosacīti) šāds A. Caka daļēji svītrots papildteksts
(ar atsevišķiem rindu variantiem):

Pārkāp baiļu baismo sliekšni, esi arī nāvē dzīvs,
Jo ar kaunu un ar postu tevi klās to karogs spivs.

Mūžiem cauri cilšu ciltis dzīvos tava asins,
Ziedēs akmeņi un smiltis, un teikā celsies viss.

Klāj streļķu ķēdes klusums draudošs,
Zem ceļiem salnas kusums dzīst.
Ass gaidu sūrumš visos audos —
Vai drīz?

Un savādgs karstums sejā kāpj.

Bet tad uguns arī ķēdes pārklāj,
Arvien vairāk sprakstot zib un plaukst.
Un kā zilgmes bieži lapots kārkļājs
Plīv virs galvām dūmu padebess.

Pēc 268. rindas šāds A. Caka svītrots papildteksts (ar atsevišķu rindu
variantiem):

Drozdocvi, jūs saņemat ko gribat.
Ložu baismā, kas kā viņi plūst.
Palsa gatūmst spožā durkļu ziba
Un par vasku tēraudrindas kļūst.

351.—353. rindas vietā šāds A. Caka svītrots papildteksts:

Lido pretim gubu gubām,
Sajauc klaju trakā skubā
Tā kā vieglas [grīsas?] sutnes.

Melnrakstā trūkst 144.—145., 342., 344.—345., 347. rindas.

Otrais melnraksts 1.—4. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilis-
tiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trešais melnraksts 30.—62. rindai, bez virsraksta, ar nelielām sti-
listiskām atšķirībām no pamatteksta un mainītu pantu secību.

Ceturtais melnraksts 26.—38. rindai (nosacīti), bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta:

Bet pulki nāk. Un nav nekādas varas,
Kas spētu atkal viņus otrreiz kaujā triekt,

Un vezumnieku rindas garas.

Rindas nodreb, rindas lepnā gaitā
Nāvei pretim neļogoties trauc.
Ja kāds krīt, vēl paver lūpaš smaidā
Pirms ar dubļiem savu seju jauc.

Krievi mūk. Kas būs pēc tam — vienalga,
Kaut tikai mežos tuvos ātrāk kļūt,
Kur tos apņems lapu tumsa valgā,
Tur tie varēs tā kā zvēri būt.

Priekšniekus, kas grib tiem ceļā stāties,
Nošauj, šadur, paši tālāk trauc.
Sirdi sajūt sevi tie kā vāti,
Kas pēc tērcēm un pēc mājām sauc.

Krievi bēg. Un drozdovci kā debess
Balts un smags uz viņiem draudot slīd.

Piektais melnraksts 67.—95. rindai (nosacīti), bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Sestais melnraksts 71.—80. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta:

Feniksietim, tērtam kaskā,
Blakus baskājs
Dziļu rētu.
Pilns vēl Daugavmalas smakas,
Kur virs zemes tādas akas,
Kas tās noskalot tam spētu?
Taurus glabā zelta traukā,
Un, kad ložmetēju laukā
Izliek,
Ietriepj to kā kādu zizli,
Dziedot:

— Kad sāks, kad sāks pirms rieta
Kult rudzus mana Grieta,
Ak, drozdoviet,
Kļūs drozdovciem tā lieta
Skaidra.
Aidrā,
Aidrā, aidrā, darā —

Sepitais melnraksts 141.—160. rindai (nosacīti), bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta:

Milst zem kājām sarmas kusums.
Klušums.

Klūsums.
Tikai lapas rudenīgās
Vāri trūdošās un dikās
Pūsmu vel.

Un no zariem rīta rasa
Raisās. Un liesma asa
Dzel.

Pāri durkļu vēsām smailēm,
Pāri dvēselēm un bailēm
Visu acis dziļās gaidās
Skumst un baidās.

Varbūt tur tai drausmā tālē
Tikai krāsas irst un bālē,
Tikai salnas klāti ciņi,
Nē — tie viņi, viņi, viņi.

Astotais melnraksts — variants septītā melnraksta pēdējam pantam (ar nelielām stilistiskām atšķirībām).

Devītais melnraksts 122.—126. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Desmitais melnraksts 337.—358. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Vienpadsmitais melnraksts 363.—406. rindai (nosacīti), bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 366. rindas šāds papildteksts:

Viņu siržu gaidu gaisma
Slēpta jūsu plakstu krokās.
Viņu mūžu senā baisma
Tagad jūsu cietās rokās.

Divpadsmitais melnraksts 397.—406. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Poēmas sākuma variants:

Oktobrs. Līst.
Kromas kaujas vienpadsmitā diena,
Piektā pulka nogurušās daļas
Atkāpjas pret kalnu lēnā gaitā.
Lejā plašā lidzenumā paliek
Dzelzceļmezgls — Stiž. Nosūbējis. Melns.
Ložu krusas sašķobīts, izēsts.
Smidzina, un bezgalība pilna
Miglas it kā balta smaga marļa.
Plaušas karkst. Stieg kājas dziļi zemē.
Piektā daļas nonāk kalna pierē,
Ierokas un paliek tur kā svins,
Palss un nīgrs, pilns atreibības svelmes.
Strēlniekkēde ieplok liesos krūmos
Drūma, garo mēteji un
Mutē vērtā katram puse elpas.
Balta roze — miglas [nīrgātāis?]

Drozdovci — baltgvardu ģenerāļa Mihaila Drozdovska vadītā vīrsnieku pulka karavīri.

Kirasīri (kirasieri) — smagās kavalērijas jātnieki ar kirasām, metāla aizsargtērpiem.

Venzele (no krievu val. вензель) — monogramma.

STRELNIEKU ATGRIESANĀS (257. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1930, 10. nr., 1209.—1220. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Teksts izkārtots trīs nodaļās. Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 229.—259. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Teksts izkārtots četrās nodaļās.

Saglabājušies seši tirraksti (FB, A. Caka fonds, XII (pieci); X), divpadsmit melnraksti (RLMVM, inv. Nr. 40338; FB, A. Caka fonds, XII (desmit); VB, A287 Nr. 1), divi uzmetumi (FB, A. Caka fonds, XII), pirmpublicējuma izgriezumš (teksts daļēji rakstīts ar roku) grāmatas pirmā izdevuma II daļas izdevniecībā iesniegtajā manuskriptā un pirmpublicējuma izgriezumš (teksts daļēji rakstīts ar roku; V. Rūmnieka arhīvā).

Gatavojot poēmas pirmo izdevumu, izdarīti vairāki ideoloģiskas dabas labojumi, salīdzinot ar pirmpublicējumu; šie labojumi saglabāti arī pamattekstā, jo nav tiešu norādījumu, ka tos nebūtu izdarījis pats A. Caks. Izņēmums — 179. rinda, kuras gramatiskā neatbilstība un pantmēra tišā sakroplošana liecina, ka labojums (izsvīroti vārdi *vecais Stučka*) izdarīts bez A. Caka gribas un tāpēc restaurēts pamattekstā.

Pirmpublicējuma teksti, kuri vēlāk pārveidoti ideoloģisku apsvērumu dēļ:

179. rinda:

Un vecais Stučka smagos zelta rāmjos.

224. rinda:

buržuju markas

248. rinda:

kā sarkano gvardi

259. rinda:

buržuju sarkanbaltsarkano karogu izceļat plaši.

268. rinda:

jūsu buržuju karogu,

282.—286. rindas vietā šāds teksts:

Buržuju karogs?!
Buržujs

tu — pats!

312. rinda:

Buržuju karogs!

314. rinda:

pasaules sarkanais avangards

321.—322. rinda:

sarkanie
strādnieku karogi

346. rinda:

buržuju karogs!

Pirmpublicējumā pēc 16. rindas šāda atsevišķi izdalīta rinda:

Nē!

Poēmas beigās šāds vēlāk neizmantots teksts:

Kam gan netik mīlestība?
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Mūsu Jankam arī liķe,
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Skaists tai vārds pēc pases — Grieta —
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Kaut tā vairāk šķiet pēc mieta,
Pumpiņ-ra-sa-sā — — —

Pirmpublicējumā trūkst ievaddaļas un 351. rindas.

Pirmais tīrteksts bez ievadteksta, ar stilistikām atšķirībām no pamatteksta, citādu pantu un rindu izkārtojumu. Tīrteksts sākas ar «leskaņu» (daļēji nosvītota, šeit citēti pirmie divi panti):

Tas bij tai apvidū, kur Ļermontovs reiz dzimis,
Kur debesis redz tikai ozolmežus,
Kur sādžās zemnieki ar sifilīsu slimī
Un ļaudis lieto izkrāsotus nēšus,

Tur gaišās naktīs zvaigznes diķos krīt.
Tās notver tur uz savām mēlēm vārdes.
Dažs labs tur vēl no invalīdiem mīt,
Kas lielā karā cinījies pie Smārdes.

Tālāk seko pamatteksta 1.—8. rinda, pēc 8. rindas tālākais «leskaņas» teksts (arī ietverot pamatteksta 9.—12. rindu):

Ruzaevka! — Cik reiz man nācies nav
Tur, gaidot vilcienu, uz gariem galdiem gulēt
Un klausīties, kā žurkas skarbi rauj
Aiz pazolēm vai kaktos kaujas pūlī.

Es nezīnu, nudien, vai vēl tāpat
Tur sapņo meitenes, ēd saulenes un mīlē,
Jo tas bij laiks, kad jauns es biju pats
Un skaista likās diķī katra pīle.

Jo tas bij laiks, kad smiltis skārt un likt
Man gribējās uz lūpām sev un pīeres,
Cik ātri mājējis es tomēr palikt slikts
Bez senā skurbuma un vēsā miera!

Man tikai skumjas tagad galvu liec,
Sen izdzerts alus, kas bij ieliets kausā.
Ja atplaukst pretim sarkans lūpu zieds,
Man mute, mute tomēr paliek sausa.

Un pirkstos stingums ceļas ass un siksts,
Kad ņemu rokās ģitāri kā senāk.
Var galva ceriņos kā zilos vilņos slīkt,
Bet deniņos tak nezvana vairs vēnas.

I

Un, kad tur atkal iegriezos es reiz,
Uz brūno Volgu dzidamies no Penzas,
Tur durvis čekists, ādās tērpies, greizs
Uz manīm vienmēr aizdomīgi blenza.

Viņš laikam prātoja, ka esmu spiegs,
Kas slepus brauc no tālās Ukrainas.
Un virvi ledainu kā stepju sniegs,
Jau domās droši man ap kaklu tina.

Bij rīts. Kā dzidri rīsa graudi vēl
Uz visām lapām rudens rasa slēpās,
Un pāri kokiem motīvs maigs un žēls
Caur logu šūpojās no mandolīnes klēpja.

Starp krūmiem zibēja kāds meitas kāju lielg.
Pār visu telpu pļāvās zviedza zirgi,
Bet tā bij apkārt klusums smags un liels,
Ka spēju atšķirt pat no mirkļa mirkli.

Turpat pie kokiem smilgās nolaidos
Un gaidīju, kad garām ies mans vilciens.
Tur mani atrada un apošņāja govs
Ar sava purna mitro šilto filci.

Te — pēkšņi dzirdu — baigi — svilpes — spiedz
Virš darbnīcām, kas trokšņo viņpus sliedēm.
Es redzu: govs ar' augšup ausis liec,
Un tai no mutes izkriņ rautie ziedi.

Tālāk seko pamatteksta 13.—16. rinda, pēc 16. rindas tālākais tir-
raksta teksts:

Jeb varbūt garām trakais Trockis brauc
Un caru Kremli otrreiz Ļeņins miris?
Es pukojos, ka neļauj man tik daudz
Kā ēnā pabeigt Ļermontova «Mciri».

Bet šoreiz, liekas, uztraukums man velts
Un saitē snaust kā suns var tālāk vagonš:
Jo tukšās sliedes saulē viz kā zelts,
Un apkārt zemnieki tāpat steidz apart vagas.

Te svilpiens atkal — vēl un vēl...
Pat sādžā sirēna, es klausos, mostas līdzī.
No jauna uztraukums žņaudz mani kvēls.
Es steidzos gacijā ar visām mantām idzīgs.

Tīrrakstā tālāk trūkst 17.—36. rindas. Pēc 40. rindas šāds papildteksts:

Pat čekista vairs durvīs nav.
Bars sievu steigšus mazgā telpas
Ar lupatām. Un smagi elpo
Jau.

Pēc 44. rindas šāds papildteksts:

Kurš vagonš nelīrs — bīda prom.
Preī namiem atspiež vājas sētas
Un malkas grēdas,
Kas, dūmos nokvēpušas, brūnas spīd kā broms.

Pēc 56. rindas šāds papildteksts:

Es eju dežurantam klāt
Pilns brīna, vaicādams — kas notiek,
Kam svilpes savās skaņās notek,
Vai mirig kāds?
Nē!

Tīrrakstā tālāk seko 17.—36. rinda. Tālāk šāds papildteksts:

Man nav žēl. Jo ir jau arī laiks:
Gandrīz četras tīfa pilnas ziemas
Nesās tie kā mākoņi un tvaiks
Pāri krievu pilsētām un cšiem.

Tagad — mīers. Un senās ilgas sauc
Atpakaļ tos, kur tiem smaida mājas.
Jau aiz tīltiem viņu vilciens klauz.
Dzirdi? ... Jāiet.

Un es klausos — tiešām blāvi dimd
Vai tepat aiz pļavām zilā telpa.
Sirds vairs nespēj savā krēslā rimt,
Augšup raujas līdz ar saldo elpu,
Kur jau gaisā smaršo svaigais siens —
Vilciens!

Pēc 193. rindas šāds papildteksts:

Kāds preču vagonš veikli pārtaisīts
Par virtuvi ar četriem gaišiem logiem.
No baltiem podiņiem tur stūrī plīts.
Gar sienām plaukti tik no ozolkoka.

Aiz viņa tūlīt ledus vagonš stalts
Ar sārīām olām, gaļu, vēsiem viņiem.
Pašlaik no viņa pavārs liels un balts
Nes šķīķi smaršīgu un valgu līni.

Vēl tālāk vagons — īsta latvju kūts
Ar savu silto, aso lopu smaku.
Spurdz spalvu sniegs: Kāds vepris Dievu lūdz,
Spīd lēni govīm ādas brūnā laka.

Pēc 255. rindas šāds A. Caka svitrots teksts:

Un
vai jūs
nebijāt tie,
kas uz baltgvardēm plikām
uzrakstīt likāt:
«Hei,
vai no kazaku pipkas
uz muguras līp kas? ...»
Mēslos
tās tagad trūd kopā ar šīpolu mizām,
Drizāk
Daugava otrādi tecēs,
nekā svecēs
liksit jūs
ķeizaram
svētbilžu priekšā par godu...
Ko tu
viebies?
Sticpies
pēc brīvības laika,
ja negribi
līdzīgi lupatai
karāties stabā,
tur tad tu varēsi justies sev labāk.

Tīrrakstā trūkst 272.—308. un 312.—319. rindas. Pēc 434. rindas
šāds papildpants:

Met Krimas auglus, purpursārto lasi,
Met cāļu gurnus, kas vēl mērcē mirkst
Un, peldot gaisā, pil un smaršo asi.
Met gredzenus, no kuriem sāp vēl pirksts,

Pēc 442. rindas šāds papildpants:

Un plēš, un kaulu žņaudz ar ādas joģtu,
Līdz kļūst tas zils un rokas vaļā laiž.
Bet tikko atkal tas no reibas mostas,
Jau sevi sviež, kur mirgo cukurs gaišs.

Pēc 462. rindas šāds A. Caka daļēji nogvītrots papildteksts:

Janka, strēlnieks, baro utes,
Pumpiņ-ra-sa-sā,
Mūk no viņa visas skuķes
Pumpiņ-ra-sa-sā-ā-ā.
Tomēr ir tam sava lībe,
Pumpiņ-ra-sa-sā,
Tas nekas, ka drusku šķība,
Pumpiņ-ra-sa-sā-ā-ā.

Skaists tai vārds pēc pases — Grieta,
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Ķaut tā vairāk šķiet pēc mieta,
Pumpiņ-ra-sa-sa-ā-ā.

Izskaņa

Tas bij tai apvidū, kur Ļermontovs reiz dzimis,
Kur debesis kāpj tikai ozolmeži,
Kur sādžās nepazīst vēl tagad jautro džimmi,
Kur rieti sarkanie kā novāriti vēži.

Es nezinu, nūdien, vai vēl tāpat
Tur sapņo meitenes, ēd saulenes un mīļē,
Jo tas bij laiks, kad jauns es biju pats
Un skaista likās diķi katra pīle.

Jā, tas bij laiks...

Nez,
Kur tagad
Viņš palicis,
Kurp tik ātri
tas aizsteidzies,
It kā maigsārtais zelts,
Zelts,
Kurš iezogas,
saulei rietot,
Mākoņu malās?...

Nez...

Otrais tīrāksts bez ievadteksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu pantu un rindu izkārtojumu. Otrais tīrāksts pamatos atbilst pirmajam tīrākstam. Tīrākstā trūkst teksta, sākot ar rindu «Un gaidīju, kad garām ies mans vilciens» līdz «Es pukojos, ka neļauj man tik daudz» (sk. pirmā tīrāksta papildteksta I daļu); teksta, sākot ar rindu «Pilns brīna, vaicādams — kas notiek» līdz «Nē!»; teksta, sākot ar rindu «Tagad — miers. Un senās ilgas sauc,» līdz «Vilciens!». Tīrākstā trūkst 53.—56. rindas. Pēc 197. rindas šāds papildteksts:

Ķur ļaudis vēl kā senāk svētos lūdž
Un govīm blakus miegā sapņo silti
Kā debesis. Te tagad diezgan būts.
Jau miglo acis gaišās priežu smiltis.

431.—434. rindaš vietā šāds teksts:

Parkšķ ložmetējs kā kādā niknā kaujā,
Kad drozdovci bij stepēs jāatstāj.
Vēl kāds ko padod. Pretim sniedz saujas
Un lakatiņi māj.

Tirrakstā trūkst 435.—450. rindas. 455.—462. rindas vietā šāds teksts:

Kam jautribu kā izkapti aiz sijas spraust —
Lai dziesma aust!
Un strēlnieki, tāpat kā agrāk,
Kad gāja kaujā
Un šautenes tiem dega gaujā,
Dzied:

Tirrakstā «Izskaņas» teksts beidzas ar rindu «Jā, tas bij laiks...».
Trešais tirraksts 196.—205. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Ceturtais tirraksts — atšķirīga redakcija strēlnieku dziesmai poēmas beigās.

Piektais tirraksts — atšķirīga redakcija strēlnieku dziesmai poēmas beigās:

• Janka, strēlnieks, stilbiem gariem,
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Skrēja meitas pakal bariem,
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Janka vienmēr mērķi trāpa,
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Meitām, kas pēc viņa slāpa,
Pumpiņ-ra-sa-sā.

Tomēr bij tam sava «libe»,
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Tas nekas, ka drusku šķiba,
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Anniņa tai bija vārdā,
Pumpiņ-ra-sa-sā.
Bijusi reiz brūtes kārtā,
Pumpiņ-ra-sa-sā.

Sestais tirraksts 427.—462. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. 431.—434. rindas vietā šādi divi panti:

Sviež cukuru no savām zirgu silēm,
Lai lielāks būtu prombraukšanas prieks,
Tas sakrīt pūli baltām, cietām pilēm,
Mirdz kā sniegs.

Met kartupeļus, purpursārto lasi,
Met cāļu gurnus, kas vēl mērcēs mirkst
Un, peldot gaisā, pil un smaržo asi.
Sviež gredzenus, no kuriem sāp vēl pirksti.

Tirraksts beidzas ar strēlnieku dziesmas pirmajām divām rindām.

Pirmais melnraksts 1.—165. rindai, ar virsrakstu «I variants», bez ievaddaļas, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Pēc 12. rindas papildteksts atbilstoši pirmā tirraksta papildteksta rindām, sākot no «Un gaidīju, kad garām ies mans vilciens» līdz «Un tai no mutes izkrit rautle ziedi». Pēc 16. rindas papildteksts atbilstoši pirmā tirraksta papild-

teksta rindām, sākot no «Jeb varbūt garām trakais Trockis brauc» līdz «Es pukojos, ka neļauj man tik daudz» un tālāk, sākot no «Pilnā brīna, vaicādams, — kas notiek» līdz «Nē!». Pēc 36. rindas papildteksts atbilstoši pirmā varianta attiecīgā papildteksta 1. pantam. Melnrakstā trūkst 64.—76., 91.—150. rindas.

Otrais melnraksts 17.—20. un 25.—28. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trešais melnraksts 17.—20. un 29.—32. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pie melnraksta atsevišķu rindu uzmetumi.

Ceturtais melnraksts 19.—24. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, tālāk šāds A. Čaka nosvītrotg papildteksts:

Mēs ar streļķiem esam draugi sen,
Daudzām meitām no tiem ģipri zeņķī.
Tie jau tagad zosis ganos dzen,
Spiedzot skaļāki par sausām eņģēm,

Gadu divus atpakaļ vai trīs
Baltie asi apgājās šais vietās.
Tad no Maskavas tiem pretī drīz
Kādā vēsā rudens dienas rietā

Streļķi ieradās, un vakars viss
Pazuda tiem niknās lauku kaujās,
Kur aiz miesta, zālēs iegrimis,
Ezers guļ kā ūdenš pilna sauja.

Tikko jumtos sāka krāsot rīts,
Baltie steigšus atkāpās uz Volgu,
Visās sādžās paņemdami līdz
Sev uz bēdām duļķaino šmakolku.

Un tad tūliņ aizbrauca, jo tos
Sauca visur, kur vien cēlās kari:
Mūžam lepnos laka zābakos,
Likās tie ne cilvēki, bet — gari.

Tā tie drāzās droši gadus trīs
Pāri visām krievu zemes tautām.
Viņu sirdīs, likās, mūžam trīs
Kāda salda atriebības bauda.

Tā tie drāzās, drāzās gadus trīs
Pāri visām pilsētām un sētām,
Daudzreiz šķīta, kā pat debesīs
Viņiem pretīm neturētos gvētie.

Tagad — brīvs viss. Sācies mierīgs darbs.
Malu malās izcīnīti kari.
Visur uzvarējis strēlnieks skarbs,
Tiem vairs nav ko mūsu zemē darīt.

Un tos atkal senās ilgas sauc
Atpakaļ uz viņu egļu mājām.
Droši, ka no viņiem stepēs daudz
Trūd un neprot vairs turp aiziet kājām.

Draugs, tik tamdēļ visur svilpes kauc,
Kauc kā suņi nelaimē bez stājas.
Uz mani jau viņu vilciens kladz,
Jeb tu nedzirdi, tev ausis vājas?

Piektais melnraksts 49.—54. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Sestais melnraksts 206.—240. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

Septītais melnraksts 256.—276. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Melnraksts iesākas ar šādu tekstu pēc rindas «uz muguras līp kas?» (sk. 1. tīrraksta papildtekstu pēc 255. rindas).

Agrāk
kā žurkas, kā suņi
jūs
lidāt gar malu.
Tagad
nākat
kaut vai pa bruģi
kā dzēruši alu.
— Hei —
vai no kazaku pipkas
uz jūsu mugurām
līp kas?

Melnrakstā tālāk seko papildteksta turpmākā daļa un pamatteksts, sākot ar 256. rindu.

Astotais melnraksts 282.—328. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

Devītais melnraksts 343.—426. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Melnrakstā trūkst 349.—370. rindas. Pēc 397. rindas šāds papildteksts

un
Sasiet šo kungu,
Tad
iemest
beidzamā vāģī
pie meitām.

Pēc 408. rindas šāds A. Caka nosvītrots papildteksts:

Un divi zēni čekas kalpu sagrabj
Un sviež
To vagonā, kas tumšs kā pagrabs.

Desmitais melnraksts 427.—462. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Melnrakstā trūkst 435.—450. rindas. Melnraksta pēdējais pants:

Lai iet —
Tāpat kā agrāk, kad tie gāja kaujā

Un šautene tiem smaka sauļā,
Sai ritā agrā tie dzied —
Janka strēlnieks.

Vienpadsmitais melnraksts 431.—443. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Divpadsmitais melnraksts 427.—430. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmais uzmetums 25.—32. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, pēc 32. rindas papildteksts:

Tā bez stājas. Lai jau brauc.
Jaunība, No viņiem daudz
Stepēs trūd un neprot iet vairs kājām.

Tagad — miers. Kā senāk āmurs klaudz,
Stambulā nīkst vrangeliešu bari.
Lai jau brauc. Un izbeigušies kari,
Nav vairs tiem ko mūsu zemē darīt.

Atpakaļ tos senās ilgas sauc.
Atpakaļ uz dzimteni, uz mājām.
Jau aiz tiltiem viņu vilciens klaudz,
Vai tu dzirdi — jāiet.

Otrais uzmetums 427.—430. un 451.—454. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 454. rindas šāds A. Caka nosvītrots papildteksts:

S tarp karogiem, kas atvīz uguns sārni,
Tāpat jūrķst logā atkal gramafons,
Un viņa skaņās pazūd beigu vārdi.

Pirmpublicējuma izgriezums (teksts daļēji rakstīts ar roku), kas glabājas V. Rūmnieka arhīvā, domājams, sagatavots publicēšanai atsevišķā izdevumā apgādā «Zelta grauds». Teksts sadalīts 3 nodaļās, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Labojumi pamatos atbilst «Mūžības skarto» I izdevuma redakcijai.

Ruzajevka — apdzīvota vieta tagadējā Mordovijā.

Feska — galvassega nošķelta konusa formā, ar pušķi. Vārds lietots 193. rindā, kur labota kļūda: no «freskām» uz «feskām».

Sartl — Fergānas novada iedzīvotāju grupa, kas dzīvo pilsētās un ciemos, seno irāņu pēcnācēji, kas sajaukušies ar turkiem un mongoļiem.

IZSKAŅA (270. lpp.)

Pirmpublicējums Atp, 1939, 740. nr., 6. janv., 12. lpp., ar virsrakstu «Iešvaidījums». Publicējums grāmatas pirmajā izdevumā, 261.—266. lpp.

Saglabājies 9.—24. rindas tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 2497), bez virsraksta un pirmpublicējuma izgriezums grāmatas pirmā izdevuma II daļas manuskriptā. 11.—26. rindas tirraksta fotokopija publicēta izdevumā: Līgotņu Jēkaba Runa Annas Brigaderes literāriskās prēmijas piešķiršanas aktā 1940. g. 10. janvāri. — R.: Valters un Rapa, 1940. — 19. lpp.

A. ČAKA DZIVES LAIKĀ PUBLICĒTIE ĀRPUSKRĀJUMU DZEJOĻI

KOMENTĀRI DZEJOĻIEM

ATKLĀTI VĀRDI (275. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Varavīksne», 1932, 1. nr., 4. lpp.
Saglabājies vēlāk, 1943. g., rakstīts tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40435) ar virsrakstu «Koki un ūdens» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Šis variants sākotnēji bija paredzēts krājumam «Lakstīgala dzied basu».

LOZUMS (276. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1932, 5. nr., 322.—323. lpp.
Saglabājies 1.—4. rindas tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40441) un pieci melnraksti (40461; 40557; 40441; 40499; 40558).

Tīrraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmais melnraksts 17.—32., 37.—56., 61.—80. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu pantu secību. Pēc 20. rindas šāds papildteksts:

Un tad uz augšu vien, pie saviem draugiem,
Tie nu jau skumst un gaida mani sen.
Kas tās par ilgām, kas no zemes laukiem
Bez mēra tālēs mani vienmēr dzen.

Es smeltu plaukstās tavas brūnās smiltis,
Kā ūdeni tās steigtu lūpām klāt.
Un, lai man kāpjot nekļūtu par siltu,
No sētas kūju nolauztu vēl klāt.

Es pat sapņos naktīs vienmēr dzirdu,
Kā tavos dārzos gaišs no smaršām dzied.
Un, ja es kādreiz tādā brīdī mirtu,
Zēl nebūtu tad man uz zilgmi iet.

Bet — tas nekas. Tāpat vēl tevi milu,
Kur bruģa dēļi smilšu sutnes lok.
Ja gribi, ņem par velti manu milu
Un pakar to par spuldzi, kur kāds koks.

Sen diezgan klīdis es pa sāpju tundrām.
Ak, nomale, es atkal esmu tavš.
Kaut nav kā agrāk sirds vairs man tik mundra
Un nestāv zeltā manas galvas kļavs.

Otrais melnraksts 29.—31. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trešais melnraksts — variants pirmā melnraksta papildteksta pēdējiem četriem pantiem, bez virsraksta.

Ceturtais melnraksts — variants pirmā melnraksta papildteksta pirmajiem diviem pantiem un pamatteksta 17.—24. rinda.

Piektais melnraksts 30.—32. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Melnrakstu ievada šādas atsevišķā pantā izdalītas rindas:

Blakus minot,
Trīsdesmit pieci ar pus santīmu.

TRAMVAJA SLIEDES (279. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Domas», 1932, 8. nr., 519.—520. lpp. Saglabājies tirraksts (FB, A. Čaka fonds, XXVI) 1.—26. rindai un 52.—88. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

VARBOTIBA (282. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Daile», 1933, 5. nr., 56. lpp.

LOGI (283. lpp.)

Pirmpublicējums «Strādnieku gada grāmatā 1934. gadam», 55.—57. lpp.

Saglabājušies trīs tirraksti (RLMVM, inv. Nr. 40477), divi melnraksti (turpat), uzmetums (turpat), atsevišķu rindu uzmetumi (turpat) un iespējams dzejoļa variants (40574).

Pirmais tirraksts 1.—90. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Tirrakstā trūkst 36.—39. un 80.—81. rindas.

Otrais tirraksts 15.—21. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trešais tirraksts 85.—88. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmais melnraksts 15.—22. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Otrais melnraksts 30.—33. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Uzmetums bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Dzejoļa variants:

Kāda liela un savāda vara.

Jūs esat tik plāni.

Bet pienāks reiz laiks,

kad nomales būdas un pagrabi prasīs savu tiesu

un akmenis, pakampts no ielas,

šķels jūsu dzidro un astrālo miesu.

Ložberis, nolikts uz jumta,

Skaitīs kritušo gāvus.

BALĀDE PAR MARKO — STORMANI (287. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Dienas Lapa», 1934, 80. nr., 26. marts, 2. lpp. Pie publikācijas piezīme: «No Aleksandra Čaka un Jūlija»

Vanaga groteskā luga «Pusnakts kuģis». Lugas pirmizrāde notika Strādnieku teātri 1934. g. 1. aprīlī.

Isi pirms pirmizrādes laikrakstā «Dienas Lapa» (1934, 82. nr., 28. marts, 13. lpp.) ievietota A. Čaka un J. Vanaga informācija par lugu:

«Luga «Pusnakts kuģis» rakstīta vieglos, vienkāršotos, groteskos toņos, kur paslēpta arī dziļāka doma — par sadarbības nepieciešamību cilvēku starpā. [...] Autori savā darbā atteikušies no prinčiem, princesēm, raganām, pilim, brīnumtauriņiem un dažādiem citiem pārdabīgiem spēkiem, jo atrod, ka dzejas un fantastikas pietiekoši daudz arī reālā dzīvē. [...] Daudzi Rīgas strādnieku bērni, jūrnieku dzīves dēkainā romantisma pievilkti, aizbēg uz kuģiem un paši kļūst jūrnieki. Šādā iespaidā nokļuvuši arī lugas galvenie varoņi: zēni Krišs un Rūdis. Tikai šoners, uz kura viņi ostā slepus uzkļūst, izrādās gandrīz vai teiksmains laupītāju kuģis, kur abi varoņi piedzīvo dažādas raibas dēkas. [...] Nav piemirsts tomēr arī tas, ka šī pelēkā un grūtā dzīve jāpārveido, kas jo spilgti uzsvērts lugas izskaņā.

Lugā rādītās personas patiesībā visi ir labi cilvēki. Ja daži no viņiem šķiet ļauni un samaitāti, tad tas ir apstākļu iespaids, kas viņus tādus veidojis.» (Pilnībā tekstu sk. 3. sējumā.)

BALĀDE PAR LIELO EDEJU (289. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Dienas Lapa», 1934, 83. nr., 31. marts, 3. lpp. Pie publikācijas piezīme: «No Aleksandra Čaka un Jūlija Vanaga dēku groteska «Pusnakts kuģis».

Sk. arī komentārus dzejolīm «Balāde par Marko — stūrmani».

MONOLOGS TELEFONĀ (291. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Dienas Lapa», 1934, 88. nr., 9. apr., 2. lpp.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40389) ar virsrakstu «Dzejolis, kas var arī nepatikt», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu rindās.

Ceilonu salaš — domājams, A. Čaks neprecīzi lieto Ceilonas (tag. Srilankas) nosaukumu.

Seit novērsta kļūda, kas ieviesusies pirmpublicējumā: «Sveiciniet puķes (viņu smaršu es jūtu pat telefonrubā), siltumu sārto, kas staigā no istabas trubā.» (Vajag: «no istabas istabā».)

BALĀDE PAR TRIS VIRU BEGSANU (292. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Dienas Lapa», 1934, 110. nr., 5. maijs, 10. lpp.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40438) un melnraksts (40324).

Tīrraksts ar virsrakstu «Bēgšanas dziesma», ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, mainītu rindu kārtību un bez sadalījuma pantos.

Melnraksts ar virsrakstu «Balāde par trīs vīriem» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Sk. arī komentārus dzejolim «Balāde par Marko — stūrmani».

MIERINĀJUMS (293. lpp.)

Pirmpublicējums JZ, 1934, 211. nr., 19. sept., 2. lpp. kā Anitas Bērziņas, vēlākās A. Caka dzīvesbiedres, dzejolis. Pēc A. Caka nāves publicēta cita šī dzejoļa versija (žurnāls «Karogs», 1960, 3. nr., 74. lpp), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un papildpantu pēc 8. rindas:

Tikai sapņos vēl es drikstu brīvi
Savas ilgas trakās piepildīt;
Bet es tomēr nenolādu dzīvi:
Viņa vaina jau uz mani krit.

Saglabājies uzmetums (RLMVM, inv. Nr. 40445) 1.—8. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Uzmetums rakstīts uz tās pašas lapiņas, kur dzejoļa «Lepnai sievietei» sākotnējais variants, tāvad dzejoļa «Mierinājums» uzmetums radies ne vēlāk par 1932. g. sākumu.

Teksts, no kura veidota žurnāla «Karogs» publikācija (domājams, mašīnraksts), nav saglabājies.

MARSS (294. lpp.)

Pirmpublicējums žurnālā «Piesaule», 1934, 11. nr., 602. lpp.

Saglabājušies četri tīrraksti (RLMVM, inv. Nr. 40391; 40339; 40324; 40568), četri melnraksti (40529; 40391 (divi varianti); 40463) un uzmetums (40540).

Pirmais tīrraksts ar virsrakstu «Dzejas par nomali».

Otrais tīrraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēdējā panta vietā šāds pants:

Tur gribētos pie zemes kailam plakt,
Lai mūru mitrums man no ausīm izkūp.
Tad noliekties un līdz ar suņiem lakt
No grāvjiem ļauni, kas tur peļķēs izkūst.

Trešais tīrraksts bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 20. rindas šāds papildteksts:

Te vēlētos pie zemes delnām plakt,
Lai irdnes valgmi audos kāpjām justu,
Un noliekties un līdz ar suņiem lakt
No grāvjiem sauli, kas tur peļķēs kustu.

Te gribētos uz aku atkal iet
Un, spaiņus nesot, sliet pie pleciem nēšus,
Uz sētas malas saslieties mazliet
Un tālē redzēt kūpām brūnos mežus.

Te gribētos uz dārziem iet un rakt,
Un trauslog stādus garās dobēs dēstīt,
Līdz atnāk nakts
Un novelk gaisam viņa silto vesti.

Kā miesa kūp un elpu gurdums dur,
Kā briest uz pieres sviedru skarbais medus,
Vēl būs tā vieta vēsā gravā, kur
Zem pērnās kūlas guļ kā sudrabs ledus.

To ņemšu mutē savā alkmē kārs.
Man lūpas pārklās valgmes dzidrā laka,
No zemes sniegsies pretim trūdums vārs
Un pērno lapu saldi rūgtā smaka.

Uz pirkstiem gulsies sveķu gaišais zelts,
Ap viņiem maigie zemes brūnie graudi,
Kur būs zem kājām irdnes augums šķelts,
Kā dūkas elpos apakšzemes strauti.

Ceturtais tīrāksts — atsevišķs pants ar numerāciju — 7, domājams, papildu pants dzejoļa beigās:

Es juntuš lāpītu un ietu basām kājām,
Es nestu ūdeni un zirgam dotu ēst.
Un katrs puteklis un katra vēsma vāja
Man elpu pārsteigtu kā necerēta vēsts.

Pirmais melnraksts bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. 1. pants atbilst pamatteksta 1. pantam, 2. pants:

Te tikko rīts sāk sauli zilgmē sliet
Un tālēs redzēt kūpam zilus mežus.
Te veči divreiz naktis sētā iet
Un sievas lieto vieglus bērza nēšus.

3. pants atbilst pamatteksta 5. pantam; 4. pants — 2. pantam; 5. pants — 3. pantam; tālākais teksts:

Nez vai tāpat te smiltis smaršo špats
Un meitenes vēl lūpas krāsot neprot.
O, tas bij laiks, kad jauns es biju pats
Un alus vietā galvā kāpa neprāts.

O, tas bij laiks, kad smiltis skārt un likt
Man gribējās uz lūpām sev un pieres.
Cik ātri mācējies es tomēr palikt slikts,
Bez senā skurbuma un vēsā miera.

Otrais melnraksts analogisks pirmajam (atšķirīgā redakcijā).

Trešais melnraksts bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. 1. pants atbilst pamatteksta 4. pantam; 2. pants — 5. pantam; 3. pants — trešā tīrāksta papildteksta 1. pantam; 4. pants — papildteksta 2. pantam; 5. pants — papildteksta 4. pantam; 6. pants — papildteksta 5. pantam.

Ceturtais melnraksts 2. un 3. pantam, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Uzmetums bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Kaujas pie Smārdes — te domātas latviešu strēlnieku cīņas 1916. gada augustā Smārdes rajonā, par tām A. Čaks raksta arī «Mūžības skartajos» («Trieciens naktī»). Uzmetumā attiecīgā rinda gan liecina par citu periodu — cīņām pret Bermontu, bet no šī variantā A. Čaks atteicies.

Sk. arī komentārus dzejoļiem «Sākums» un «Pirmā vilšanās».

PĀRMETUMS (295. lpp.)

Pirmpublicējums JZ, 1934, 289. nr., 20. dec., 5. lpp. kā Anitas Bērziņas dzejolis.

Saglabājušies trīs tīrraksti (RLMVM, inv. Nr. 40339; 40435; M. Grinfeldes arhivā), visi ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, un mašīnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40943).

Pirmais tīrraksts bez virsraksta.

Otrais tīrraksts ar virsrakstu «Krēsļā».

Trešais tīrraksts datēts ar 1943. g. 23. maiju, ar virsrakstu «Viņai»

Mašīnraksts — trešā tīrraksta redakcija.

IESKAŅA (296. lpp.)

Sacerēts 1935. gada janvārī. Pirmpublicējums Atp, 1936, 624. nr., 16. okt., 6. lpp.

Saglabājušies četri tīrraksti (RLMVM, inv. Nr. 40433; 40340 (tris)), melnraksts (40340), divi mašīnraksti (40764; 40766). Ši dzejoļa vēlāks variants ir dzejolis «Jūra» krājumā «Lakstīgala dzied basu», un daļa atstāto tekstu šiem dzejoļiem ir kopīgi (sk. arī komentārus dzejoļim «Jūra» — 5. sēj.). Seit nav minēti teksti, kas pilnībā atbilst tikai dzejoļim «Jūra».

Pirmais tīrraksts ar nosaukumu «Stāsts par bezdarbnieku. Dzejojums», ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Tīrraksta 1.—50. rinda atbilst dzejoļim «Jūra», no 51. līdz pēdējai rindai — dzejoļim «Ieskaņa». Ši tīrraksta beigās A. Čaks pierakstījis: «Pirmā daļa Janvāris, 1935». Pēc II. pamatteksta rindas šāds papildteksts:

Kā maigākās meitenes krūtīs
Atplauka ielas un rūtis.

Otrais tīrraksts ar virsrakstu «Stāsts par bezdarbnieku», stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Tīrraksta 1.—47. rinda atbilst dzejoļim «Jūra», no 48. līdz pēdējai rindai — dzejoļim «Ieskaņa».

Trešais tīrraksts 1.—5. rindai ar virsrakstu «Stāsts par bezdarbnieku» un stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Tīrraksta 1.—52. rinda atbilst dzejoļim «Jūra», 53.—58. rinda — dzejoļim «Ieskaņa».

Ceturtais tīrraksts 44.—56. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Melnraksts bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Melnraksta I.—17. rinda atbilst dzejolim «Jūra», no 18. līdz pēdējai rindai — dzejolim «Ieskaņa». Parāli pēdējiem diviem pantiem ir atsevišķi varianti, no kuriem pirmie divi sākotnēji bijuši paredzēti dzejolim «Darbs» (sk. 5. sēj.):

Es gāju no pilsētas laukā,
Un katrs zilganais stāds,
Ko dēstīju irdues frāukā,
Manām kājām bija kā vāts.

Es gāju sūnainos mežos
Un jūtu, kā sirds mana trīs,
Kā kopā ar zariem es plešos
Un ieaugu debesis.

Nekad es vēl neesmu juties,
Cik tuvs visiem stādiem un ziediem
Kā tagad, kur gribas dot mutes
Paļ govīm un akmeņiem cietiem.

Pirmais mašīnraksts I.—16. rindai, ar virsrakstu «Pavasāri» un atsevišķiem ar roku rakstītiem labojumiem, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Mašīnrakstā iesākums pirms pamatteksta I. rindas:

Patversme.
Skumju un āguņu patversme.
Baciļos katra lieta.
Brūns virums, maize cieta.
Un mans izmisums top no tā trulāks.

Otrais mašīnraksts 17.—39. rindai (nosacīti), bez virsraksta, ar atsevišķiem labojumiem rok rakstā, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

NAMS, JUMS UN SKURSTENI (298. lpp.)

Sacerēts 1934. vai 1935. gadā. Pirmpublicējums D, 1937, 5. nr., 388.—389. lpp. kā trīsdaļīga dzejoļa 2. un 3. daļa.

Saglabājies pēdējās rindas tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 40330), melnraksts (40323), 12.—16. rindas melnraksts (turpat), abi ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Visi šie teksti ietverti plašākā dzejojumā «Nams». (Sk. komentārus dzejojiem «Vecais nams» un «Iela» 412., 413. lpp.).

ZENI PIE RIZIŅĀ (300. lpp.)

Sacerēts 1934. vai 1935. gadā. Pirmpublicējums Atp, 1937, 682. nr., 26. nov., 5. lpp.

Saglabājušies divi melnraksti (RLMVM, inv. Nr. 40323), abi bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pirmais melnraksts — visam tekstam, otrs — I.—11. rindai.

Sk. arī komentārus dzejojiem «Sēta» un «Iela».

JĀNIS GRĪNS KAPEJNICĀ (302. lpp.)

Pirmpublicējums D, 1938, 1. nr., 44. lpp.

Saglabājies tīrteksts (RLMVM, inv. Nr. 50562) J. Grīnam veļlītajā albumā, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 23. rindas šāda papildu rinda:

Kuram vērtība — trīs tūkstoš latu.

Dzejoli attēlotais rakstnieks un žurnālists Jānis Grīns līdz 1937. g. 12. numuram ir «Daugavas» redaktors. Dzejolis tapis reizē ar daudzu citu rakstnieku, mākslinieku un mūziķu veļlījumiem, kuri radušies J. Grīnam pēc 10 gadu darbības «Daugavā» atvadoties no šī izdevuma un pārejot darbā par Nacionālā teātra direktoru.

ZIEMSVETĶU KAUJU SĀKUMS (303. lpp.)

Pirmpublicējums Atp, 1938, 688. nr., 7. janv., 15. lpp.

Saglabājies isināts tīrteksts (RLMVM, inv. Nr. 40480) bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Tīrtekstam trūkst 13.—14., 18., 21., 28.—30., 32., 34.—35., 39., 46., 55., 57.—58., 62.—63. rindas.

PEĻĶE, BRUĶA ZIEDS (305. lpp.)

Pirmpublicējums Atp, 1939, 767. nr., 14. jūl., 11. lpp.

Saglabājies tīrteksts (RLMVM, inv. Nr. 40754) un melnraksts (40324).

Tīrteksts 1.—43. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Melnraksts 1.—38. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Melnrakstā pirmo divu rindu vietā šāds teksts:

Un pāri pasaulei un visām tavām mokām
Ņems mana dvēsele un cels uz savām rokām.

Pēc 6. rindas šāds papildteksts:

Lai tavī kioski un logu spožās rindas,
Un auto dūcošie, un tramu zvanu šķindas,
Kas gaismā virpuļo un lēkā kļavu lapās, —
Tos savai dvēselei nu tur kā elpu glabā.

Pēc 16. rindas šāds papildteksts (vēlāk izmantots dzejoli «Peļķet» — sk. 5. sēj.):

Reiz pāri pasaulei un visām savām sāpēm
Tu gaismā ieiesi pa viņas staru kāpēm.

KLUSUMS (307. lpp.)

Pirmpublicējums JZ, 1939, 166. nr., 27. jūl., 2. lpp.

Saglabājies tīrteksts (RLMVM, inv. Nr. 40324) ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

JURA UN ZEME (308. lpp.)

Pirmpublicējums JZ, 1939, 234. nr., 14. okt., 2. lpp.

NEMIERIGS VAKARS (309. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Tēvijas Sargs», 1940, 10. nr., 8. marts, 5. lpp.

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ NEPUBLICĒTIE DZEJŌJI

KOMENTĀRI DZEJŌJIEM

«LIDZ SIM ES BIJU VĀRENS VIRS» (313. lpp.)

Sacerēts 1933. g. vai 1934. g. sākumā. Pirmpublicējums.

Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40514). Dzejolis ietilpst A. Čaka un J. Vanaga lugā «Pusnakts kuģis» (sk. komentārus dzejolim «Balāde par Marko — stūrmani» — 461. lpp.).

«Trakā līpa» — lugā kontrabandistu kuģis, kuru savā varā pārņem bērni.

ELEGIJA (314. lpp.)

Sacerēts 1934. g. septembrī. Pirmpublicējums.

Saglabājies tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 40432) un melnraksts (40324).

Tirraksts datēts ar 1934. g. septembri.

Melnraksts 1.—7. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

LIELĀ DZIESMA (315. lpp.)

Sacerēts 1934. g. 27. oktobrī. Pirmpublicējums (izņemot 210.—230. rindu) laikrakstā «Literatūra un Māksla», 1986, 44. nr., 31. okt., 8. lpp.

Saglabājies tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 40508), astoņi melnraksti (40336 (picci); 40387; 40324 (divi)), atsevišķu rindu uzmetumi (40336; 40387), kā arī dzejojumā ietvertās «Balādes par ubagu» variants (tirraksts — 40528).

Tirraksts 1.—15. rindai, bez virsraksta (lapīņa atdalīta no dzejojuma kopējā manuskripta, kas ietilpst vienotos vāciņos — 40336).

Pirmais melnraksts 16.—204. rindai, ievietots atsevišķos vāciņos, ar virsrakstu «Lielā dziesma» un pierakstītu datējumu — 1934. g. 27. oktobrī.

Otrais melnraksts 56.—69. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Trešais melnraksts 60.—63. rindai, bez virsraksta.

Ceturtais melnraksts 142.—154. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Piektais melnraksts 158.—167. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Sestais melnraksts 1.—209. rindai, ar virsrakstu «Mazais ticības apliecinājums», ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Septītais melnraksts 207.—230. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta (207.—209. rinda).

Astotais melnraksts 202.—206. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Seit publicēts teksts šādā secībā: tirraksts (1.—15. rinda); pirmais melnraksts (16.—204. rinda); sestā melnraksta nobeigums (205.—209. rinda); septītā melnraksta nobeigums (210.—250. rinda).

Dzejojumā ietvertās «Balādes par ubagu» variants radies 20. gadu otrajā pusē, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta (publicēts žurnālā «Karogs», 1981, 10. nr., 73. lpp.):

Es redzu — ubags ēnā stāv,

Aiz viņa vārti — dzelzs — kā balsts

Kā viņam nesalst?

Tam rokās cepure kā asins pelķe blāv.

Man liekās: viņa acis urbj.

— Tu redzi; kā es mirstu,

Tu labās drēbēs, Dievam miļāks.

Nem paskrubini debesis ar pirkstu,

Lai kāda zvaigzne zvīļa

Man skrandās iekrīt. —

— Ak, kam tev zvaigznes — zilgmes zelta ikri,

Vai dzirdi,

Nem manu sirdi,

Vēl viņa drusku iet

Kā apstājoties pulkstens, —

Bet nosimīn ubags:

— Ļurba,

Man tādu lietu pulks te.

ATEJA (322. lpp.)

Sacerēts 1934. vai 1935. gadā. Pirmpublicējums žurnālā «Karogs», 1992, 2. nr., 112.—122. lpp.

Saglabājušies divi tirraksti (RLMVM, inv. Nr. 40330; 40340) un divi melnraksti (40323; 40340). Seit publicēts pirmais tirraksts.

Pirmajam tirrakstam pie 220. rindas pierakstīts virsraksts «Ateju tirītāji», tomēr rindu numerācija tupinās, tāpat A. Čaks, domājams, vēlāk atteicies izveidot atsevišķu dzejojumu ar šādu virsrakstu.

Otrais tirraksts 110.—112. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Pirmais melnraksts 1.—287. rindai, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos. Melnrakstā trūkst 42., 44., 70.—71., 91.—99., 104., 110., 112., 114.—129., 170., 183.—186., 190.—194., 197.—198., 206.—219., 237.—238., 250.—251., 262.—285. rindas. Pēc 21. rindas šāds A. Čaka svitrots papildteksts:

Kā slepus zvaigzne, bikstot savu staru

Kā zelta spieķi sev pa priekšu tumsā,

Bet, tikko nojaus skarbās smakas cilpu

Pēc 26. rindas šāds A. Čaka svītrotgs papildteksts:

Pat saimnieks nāk uz viņu kalnu rātni,
Un lāda klusi savu pikstulību.

Pēc 36. rindas šāds papildteksts:

Un vainīgs tad drīz vien ārā nāk
Un sārkdams steidzas pāziest savās durvīs.
Dzel kaklu tam dažs viltīgs, slēpens skāts,
Svīst delna vēl no nepabeigtās baudas.

Otrais melnraksts 110.—125. rindai (nosacīti), bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

«AI, KLUSA NOMALE, TU LAIMES PUSE MANA» (331. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.
Saglabāties melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40476) un dzejoļa sākuma daļas uzmetums (turpat).
Uzmetums bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

«ATKAL» (332. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.
Saglabāties tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 40486) un melnraksts (turpat).
Melnraksts 1.—46. rindai (nosacīti), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu izkārtojumu rindās. Pēc 3. rindas šāds papildteksts:

Sauli?
Kur, kur tā bij slēpusies visus
šos gadus;

mākoņiem kabatā
jeb manās acīs
kā rieksti
bij skumušas ieslēgtas sāpju
un ciešanu čaulā.

Atkal
pēc divpadsmit gadiem
es redzēju pirmoreiz Sauli.

Melnrakstā ir šāds papildteksts, acimredzot sākotnēji paredzēts dzejoļa vidusdaļa:

Afišas vecās
lobijās klusi no sētām
un krita uz asfalta gurniem.

Simtkāji
līda no šķirbām
un ļodoties mirdzēja gaismā kā dzeloņdrātis.

Baloži
pirmoreiz
nolaidās tieši uz zemes
un dzēra no apajām peļķēm
ūdeni sarkanu līdzīgu vinam.

Jā, bet es —
desmit gluži svešām man jaunavām
paceļu cepuri:
— Lūdzu —

Cetros kioskos nopirku cigārus,
no kuriem man nelābi palika.

Iekāpu ormanī,
izbraucu divpadsmit telās.

Sēdos alejās tieši uz zemes,
skūpstīju krūmus,
apkāmpu kioskus četrus,
līdz beidzot
uz paša galvenā skvēra

«EDISU PUTRAS, SAUSUS DZELTENOS KAĻUS AR SIĻĶI»

(334. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies uzmetums (RLMVM, inv. Nr. 40323), Domājams, ka šis dzejolis saistīts ar A. Čaka iecerēm rakstīt poēmu «Jaunā no-male».

«JAU TRESO DIENU NOMALE ES KLISTU» (335. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40324).

«KAM VAJADZIGS TAS SMAGUMS, KAS MAN SIRDĪ» (336. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40324).

«NĀK KRESLA» (337. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājušies divi melnraksti (RLMVM, inv. Nr. 40323). Seit publicēts pirmais A. Čaka pārsvitrotais melnraksts.

Otrais melnraksts — 12.—13. rindai (nosacīti), bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

«NAKTS, TU ESI VISU NORIJUSI» (338. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.
Saglabājušies divi melnraksti (RLMVM, inv. Nr. 40324). Seit publicēts pirmais melnraksts.

Otrais melnraksts I.—17. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām, A. Caka pārsvītrots.

«PIE PASAS RATUZAS, PA LABI PĻAVU IELĀ» (339. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums laikrakstā «Rakstnieka Vārds», 1992, 5. nr., 12. marts, 4. lpp.

Saglabājies tīrraksts, melnraksts un uzmetums (RLMVM, inv. Nr. 40324). Seit publicēts tīrraksts (1.—57. rinda), papildināts ar melnrakstu (58.—70. rinda).

Melnraksts 38.—70. rindai, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pāntos. Melnrakstā pēc 48. rindas šāds A. Caka pārsvītrots papildteksts:

Ka ilgi jāstrādā, ka nevar neko nopirkt,
Ka sirds alkst mīlas un ka mīlēt bail.

Melnrakstā svītrotā 52. rinda.

Dzejoļa uzmetums:

Viņa bij apteksne
ēdienu namā,
un es dzejnieks,
kam lielākā nauda — viens lats.

Un vienreiz pie dežūru pusdienām
es tai pateicu klūsi —
jaunkundze,
es labi zinu

Nav saprotams, ko A. Čaks domājis ar Pļavu ielu. Pie rātužas, resp., Rātsnama tolaik atradās Svērtuves, Kungu, Lielā Svaru un Mazā Grēcinieku iela. Rīgā eksistē Pļavas iela, taču pavisam citā rajonā.

«RETI, RETI KAD NO PILNA TRAUKA» (341. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40324).

RIGA (342. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. Nr. 40323), A. Caka pārsvītrots, acīmredzami nepabeigts.

«RITS. AUGUSTS» (343. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums žurnālā «Karogs», 1981, 10. nr., 72. lpp.

Saglabājies tīrāksts (VB, A287 Nr. 1) un pirmo četru rindu tīrāksts (RLMVM, inv. Nr. 40336). Pirmās četras rindas izmantotas arī vienā no poēmas «Asjnsbalss» variantiem (sk. 431. lpp.).

«TAGAD ES ESMU SPILVENS» (344. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājušies divi tīrāksti (RLMVM, inv. Nr. 40324). Seit publicēts pirmais tīrāksts (1.—10. rinda), papildināts ar otro tīrākstu (11.—14. rinda).

Otrais tīrāksts 7.—14. rindai ar citādu sadalījumu rindās.

«UBAG SKRANDAINAIS, KO TU SE MEKLE» (345. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies uzmetums (RLMVM, inv. Nr. 40323), A. Caka pārsvitrots.

«UN, KAD ES MIRSU» (346. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies uzmetums (RLMVM, inv. Nr. 40324).

VASARAS NAKTS PILSETĀ (347. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājušies divi tīrāksti (RLMVM, inv. Nr. 40324; 40339). Seit publicēts pirmais tīrāksts.

Otrais tīrāksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta; dzejoļa sākumā ar A. Caka roku pierakstīts: Anita Bērziņa.

«VECS DORIENS VIENĀ ROKĀ» (348. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrāksts (RLMVM, inv. Nr. 40565), domājams, nepabeigts.

«VIENAI PILSETAS MEITENEI» (349. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40324).

«VISOS TAVOS EZEROS ES MAZGASU KAJAS» (350. lpp.)

Sacerēts 30. gadu pirmajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrāksts (RLMVM, inv. Nr. 40324).

ELEGIJA (351. lpp.)

Sacerēts 30. gadu vidū. Pirmpublicējums žurnālā «Karogs», 1981, 10. nr., 73.—74. lpp.

Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40395).

«KAS ESMU — TAS MAN NOSLEPUMS» (352. lpp.)

Sacerēts 30. gadu vidū. Pirmpublicējums.
Saglabājamie tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40387).

PŪPOLZARS (353. lpp.)

Sacerēts 30. gadu vidū. Pirmpublicējums.
Saglabājušies divi tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40324; 40394). Šeit publicēts pirmais tīrteksts.

Pirmāis tīrteksts A. Čaka pārsvītrots.

Otrais tīrteksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Šim tīrtekstam dzejoļa sākumā ar A. Čaka roku pierakstīts: Anita Bērziņa.

17 SAVIENI (354. lpp.)

Sacerēts 30. gadu vidū. Pirmpublicējums.

Saglabājamie tīrteksti (RLMVM, inv. Nr. 40323), trīs melnraksti (VB, A287 Nr. 1; FB, A. Čaka fonds, XII (divi)) un uzmetums (RLMVM, inv. Nr. 40575). Šeit publicēts tīrteksts (1.—124. rinda), papildināts ar otro melnrakstu (125.—128. rinda). Tīrteksts A. Čaka pārsvītrots, acimredzami nepabeigts.

Pirmais melnraksts 1.—7. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta:

Kluss...

Rīts klāj vēl asfaltus ar galmas balto plēvi

Un nenovāktus ķermeņus,

Kunkst vārtos židiņš kāds pēc pases Levins —

par velti pievārtēs uz mēslēm slotas gaida —

Ai, Maskava, nevienā

klosterī vairs tavā nēdūc zvans.

Plāns

kļuvis zelts uz taviem torņu sānlem

un velvju klāstā

svēcu gaišie pirksti neglāsta vairs svētos —

Otrais melnraksts 81.—104. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, uzrakstīts 1929. gadā.

Trešais melnraksts 107.—128. rindai, bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Uzmetums dzejojuma sākumam bez virsraksta.

Dzejojumā atspoguļota patiesa vēsturiska epizode — eseru dumpis Maskavā 1918. g. 6. jūlijā (23. jūnijā pēc vecā stila). Dzejojums radies tiešā J. Vācieša grāmatas «Latviešu strēlnieku vēsturiskā nozīme» lespaldā (pirmizdevums 1922. g. «Spartaka» apgādā), kurā ietverta epizode «17 lielgabala šāvienī». J. Vācietis raksta: «Kādu nedzirdētu pasaules vēsturē pašaieliedzību un drošsirdību parādīja tie astoņi Latviešu strēlnieku divīzijas artilēristi, kuri zem lodēm vilka un stūma to lielgabalu uz maurāja pie Vladimira baznīcā — Iešaut pa logu taisni tur, kur jaunie «valsts vīri» turēja sēdi... Ellīgle granātu sprādzieni — — — un eseru klīšana uz visām pusēm, visu

viņu cerību un nodomu gaisl — Par šādām cilvēku varonīgas pār-
galvības labākām parādībām mēdz rakstīt balādes. Te ir daudz kas
priekš dzejnieka kokles, priekš operas kompozitora sižeta, priekš vi-
sādiem augstākiem cilvēces gara darbības izpaudumiem.» (Vāciēlis J.
Latviešu strēlnieku vēsturiska nozīme. — R.: Avots, 1989. — 208. lpp.)

«DZIVE AR VIENTUĻO LOGU» (358. lpp.)

Sacerēts 30. gadu otrajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies melnraksts (RLMVM, inv. Nr. 40516), domājams, ne-
pabeigts un atsevišķu rindu uzmetumi (turpat).

PEDEJAIS DADZIS (359. lpp.)

Sacerēts 30. gadu otrajā pusē.

Saglabājies tirraksts (VB, RX 1, 9, 7), melnraksts (turpat) un
izgriezums no dzejoļa korektūras ar rokas labojumu pirmajā rindā
(RLMVM, inv. Nr. 40435).

Šeit publicēta dzejoļa korektūra, ievērojot labojumu pirmajā rindā
(sākotnēji: «kaut kur», labojums «brūnā»). Nav konstatēts, ka šis
dzejolis būtu publicēts presē 30. gados vai 40. gadu sākumā. Dzejolis
ačimredzot sākotnēji bijis paredzēts krājumam «Lakstīgala dzied-
bašu», jo atrodas ielīmēts bločiņā kopā ar citiem dzejoļiem no šī
krājuma. Pēc šrifta spricžot, var izteikt pieņēmumu, ka dzejolis bijis
paredzēts publicēšanai «Jaunākajās Ziņās» 1939. vai 1940. gadā, bet
kaut kāda apsvēruma dēļ A. Čaks, pats tur strādādams, iespējamu
nav novedis līdz galam.

Tirraksts bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.
Pēc 9. rindas sāds turpmākais teksts:

Es jau celtos pret to, ko es nīstu,
Nava spēku, vien lūpas sev vīstu,
Dūres nolieku vietā un vīstu.

Sabriest mākoņi, vakara gani,
Vēl kā dobji un blāvi zvani.

Melnraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no
pamatteksta.

SĀPES (360. lpp.)

Sacerēts 30. gadu otrajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 40432) un melnraksts
(40324).

Tirraksts uzrakstīts 1941.—1942. gadā.

Melnraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no
pamatteksta.

«STIVIEM PIRKSTIEM, SALIKUSU STAVU» (361. lpp.)

Sacerēts 30. gadu otrajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājies tirraksts (RLMVM, inv. Nr. 40324).

«VIŅA BIJ SUGA» (362. lpp.)

Sacerēts 30. gadu otrajā pusē. Pirmpublicējums.

Saglabājušies trīs tīr raksti (RLMVM, inv. Nr. 40538; 40324 (divi)), Seit publicēts pirmais tīr raksts.

Otrais tīr raksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, acīmredzami nepabeigts. Tīr raksts beidzas ar vārdiem «citrona krāsā, tādu pieliek».

Trešais tīr raksts ar virsrakstu «Kāda sievietē», ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta; tas beidzas ar vārdiem: «Vienmēr tas skūpstījas».

NAGLA, TOMĀTS UN PLŪMITE

LUGAS TAPSANA

Par luga tapšanas laiku pastāv divas versijas. A. Čaka Rakstu 3. sējumā (R.: Liesma, 1973. — 575. lpp.) apgalvots, ka luga sacerēta 1931. gadā. Lugas grāmatas izdevuma priekšvārdā (5. lpp.) M. Kempe min, ka luga sacerēta 1932. gadā. Domājams, ka taisnība M. Kempei, jo luga rakstīta ar konkrētu realizācijas mērķi — iestudēšanai Dailes teātrī, turklāt vispirms E. Smilģis iestudējis A. Čaka un E. Adamsona kopīgi tulkoto B. Brehta «Trīsgrašu operu» (pirmizrāde 1932. g. 10. septembrī) un pēc tam acīmredzamo pasūtījuma darbu — «Nagla, Tomāts un Plūmite». Pirmizrāde Dailes teātrī notika 1932. gada 20. novembrī. Izrādi iestudēja E. Smilģis. Galvenajās lomās: R. Birzgalis (Nagla), E. Strause (Tomāts), L. Amerika (Plūmite), B. Ozoliņa (Bille), A. Filipsons (Speķabībele), R. Puriņš (Asaka), J. Veinalds (Vējapistole), E. Jēkabsons (Referi).

1958. gadā luga iestudēta Latvijas radio. Režisors — K. Pamše.

IZDEVUMI

Luga «Nagla, Tomāts un Plūmite» līdz ieviešanai Kopotos rakstos atsevišķā izdevumā publicēta vienu reizi:

A. Čaks, E. Adamsons. Nagla, Tomāts un Plūmite: Groteskā bērnu spēle 3 cēlienos, 4 ainās. — R.: LVI, 1958. — 66 lpp. P. Sēnhofa zīmējumi. Grāmata iznākusi 10 000 eksemplāru metienā.

KOMENTĀRI LUGAI

Pirmpublicējums žurnālā «Bērniņa», 1958, 2. nr., 13.—17. lpp.; 3. nr., 22.—28. lpp.

Pilnīgs oriģināls, kā arī mašīnraksts, kurš pamatā pirmpublicējumam, nav saglabājies.

Saglabājušās divas oriģināla lapaņas E. Adamsona rokrakstā (RLMVM, inv. Nr. 245707) un nepilnīgs mašīnraksts ar atsevišķiem E. Adamsona labojumiem (64545). Tā kā pilnīgākais un mākslinieciski gatavākais lugas variants ir mašīnraksts, kurš pamatā pirmpublicējumam, tas izmantots Kopotos rakstos. Pēc žurnāla «Bērniņa» darbinieku liecinājuma, šis variants, kurš šobrīd vairs nav atrodams, nav rediģēts vai kā citādi pārveidots. Atsevišķi labojumi publicējumā

Kopotos rakstos veikti ar īpašu atlasi, no mašīnraksta (64545) pārņemot acimredzamus remarku izlaidumus vai kļūdas (piemēram, epizodiskā persona Sveicars nosaukta par Sulaini).

Origināla pirmā lapa 2. cēliena 2. ainai, sākot ar remarku *Aiz skatuves dzirdama rūķona* līdz 3. ainas rindai *Kas gan ir dome? Tai prāts nav uz niekiem*. Otrā lapa 3. ainai, sākot ar remarku *Domnieki un Vērsmēle paklanās pret viņu* līdz rindai *Speķabībele (nikni)*. *Dīcžgant Referi, svulpl* Otrā lapa ar nelielām stilistiskām atšķirībām.

Mašīnraksts tekstam no sākuma līdz rindām lugaš beigās (*lāpat šujmašinas adata*)

*ta, ta, ta,
steidzas logā stāt.*

Mašīnraksts ar stilistiskām atšķirībām (komentāros atspoguļoti lielākie svītrojumi un papildinājumi).

Mašīnrakstā trūkst darbojošos personu saraksta.

Pirmā aina

Pēc remarkas *Netālu no veikala Billes kiosks ar uzrakstu — karā kritušā mātes kiosks. Pa kreisi galdniecība* rakstīts: ar uzrakstu «Se pagatavo darba rotaļlietas». Galdniecības logā buru kuģi, lokomotive, maza māja. Virs galdniecības vējdzirnavas.

Pēc remarkas *Bille, ar nepatiku noskatīdamās bērnu rotaļas, sēž kioskā un nevarīgā balsi izsauc laikrakstu nosaukumus* rakstīts:

Bille.

Gribat zināt notikumus:
Labus, jaunus, jautrus, drūmus?
Laudis, lasīt varat tos
Tikai manos laikrakstos.

Pēc Referi vārdiem *Tur puika šis ir klāt kā nagla* rakstīts:

N a g l a. Ceļul Kas te notiek?

Pēc Referi vārdiem *Ja Nagla var, tad arī Tomāts* rakstīts:

T o m ā t s. Ceļu Tomātam!

Pēc remarkas *Līdz ar to bērnos pieaug sajūsma, un viņi pilnīgi sāk imitēt grenadieru kustības* rakstīts:

Galdniecības logā redzams jaunais skolotājs. Tam vienā rokā zāģis, otrā — ēvele.

Izlaists teksts, sākot ar *Speķabībele (lēkā starp bērniem)* līdz *Nagla (ieblaujas)*. *Asaka!*

Pēc Billes vārdiem *Ar tām jums vajag rotaļāties* rakstīts:

No galdniecības iznāk jaunais skolotājs ar mazām darba rotaļlietām — cirvi, zāģi, ēveli.

Referi.

Lūk, no galdniecības stalti
Jaunais skolotājs jau nāk,
Viņam pieder zāģi, kalti,
Ēvelēt un cirst viņš māk.
Tam ir darba rīki mazi,
Arī vēja dzirnavas,
Un no korkiem prot ar nazi
Izgriezt buru kuģus tas.

Pēc Billes vārdiem *Bet nevīs šautenes un zobenus, kas pasta un karā nonāvē dzīvības raksti:*

Skolotājs (rāda uz galdniecības logu). Nu, bērni, redzat, tā ir lokomotive. Un te ir buru kuģis, bet te — mazs namis un tur augšā — vēja dzirnavas. Vai jums šīs rotaļlietas patīk?

Bērni. Loti patīk!

Skolotājs. Vai jūs paši arī nevēlaties tādas pagatavot?

Bērni. Vēlamies!

Skolotājs. Tad mācieties rīkoties ar šiem darba rīkiem. (Bērni aizbēg ar darba rotaļlietām.) Ja jums vajaga laba padoma, ienākat pie manis galdniecībā. (Ieiet galdniecībā.)

Bērni. Paldies!

Bille (strādā). Plūmītel

Pēc Naglas vārdiem *Tas viņu nelatīni padzīns ar visu kļošanu raksti:*

Tomāts. Jā, kioska vairs nav.

Viši. Nav.

Pēc remarkas *Izņem no kabatas pudeli ar sarkanu tinti raksti:*

Nagla. Es uztriepšu savu zīmi — Nagla.

Tomāts. Es savu — Tomāts.

1. zēns. Es savu — Redīsiņš.

2. zēns. Es savu — Čālis.

3. zēns. Es savu — Kartupelis.

4. zēns. Es savu — četras zvaigznes.

Otrā aina

Pēc Pirmā zēna vārdiem *Palīdzējuši neredzīgiem pāriel telu raksti:*

Kāda meitene. Ziemā pabarojuši putniņus.

Pēc Bērnu vārdiem *Visu cienību tev, slavenais šoferi Vējapstole raksti:*

Vējapistole. Paldies.

Bērni. Lūdzu!

Pēc Referi vārdiem *Iesākas pilsētas dome atzīmēts, ka tālākais teksts ir trešās ainas ietvaros.*

Trešā aina

Pēc Speķabībeles vārdiem *Viņš laikam (pēc mirkļa) ir beigts raksti:*

(Noņem cilindri.) Dome, piecīlies!

Dome pieceļas un noliec galvas, pieminot Asaku.

Pēc vārdiem *Domnieki (uzmanīgi klausās). Klau, klau! raksti:*

Vēršmēle. Sveicar, paskaties, vai kāds negrib ienākt domē.

Sveicars plati atver durvis.

Sveicars. Nav neviena.

Atkal dzirdāmi klauvieni.

Vēršmēle. Jā, bet kur tad klauvē?
Dōmnieki. Kur, kur?
Referi. Zēni, uzminat Nagla, vai tu nezini?

Bērni uzmanīgi klausās.

Nagla (gavilējoši). Skapi! Skapi klauvē!
Referi. Pareizi.
Speķabībele. Bet kas tad tur varētu klauvēt?
Vēršmēle. Skapi ieslēgta tikai Lielā likumu grāmata. (Atslēda un plati atver skapja durvis. Skapi gēd Lielā likumu grāmata.)
Vēršmēle (ļoti bijīgi). Lielā likumu grāmata klauvējusī!
Pēc Lielās likumu grāmatas vārdiem uzšķirt pēdējo lapu rakstīts:
Vēršmēle (atšķir un lasa). Par pilsētas galvu un skolotāju lecelt (ātri) — Vēršmēli.

Nagla. Viņš lasa nepareiz!
Bērni. Tā tur nav rakstīts!
Likumu grāmata. Vēršmēle, lasi pareiz!
Vēršmēle. Par pilsētas galvu un skolotāju lecelt jauno skolotāju — galdnieku.

Pēc Lielās likumu grāmatas vārdiem Gribu dejot rakstīts:
Skolotājs. Referi, lūdzu mūzik!

Ceturtais aina

Plūmites dziedātai dziesmai šāds papildu pants:

Grosei blakus miļš kā dēls,
Skaistāks vēl kā roze,
Priecīgs sēd kiosks cēls,
Sveiks! Lai dzīvo grosel!

Pēc Vējapistoles vārdiem Vai nebija ātri? rakstīts:
Policijas meistars, Vecmāmiņa Bille un kiosks klāt.
Pēc remarkas Bille kopā ar Plūmīti ieiet kioskā rakstīts:
Nagla. Bērni! Apsveiksim vecmāmiņul!
Pēc Speķabībeles un Asakas vārdiem Apžēlojieties par mums rakstīts:

Nagla. Ko darīt ar viņiem, skolotāja kunga?
Bērni. Apžēlot.
Speķabībele. Es vairs nekad nepārdošu jaunās kara rotaļu lietas.

Asaka. Un es nekad vairs nevajāšu bērņus.
Bille. Piedodiet viņiem, skolotāja kungs.
Speķabībele. Es katru dienu cienījamās aviņzēces Billes kioskā nopirku vienu laikrakstu. (Nopērk laikrakstu.)
Asaka. Un es divus. (Nopērk divus laikrakstus.)
Jaunais skolotājs. Labi, ja vecmāmiņa Bille un bērni tā grib, tad es jūs apžēlošu.
Bērni. Pareizil Pareizil
Speķabībele un Asaka. Paldies, jaunais pilsētas galvas kungs! Paldies!

Jaunais skolotājs. Bet tagad jūs abi būsat galdnieki un
pagatavosit darba rotaļulietas.

Speķabībele un Asāka. To mēs ar prieku darīsim.

(Ieiet kara rotaļlietu veikalā, iesēžas logā un lasa avīzes.)

Jaunais skolotājs. Un lai nu Vējapistle aizved Smilšu kal-
nos bungas, lielgabalus, zobenus un šautenes.

Izlasis teksts, sākot ar *Nagla. Arī viņus prom uz Smilšu kalniem*
līdz *Dod zīmī. Viņus piesien striķi.*

A. ČAKA TEKSTĀ UN KOMENTĀROS

PIEMINĒTO CITU AUTORU DARBU RĀDITĀJS

- 101 Mciri — krievu rakstnieka M. Ļermontova poēma (1840) — 452
Ozes nāve — norvēģu komponista E. Griga skaņdarbs no sētas
H. Ibsena lugai «Pērs Gints» (1875) — 31
— Ungāru deja — ungāru komponista F. Lista skaņdarbs — 31

PERSONU RĀDĪTĀJS

- Ādamsons Eriks (1907—1946), rakstnieks — 397, 476
Alksnis, latviešu strēlnieku virsnieks — 239, 242, 243
Amerika Lilija (1903—1980), aktrise — 476
Andersons, latviešu strēlnieku virsnieks — 192
Auseklis Uldis (dz. 1941), grāmatizdevējs un bērnu rakstnieks — 443
Auškāps Kārlis (dz. 1947), aktieris un režisors — 426
Auzāns Andrejs (1871—1953), latviešu strēlnieku virsnieks — 180, 191
Baltgailis Kārlis (1893—1979); gleznotājs — 426
Bangersklis Rūdolfs (1878—1958), militārs un politisks darbinieks —
174, 440
Bermonts-Avalovs Pāvels (1881—1936), krievu militārs darbinieks —
465
Bērsons Ilgonis (dz. 1931), literatūrkritiķis — 426
Bērziņa Anita (dz. 1911), A. Caka dzīvesbiedre — 399—401, 404, 407,
463, 465, 473, 474
Bērziņš Eduards (1894—1938), padomju militārs un saimniecisks dar-
binieks — 355, 356
Birzgalis Reinis (1907—1990), aktieris un gleznotājs — 476
Brehts Bertolds (1898—1956), dramaturgs un režisors — 476
Briedis Fridrihs (1888—1918), latviešu strēlnieku virsnieks — 131,
132, 136, 139, 164, 166, 170—173, 182, 303, 304, 425, 439
Brigadere Anna (1861—1933), rakstniece — 425, 459
Dambis I. (?—1916), latviešu strēlnieks — 208—214
Deņikins Antons (1872—1947), cariskās Krievijas militārs darbi-
nieks — 244
Dravnieks Zanis, latviešu strēlnieku virsnieks — 192
Drozdovskis Mihails (1881—1919), cariskās Krievijas militārs dar-
binieks — 450
Eglītis Anšlavs (dz. 1906), rakstnieks — 412
Ekmanis Rolfs (dz. 1929), literatūrzinātnieks — 426
Elsis Jēkabs (1890—1917), latviešu strēlnieku virsnieks — 304
Filipsons Artūrs (1906—1950), aktieris — 476
Francis Jānis (1877—1956), latviešu strēlnieku virsnieks — 168,
170—173
Grīgs Edvards (1843—1907), norvēģu komponists — 480

- Grīnleide Milda (dz. 1909), tulkotāja — 465
 Grīns Jānis (1890—1966), žurnālists, literatūrkritiķis — 467
 Grosvalds Jāzeps (1891—1920), latviešu strēlnieku virsnieks, gleznotājs — 426, 441
 Hofmanis Ernsts Teodors Amadejs (1776—1822), vācu rakstnieks — 71, 76, 77, 410
 Ibsens Henriks (1828—1906), norvēģu rakstnieks — 480
 Jēkabsons Edgars (1908—1937), aktieris — 476
 Junkers Aleksandrs (1899—1976), grafiķis — 425
 Jurevičs Jēkabs (?—1916), latviešu strēlnieku virsnieks — 191
 Kadīlis Jānis (dz. 1903), žurnālists un grāmatizdevējs — 425
 Kants Imānuels (1724—1804), vācu filozofs — 36
 Krēzs (595—546 p. m. ē.), Līdijas valdnieks — 74
 Kutepovs Aleksandrs (1882—1930?), cariskās Krievijas militārs darbinieks — 244
 Ķempe Mirdza (1907—1974), dzejniece — 476
 Lerhe Jānis (1895—1972), latviešu strēlnieku virsnieks — 200
 Lielgalvis Ansis (1878—1921), latviešu strēlnieku virsnieks — 188, 190—192
 Līgotņu Jēkabs (1874—1942), rakstnieks — 459
 Lissts Ferencs (1811—1886), ungāru komponists — 480
 Lukašs Miķelis, latviešu strēlnieku virsnieks — 199
 Ļepins Vldimīrs (1870—1924), Krievijas komunistiskās partijas un padomju valsts darbinieks — 262, 452
 Ļermontovs Mihails (1814—1841), krievu dzejnieks — 451, 455
 Meldriņš Edmunds (?—1915), latviešu strēlnieku virsnieks — 126, 149, 436
 Miks Toms (1883—?), amerikāņu kinoaktieris — 71
 Mudrovs (?—1915), cariskās Krievijas militārs darbinieks — 150
 Otenders Roberts, latviešu strēlnieku virsnieks — 193
 Ozoliņa Benita (1903—1984), aktrise — 476
 Pamše Kārlis (dz. 1917), režisors — 476
 Peters Jānis (dz. 1939), dzejnieks — 426
 Plaudis Jānis (1903—1952), rakstnieks — 425
 Puriņš Reinholds (1898—1966), aktieris — 476
 Radko Dimitrijevs (1859—1918), cariskās Krievijas militārs darbinieks — 160, 167
 Rapa Jānis (1885—1940), grāmatizdevējs — 425
 Rijnieks Juris (dz. 1958), aktieris un režisors — 426
 Rubuls [Rubulis] Kārlis (1886—?), latviešu strēlnieku virsnieks — 226, 227, 229
 Rūmnieks Valdis (dz. 1951), dramaturgs un literatūrzinātnieks — 400, 401, 407, 450, 459
 Savinkovs Boriss (1879—1925), Krievijas politisks darbinieks — 439

- Slagūne Dace (dz. 1946), režisore — 426
- Smiļģis Eduards (1886—1966), aktieris un režisors — 476
- Štrunke Nīklāvs (1894—1966), gleznotājs, grafiķis — 426, 441
- Stučka Pēteris (1865—1932), revolucionārs un padomju valsts darbinieks — 262, 450
- Sudrabkalns Jānis (1894—1975), dzejnieks — 71
- Sēnhofs Pāvils (dz. 1924), scenogrāfs — 476
- Strause Elza, aktrise — 476
- Sulce Anna, veikala īpašniece Rīgā — 71, 72, 75, 411
- Timma Jēkabs Voldemārs (1896—1915), latviešu strēlnieks — 140 — 147
- Trikovskis M., cariskās Krievijas militārs darbinieks — 180, 188
- Trockis Levs (1879—1940), Krievijas komunistiskās partijas un padomju valsts darbinieks — 258, 452, 457
- Vācletis Jukums (1873—1938), latviešu strēlnieku virsnieks, pirmats padomju valsts bruņoto spēku virspavēlnieks — 199, 474, 475
- Vanags Jūlijs (1903—1986), rakstnieks — 397, 461, 462, 468
- Veinalds Jānis (1907—1937), aktieris — 476
- Venners Jānis (?—1916), latviešu strēlnieku virsnieks — 192
- Vijons Fransuā (1431 vai 1432 — ap 1465), franču dzejnieks — 67—70
- Vitoliņš Jānis (dz. 1937), aktieris un režisors — 426
- Ziemeļnieks Jānis (1897—1930), dzejnieks — 80
- Zīvertis Atis (?—1915), latviešu strēlnieku virsnieks — 149, 150

**DZEJOĻU UN POEMU VIRSRAKSTU UN PIRMO RINDU
ALFABĒTISKAIS RĀDĪTĀJS***

- «Abi...» (Vai tā bij laime) — 28
 «Ai, klusā nomalē, tu laimes puse mana» — 331
 «Aiz šaurām trepēm, augšā, trešā stāvā» (Ateja) — 322
 «Āk, spuldze pārsistā pie mana tumšā loga» (Pārsistā spuldze) — 63
 «Ar katru dienu kļūst lētāka malka» (Iedomu spogulis) — 7
 «Arvienu vairāk un vairāk» (Es alkstu, citu veidu) — 61
 Asinsbalss («Dzegužkalns...») — 123
 Atdzimšana («Es krogus aizmirsis un dievnamus arī») — 40
 Ateja («Aiz šaurām trepēm, augšā, trešā stāvā») — 322
 «Atkal» — 332
 Atklāti vārdi («Kāds dzelondrātīm manu galvu žņaudz») — 275
 Atmiņu saldums («Mākoņi, uzdurti torņiem, sarka») — 10
 «Augusts. Rīts. Guļ milzu sārta roze» (Nāves salas velns) — 208
 «Augusts vidū. Grautai Slokai cauri» (Trieciens nakti) — 215
 Balāde par ābolu smaršu («Benzīns») — 25
 Balāde par lielo Edēju («Reiz bij viens varens Edējs») — 289
 Balāde par manu prieku («Dusmas») — 21
 Balāde par Marko — stūrmani («No Temzas kaltās krastmalas») — 287
 Balāde par trīs vīru bēgšanu («Trīs vīri lielās šausmās mūk») — 292
 «Benzīns» (Balāde par ābolu smaršu) — 25
 «Bet kad ļodzīgs pakārtā kurvi» (Nomales bodīte, es un Amadeuss Hofmanis 3.) — 76
 «Bij rudens vakars ar tumšu vēju» (Strēlnieka balss no kapa) — 129
 Brīnums («Zeme») — 43
 «Būs jau labi. Viss pēc mirkļa pāries» (Mierinājums) — 293
 Ceptais gailis («Rotnieks sivi nosplaujas un sāka») — 238
 «Cigāni Sreinbušā svinēja kāzas» (Cigānu kāzas) — 81
 Cigānu kāzas («Cigāni Sreinbušā svinēja kāzas») — 81
 Daba («Un vienā vasarā») — 46
 «Dārgā» (Mans prusaku ansamblis) — 30
 «Daudz reiz dzīvē tu zobenu cēli» (Fransuā Vijonam 2.) — 69
 Divi vientuļi («Mēs sēdējām ostmalas krogā») — 12
 «Dusmas» (Balāde par manu prieku) — 21
 Dvēseļu zvejnieks («Es klausos: viens pretimnācējs») — 205
 «Dzegužkalns...» (Asinsbalss) — 123
 Dzejoļis par to, kur es šovakar sēdēju («Mazā») — 15

* Rādītājā nav ietverti grāmatu nosaukumi, kā arī komentāros pieminētie dzejoļi. Lai pilnīgāk atspoguļotu A. Čaka liriku, dzejoļu ciklu atsevišķās daļās rādītājā ietvertas kā patstāvīgi darbi.

** Pēdējās uzrādīta dzejoļa pirmā rinda.

- Dziesma kazragam («Krastā es uz sārtiem priežu baļķiem») — 50
 «Dzīvē ar vientuļo logu» — 358
 «Edišu putras, sausos dzeltēnos kāļus ar silķi» — 334
 Elēģija («Kad mani nodurs, un tas notiks drīz») — 314
 Elēģija («Vai dubļenes man būtu jāvelk šodien») — 351
 Es alkstu citu veidu («Arvienu vairāk un vairāk») — 61
 «Es atkal šeit, kur piedzimt man bij lemts» (Pirmā vilšanās) — 53
 Es — balalaikas spēlētājs («Grīns, pilns erotisku dvesmu») — 38
 «Es biju zēns, es biju mazs un priecīgs» (Trepes 1.) — 99
 «Es esmu šķēlītis tagad tūkstoš druskās» — 34
 «Es: Hallol!» (Monologs telefonā) — 291
 «Es klausos: viens pretimnācējs» (Dvēseļu zvejnieks) — 205
 «Es krogus aizmirsis un dievnamus arī» (Atdzimšana) — 40
 «Es mīlu trepes, viņu apskaidribu» (Trepes 3.) — 103
 «Es zinu labi, sēta, kā tu smoc» (Sēta 2.) — 95
 Fransuā Vijonam 1. («Tu, kas rakstīji dziesmas par zagļiem») — 67
 Fransuā Vijonam 2. («Daudz reiz dzīvē tu zobenu cēli») — 69
 Fridrihs Briedis marta kaujā («Sesto stundu plosās marta kauja») — 170
 Gadījums ar lāpstu («Viss viens») — 65
 «Gar mazās sētas visu vienu malu» (Zēni pie rīziņa) — 300
 «Garā nakts jau iet uz savu galu» (Ziemsvētku kauju sākums) — 303
 «Garās, grūtās Smārdes kaujas galā» (Pirksts) — 234
 Gredzens («Un tad lenāci tu») — 17
 «Grīns, pilns erotisku dvesmu» (Es — balalaikas spēlētājs) — 38
 Iedomu spogulis («Ar katru dienu kļūst lētāka malka») — 7
 Iela («Sai pilsētā, kur dzīvojam mēs visi») — 88
 Ieskaņa («Un tā visa ziema») — 296
 Ilgas («Vai lai es aizšauju durvīm bultu?») — 48
 Izskaņa («Savu roku pār acīm es laižu») — 270
 «Ja es nebūtu dzejnieks» (Varbūtība) — 282
 Jānis Grīns kafējnicā («Pulkstens viens. Uz kafējnicu steidzas») — 302
 «Jau marts pie beigām» (Marta kauja) — 159
 «Jau trešo dienu nomalē es kļīstu» — 335
 «Jau visu rītu smaga uguns kauja» (Slokas kauja) — 148
 Jelgava («Kas man būtu drusku līdzīgs») — 84
 «Jūlijs. Skāba skuju smarža telpā» (Lielais kaps) — 174
 Jūra un zeme («Tu, jūra, zaļganais katls») — 308
 «Jūs, logi» (Logi 2) — 283
 «Kad mani nodurs, un tas notiks drīz» (Elēģija) — 314
 «Kāda divaina, sārtā gaisma» (Sārtā gaisma) — 158
 «Kāds dzeloņdrātīm manu galvu žņaudz» (Atklāti vārdi) — 275
 Kaktuss («Un tad tu manā elpā nāc») — 66
 Kālis («Preču vagonā iemests un atvests») — 52
 «Kam vajadzīgs tas smagums, kas man sirdi» — 336
 «Kas esmu — tas man noslēpums» — 352
 «Kas grib redzēt zagli dzīvu» (Ostas krodziņš) — 82
 «Kas man būtu drusku līdzīgs» (Jelgava) — 84
 «Katrīnmuīža, Katrīnmuīža rūgtā» (Kauja pie Katrīnmuīžas) — 177
 Kauja pie Katrīnmuīžas («Katrīnmuīža, Katrīnmuīža rūgtā») — 177
 Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem («Sarkst akmeņi ielās») — 131
 «Kaut kur tālumā lulina gani» (Pēdējais dadzis) — 359
 «Klusā ielā klusi stāvu» (Klusums) — 307

- Klusums («Klusā ielā klusi stāvu») — 307
 «Koka ēka, Klons, Pie maza galda» (Pēdējais svētvakars) — 188
 «Krstā es uz sartiem prieku balķiem» (Dziesma kazrāgam) — 50
 Krēslā («Uz ielām irst sniega kusums») — 16
 «Kromas kaujas divpadsmitā diena» (Psiliskais uzbrukums) — 244
 «Kur Kaļķu iela, biczā, drūmā namā» (Sveicars) — 109
 «Kurz vien eju» (Tramvaja sliedes 1) — 279
 Latviešu strēlnieka lūgšana pirms kaujas («Mana dusma») — 154
 Lēpnai sievietei («Tu mani nicini ar savu vieglo smīnu») — 14
 «Līdz šim es biju varens virs» — 313
 Ētela dziesma («Riets' bij stindzis katrā logā») — 315
 Lielais kaps («Jūlijs, Skāba skuju smarža telpā») — 174
 Logi 1 («Logi, greznie, mirdzošie veikalū logi») — 283
 Logi 2 («Jūs, logi») — 283
 «Logi, greznie, mirdzošie veikalū logi» (Logi 1) — 283
 Lūzums («Nu gribu teikt un atkal būt tāds pats») — 276
 Lūzums («Vakars: Vienpadsmit») — 115
 «Mākoņi, uzdurti torņiem, sarka» (Atmiņu saldums) — 10
 «Manā dusma» (Latviešu strēlnieka lūgšana pirms kaujas) — 154
 «Manā vēstule nebūs sevišķi gara» (Vēstule vienai mirušai avižu
vecītei) — 78
 Mans prusaku ansamblis («Dārgā») — 30
 Maršs («Uz nomali, kur nav tik ilgi būts») — 294
 Marta kauja («Jau marts pie beigām») — 159
 «Mazā» (Dzejolis par to, kur es šovakar sēdēju) — 15
 «Mēs sēdejām ostmalas krogā» (Divi vientuļi) — 12
 Mierinājums («Būs jau labi, Viss pēc mirkļa pāries») — 293
 «Mijā» — 9
 Monologs telefonā («Es: Hallo!») — 291
 Nabadzības skaistums («Tu esi ballē») — 19
 «Nāk krēslā» — 337
 «Nakts, tu esi visu norijusi» — 338
 «Nams diviem stāviem» (Nams, jums un skursteņi 2) — 298
 Nams, jums un skursteņi 2 («Nams diviem stāviem») — 298
 Nams, jums un skursteņi 3 («Trīs skursteņi uz skausta jumtam
tup») — 298
 Nāves salas velns («Augusts, Rīts, Guļ milzu sārta roze») — 208
 Nemierīgs vakars («Sēd kā ūpis miglā vakars») — 309
 Nemiers («Plaukst koki») — 58
 «Nikst zilos laukos netirs krievu miests» (Strēlnieku atgriešanās) —
257
 «No Tērmzas kaltās krastmalas» (Balāde par Marko — stūrmani) —
287
 «Noliec rokas rožu smaržu gūslit» (Sāpes) — 360
 Nomales bodīte, es un Amadeuss Hofmanis 1. («Tur, kur nomale
šosejas pulcē») — 71
 Nomales bodīte, es un Amadeuss Hofmanis 2. («Seit es bieži ar
draudzeņi kopā») — 73
 Nomales bodīte, es un Amadeuss Hofmanis 3. («Bet, kad lodzīgs
pakārtā kurvī») — 76
 «Nu gribu teikt un atkal būt tāds pats» (Lūzums) — 276
 Ostas krodziņš («Kas grib redzēt zagli dzīvu») — 82
 Pārmelums («Savas rokas manā klēpī liec») — 295
 Pārsistā spuldze («Ak, spuldze pārsistā pie mana tumšā loga») — 63
 Pārvērstā nomale («Stāvu nomalē tālā uz gūra») — 55

- Pavasaris («Pavasars..») — 41
 «Pavasars..» (Pavasaris) — 41
 «Pēc katrām desmit nobirušām dienām» (Skursteņu slaucītājs) — 105
 Pēdējais dadzis («Kaut kur tālumā lūlīna gani») — 359
 Pēdējais svētvakars («Koka, ēka, Klons. Pie maza galda») — 188
 Peļķe, bruģa zieds («Reiz, peļķe, bruģa zieds, kā tverta Dieva elpā») — 305
 «Pie pašas rātužas, pa labi Plavu ielā» — 339
 «Pie sienas pulkstens skaita zvaigznes» (Vasaras nakts pilsētā) — 347
 Pirksts («Garās, grūtās Smārdes kauja galā») — 234
 Pirmā vilšanās («Eš atkal šeit, kur piedzimt man bij lemts») — 53
 «Plaukst kokī» (Nemiers) — 58
 «Preču vagonā iemests un alvests» (Kālis) — 52
 Psihiskais uzbrukums («Kromas kaujas divpadsmitā diena») — 244
 «Pulkstens viens. Uz kafejnīcu steigzas» (Jānis Grīns kafejnīcā) — 302
 Pūpolzars («Starp egļu zariem gaišs kā stars») — 353
 «Pusdiens. Es sēdu viens uz sola» (Slinkums) — 57
 «Reiz bij viens varens Edējs» (Balāde par lielo Edēju) — 289
 «Reiz, peļķe, bruģa zieds, kā tverta Dieva elpā» (Peļķe, bruģa zieds) — 305
 «Reti, reti kad no pilna trauka» — 341
 Rezervē («Trešā naktī kaujniekiem maiņa») — 222
 «Riets bij stindzis katrā logā» (Lielā dziesma) — 315
 Rīga («Rīga, tavos pirdzīgos mūros») — 342
 «Rīga, tavos pirdzīgos mūros» (Rīga) — 342
 Rīgai («Uz manas mēles tava elpa laužta») — 86
 «Rīts, Augusts» — 343
 «Rotnieks sivi nosplaujas un saka» (Ceptais gailis) — 238
 Sākums («Trīs pletkreklus, kas bij man kādreiz tiri») — 35
 Sāpes («Noliec rokas rožu smaržu gūstīl») — 360
 Sappo («Sappo, un tu nebūsi mazs») — 64
 «Sappo, un tu nebūsi mazs» (Sappo) — 64
 «Sarkst akmeņi ielās» (Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem) — 131
 Sārtā gaisma («Kāda divaina, sārtā gaisma») — 158
 «Savas rokas manā klēpī liec» (Pārmētums) — 295
 «Savu roku pār acīm es laižu» (Izskaņa) — 270
 «Sēd kā ūpis miglā vakars» (Nemierīgs vakars) — 309
 «Sen, Maskava» (17 šāvieni) — 354
 «Septembris. Nakts dzeštra. Bīkernieki» (Vēlais vīsis) — 140
 17 šāvieni («Sen, Maskava») — 354
 «Sesto stundu plosās marta kauja» (Fridrihs Briedis marta kaujā) — 170
 Sēta 1. («Tu, mazā sēta, pilna rūgtas smakas») — 93
 Sēta 2. («Es zinu labi, sēta, kā tu smoc») — 95
 Skursteņu slaucītājs («Pēc katrām desmit nobirušām dienām») — 105
 Slinkums («Pusdiens. Es sēdu viens uz sola») — 57
 Stokas kauja («Jau visu rītu smaga uguns kauja») — 148
 Sprediķis Piņķu baznīcā («Vecā, mazā Piņķu dievanamā») — 199
 «Starp egļu zariem gaišs kā stars» (Pūpolzars) — 353
 «Stāvu nomalē tālā uz stūra» (Pārvērstā nomale) — 55
 «Stīvēm pirkstiem, salīkušu stāvu» — 361
 Strēlnieka balss no kapa («Bij rudens vakars ar tumšu vēju») — 129

- Strēlnieku atgriešanās («Nikst zilos laukos netīrs krievu miests») — 257
- Suns kaskā («Tumša nakts. Gaišs miglas pilns un trūdu») — 226
- «Sai namā trepes lauzītas un kārnas» (Trepes 2.) — 101
- «Sai pilsētā, kur dzīvojam mēs visi» (Iela) — 88
- «Seit es bieži ar draudzeni kopā» (Nomales bodīte, es un Amadeuss Hofmanis 2.) — 73
- «Sodien es kā agrāk visu rītu» (Zekseru spēle) — 51
- Sveicars («Kur Kaļķu iela, biežā, drūmā namā») — 109
- «Tagad es esmu spilvens» — 344
- «Tas vecākais šai mazā, isā ielā» (Vecais nams) — 91
- «Tramvaja sliede» (Tramvaja sliedes 2) — 280
- Tramvaja sliedes 1 («Kurp vien eju») — 279
- Tramvaja sliedes 2 («Tramvaja sliedes») — 280
- Trepes 1. («Es biju zēns, es biju mazs un priecīgs») — 99
- Trepes 2. («Sai namā trepes lauzītas un kārnas») — 101
- Trepes 3. («Es milu trepes, viņu apskaidrību») — 103
- «Trešā naktī kaujeniekam maīņa» (Rezervē) — 222
- Trieciens naktī («Augusts vidū. Grautai Slokai cauri») — 215
- «Trīs pletkreklus, kas bij man kādreiz tīri» (Sākums) — 35
- «Trīs skursteņi uz skausta jumtam tup» (Nams, jums un skursteņi 3) — 298
- «Trīs vīri lielās šausmās mūk» (Balāde par trīs vīru bēgšanu) — 292
- «Tu esi ballē» (Nabadzības skaistums) — 19
- «Tu, jūra, zaļganais katls» (Jūra un zeme) — 308
- «Tu, kas rakstīji dziesmas par zagļiem» (Fransuā Vijonam 1.) — 67
- «Tu mani nicinā ar savu vieglo smīnu» (Lepnai sievietei) — 14
- «Tu, mazā sēta, pilna rūgtas smakas» (Sēta 1.) — 93
- «Tumša nakts. Gaišs miglas pilns un trūdu» (Suns kaskā) — 226
- «Tur, kur nomale šosejas pulcē» (Nomales bodīte, es un Amadeuss Hofmanis 1.) — 71
- «Tur mana sirds kā saules puķe dārzā» — 87
- «Ubag' skrandainais, ko tu šē meklē» — 345
- «Un, kad es miršu» — 346
- «Un tā visa ziema» (Ieskaņa) — 296
- «Un tad ienāci tu» (Gredzens) — 17
- «Un tad tu manā elpā nāc» (Kaktuss) — 66
- «Un vienā vasarā» (Daba) — 46
- «Uz ielām īrst sniega kusums» (Krēslā) — 16
- «Uz manas mēles tava elpa lauzta» (Rīgai) — 86
- «Uz nomali, kur nav tik ilgi būts» (Maršs) — 294
- «Vai dublenes man būtu jāvelk šodien» (Elēģija) — 351
- «Vai lai es aizšauju durvīm bultu?» (Ilgas) — 48
- Vai tā bij laime («Abi...») — 28
- «Vakars. Vienpadsmit» (Lūzums) — 115
- Varbūtība («Ja es nebūtu dzejnieks») — 282
- Vasaras nakts pilsētā («Pie sienas pulkstens skaita zvaigznes») — 347
- «Vecā, mazā Piņķu dievanamā» (Sprediķis Piņķu baznīcā) — 199
- Vecais nams («Tas vecākais šai mazā, isā ielā») — 91
- «Vecs dūriens vienā rokā» — 348
- Vēlais viesis («Septembris. Nakts dzestra. Bīkernieki») — 140
- Vēstule vienai mirušai avižu vecītei («Mana vēstule nebūs sevišķi gara») — 78
- «Vienai pilsētāg meitenei» — 349

- «Viņā bij suga» — 362
«Visos tavos ezeros es mazgāšu kājas» — 350
«Viss viens» (Gadijums ar lāpstu) — 65
Zekseru spēle («Sodien es kā agrāk visu rītu») — 51
«Zeme» (Brīnums) — 43
Zēni pie riziņa («Gar mazās sētas visu vienu maluz») — 300
Ziemsvētku kauju sākums («Garā nakts jau iet uz savu galu») — 303

110	11
111	12
112	13
113	14
114	15
115	16
116	17
117	18
118	19
119	20
120	21
121	22
122	23
123	24
124	25
125	26
126	27
127	28
128	29
129	30
130	31

SATURS

* Iedomu spoguļi

Ieskaņa		
Iedomu spoguļis	7	399
«Mijā»	9	399
Atmiņu saldimis	10	399
Divi vientuļi	12	399
Lepnāi sievietei	14	399
Dzejolis par to, kur es šovakar sēdēju	15	400
Krēslā	16	400
Gredzens	17	400
Nabadzības skaistums	19	400
Baļāde par manu prieku	21	401
Baļāde par ābolu smaržu	25	403
Vai tā bij laime	28	403
Manš prusaku ansamblis	30	403
«Es esmu šķēlies tagad tūkstoš druskās»	34	404
Sākums	35	404
Es — bērnlaikas spēlētājs	38	405
Atdzimšana	40	405
Pavasaris	41	407
Brīnums	43	407
Daba	46	407
Ilgas	48	407
Dziesma kazragam	50	407
Zekseru spēle	51	408
Kālis	52	408
Pirmā vilšanās	53	408
Pārvērstā nomale	55	408
Slinkums	57	408
Nemiers	58	409
Es alkstu citu veidu	61	409
Pārsistā spuldze	63	409
Sapņo	64	409
Gadījums ar lāpstu	65	410

Piezīme. Pirmā skaitļu aile norāda lappusi, kurā ievietots dzejolis, otrā aile — lappusi, kurā atrodami komentāri attiecīgajam dzejolim.

Kaktuss	66	410
Fransuā Vijonam	67	410
Nomales bodīte, es un Amadeuss Hofmanis	71	410
Vēstule vienai mirušai avižu vecītei	78	411
Cigānu kāzas	81	411
Ostas krodziņš	82	411
Jelgava	84	412
Rīgai	86	412
«Tur mana sirds kā saules puķe dārzā»	87	412
Iela	88	412
Vecais nams	91	413
Sēta	93	415
Trepes	99	419
Skursteņu glaucitājs	105	419
Sveicars	109	420

Mūžības skartie

Lūzums	115	427
Asinsbalss	123	431
Strēlnieka balss no kapa	129	433
Kauja pie Plakaniem, kauja pie Veisiem	131	433
Vēlais viesis	140	435
Sīkās kauja	148	435
Latviešu strēlnieka lūgšana pirms kaujas	154	436
Sārtā gaisma	158	438
Marta kauja	159	438
Fridrihs Briedis marta kaujā	170	439
Lielais kaps	174	440
Kauja pie Katrīnmuižas	177	440
Pēdējais svētvakars	188	441
Sprediķis Pipku baznīcā	199	442
Dvēseļu zvejnieks	205	443
Nāves salas vēlns	208	443
Trieciens naktī	215	444
Rezervē	222	444
Suns kaskā	226	445
Pirksts	234	445
Ceptais gailis	238	445
Psihiskais uzbrukums	244	446
Strēlnieku atgriešanās	257	450
Izšķaņa	270	459

A. Čaka dzīves laikā publicētie ārpuskrājumu dzejoļi

Atklāti vārdi	275	460
Lūzums	276	460
Tramvaja sliedes	279	461
Varbūtība	282	461
Logi	283	461
Balāde par Marko — stūrmani	287	461

Balāde par lielo Edēju	289	462
Monologs telefonā	291	462
Balāde par trīs viru bēgšanu	292	462
Mierinājums	293	463
Maršs	294	463
Pārmētums	295	465
Ieskaņa	296	465
Nams, jums un skursteņi	298	466
Zēni pie fiziņa	300	466
Jānis Grāis kafejnicā	302	467
Ziemsvētku kauju sākums	303	467
Peļķe, bruģa zieds	305	467
Klusums	307	467
Jūra un zeme	308	468
Nemierīgs vakars	309	468

316
316
316

A. Caka dzīves laikā nublicētie dzejoļi

«Līdz šim es biju varens vīrs»	313	468
Elēģija	314	468
Lielā dziesma	315	468
Ateja	322	469
«Ai, klusā nomale, tu laimes puse mana»	331	470
«Atkal»	332	470
«Edišu putras, sausus dzeltēnos kāļus ar silķi»	334	471
«Jau trešo dienu nomalē es klistu»	335	471
«Kam vajadzīgs tas smagums, kas man sirdi»	336	471
«Nāk krēsla»	337	471
«Nakts, tu esi visu norijusi»	338	472
«Pie pašas rātužas, pa labi Pļavu ielā»	339	472
«Reti, reti kad no pilna trauka»	341	472
Rīga	342	472
«Rīts. Augusts»	343	472
«Tagad es esmu spilvens»	344	473
«Ubag skrandainais, ko tu šē meklē»	345	473
«Un, kad es miršu»	346	473
Vasaras nakts pilsētā	347	473
«Vecs dūriens vienā rokā»	348	473
«Vienai pilsētas meitenei»	349	473
«Visos tavos ezeros es mazgāšu kājas»	350	473
Elēģija	351	473
«Kas esmu — tas man noslēpums»	352	474
Pūpolzars	353	474
17 šāvieni	354	474
«Dzīvē ar vientuļo logu»	358	475
Pēdējais dadzis	359	475
Sāpes	360	475
«Stīviem pirkstiem, galikušu stāvu»	361	475
«Viņā bij suga»	362	476
Nāģis, Tomāts un Plūmīte	363	476

Komentāri

Komentāros lietotie saisinājumi	397
Iedomu spoguļi	
Krājuma tapšana	398
Izdevumi	399
Komentāri dzejoļiem un moto	399
Mūžības skartie	
Krājuma tapšana	423
Izdevumi	426
Komentāri poēmām	427
A. Caka dzīves laikā publicētie ārpuskrājumu dzejoļi	
Komentāri dzejoļiem	460
BA. Caka dzīves laikā nepublicētie dzejoļi	
Komentāri dzejoļiem	468
Nagla, Tomāts un Plūmite	
Lugas tapšana	476
Izdevumi	476
Komentāri lugai	476
A. Caka tekstā un komentāros pieminēto citu autoru darbu rādītājs	480
Personu rādītājs	481
Dzejoļu un poēmu virsrakstu un pirmo rindu alfabētiskais rādītājs	484

Caks A.
Ca 300 Kopoti raksti. 6 sēj. — Rīga: Zinātne, 1991 —
ISBN 5-7966-0268-3.

2. sēj. Dzeja un dramaturģija / Sast. un koment.
sarakst. V. Rūmnieks. — Rīga: Zinātne, 1992. —
493 lpp. + [4] lp. il.
ISBN 5-7966-0646-8.

Kopotu rakstu 2. sējumā ievietota A. Caka dzeja un dramaturģija, kura tapusi laikā no 1932. līdz 1940. gadam: viņa nozīmīgākais darbs «Mūžības skartie», krājums «Iedomu spoguļi», kopā ar E. Adamsonu sarakstītā luga «Nagla, Tomāts un Plūmīte», plaša nepublicēto dzejoļu kopa. Izdevumam pievienots zinātnisks aparāts — komentāri un rādītāji.

84L7-5

**ALEKSANDRS
ČAKS**

KOPOTI RAKSTI

6 sējumos

2. sējums

Redaktors *A. Kļaviņš*
Mākslinieciskā redaktore *I. Jēgere*
Tehniskā redaktore *G. Šlepkova*
Korektore *B. Vārpa*

Nodota salikšanai 11.07.91. Parakstīta iespie-
šanai 25.03.92. Formāts 84×108/32. Tipogr.
papīrs Nr. 2. Literatūras garnitūra. Augst-
spiedums. 26,88 uzsk. iespiedi; 25,1 izdevn.
l. Pasūt. Nr. 619., cehs № 5. Izdevniecība
«Zinātne», 226530 PDP Rīgā, Turgeņeva
iela 19. Reģistr. apl. Nr. 2-0250. Iespiesta
tipogrāfijā «Rota», 226011 Rīgā, Blaumaņa
iela 38/40.

ALEKSANDRS

ČAKS

THE COMPLETE WORKS

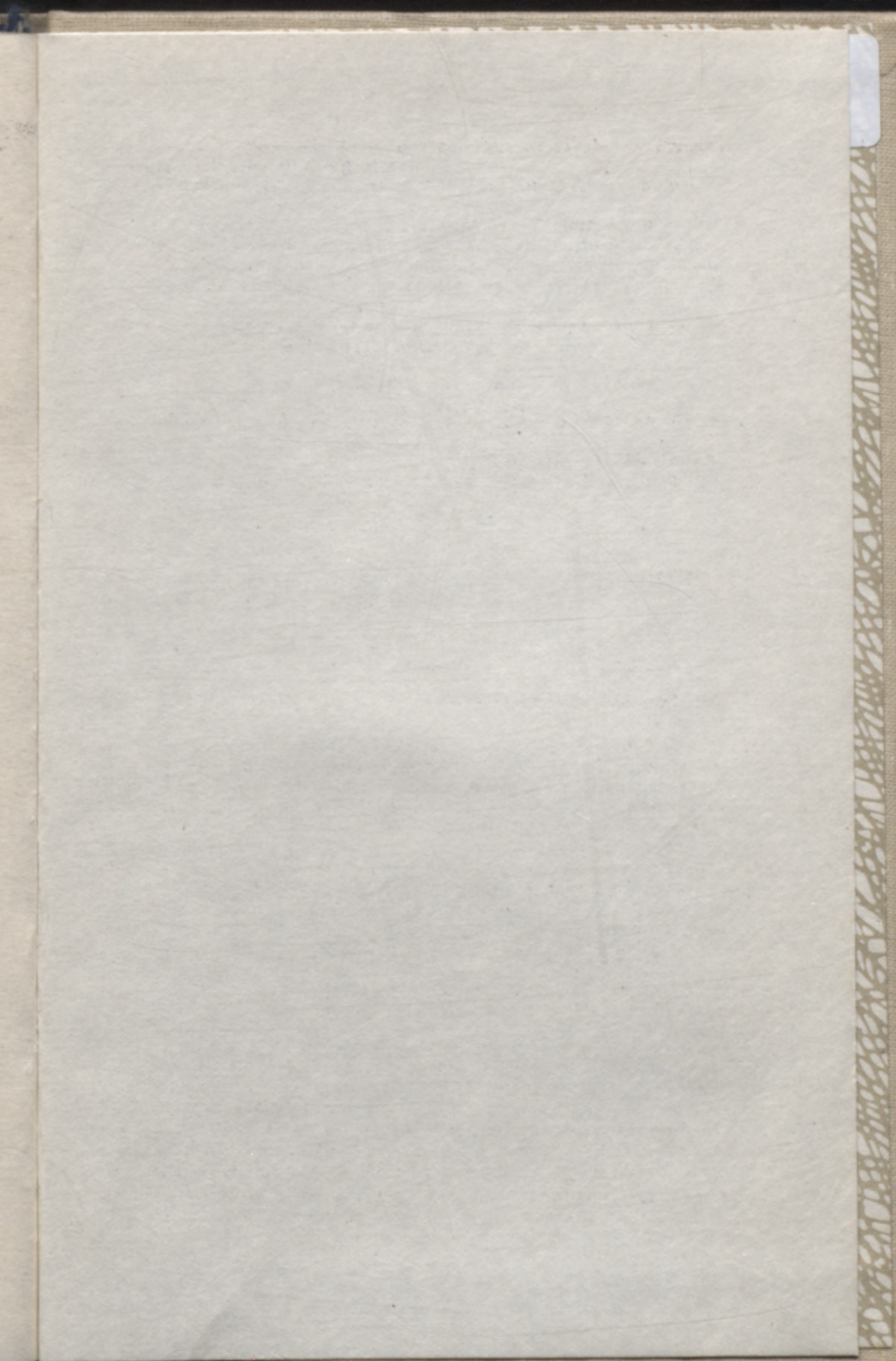
In 6 volumes

Volume 2

«Zinātne» Publishing House

Rīga 1992

In Latvian

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0301039705

32:50